

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Kodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Tehilim

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 595 [1834 oder 1835]

ושאר רפס.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9176

ס פ ר ר א ש ו ן .

א

חוכן המזמור גורל הצדיקים והרשעים והתעוררות ללכת בדרך טובים.

- (א) אֲשֶׁר־יֵאָמֵר אִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים וּבְדַרְךְ חַטָּאִים לֹא עָמַד וּבְמוֹשֵׁב לְצִידִים לֹא יָשָׁב:
- (ב) כִּי אִם בְּתוֹרַת יְהוָה חֲפָצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וּלְיָלֵלָה:
- (ג) וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עַל-פְּלִגְיָמוֹם אֲשֶׁר פָּרִיו וַיִּתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֵלְהוּ לֹא-יִבּוֹל וְכָל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ:
- (ד) לֹא-כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם-כְּמִין אֲשֶׁר-הִדְפָּנוּ רוּחַ: עַל-כֵּן לֹא-יִקְמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בְּעֵדַת צְדִיקִים:

כי

(א) שחול. פלגדין בלע"ז: פלגי. ראו"ז ארש בלע"ז: ועלהו לא יבול. אפילו הפסול' שבו ללורך היא שיחתן של תלמידי חכמים ללורך היא ולריכה לימוד: לא יבול. ל' כמוש פלישטי"ר בלע"ז. (ד) כמון. לשון קש קומ"בלא בלע"ז: (ה) על כן וגו'. דבוק הוא למקרא שלאחריו:

כי

ה מ ע מ ר

א (א) אשרי האיש, המעיין בפסוק הזה יראה איך שכל המליץ לשמור ערך הפעלים לעמת התארים, כי על רשעים שהם מזידיים אמר לא הלק, שאפילו מהליכה גרידא מנע רגליו; ובדרך חטאים שהמה שוגגים אס גם הלך, לא עמד שם לנוח; ונמוש ללים, והמה האנשים אשר ישלחו רסן לשונם וידברו ככל העולה על רוחם (וכמו שנארתו בספר משלי ככמה מקומות, וכן פירש הראב"ע כאן ללים מענין כי המליץ ביונותם) אס גם עמד במקומם, לא ישב בחברתם. ולדעתי כוון המזורר פה על עדת המורדים אשר כל מגמתם להסיר עול המלכות מעל לוארס (וכמו שאבאר זה בפרשה הנא', כי שתי הפרשיות דבוקות), והנה הרשעים המה המסיתים אשר ידיחי את העם ההולכים לתומם, ואלה נקראים חטאים, יען מבלי דעת נפש ילבו אחריהם, והללים המה אשר לא יעשו דבר נגד חק ומשפט, ואין כחם אלא בפיהם לדבר סרה על ההנהגה והמושל. והנה בצנין מלת אשרי, כתב הרב המבאר כי הנפרד הוא אשר

או

א (א) אשרי האיש בעשרה לשונות של זמר נאמר ספר זה. בנכות ובנגון ובמזמור בשיר בהלל בתפלי' בנכונה בהודאה באשרי בהללויה כנגד עשרה בני אדם שזמרוהו. אדם ומלכי לך אברהם ומשה דוד שלמה אסף ושלש' בני קרח. וחלוקין על ידותון. יש אומרים אדם היה כמו שכתוב בדברי הימים. וי"א אין ידותון שנספר זה אלא על שם הדמות והדינים של גזירות שעברו עליו ועל ישראל: אשרי האיש. לשפלי" שמן בלע"ז אשריו של איש ותהלותיו של אדם אלו הם אשר לא הלך כי מתוך שלא הלך לא עמד ומתוך שלא עמד לא ישב: ללים. גאבור"ש בלע"ז: (ב) כי אס בתורת ה' קטלו. הא למד' שמושג הללים מביאו לידי ביטול תורה: ובתורתו יהגה. מתחילה היא נקראת תורת ה'. ומשמעל בה היא נקראת תורתו: יהגה. כל לשון הגה בלב הוא כד"א (תהלי' י"ט) והגיון לבי (ישעי' ל"ג) לנך יהגה אימה (משלי כ"ד) כי שוד יהגה לבס:

א

ראו לאזו דעם פֿרעֿטטען אונד יענעס דעם
גאָטטלאָזען, ערמאָהנונג אימטער דען וועג
דער רעדליכען צו וואַנדעלן.

א (א) אשרי פעל אשר
הונח בל"ק על
הדרכה הישרה, בדכתיב
ואשרו בדרך בינה (משלי
ט"ו), וההלכה האמתית
המגעת לאדם על ידה
נקראת אשר או אֲשֶׁר,
והוא התכלי' המכוון מאהו
יתברך בזריותיו. והנה
הענין המביא א המתכונת
הנאות אל תכלית דבר מה,
הוא גם רפואתו בענין
רפאות תהי לשריך, וזה
טעם תיבת (היינ) בל"א
יורה על בריאות האדם
ושלימותו, ואומרו אשרי
בל' רבים, כי יש האושר
מהנפש המשגלת להגיע
למדרגת אנשי אס, והאושר
מהנפש המרגשת והוא
העושר והכבוד, ואושר
הנפ' הלוּמח' והוא הנריאו'
והגבורה (מדברי האבן
ישיא): רשעים, מזידים:
חטאים שונאי': (ג) יעשה,
האיש הזה: י' ליה, המעש':
(ה) על בן, יחס המסוכנ אל סבתו הנורמת. והפ' הזה נמשך אל האחרון, על כן לא יקומו וגו'
לפי שזודע ה' וגו', ודך ל"א שלא להביא סימן יחס ההמשך רק במאמר האחרון, אס שהוא
המסוכנ במלת על כן (דחהערן), ואס שהוא הסנה במלת כי (דען), ולכן לא תרגם הרב כאן
הסימן

- (א) הייל דעם מאַננע דער ניכט קעמט
אין דען ראטה דער פֿרעֿלער ;
דער ניע בעטראַט דען וועג דער זינדער ;
ניע זאַס, וואָ שפּאַטטער זיטצען.
- (ב) דעם נור גאָטטעס לעהרע פֿראַמט,
דער טאַג אונד נאַכט זיא פֿאַרשט.
- (ג) ער גרינעט, וויא איין בוים אַם באַך,
דער פֿריכטע טרעגט צור רעכטען צייט,
קיין בלאַטט צו פֿריה אַבווירפֿט,
אונד וואַס ער טהוט, געלינגט.
- (ד) וואַ ניכט דיא פֿרעֿלער !
דיא זינד וויא שפּרייא, דען יעדער ווינד פֿערוועהט.
- (ה) דיא פֿרעֿלער בעשטעהען ניכט אים געריכטע ;
זינדער ניכט פֿאַר דער געטיינע דער פֿראַממען ;

דען

ה מ ע ר

או אֲשֶׁר, ועיין בשרשים לרד"ק ושאר מחקרי הלשון, ותראה כיבין כך ובין כך הוא מן הזרות,
אולם נראה יותר מלת אֲשֶׁר, באשר שרבינו הרמב"ם וכל קדמוני המחקר הקרובים בזמן ובמקום
ללשונו, השתמשו תמיד בספריהם במלה האת. אשרי האיש, פירש רש"י ליאפלישמ"ן בלע"ז
אזריו של איש וכו'; וזהו les felicitements (דיו גליקעליקייטען) בל"ג נוסח, ובל' איטליא
felicemente (גליקעליג). ולדעתי כוונת המשורר מניעת ההליכה בעלת רשעים מביאה להצדק
העמידה בדרך חטאים ולהעדר השיבה במושב לזים כי אס לחפץ בחודת ה' וגו' והס א ש ר יו
של איש ותהלותיו של אדם ולכן בא א ש ר י בלשון רבים. (דברי המדפוס). לצים, לועז רש"י
גאבור"ש בלע"ז; gabeurs (טפעטטער) מלה נוסח בל"ג והפעל gabbare עוד נהוג בל'איט'
ובלל שתי הוראות רמיה והתול (בעטרועגן, אונד טפעטטען). (ד"ה). (ב) כי אס, היסך
יושי קרנות אשר יבלו ימיהם בדברי הבל וריק, ויחסיאו דברים לתת דופי במעמד האומה וברוח
המושל. (ג) שהול, פלנדי"ן, planté (געפלוזנלט). פלגי, ראזאר"ש בלע"ז; ruisseaux
(בעכע). לא יבול, פירש"י לשון כמוש פלישטי"ר בלע"ז; flétrir (וועלקען) עיין מרכא לשון
פסחים ל"ט ב' ד"ה כמשינ. (ד"ה). (ג) יעשה, הרב המבאר כתב האיש, אולם הראב"ע פירשהו
על העץ, מענין ועץ עושה פרי וכן דעת יונתן. ולדעתי כוון המשורר שתי הנוונות יחד, כמו
וילכו בלא כח לפני רודף (איכה א' ו') עיין אס בבאור. (ד) לא כן הרשעים, עדת המורדים
עד מהרה יתפרדו ועתס בל חקוס. כמוין, פירש"י ל' קש קומנל"א בלע"ז; comme balle
(ויח טפרייא). (ד"ה).

למה

(1) כִּי יוֹדַע יְהוָה דֶּרֶךְ צְדִיקִים
וְדֶרֶךְ רָשָׁעִים תֵּאבֵד:

ב

אזהרה שלא יעזו לעשות נגד רצון הנורא. ולהיות גם פעם השמחה ברעדה שלא יגרמו חטאיו החסוך.

- (א) לִמָּה רָגַשׁוּ גוֹיִם
וּלְאֲמִים יִהְיוּ רִיק:
- (ב) יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי-אֶרֶץ
וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ-יָחַד
עַל-יְהוָה וְעַל-מְשִׁיחוֹ:
- (ג) גָּנְחָקָה אֶת-מוֹסְרוֹתֵינוּ
וְנִשְׁרִיכָה מִמֶּנּוּ עַבְתִּימוֹ:
- (ד) יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׁחַק
אֲדָנִי יִלְעַג-לָמוֹ:
- (ה) אִזּוּ יִדְבַר אֱלֹהֵינוּ בְּאָפוֹ
וּבַחֲרוֹנוֹ יִבְהַלֵּמוֹ:
- (ו) וְאֲנִי נִסְכַּחְתִּי מַלְכֵי
עַל-צִיּוֹן הַר-קְדָּשִׁי:

אספרה

אספרה (1) ואלו נסכתי מלכי למה רגשתי ואנכי מניתי לי את זה לנסוך ולמלוך על ציון הר קדשי:

המער

ב (א) למה רגשו, ידוע הוא כי עם ולאום נרדפים המה, ולכן יראה לי, כי כאשר נאמר עם על קהלת שנת (ובפרט על שנתי יעקב), כמו אף חובב עמים (דברים ל"ג ג'), וכן אחריו בנימין בעממך (שופטים ה' י"ד) כן הוא הענין במל"ז לאום. ולזה אני אומר שהמשורר מדבר בפרשה הזאת גם על מלכי הגוים אשר לחמו עמו לחס רשע, גם על המורדים בעם אשר המתיקו סוד להעביר את המלך מעל כסאו, וע"ז אמר "למה רגשו גוים, המה האויבים אשר התרגשו עליו בחיל רכב ופרשים, ולאומים יהגו ריק, המה קלני העם אשר הסיתו את עם ישראל, כאנשלוס ושבע בן בכרי, ועליהם אמר יהגו ריק, כי כל חכמתם תתבלע. (ב) יתיצבו, נגד הגוים אשר יעמדו לנגדו במלחמה. ורוזנים, נגד הקוררים אשר יעמיקו ענות להסב לב העם

(י) כי יודע ה' וגו'. לפי שהוא יודע דרך לדיקים ולפניו הוא להבירה תמיד ודרך רשעים שנואה בעיניו ומעבירה מלפניו על כן לא תהא הקמת רגל לרשעים ליום הדין ולחטאי' ליכתב בעדת לדיקים:

ב (א) למה רגשו גוים. רבותינו דרשו את הענין על מלך המשיח ולפי משמעו יהיה נכון לסותרו על דוד עלמו בענין שנא' (שמואל ב' א') וישמעו פלשתים כי משחו ישראל את דוד למלך עליהם ויקצבו פלשתים את מחניהם ונסלו בידו ועליה' אמר למה רגשו גוים ונתקצבו כלם: ולאומים יהגו. כלבם ריק: ולאומים. מנחם פתר לאומים ואומים וגוים כלם קרובי ענין: (ב) יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד וגו'. ורוזני' ש"נורש בלע"ז: נוסדו. ל' סוד פורקונישיל. רוזנט בלע"ז ומה היא העצה: (ג) גנחקה את מוסרותינו. דיורנסרונמט לוייקוראונגל"ש בלע"ז אלו רצועות שקושרין העול בה' עבדותינו. לוייק ורדוש בלע"ז: (ד) ישחק. ילעג. ידברו. ל' הוה הם משמשין: (ה) אז ידבר אלימו. כמו אליהם. ומה הוא הדבור: (ו) ואני נסכתי מלכי. למה רגשתי ואנכי מניתי לי את זה לנסוך ולמלוך על ציון הר קדשי:

תהלים א ב

באור לו

(ו) דען גאָטטגעפֿעלליג איזט דער פֿראָטמען וועג: דער זינדער וועג פֿערליהרט זיך.

ב

פֿערבאָטה, זיך אויפֿצולעהנען געגען דען וויללען גאָטטעס, אונד אים גליקע איבערמיטהיג צו זיין.

הסימן הראשון על כן: (ו) יודע, ל' חנה כמו כי ידעתיו (בראש' י"ח י"ט), ועיין באור הר"מ ע"פ והאל' ידע את חוה אשתו האבד, חלק לאבדון, כי דרך לפעמים לשון וקנה ואנד בקל לעולם עומד. ואם יקשה לך ארמי אונד אזי (דברי' כ"ו ה'), עיין חרגום הר"מ ובאורו אס. והנה מה טוב ומה נעים פתח המלך ע"ה את שירי שירי קודש, אשר חוכם רבוף יראת ה' ורוממותו וחסדו על בריותיו ואהבת האמ' ורדיפת הלדק ועזיב' הרע, בשיר משכיל יורה ברכת הלדיק וקלל' הרשע מאת שופט כל הארץ:

ב (א) למה רגשו, לפי משמעות הענין נכון לפותרו על דוד עלמו בענין שואמר וישמעו פלשתים כי משחו ישראל את דוד למלך

עליהם ויקבלו פלשתים את מחניהם ונכלו בידו, ועליהם אמר למה רגשו (מדברי רש"י), ויתכן שלא הפלשתים בלבד, אבל כל האומות השוכנים סביביו עמדו עליי להעבירו מעל כסאו: יהגו, שרש הגה יורה גם על המחשבה גם על הדבור החלוני: ריק, שם המקרה ולא נא לפניו מלת את לסימן הפעול, דין כל שם שלא נודע: (ב) נוסדו, נתייעלו שראו יסד ועינו הקמת דבר, כמו כי בן יסד המלך, (אסתר א' ח'): (ד) ישחק ילעג, לשון הוה הם משמי'. (רש"י): (ה) אז, כשתביא יום אידם: (ו) ואני נסכחי, כפיל' הכנוי תורה על הפך הענין הקודם לו, (עיין באור הר"מ בפ' יהודה אמה יודוך), אהם אמרתם ננחקה אבל לא כן יהיה כי אני נסכתי מלכי, אני ה' ולא אחר, ותבין מזה כוונת הרב המתרגם נ"י: נסכחי, ענינו כמו משחתי זה טעם נסיכמו:

המעמר

העם מאחריו. ורוזנים, שינור"ש בלע"ז; seigneurs (אָבערהערן, אָנדעספֿירטטען). נוסדו, ל' סוד פורקונשיילרו"ט בלע"ז; for conseilleront (זיח בערצטהען געריכטליך, עפֿפענט, זיך). (ד"ה). נוסדו, המנס המנאר אמר, שהוא מענין יסד, והראב"ע אמר שהוא מגזרת סוד, והרד"ק נרשים הביאו נרש יסד, אך שהוסיף שהוא קרוב בענין העל והסוד, ולקמן (ל"א י"ד) על בהוסדס יחד עלי, נחנז גם המנאר, בהתייעלס, מגזרת סוד וכן הוא נרשים, ובעיני נראה שהורכבה גוראת שתי הנרשים יחדיו, ויתורגס (געהייזען רצטה). על ה', כפי דרכי יהי' שלוב המאמרים יתלבנו מלכי ארץ על ה', ורוזנים נוסדו יחדיו על משיחו, כי העמים לחמו עם עם ה' להכמיד ישראל מגוי, והרוזנים אשר מנני ישראל המה, נוסדו יחדו אך על משיחו דוד. (ג) ננחקה את מוסרוחיומו, דיטרונופֿרונומ"ש לוייקוראונגל"ש בלע"ז; ל"ל נוסדת עבותיומו, לויי קורדו"ש בלע"ז; leurs cordes (חיהרע טטריקקע) ורש"י נא להורות ההבדל בין מוסרות שהן רצועות העול כמו שפ"י ולועז מוסרות צירמי' (כ"ו כ'), ובין עבותים שהם חבלים סתם. (ד"ה).

(ז) אִסְפְּרָה אֶל-חֵק יְהוָה אָמַר אֵלַי בְּנֵי אֲתָה אֲנִי הַיּוֹם יִדְדֶהֱיָה׃
 (ח) שָׁאֵל מִמֶּנִּי וְאֶתְנֶה גּוֹיִם נִחַלְתָּהּ וְאֶחְזַתְךָ אֶפְסֵי-אָרֶץ׃
 (ט) תִּרְעַם בְּשֶׁבֶט בְּרֹזֶל כְּכֹלִי יוֹצֵר תִּנְפְּצֵם׃
 (י) וְעַתָּה מְדַכִּים הַשְּׂכִילֹת הַיּוֹסְרוּ שְׂפִטֵי אָרֶץ׃
 (יא) עֲבָדוּ אֶת-יְהוָה בִּירְאָה וּגְיִלֹו בִּרְעֵדָה׃
 (יב) נִשְׁקוּ-בַר פֶּן-יֵאָנְפוּ וְתֵאָבְדוּ דְרָךְ כִּי-יִבְעַר כַּמַּעַט אִפּוֹ אֲשֵׁרֵי כָל-חֹסֵי בּוֹ׃

(ז) אספרה אל חוק. אמר דוד חוק קצוב הוא ומקובל עלי לספ' זאת ולהודיעה' אמר אי. ע"י נתן וגד ושמוא בני אתה. ראש לישראל הקרוין בני בכורי. והם יתקיימו על ידך כמו שנאמר באבנר (שם ב' ג') כה אמר ה' ביד עבדי דוד אושיע את ישראל ובגבילם אתה לפני כגן שכלם תלוין כך: אני היום. שהמלכותך עליהם: ילדתיך. להיות קרוי בני וחביב עלי כגן בגבילם כמו שנאמר (ד"ה) א' י"ד) וידע דוד כי הבינו ה' למלך על ישראל וכי נישאת מלכותו בעבור עמו ישראל ומלינו במלכי ישראל החביבין לפניו שקרוין כן כמו שנאמר (שמואל ב' ז') בשלמה, אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן. ועוד מלינו בדוד (במזמור ס"ט) הוא יקראני אבי אתה אלי ולור יצועתי: (ח) שאל ממני. התפלל אלי בכל עת שאתה בא להלחם באויבך: (ט) תרועם.

מומור

פתח בחתנת

תרועם: בשבט ברזל. הוא החרב: תנפלים. תשגרים והוא לשון נפון בכל המקרא. חרם המזבזר לשברים דקים: (י) ועתה מלכים השכילו. נביאי ישראל אנשי רמים ומוכיחי עובדי כוכבים ומזלות לסור מרגתם שהקב"ה פושט יד לרשעים וללדיקים: (יא) וגילו ברעדה. כשתבא אותה רעדה שכתוב בה (ישעיה ל"ג) אחזה רעדה חגיפי' תגילו ותשמחו אם עבדתם את ה': (יב) נשקו בר. זרו עבמיכם כבר לבב. ל"א נשקו בר גארניש"מנט בלע"ז. ומנחם סתר אותו לשון תאזה כמו (בראשית ג') ואל אישך תשוקתך: פן יאנף. פן יקלוף: ותאבדו דרך. כענין שנאמר ודרך רשעי' תאבד (לעיל א'): כי יבער כמעט אפו. כי ברגע מועט יבער אפו עליכם שתאזרם ואתה שעה אשרי כל חוסי בו יהיו ניכרים אשרי החוסים בו:

מומור

ה מ ע ר

(ז) אני היום ילדתיך, הנה המנהג עוד עתה בארץ בני קדם כי בלאת הבן מרחם אמו, המילדת תחן אותו בחיק האב, והוא בשמחת לנו ינרך אותו, וזה כוונת המאמר, ואמר כי ברכת ה' היא, שאל ממני ואתנה וגו'. (ט) הרעם, המגיל את שבעו לשבט ברזל, והאוינים לכלי יולר, ולזה אם יכה אותם בשבעו יתחנם הדק היטב. (יב) נשקו בר, גארניש"מנט בלע"ז; מלה נושנת garnissement (פֶּעֶרְוֹרְגֹנְג) כלומר לשון נשק יורה ענין פרנסה וכמו שפי' ועל פיד י שק כל עמי (בראשית מ"א מ') ושם הביא הכתוב הזה לעד ולועז גרנישו"ן ע"ש והשם נגזר מפעל garnir (פֶּעֶרְוֹרְגֵן, מיט חֲוֹלֵעַ פֶּעֶרְזֵהֶען) הנהוג עוד בל"ל. (ד"ה) אשרי, סיים במה דפתח, אשרי כל חוסי בו כנגד אשרי האיש, ושתי הפרשיות נלמדו ויורו על ענין אחד, אך

ת ה ל י ם ב

ב א ו ר ל ה

- (ז) מיין מונד פֿערקינדעט צום געזעמץ;
 גאָטט שפּראַך צו מיר: „דוא ביזט מיין זאָהן!
 „הייט האַבע איך דיך געצייגט!
 (ח) „זאָ היישע נור, איך געבע פֿעלקער דיר צום ערבע;
 „דער ערדען גרענצען דיר צום אייגענטהום.
 (ט) „צערשמעטערע זיא מיט עהערנער קיילע;
 „צערשמיסע זיא גלייך אירדענעם געשיררע!“
 (י) נון קעניגע, בעדענקט עם וואָהל!
 לאַסט אייך בעלעהרען ערדענרייַטער!
 (יא) דען עוויגען בעטעט שויערפֿאַלל אַן,
 אונד פֿרייעט אייך, מיט עהרפֿורכט.
 (יב) דעם זאָהנע הולריגעט, דאַס ער ניכט צירנע;
 איהר קאָממט אום, אויף איררעם וועגע,
 זאָבאַלד זיין צאָרן ענטפֿלאַממט! —
 הייל דענען דיא ער שיטצט!

אויף

(ז) אל הק, למען תהי
 באומות לחוק שלא ימרדו
 ב: בני, שרשו בנה
 ובא בנות לעד. והנה כל
 מה שיבנה מדבר אחר כבן
 מאב בגופי ותלמיד מרבו
 בנפשו ובשכלו וקרא בן
 הפועל שהוא אביו משרש
 אבה; והוא שאל שמה על כל
 המקבל טוב גדולה מזולתו
 שהוא לו לאות שהוא חביב
 עליו כבנו כמו בני בכורי
 ישראל (שמות ד' כ"ב),
 ורבים כנוהו שעינים לשון
 חנה וכן שעורו כאן כאשר
 יאהב איש את בנו בן אביו
 אהבך: היום ילדך,
 כלו' היום נתתיך למלך:
 (יא) עברו, הנה עבדו
 את ה' כנגד עליה', ונשקו
 בר כנגד על משיחו ופי'
 בר כמו מה בני ומה
 בר בטוי (משלי ל"א ב')

בן כחוב בני אהה, וטעם נשקו שהוא מנהג קלח הגויס לנשק את מלכם בעת המלכו-
 (הראב"ע). ומזה הטעם תרגם הרב נ"י (הורגוט) שענינו קבלת עול מלכות: (יב) פן יאנה,
 שב אל השם הזכר ב' הקודם ואס הוא רחוק. (ראב"ע), וקרוי הוא אל הדעת: והאבדו,
 תלכו לאבדון בדרך התועה אשר נחרתם ויהי דרך חואר הפעל (טדווערביזן). כמו תלכו קרי, שענינו
 תלכו הליכת קרי. וכן ואולך אתכם קוממיות, כלומר הליכת קוממיות. וכן הטעם כאן ותאבדו
 אבידת דרך. ועיין מ"ש מזה הכלל בספרי עמודי הלשון: כמעט, יחס הזמן: אשרי, הסך
 המתנגדים עליו, ונקל מאד אל הדעת לעמוד ממחשבת דבר מה על הפוכו בעל הדומה לו,
 לפי שנאמת כל ההפכים מתדמים בגדרם ואינם מחוגדים רק בחיוב ושלילה. והנה סיים
 המשורר בברכה ברכו כמו שהבאנו בהקדמתנו, והמאמר המסיים הוא מאמר כללי ידבק כל פרטי
 השיר יחד ויעשה ממנו אחד שלם (עיין שם):

מומור

ה מ ע מ ר

אך שפרשה א' מדבר אך מהסוררים בעמו, ובפרשה ב' גם מהאויבים אשר לא מורע ישראל
 המה. והנה לא נזכר שם מחבר בשני אלה הפרשיות, והראב"ע אמר או שמשורר אחד חברו על
 דוד או שהוא התנבא על עצמו, ובאמת כל מבקר ימלא שהשירים האלו אינם על דרך המלך,
 כי אין בהם לא תודה ולא תפלה, אך זאת יראה לי שמאספי ספר תהלים שמו ב' השירים בראש
 הקובצת, יען המה כוללים כל תפלות דוד בן ישי.

בברחו

ג

שלא לקוץ בתוכחת ה' רק להוחיל לישועה ולחפלה אליו

(א) מִזְמוֹר לְדָוִד
בְּבִרְחוֹ מִפְּנֵי אֲבֻשָׁלוֹם בְּנֹו:

- (ב) יְהוָה מִהֲרָבֹו צָרִי
רְבִים קָמִים עָרִי:
- (ג) רְבִים אֹמְרִים לְנַפְשִׁי
אֵין יְשׁוּעָתָה לֹו בְּאֱלֹהִים סִלָּה:
- (ד) וְאַתָּה יְהוָה מִגֵּן בְּעַדִּי
כְּבוֹדִי וּמְרִים רֵאשִׁי:
- (ה) קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶקְרָא
וַיַּעַנְנִי מִהַר קִדְשׁוֹ סִלָּה:
- (ו) אֲנִי שָׁכַבְתִּי וְאִישָׁנָה
הִקְיָצוּתִי כִי יְהוָה יִסְמְכֵנִי:
- (ז) קֵאֲ-אִירָא מִרְבָּבוֹת עִם
אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוֹ עָרִי:

קומת

כי בעתתי כי ה' יסמכני: (ז) שתו. ל' שאיה. גשטירנ"ט בלע"ז. וי"א שתו כמו שמו. כמו (שמות י') למען שיתי אותותי:

כי

המער

ג (א) בברחו, הנה המלך דוד באהבתו את בניו, לא הביע און בהם ועלם עיניו מראות ברעתם (עיין במנוח לס' משלי) ונודע הוא איך התאונן על מות אנשלום (שמואל ב' י"ט א' — ה') ולכן רלמה נפשו להלדיק את בנו, כי לא מזדון לבנ שלח ידו במלך, אך אנשי בליעל הסיתוהו ולזה גם בשיר הזה לא יזכר ולא יפקד שם האיט אשר הסב לו כל הרעות האלה, אך דרך כלל יקונו על הקמים נגדו, ואחר ההלעה הזאת אנאר הפרשה כפי דרכי. (ב) ה' מה רבו צרי, לדעתי קצר אנשלום לא היה נוסל ממרידות עם ועם, והיו בהם רבים שונאי נפש דוד אשר חשקו באנשלום; אולם עוד כהנה וכהנה היו אשר לא געלו בדוד ובמלכותו, אך נדחו בחלקלקות לצון המסיתים באמרם אליהם, מה לכם לדוד ומה תקוו מנן ישי? הלא יועלי המלך ואנשי הכנף החזיקו יד אנשלום — ולזה טוב לכם אם גם אתם תעמדו לימינו למען תמלאו חן בעיני יוצר על כסאו, וכן נאמר ואת אנשלום הלנו מאתים איש מירושלים קרואים והולכים לתומם ולא ידעו כל דבר (ש"ב ע"ו י"א), ולזה אמר תחלה דרך כלל ה' מה רבו כרי ואח"כ ינאר דבריו אשר, רבים קמים עלי, והמה המורדי אשר בשאט נפש ובשנאת חנם ירדפוהו, ועוד רבים המה בקצר

ג (א) מזמור לדוד בברחו. הרבה דרשות דרשו בני אגדה בדבר. ורבותינו אמרו משאמר לו הנביא (שמואל ב' י"ב) הנני מקים עליך רעה מתוך ביתך היום לבו סוער שמא עבד או ממזר יקום עלי שאינו מרחם עלי ביון שידע שבו הוא שמת. ומדרש אגדה על שראה עבדו קימת שהיו עבדיו והכרתיו והסלתי שהן סנהדרין מחזיקים אדנותו עליהם כשאמר להם (ש"ב ע"ו) קומו וברחה מפני אנשלום מה כתיב שם ככל אשר יבחר אדוני המלך הנה עבדיך וכשאם מחנים (ש"ב י"ז) ואנשי בן נחש ומכיר בן עמיאל וברזילי הגלעדי ילכו לקראתו וכלכלוהו שם. (ב) רבים קמים עלי. בני אדם גדולים בתורה גדולים בחכמה גדולים בעושר גדולים בקומה. כגון שאול וילידי הרפה דואג ואחיתופל: (ג) אומר' לנפשי על נפשי: אין ישועת' לו באלהים סלה. לפי שאם על אשת איש: (ו) אני שכבתי ואישנה. לבי אטום בדאג' ופחד: הקיכותי. מדאגתי כי בעתתי כי ה' יסמכני: (ז) שתו. ל' שאיה. גשטירנ"ט בלע"ז. וי"א שתו כמו שמו. כמו (שמות י') למען שיתי אותותי:

תהלים ג

ג

פֶּרְטְרוּיַעַן אוּיף גַאָטט אײס בעדערענגניססע.

(א) פּוֹאָלֶס דוּר'ס

אויף דער פֿלוֹכט פֿאַר זײנעם זָהנע אבשלום.

(ב) אַך עוויגער! וויא זינד דער פֿײַנדע זאָ פֿיעלע!

זאָ פֿיעלע, דיא זיך זעטצען ווידער מיך!

(ג) זאָ פֿיעלע, דיא פֿאַן מיר פֿרָהלאַקען:

„פֿיר איהן איזט קיינע הילפֿע בײא גאַטט!“

(ד) דוא אָבער עוויגער! ביזט איין שילד פֿיר מיך;

זעטצעסט מיך צו עהרען; העכסט מײן הויפט עמפֿאַר.

(ה) מיט לויטער שטיממע רופֿ' איך אָן, דען עוויגען:

אונד פֿאַן זײנעם הייליגען בערג' ערהערט ער מיך.

(ו) נון ליעג' איך רוהיג, שלאָפֿע,

ערוואַכע; דען מיך העלט דער עוויגע.

(ז) פֿאַר מיריִאָדען פֿאַלקס איזט מיר ניכט באַנגע,

אומהער געלאַגערט ווידער מיך. —

אויף

באור לט

ג (א) כיסוד, שם יורה
על גדר השיר ומותו
(עיין בהקדמתנו), וטעם
לדוד, שאליו יבונה השיר
הזה והוא מחברו, ובל"ק
יבוא לפעמים הגבול שאליו
תחת יחס המלטר'זה נכון,
כי היחס מלורף המיוחס,
ומלת של לעד שהיא סימן
יחס המלטרף ושעורה אשר
אל, אבל יש לפעמים שמת
לדוד תורה על כוונת
המשורר שהיתה אל משיח
ה', ואז יהיה הגבול שאליו
בעלמו, ושעורה אמרי לי
אחי הוא (ומזמור ק"י
לראי'). ונקל להבדיל, כי
באופן ראשון ישמש המשורר
בגוף המדבר בעדו, ובאופן
הנ' בגוף הנוכח או הנסתר,
מלבד שהוא נראה מתוך
הענין. (ג) ישועה, הה"א
נוספת ולכן הטעם מלעיל
וה"א הנקבה נשתנית לת"ו
באמלע התיבה: סלה,
באור המלה הזאת תמלא
בהקדמתנו: (ה) קולי.
כמו בקולי ותחסר ב"ת
השמוש כמו הנמל' בית ה':
קושה

המער

בקשר רק באמרס אין ישועתה וגו', לכן אמר ואתה ה' מגן בעדי וגד הקמים עליו שכל יוכלו
לו, ונבדלי ומרים ראשי לעמת האומרים אין לו ישועתה. (ה) קולי, הרב המנאר אמר ע"פ
תרגום האשכנזי שתחסר ב"ת השמוש, ולדעתי אין טורח לזה, אך הענין כי מלת אקרא נמשך
למאמר הבא, והכוונה קולי אל ה' תמיד, ואם אקרא אליו יענני מהר מהר קדשו, ויתורגם
(זיינע טטיהוע ערהבע זיך לו גַאָטט — זיך רופֿע איהן אָן, אונד ער ערהערט זיך, זג"ו).
(ו) הקיצוחי, התפעלות הנפש בעבור השנה תבא בלשון עברי אס בקל משרש יקן, כמו ויקן
פרעה (בראשית מ' ד'), וגם בהפעיל מנחי ע"ו כמו כאן ועוד רבים, ותמיד הוה עומד, (אך
מסדרי התפלה הוליאוהו ואמרו מקין נרדמים), והבדל כי יהס יראה לי, כי הקל נאמר על
פקיחת עין אחרי אשר תעבור השנה (אויפֿוואַכען) וההפעיל יורה על התעוררות הנפש להסיר
חבלי שנה מעליה (ערוואַכען) חזור על כל הדלדים וחמלא כי נן הוא. וע"פ הדרך הזה ילא
פעמים רבות באור נוגה הבדל ההוראות בפעלים הנאים בקל ובהפעיל כאחד, ונראה ענינם
זה, ובאמת אינו כן, רק הוא ע"פ הדרך הזה שהלעתי, והבן כי לא רכיתי להאריך. וגם
פה תהיה הכוונה מזה הענין, כי כבר כתב הראב"ע וז"ל: אני לבטח אשגב ואישן, וכן השביל
לתרגום הרמב"מן, וז"ל אמר הקיכותי אס גם בחלות לילה אתעורר לקום מקול שאון רעש
המלחמה, גם בזאת אני בטוח אס גם יפלו אויבי עלי פתאום כל יכלו לי כי ה' יסמכני.
(ז) שחו, לשון אהיה גאטירונ'ט; gäteront (זיח פֿערדערבען, לערטטערען). (ד"ה).
כי

(ט) קוֹמָה יְהוָה הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהֵי
 כִּי־הִכִּיתָ אֶת־כָּל־אֹיְבֵי קִחִי
 שְׁנֵי רָשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ:
 (ט) לַיהוָה הַיְשׁוּעָה
 עַל־עַמּוֹ בְּרִכְתָּךְ סֶלָה:

(ח) כי הכית את כל אויבי לחי. מכת בזיון היא כמה דלית אומר (איכה ג') יתן למכה לחי. (מיכה ד') בשבט יכו על הלחי ומדרש אגדה מכת הפה. כד"ל (שמואל ב' י"ז) וילך אל ביתו ויחנק: שני רשעים. גבורתם: (ט) לה' הישועה וגו'. עליו להושיע את עבדיו ואת עמו ועל עמו מוטל לברך ולהודות לו סלה:

ד

אוהרה שלא לדבר ולקבל לשון הרע ורכילות, ולא יקנא אם רואה שרשעים מצליחין בע"הו.

(ח) לַמְנַצֵּחַ בְּנִגְיֹת מוֹמֹר לְדוֹד:

ד (א) למנצח בנגינות מזמור. זה יסד דוד שיאמרוהו בני לוי המנצחין בנגינות בשיר על הדוכן. לשון נכוח נופל במתחזקי' בעבוד' בענין שאמ' (עזרא ג') ויעמדו הלוי' מנן עשרי' שנה ומעל' לנצח על מלאכ' בית ה': (ב) בלר הרחבת לי. בימים שעברו עלי. ומעתה חנני ושמעת פלתי: (ג) בני איש. בני אברהם ילחק ויעקב הקרוים איש. באברהם נאמר (ברא' כ') השב את אשת האיש. בילחק נאמר (שם כ"ד) מי האיש הזה. ביעקב נאמר (שם כ"ה) איש תס: עד מה כבודי לכלימה. עד מתי אתם

(ג) בְּקִרְאֵי עֲנִי וְאֱלֹהֵי צַדִּיקִי
 בַּצַּר הִרְחַבְתָּ לִּי
 חַנּוּנִי וְשִׁמְעַתְּ פִּלְתִּי:
 (ג) בְּנֵי־אִישׁ עַד־מָה כְּבוֹדִי לְכַלְמָה
 תִּאְהָבוּן רֵיק
 תִּבְקְשׁוּ כָזָב סֶלָה:

ודעו

מבזי' אותי (ש"א כ"ב) הראיתם את בן ישי (שם כ"ה) מי דוד ומי בן ישי (שם כ"ב), בכרות בני עם בן ישי (שם כ'). כי בחר אתה לבן ישי אין לי שם: תבקשו כזב. תרדפו למלוא כוזבים כגון הזכים שמשלימים עלי ולי היה מראי' שלום וכיולא בהם דלטורין שהיו בימי שאול (שם כ"ג) הלא דוד מסתתר בגבעת החבילה וכן הרבה: הפלא

ה מ ע ר

(ח) כי הכית, לדעתי הפעלים המה מזנין התנאי, כי הוראתו אם, והכוונה הושיעה ה', כי אם חנה את אויבי לחי, הלא אך שני רשעים שברת, כי המה אובלי עמי אכלו לחם, ואם בן יבוא העבר על נכון, כידוע לבעלי לשון, ויתורגם: (דען לערטועגסט דוח דאן קיען אז"ו, וזן לערטועטטערסט דוח אז"ו). (ט) לה' הישועה, הנה רגשות לב דוד כמו רגע התהפכו מחכונה אל תכונה (עיין מבוא לס' משלי), ולכן גם כאן אחרי אשר בקש מה' כי יבריע קמיו תחתיו, מיד שב אפו, והתחנן רק כי ינכך ה' את עמו יהיה זה באזהה אופן שיהיה, אם כי הוא ישוב לכסאו, או שימלוך אחר תחתיו אם אך שלום עמו ישפוט, וכדרך שאמר, ואם כה יאמר לא מפלתי כך חנני יעשה לי כאשר טוב בעיניו (ש"ב ט"ו כ"ו), ויהיה הישועה עניני נלוח במלחמה כמו שתרגם הרמב"מ מן כמה פעמים בספר הזה, ויתורגם: (דעם עוויגען איזט דער זיעג — זעגע נור דיין פֿאָק געזעגנעט זיין).

ד (ג) בני איש, לדעת הרמב"מ יחי' בני חיש בדרך התול (אירקניש), עיין בבאור. ויותר נראה

תהלים ג ד

באור מ

(ה) אויף, עוויגער! דוא רעטטעסט מיך, מיין גאָטט!

דאָ קיען צערשלעגסט דוא מייען פֿינדען;

צערשמעטטערסט דער פֿערר־בֿטען צאָהנע!

(ו) (הילפֿע פֿינדעט מאַן

בייא דעם עוויגען.

דיינען זעגען איבער דיין פֿאָלק!

ד

ענטפֿערנונג פֿאַן יעדער פֿערליימדונג, אונד יעדעם
נייד אויף איין וואָהלערבעהען דער גאָטטלאָזען.

(א) דעם זאָנגמיסטער אויף נגינות, איין פּאָלם דוד'ס.

(ב) (ערהערע, ווען איך פֿלעהע,

גאָטט מינער אונשולד!

דער דוא מיך רעטטעסט אין אַנגסט,

(זייא מיר גנעדיג,

(ערהערע מיין געבעט!

(ג) (זייא לאַנגע, ליעבען העררען!

(שענדעט איהר נאָך מינע ווירדע?

זייא האַבט איהר דיעס אייטעל זאָ ליעב;

טרייאלאָזיגקייט זאָ גערנע?

בע=

(ח) קומה, תמל' שפתאום
ישב הזיר ויפנה מדרכו
הראשין שהי' נחת ויטה
קלת אל ההרגזה, ויסודו
בדרכי הנפש והרגשותי' כי
אף ע"פ שאמר לא אירא
מרבנות עם, הנה בכל
זה נאראה בדמיונו המון
האויבים אשר סביב שמו
עליו יפתד בלבו וירגז,
ולחזיק בטחונו, יקרא
קומה ה' להושיעני כי הם
סביבי, ולדעתי כיון אליו
הר"מ בהסימן, שהונח
אחר תיבת (חך), כי
הסימן הזה הנקרא בל"א
(סוספענויָנס: לייִצען),
יורה בלע"ז על סתימ' חזיה
כוונה שבין אליה הכותב
אך לא יאמרה בפירוש:
הביח שברח, עבר במקום
הזה, והמאורר לא ישמו' את
הזמן. (עיין בהקדמתנו):
(ט) לה', דבר ברור הוא
שברנת העם תלויה בהללחת
המלך, וסיים בכלל כדרך
הזיר, וכבר העירו על זה:

ד (א) למנצח, כל מי שיט לו יתרון על חברו בדבר מה, הן בגבורה הן בחכמה יקרא מנצח,
וזה שקורין בל"א (אויסטער): בגנינות, שם כלי הזמר, והמזוררים הקדמונים
תקנו לוית כל שיר ושיר בכלי הנאה לו, ר"ל שקולו מעורר את הנפש באופן ענין השיר אם
לשמח' אם לעובד ונתנו את שיר למנצח בכלי זה: (ב) בקראי, ידוע שאלכות דוד לא היתה
שקטה כל ימיו, ואף אם הניח לו ה' מאויביו סביב רבו המורדים בתוך עבדיו ואנשיו האומרים
אין לנו חלק בדוד לפי שהיו מתקנאי' בו, ויתכן שלמען תת סיבה שלימה לשנאתם ולמען
הזיב את לב העם מאחרינו, תלו כל הקורות הרעות שנאו על ארצו, דבר חרב ורעב, בו
ובהנהגתו, כדרך כל ההמון המורד במלכס, ועליהם תיקן זה השיר, כמו שתקן שיר ב'
הי' על מרידת אומ' העולם: בקראי ענני, כבר הראינו בהקדמתנו שכל עת שלחנו
הלרות את לב המלך מנוסתו הראשונה היתה בזה, שפך את לבו נגדו בתפלה, ועי"ז החזיק
בטחונו ואבד פחדו ובאלו כבר נושע, ולזה פתח גם כאן את שירו בתפלה אל ה' ואמר בקראי
לך להגילי מן הרשעים המורדים האלה ענני אתה אשר ידעת לדקי: בצר, אשה שהללתי מכף
אויבי ומיד שאלו חנני גם עתה, ובהיותו כבר בטוח ביצועתו כמו שאמר יסנה את לבו נגד המורדים
ואומר: (ג) בני איש, כל בני איש ל' חשיבות הוא, ונבחר את זה יותר בפסוק גם בני אדם
גם בני איש (מ"ט ג'), ובאין הוא דרך התול, וזה כוונת הרב ז"ל שתרגם (ליעבען העררען!): ריק,
וכן כוב, שמות המקרה, וענין כוז היסך האמונה, שענינה מה שראוי לסמוך עליו, וכן הוא
אומר

המער

נראה דעת המפרשים שהדברים ככתבם, כי דבר על אילי הארץ באחיתופל ועמאש אשר
היו בקשרים עם אבשלום, וע"ז אמר תאבדון רק חזקו כוז כי הדיחו את העם בדברי הכל
וריק

(ה) וְדַעו כִּי־הַפְלָה יְהוָה חֶסֶד לְלוֹ
יְהוָה יִשְׁמַע בְּקִרְאֵי אֱלֹוֹ:

(ה) רְגֹזוּ וְאַל־תַּחַטְּאוּ
אָמְרוּ בַלְבַבְכֶם
עַל־מִשְׁכַּבְכֶם
וְדַמּוּ סֵלָה:

(ו) זַבְחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק
וּבְטַחְו אֶל־יְהוָה:

(ז) רַבִּים אָמְרִים
מִי־יִרְאֶנּוּ טוֹב
נִסָּה־עֲלֵינוּ אֹר פְּנִיָּה יְהוָה:

(ח) נְתַתָּה שְׂמִתָּה בְּלִבִּי

מֵעַת דְּגַנָּם וְתִירוּשָׁם רַבּוֹ:
(ט) בְּשָׁלוֹם יַחֲדוּ אֲשַׁכְּבָה וְאִישָׁן

כִּי־אַתָּה יְהוָה לְבַדְּ
לְבַטָּח תּוֹשִׁיבֵנִי:

למנצח

נצח ולא הייתי ירא מכל זר ואויב: לבדד לבטח. כמו (דברים ל"ג) בטח בדד עין יעקב
לשון מנצח ונקט הוא שאינו נריך להוסיף גייסות עמו:

אל

(ד) הפלה. הכדיל:
(ה) רגזו. חרדו מלשון
הקדוש ב"ה: ואל תחטאו.
אמרו בלבבכם על משכבכם
ודמו סלה. השיבו על
לבבכם שהזהיר הקב"ה על
כך: (ו) זבחו זבחי צדק.
הלדיקו מעשיכ' והריאתם
במקריבים זבחים: ובטחו
אל ה'. שישיע לכם טובה
ואל תחטאו לו בצביל ממון
שאתם מלמדים לקבל שכר
מאת שאלו: (ז) רבים אומרי'
מי יראנו טוב. רבים מואר'
יש שרוזין עכ"ס בעושר
ובשלה ואומרים מי יראנו
טוב להיות עשירי ומשיגים
תאוה כאלו: נסה עלינו.
הרם עלינו לנס את אור
פניך ל' הרימו נס (ישעי'
כ"ג). אר ס נסי. ל"א נסה
עלינו רפנב"ליר ב' עו. כמו
אבני נזר מתנוססות (זכרי'
ט'). אבל אני איני מקנא
בהם כי שמחה נתונה בלבי
מעט דגנס ותירושם של
אומות רבו. בטוח אני אם
למכעיסיו כך לעושי רגזו
על אחת כמה וכמה. לעתיד
לבא שהיא יום קבול שכר:
(ט) בשלום יחדיו אשכבה
ואישן. אם היו ישראל בשלום
יחדיו עמי הייתי שוכב וישן

ה מ ע ר

וריק לדבר סרה על דוד ומלכותו להאזן לב העם מאחריו. (ו) זבחו זבחי צדק, אולי כוון
המליך על מעשה אבשלום כי הוא אמר למלך אלכה ואשלים את נדתי אשר נדרתי לה' בצברון
(ש"ב ט"ו ז') ואין ספק שכן עשה, ובמלנו שם העלה עולות וזלמים ועשה זבח רב להטות
לב ישראל, וע"ז אמר, כי אך אם תזבחו זבחי צדק ולא עולות בצלילה, אז תוכלו לבטוח בה'
ולא זבחי ריב כאלה. (ז) טוב, כחב הזכר המנאר, שם הכלל שלא גודע, כוונתו שלא נא
טוב בה"א הידיעה לפי שאין האנון על כל הטוב שינא בה"א המחלטת, וגם לא על טוב מיוחד
שינא בה"א המיוחדת, אך על דבר טוב מה, ולכן נעדר הידיעה. נסה עלינו, לועז רש"י
בפירוש השני רפנב"ל"ר, והבלעו הזה קשה עלי מאד להלמו, לפירושו הראשון הוא ענין הגבהה
והרמה כמו שנאר לשון הרימו נס (ישעי' ס"ב י') אריס נסי (שם מ"ט כ"ג), ולפירוש השני הוא
מענין מופת ופלא כמו שיעיד הפסוק שהניח אבני נזר מתנוססות (זכרי' ט' ט"ז) שכן פי'
שם לדעתו, ועיין מגילה (י"ב א') ד"ה וכן הוא אומר, וכן פי' נוססה בו (ישעי' נ"ט י"ט)
נפלאה

- (ד) (כערענקט, דאס זיינען הייליגען, דער עוויגע זיך ערקאָהרען; ער הערט'ס ווען איך איהם פֿלעהע.
- (ה) זאָ בעכט, אונד זינדיגט ניכט; איבערלעגט'ס אים הערצען, אייף אייערן לאַגערשטעטטען, אונד לאַסט פֿאָם אויפֿרוהר אַב!
- (ו) ברינגט אָפֿפֿער דער גערעכטיגקייט, אונד פֿערטרויעט דעם עוויגען!
- (ז) פֿיעלע זייפֿצען צוואַר: „ווער גיכט אונד בעסערע צייט!“ (לאַס דייענס אַנגעזיכטס שטראַהל, אָ הערר! נור וועהען איבער אונד!
- (ח) מעהר פֿריידע לעגסט דוא מיר אינס הערץ, אַלס ווען איהר קאָרן אונד מאַסט זיך הייפֿט.
- (ט) פֿריעדזעליג לעגע איך מיך, ענטשלאַפֿע; (דען דוא אַלליין, אָ עוויגער! זעטצעסט מיך אין זיכערהייט.

אומר ומי בכל עבדך כודך
 כאמן (שמואל א' כ"ב י"ד),
 ובתיב אכזב מים לא נאמנו
 (ירמיה' ט"ו ח'), וכן תרגם
 הר"ם (טריילאָזיגקייט):
 (ד) הפלה, הכדיל, כמו
 והפלתיו ביום ההוא (שמות
 ק' כ"ב), וזה באמרו
 ואני נסכתי מלכי וגו':
 (ה) אמרו, הרבון האלהי.
 ודמו, מלכו מלמרוד:
 (ו) זבחן, הלדיקו מעשיכס
 והרי אתם במקריבי' זבחים
 (רש"י): ובטחו, שישיע
 לכם טובה ואל תחטאו
 לתלות סרמונכס בני:
 (ז) רבים, כשנא המזורר
 על השגתה הזס יוסיף
 לדבר בנטמונו עליו וישיב
 את דבורו אליו לאמר גם
 אס יש רבים מבני אדם
 האומרי'תי יראנו עת טוב,
 אני איני כן, כי ידעתי שכל
 מה דעבדיתי לטב הוא,

גע

ותעניס את הקוטף לטובתו, וכן יהי' איך שיהי', אס אתה הוא המשגיח בנו, אזי אשמח יותר מהס
 צנת שיבוא טובתס, וזה צנת שדגנס ותירושס רבו: טוב, שס הכלל שלא נודע: גסה, מלשון
 הרימו נס על העמים (ישעי' ס"ב י'), הרס עלינו לנס את אור פניך, (לשון רש"י), וטעם
 נס הוא היריעה הקבועה צען ארוך באני' הנקרא בלשון הקודש תורן, וכן כתיב, בן תרגס כל
 פרשו נס (שס ל"ג כ"ג), ופרוש מכשנת בו ומוליד את האני'. וכן המטפחת הקבוע בדגל
 יקרא ג"כ נס, ונראה הטעם מפני שהוא נס באויר הנה והנה מחמת הרוח, ועל פי הדגל
 יסעו המחנות בלנא, ואמר המזורר האלהי יהיה נא אור פניך הדגל המוליד אותנו בלנא,
 ואז נשכיל. חבין מזה כוונת הרב המתרגם ז"ל: אור פניך, כנוי אל ההשגחה: (ח) מעת,
 מ"ס מעת כמ"ס מאלפי זהב וכסף: (ט) בשלום, אני לא אדאג עוד כי אתה שלבדך תוכל
 להושיעני הוא ה', עלמותך שלא תמנע הטוב מבנותיך:

המעמר

נפלא את בול' נס ע"ש; והעתקת המעתיקים **remplir** (ערפיליגען) או **reflamber**
 (וידער פֿלואמען ווערפֿען) אינה מסכמת עם כוונת רש"י כי לדעתו יהי' תרגומו: (לייגע ווייע'
 דער וואונדערבאר איבער אונד אז"ו), ואין להסתפק שהבלע"ז משובש, ויתכן שהיא **reprover**
 (וויעדער בעוועהרען, וויעדער ערפרחבען) והוא מורכב מפעל **eprouver** (ערפרחבען, בע'
 וועהרען) כמו שלועז רש"י וכו' כסת (בראשית כ' ע"ז) ועיין בהמעמר שס (ל"א ל"ז), ומאות
 רי"ש התורה בלשון הלועזים על השנות הענין פעמים, אף אמנס בל"כ הנהוג עתה יש כוונה
 אחרת לפעל **reprover**, אולם בלשון איטליא יורה הפעל **riprovar** או
reprobare עוד היום הנחיה והנס יון וההוכחה וזהו כמו שפירש רש"י להלן (ס' ו')
 נס להתנוסס, וקיונות להיות מנוסס בהס וכו' ע"ש, ויהיה תרגומו לפירוש השני:
 בעוועהרע אונזערער וועגען (ד"ה). (ט) בשלום יחדיו, לדעתי הפסוק הזה נאשך על נסה
 עלינו, ומאמר נחתה הוא מאמר מוסגר, והענין נסה עלינו אור פניך, ואז בשלום יקדו
 (בתוך עמי) אשכנח ואיטן כי (אס) אתה ה' וגו'.

אל

ה

תפלה שחי יצילהו מן הקמים עליו.

(א) לְמַנְצֵחַ אֶל־הַנְּחִילוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד:

(ג) אֲמַר־י הַאֲזִינָה יְהוָה

בִּינָה הַגִּיגִי:

(ג) הַקְּשִׁיבָה וּלְקוֹל שׁוֹעִי

מִלְכִי וְאֱלֹהֵי

כִּי־אֵלֶיךָ אֶתְפַּלֵּל:

(ד) יְהוָה בִּקֶּר תִּשְׁמַע קוֹלִי

בִּקֶּר אֶעֱרֹךְ־לֶךָ וְאַצְפֶּה:

(ה) כִּי וְלֹא אֶרְחֹמֵץ רַשְׁעֵי אֶתָּה

לֹא יִגְרֹךְ רַע:

(ו) לֹא־יִתְיַצְּבוּ הוֹלְלִים לְנֶגְדַי עֵינַיִךָ

שְׁנֵאתָ כָּל־פְּעֻלֵי אֵוֶן:

(ז) תִּתְאַבֵּד דְּבָרֵי כֹּזֵב

אִישׁ־דְּמִים וּמְרֹמָה יִתְעַב וְיִהְיֶה:

ואני

פתח באתנח

לבקרים אשמית כל רשעי ארץ (לקמן ק"א). היה זרועם לבקרים (ישעי' ל"ג) כי בבקר
בבקר יעבור (שם ב"ח): בקר אערוך לך. תפלתי על זאת אערוך לשון מערכה הוא: בן חבנו
מנחם: ואלפה. שתעשה בהם משפטים: (ה) כי לא אל חסן רשע אתה ע"כ בקר אערוך.
(ס"א) ונאה לך לאבד הרשעים מן העולם: לא יגורך רע. לא יגור אללך: (ו) הוללים. משתטים וכל
משנה מעורבבין: (ז) איש דמים ומרמה. זה עשו זרעו:

ואני

ה מ ע מ ר

ה (א) אל הנחילות, החכם המבאר אמר שזא יחס שאליו במקום יחס המלטרף, ויותר נראה
דעת הראב"ע שכתב וז"ל: אל כמו על בתעם (ז"ל בטעם) כמו ותתפלל על ה', אל הנער
הזה התפללתי להפך ע"כ [והוא הפוך וז"ל כמו אל הנער הזה ותתפלל על ה' להיפך] כי זא
העין תמורת אל"ף, ואמר עוד ולא יתחלף האל"ף בעי"ן רק אותיות אה"י הנה המתחלפות
ושי"ן בסמ"ך כי הם קרובים במוחא עכ"ל, בוונתו שמה שזא אל תמורת על ולהפך, אין זה
מכד חלוף אל"ף ועי"ן, אך הוא מפאת חלוף היחוסים אלה באלה, כמו שינוא יחס הפעול במקו'
שאר היחוסים, וכן הדין בכל היחוסים. (ב) בינה, כתב החכם המבאר והה"א נוספת לכן
טעם התיבה מלעיל וכו' ע"ש. אולם באמת הכלל שלא תבוא וגינה בתנועה שלפני ה"א נוספת
הוא

תהלים ה

כאור מב

ה

געבעטע אום הילפע געגען פיינדע. -

(א) דעם זאגנמיסטער אייף נחילוח, איין פואלם דור'ס.

(ב) הערע מיינע וואַרטע, עוויגער!

טערק' אויף מיין אינבריינסטיג פֿלעהען.

(ג) פֿערנים דיא קלאַגען מיינער וועהמוטה,

מיין קעניג אונד טיין גאַטט!

ווען איך פֿאַר דיר בעטהע.

(ד) הערר! פֿריהע וואַללעסט דוא מיך הערען;

פֿריהע שיק' איך מיך צו דיר, אונד האַררע.

(ה) (דען דוא ביזט ניכט איין גאַטט,

דעם פֿרעפֿעלמוטה געפֿעללט;

באַזוהייט פֿינדעט קיינען שוטץ בייא דיר.

(ו) איבערמיטהגע בעשטעהען פֿאַר דיינען אויגען ניכט,

דוא האַססעסט אַללע איבעלטהעטער;

(ז) דוא ריכטעסט דיא פֿערליימדער היין!

(איין גרייל האַט דער עוויגע

אַן בלוטבעגריגען אונד פֿאַלשען.

איך

ה (א) אל הנחילות,

הגבול שליו במקום

יחס המלטרף וכמו שאמרנו

במזמור ג': (ב) אמרי,

יתכן שתיקן זה השיר בעת

גלותו מפני שאל נגד

המלשינים אותו אל המלך

כדואג והזפים ודומיהם:

בינה, לשון לזוי כמו שימה,

(הראב"ע). והה"א נוספת

לכן טעם התיבה מלעיל,

ויש בינה שהיא שם דבר,

והה"א סימן לנקבה ובא

הטעם מלרע: הגיגי, כפול

העי"ן והוא מן הגה כמו

זנוני' מן זנה, וטעמו הגיון

לבי שלא לחליק בלשוני,

זה שתרגם הרב נ"י (חי"ב

בריכסטיג) שענינו ממקור

לבי: (ג) כי אליך, הרי

כי זה משמש בלשון אס:

(ד) אערך, מלשון מערבה,

ותחסר מלת תפלתי, או

אותי, כמה שכתב הספורני

אגיד את עיני הרודפים:

(ה) יגורך, יגור אתך,

כמו היקרך דברי (במדבר י"א) במקום היקרה לך: רע, שם דבר: (ו) הוללי, יארע לאדם

בשיתדלן בתענוגי העולם שיגבר כח תשוקתו על כח השגתו ויבטל ערך השווי שבין הכחות

הללו, שהוא סבת כל מרי, וזה הנקרא בל"ה הק הוללת, ובל"א (איבערוטה): (ז) אישודמים, יתכן

שכוון אל דואג שסבב מיתת כהני נוב:

ואני

המעמד

הוא אך בשמות ולא בפעלים כנודע זאת לכל מבין דקדוק לשון עברי, אך באן הטעם מלעיל

לפי שהמלה מגזרת עלומי העין, ודינה להיות הוגינה בס"הפ. (ד) אערך לך, החכם המבאר

אמר אערך תפלתי, וכן כתב הראב"ע, ואולי קולי במאמר הראשון עומד במקום שנים,

ושעורו אערך קולי לך. אולם יותר נראה שהטעם אערך עזמי לך כי שרש ערך ענינו סדור

הדברים אלה מול אלה באופן נכון, מערכת המלחמה שיעמודו שני המחנות ויתראו פנים אל

פנים, וכן יערוך את הנרות (ויקרא כ"ד ד') כי היו עומדים שלשה נרות מימין ושלשה משמאל

לנר האמצעי, וכן את שבעת המזבחות ערכתי (במדבר כ"ג ד') כי הי' מזבח גדול עומד באמצע

והשאר נערכים אלה בנגד אלה, ומזה גם ערכה שלחמה (משלי ט' ב') כי הי' המאכלים מסודרי'

זה לעמת זה, וכן הוא הענין בכל מקום, אך שאין פה המקום לבאר כל הפסוקים שזכר שרש

ערך באר היטיב. וגם אס הוראת ערך על שווי ודמיון כמו ומה דמות תערכו לו (ישעי' מ' מ'

י"ח) וכיוצא בזה הוא מענין הזה כי כל הדברים השווים בערכם גם את זה לעמת זה נעמוד,

ולכן הכוונה באן אנכי אפנה ואחילנה לפניך, ולזה נבונה תרגום החכם געזעניום בספר המלים

שלו שרש ערך, "איך ווענדע איך לו דיר", וכן העתיק החכם דע וועטטע. (ה) כי לא אל וגו',

לדעתי הכוונה בהיפך, כי אל לא חפץ רשע אלה. רע, החכם המבאר כתב ע"פ הת"א שרש

הוא שם דבר, אולם לדעת הראב"ע הוא תאר, ושעורו איש רע, ואמר והעד לא יתלבו הוללי

ודבריו נראים נכונים, ויתורגם: (דער בעזע).

ח

(ח) ואני אבא ביתך להודות לך ברוב חסדך שהפלת עלינו להראותנו נקמה מהם: (ט) שוררי עוינו המלכים שנבגדו בך ותעבנו: שוררי כמו (במדבר כ"ד) אזורנו ולא קרוב: (י) כי אין בפינו נכונה וראים כאוהבים והם אויבים: קרצם הוות מחשבותם מרמה: קבר פתוח גרונס. לבלוע יגיע אחרים בקבר הכולל את הגוף: יחליקון דברי חלקקו: (יא) ממועלותיהם שהם יועלים על ישראל ואז ישמחו כל חוסי בך: (יב) ותסך עלימו. תגונן ותסוכך עלימו: ויעלבו בך באיראו אלתה תברך לדיק יעקב חרעו: (יג) כנה המקפת שלש רוחותיו של אדם: רבון. נחת רוח אפי' ימנע בלע"ז: תעטרנו. תסוככנו כמו (שמואל א' כ"ג) דשאל ואנשיו עוטרם אל דוד ואל אנשיו:

(ח) ואני ברב חסדך אבוא ביתך
אשתחוה אלהיך ואלהי אבותי
ביראתך:

(ט) יהוה הנני בצדקתך למען שוררי
הישר לפני דרכך:

(י) כי אין בפינו נכונה
קרבים הנות

קבר פתוח גרנם
לשונם יחליקון:

(יא) האשימם אלהים יפלו ממעצותיהם
ברב פשעיהם הדיחמו כי מרו בך:

(יב) וישמחו וכל חוסי בך
לעולם ירגנו ותסך עלימו

ויעקבו בך אהבי שמך:
(יג) כי אתה תברך צדיק

יהוה בצנה רצון העטרנו:

למנצח

הישר קרי

המער

(ט) ה' נחני, כתב הראש"ע תחלת התפלה שתנחני בלדקתך, כוונתו כי הפסוק נקשר עם אשתחוה אל היכל קדשך, כי אשתחוה ענינו תפלה, והתפלה תהיה נחני בלדקתך. למען שורדי, אולי נחלק ל"י בשי"ן (כי המה מאותיות השריקה) והענין למען שוררי, ויונתן העתיק בגלל תושבתי הנה הבין המלה מגורת שיר. (י) בשיהו, נפי כל אחד, והרמב"ם מן תרגם נפי לחות לשון אשכנזי בלשון רבים, וגם יונתן העתיק בפומהון. נכונה, לדעת הראש"ע וכן בצסרון המתואר וענינו מלה נכונה, והרב המתרגם העתיקוהו בשם מופשט והענין אחד. קרבים, יחסר ב"ת השמוש ושעורו בקרצם הוות, וכן תרגם יונתן: גופיהון מלין אתרגושא. קבר, מה נחמד ונעים המשל הזה אף שהגרון הוא סמוך ללשון הוא קבר פתוח לבלוע, נכל זאת בלשונם יחליקון. (יא) האשימם, לדעתי גם היזמור הזה תקן המלך נגד הקושרים אשר היו בעלת אבשלים, ועליהם נאמר: האשימם אלהים יפלו ממועלותיהם, בענין סכל נא עלת אחיתופל ה' (ע"ב ט"ו ל"א) ולכן אמר כי מרו בך כי אתה אמרת נסכתי מלכי. (יב) ותסך, נגד חוסי בך (הראש"ע). (יג) רצון, לועז רש"י בדרבנו אפי' מנט וכמו שפי' בראשית (ל"ג י') ותרכני נתפייסתי וכן כל רצון שבמקרא לשון פיוס אפי' מנטו בלע"ז ע"כ, וזהו appaiamento בל' איט' וענינו נחת רוח (בעפריעדיגונג, בעזענפטיגונג, לופריעי דענטטעלונג, ופוזוהוועלונג) ובל"ש appaisement וכן ל"ל ועיין בפירש"י (שמות כ"ה ב', ויקרא

ת ה ל י ם ה

- (ח) (איך אבער — אויף דיינע גראַסע גיטע, בעמערעט, אין צופערזיכט דיין הויז.)
- (איך בעטע הינגעשטרעקט, אין גאַטטעספֿורכט, פֿאַרם טעמפעל דיינער הייליגקייט.)
- (ט) (לייטע מיך אין דיינער פֿראַממיגקייט, אָ עוויגער! דען שאַדענפֿאַרעהן טראַטץ! ריכטע דיינע וועגע פֿאַר מיר הער!)
- (י) דען אין איהרעם מונדע איזט ניכטס רעדליכעס, אונגהייל בריטעט איהר הערץ; איין אָפֿנעם גראַב איהר ראַכען; דיא שפראַכע גלאַטטע הייכעלייא.
- (יא) (בעשטראַפֿ' זיא, גאַטט! אָ דאַס זיא זינקען, פֿאַן איהרעם פֿאַרזאָטץ טיעף העראַב! פֿערשטאַס' אין איהרער פֿרעפֿעל מענגע זיא, דיא זיך עמפּערען ווידער דיך.)
- (יב) (לאַס אַללע זיך פֿרייען, דיא דיר פֿערטרויען, אונאויפֿהערליך לאַס זיא וויכצען, דאַס רוא איין שירם ביזט איבער זיא. פֿראַהליך לאַס זיא זיין אין דיר, דיא דיינען נאַמען ליעבען.)
- (יג) דען רוא זעענגעסט דען גערעכטען, עוויגער! דיין וואַהלגעפֿאַללען (אומקרענצט איהן, וויא איין שילד.)

ב א ו ר ס ג

(ה) ואני, כפילת הננו
 להוראת היסד הקודם,
 וכבר זכר הר"ם בבאורו
 על החורה לחות המליכה
 להשתמש בו"ו פעם לתשוב
 התנאי ופעם לעורר על
 ההיסד: (ט) שורדי, שראו
 שור וענינו הבט' צוריות
 לכוונת מה, וכן כתיב אשר
 שוררו אנשי' (איוב ל"ו כ"ד)
 ופי' שם הרלב"ג הביטו
 והשיגו, והנה המקנא את
 רעהו יביט בו בכל עת
 למלוא דבר רע וישמח
 ברעתו, וזה טעם שורדי, וכן
 תרגמה הר"ם (טוהדעב.
 פרוהען): למען שלא ישמחו
 במפלתו וטעמו כמו נגד:
 הישר קרי, מהבנין הנכד
 הנוסף ע"ד השלמים ואם
 הוא מהנמים, כמו הילא
 אתך (בראשית ח') וענינו
 שלא אתע בדרכך: (י) וכוננו,
 שם המופשט שדרכו בל"ק
 על משקל נקבה: קרבם,
 מחשבותם, ויבוא יחס
 הדבר תחת עלמותו ליופי
 המליכה: הוות, מגורת
 נהייתו ונחליתו ימי' (דניאל

ג"ע

ח' כ"ו) שענינו היסד הרפאות בלשון אשכנז (אונגהייז): יחליקון, מגורת איש חלק, והכל
 מגורת חלק בחלק, בעבור היות החלקים שווים (הראב"ע). וענינו יחיסון, כי החונף ידבר
 דברים הערבים אל לב השומע בדבר חלק לחוש המשוש: (יא) האשימם, יש אשם שהוא
 לזון כליון, כדכתיב ויאשמו מזבחותיכם (יחזקאל ו' ו'), ועיין מה שבחב הר"ם בבאורו בפ'
 גדול עוני מנשא. וזה הכלל, כל חטא הוא לזון חסרון, וכל עון לזון מעות, וכל אשם
 לזון שממון. שמות מיוסדים על אדני החכמה כנעים מאמר חז"ל זה יכ"ה זה שטן זה מלאך המות,
 והמשביל יבין: ממעצותיהם, ממקומות הרמות אשר יתיעלו יחדו להתרומם ולשבת שמה ע"י
 רוב חמסס: ברוב פשעיהם הדיחמו, ער"מ כאלו כל פשעיהם ותועבותיהם המה נאספים
 יחד אל מקום אחד, ואמר שדיחם ה' מגבהם אל מקום התופת הזה, ויעבדו ביון מלוכות
 עונות: כי, במקום אשר כדרכו, כלומר אותן אשר מרו כך הדיחם וכן תרגם הרב ז"ל:
 (יב) והסך, וי"ו המחברת בסנה, ירננו על ביתך עלימו, ואין לומר שחבר בזמן, אחרי
 שהתשועה לריכה להקדים להרנה: (יג) העטרנו, חסובנו, והוא מהבנין הקל והתי"ו לנסתרת
 מוסבת על רלון, כן דעת רש"י והספורנין וכן הוא דעת הר"ם, והראב"ע דחיק א"ע בעבור
 המשקל ויש להשינו, אבל אין כאן מקומו.

ה מ ע ר

ויקרא י"ט ה', וכ"ב י"ט, וכישעי' (ס' י') לוועז וברכוני אמו"נא פיז' מנט *et mon*
apaisement (איט היינעק ווההוואלען). (ד"ה). העטריני, עיין בבאור, וכהנה
 לדעתי אין מדברי רש"י הכרע כי המלה מהקל, כי מה שהכ"א ראיה מן עיטורים אל דוד אין
 הכוונה לומר שגם זה כבנינו, אך נא לבאר הוראת המלה; גם מהראב"ע אינו מוכח שבעבור
 המשקל

הפלה להחפלה בלב שלם בעת חליו או אם פודענות אחר בא עליו חיו, והי יסיד ממנו חרונו.

(א) למנצח בנגינות על השמינות מזמור לדוד:

(ג) יהוה אל באפק תוכיחני

ואל בחמתך תיסרני:

(ג) חנני יהוה כי אמר אני

רפאני יהוה כי נבהלו עצמי:

(ד) ונפשי נבהלה מאד

ואת יהוה עד מתי:

(ה) שובה יהוה חציה נפשי

הושיעני למען חסדך:

(ו) כי אין במוות זכרך

בשאל מי יודה לך:

(ז) יגעתי באנחתי

אשתח בכל לילה מטתי

בדמתי ערשי אמסה:

(ח) עששה מכעס עיני

עתקה בכל צוררי:

ן (א) על השמינית. בנור של שמונה נימין ושמינית שמו. וכן מלינו (בד"ה א'ט"ו) פלוני ובניו על השמינית לנכח: (ג) אומלל. נשחת ודל כח קופודנ"ן בלע"ז כמו היהודים האמללים דעורא (נחמי'ו): (ד) ואתה ה' עד מתי. תביט ואיך רופא: (ה) שובה ה' מחרוך: חללה נפשי מחלוי: (ז) אשקה בכל לילה מטתי לשון סמי ומאוס (איכה ג'), והיתה נבלתם כסוחה (ישעיה ה') ממאס אני מטתי בדמעות ומנחם חברו עם כאשר יפרש השו"ט לשחות (שם כ"ה) ועם מי שחו (יחזקאל מ"ז): בדמעות ערשי אמסה. אלתלח וארטיב כמו מים: (ח) עששה. לשון עששית עין שאור' בהה ודומה לו כאלו הוא רוא' דרך זכויות שכנגד עיניו. ומנחם פירש' ל' רקבון וכמו (לקמן ל"א) ועלמי עששו וכן כל ל' עש: עזקה. נתישנה ונדקנה עיני בנהיי' אור. ומנחם קברו עם ויעתק משם ההרה (בראשית י"ג): בכל צוררי. בשביל לרות שמכירין לי:

ה מ ע ר

המשקל החליט שהוא הכבד הנוסף (כי גם בקל תבוא התי"ו בפת"ח בעבור אות הגרון שאחריו, כי ה' ראוי שיצטרף העי"ן בתנועה קלה ואז גם אית"ן בפת"ח כנודע) אך לדעתו שאם הבוטה על רזון מלבד שהי' נכון לומר רזוןך גם היה ראוי כפי דרך המליצה: ה' רזון כלנה תעטרנו, כי רזון הוא העיקר, ולריך א"כ לבוא אם בתחלת המאמר או בסופו, כידוע לבעלי לשון, ולכן אמר שהענין הוא, ה' כלנה ברזון תעטרנו.

ן (א) השיר הזה יסד המלך כאשר שנה עליו ערש דוי, ובאו אויביו לראותו ולשמוח באיזו והתלחשו יחדו לאמר, מתי ימות ואנד שמו וכאשר קנין על זה בשיר מ"א. אל באשף הנה חמה עזה מאף, ומוסר קשה מתוכחה, ולכן אמר: אל באשך תוכיחני ואם זאת יתנגד למשפטי לדקך עשה נא זאת עמדי שאל בחמתך תיסרני. (ג) אומלל, לדעתי אמל ומלל קרובים בענין, כי כל למס אשר נס לימו נוח להתמולל, ואולי לזה יבוא השרש אמל בכפל הלמ"ד, והנה ה"ד"ק

ו (ב) אל באשך וגו', תוכן השיר הזה יורה עליו שתקונו ה' צעת שסבנו את המלך לרות רבות בלי מספר והגיע נפשו עד שערי מות: (ג) אמלל, שראו אמל בכפילת למ"ד הפעל, וענינו יבושת הלחלוחית שזו מיתת הנפש הלומחת, וכן כתיב ופרח לבנון אמלל (נחום א') כל"א (וועוקען): בנהלו, מסגולת הבהלה שתאבד כמות הדבר אשר נחה עליו הן בגוף הן בנפש, ולזה תרגום הרב (עראשט: טעט). (ד) ואחא קרי. עד מחי, תוכיחני ותיסרני רמז הר"מ לזה כפי דרכו הנאה בסי' קתימ' הכוונה שהבאתי בשיר ג' (ע"ש), ודרך ההתפעלות האמתית לקצר בדברי: (ו) אשחה, מלשון כאשר יפרש השוחה לשחות, (ישעי' כ"ה י"א): (ח) עששה, לשון בלוי, ולזה עש כנוי לתולעת המכילה את הבגד: עתקה, ל' ישן וקשוי לפי שהרבה דברי' מתקשי' מחמת הזמן

געבעטע אין קראנקהייט צדער אין איינעם א.נ. דערן בעדרענגניססע.

(א) דעם זאנגמייסטער אויף נגינות מיט אַכט זייטען, איין פּאַלם דוד'ס.

- (ב) הערר! שטראַף מיך ניכט אין דיינעם צאַרנע; ציכטיגע מיך אין דיינעם גריממע ניכט.
- (ג) זיין מיר גנעדיג, איך וועלעך דאַהין; הייל מיך, דען מיין געביין ערמאַטטעט.
- (ד) מיינע זעעלע איזט זעהר ערמאַטטעט; אונד דוא, הערר! — אַה, וויא לאַנגע נאָך?
- (ה) ווענדע דין, הערר, רעטטע מיינע זעעלע! הילף מיר, אום דיינער גיטע וויללען!
- (ו) דען אים טאַדע דענקט מאַן דיינער ניכט; אין דער גרופֿט — ווער דאַנקט דיר דאָ? —
- (ז) ערמידעט פֿאַן זייפֿצען, שוועממי איך יעדע נאַכט מיין בעטטע, נעטצע מיינע לאַגערשטאַט מיט טהרענען.
- (ח) מיינע געשטאַלט פֿערפֿעללט פֿאַר האַרם, אַלטערט פֿאַר זאָ פֿיעלעם דראַנגזאַל. —

ווייכט

ונחוס העין: צורדי, בשביל לרות שמירין לי (רש"י) וזה נכון, כי הסנה היותר קרובה להשחתת הגוף היא הלרה ולא הזורר, ולדעת הראב"ע הוא שב על לורריו ממש שהם פועלי און הסך פעלו, והוא היותר

המער

הרד"ק הביא וקטפת מלילות (דברים כ"ג כ"ו) בשרש מלל, ואמר וענין המלילה ידוע בדחו"ל השולל מלילות, ופעל ימולל (תהלים ל' ו') וכן יתמוללו (שם כ"ח ח') משרש מול, ולא ידעתי מדוע נחלק בין השם ובין הפעל בגזרתו, גם החכם געזעניוס החזיק אחרי הרד"ק אך שהוא השמיט בנין פיעל בהוראה הזאת גם במול גם במלל. אומלל, פירש"י נאחת ודל כח קופונדו"ץ בלע"ז כמו היהודים האמללים דעזרא (נחמי' ג' ל"ד ובגזר העירותי במרפא לשון בנ"מ קט"ז ב' ד"ה מעזיבה שהקדמונים קורין לספר נחמיה ג"כ עזרא) ושם פירש"י ענין חלשות ורפיון והבלעו הוא לדעתי confondu (בעטטירלט, לו טאנדען זיין) כי הנשחת הוא נבזה והנבזה הוא דל כח דאזיל סומקא ואתי חיורא. (ד"ה). נבהלו עצמי, עיקר הוראת בהל על מהירת התנועה, אל תבהל על פיד (קהלת ה' א') וכמוהו, ולכן נאמר גם על הרעדה, כי היא תנועה חזקה באיברי הגוף, והואשאל גם על החרדה שהיא סבת הרעדה, ולכן ראוי לתרגם: (זיין געביין זינט ערטיטטערט) וכן נכסי נבהלה מאד (זיינע זעעלע ערבעבעט זעהר). (ד) ונפשי, כפי דרכי אמר זאת נגד שונאיו אשר באו לבקרו, למען שמוח באידו, כי זה דאבון נפש מאד, ולכן אמר חלצה נפשי כלומר ברוח איש אכלכל מחלתו, אם בשירי עלי ינאב, רק חלצה נא את נפשי מני מרת רוח. (ו) אמסה, שרש מסה נרדף עם מסס, כי הנחיס והכפולים אחיס המה. (ח) צורדי, לפי דרכי הנכון כדעת הראב"ע שהכוונה מול הזוררים ולא על הלרות, וכן ת"י בכל

(ט) סורו ממני כל פעלי און
 כי שמע יהוה קול בכי:
 (י) שמע יהוה תחנותי
 יהוה תפלת יקח:
 (יא) יבשו ויבהלו מאד כל איבי
 ישובו יבשו רגע:

ז

בנפול אויבך אל חשמח, ואם עשה עמך רעה אל חשמור לו
 ביום אידו.

א שגיון לדוד

אשר אשר ליהוה ער דברי כוש בן ימיני:

(ג) יהוה אלהי בן חסיתי
 הושיעני מכל רדפי והצילני:
 (ג) פניטרף באריה נפשי
 פורק ואין מציל:
 (ד) יהוה אלהי אם עשיתי זאת
 אם ישעול בכפי:

אם

עובדי כוכבים ומזלות ה' ידיו עמים. ואומר אני שאמרו על עסקי יבני בנוב (שם כ"א) שזא
 עליו על עונשו של שאול כמו שפירשו רבותינו שאמר לו הקב"ה על ידך נטרד דואג האדומי על ידך
 נהרג שאול ובניו כו'. (כדאיתא בחלק שגיאות שבקש דוד להקב"ה להמסר ביד שונא ולא יכלה זרעו.
 ס"א"ל) והפך דוד את תפלתו והתפלל שלא יפול ביד אויב. וכן פתרונו משגה שר דוד לה' על שנג
 לומר להקב"ה למוסרו ביד אויב על דברי שאול שנהרג על ידו. ד"א על שגיון, כנף המעיל אשר
 כרת לשאול: כוש. מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו: (ג) פורק. לשון פרקו כושי
 הזהב (שמות ל"ב): (ד) אם עשיתי זאת. מה שמפורש אחריו:

המער

בכל מעיקי, ויהי כעם כפשוטו כמו מכעס בניו וכוותיו (דברים ל"ב י"ט) ויתורגם: (היינו
 געטטחויט פערפעלונט פאר פערדרוס, אונטערט קוב וער פיינדע מענגע). (יא) ישובו, הכוונה
 לדעתי שחס יבשו אויבי (אשר אשרו פה שנו ולא יוסף לקום) לבקרני ברגע יבשו כי יראו
 שאנכי חייתי מתליי.

ז (ג) פרק, הרמז"מן תרגם (ערדרקסעלט), אולם עיקר הוראת פרק הוא השבירה שעושה

(יא) יבשו ויבהלו וגומר. מהו יבשו ויבשו פעם שני' אמר רבי יוחנן לעתיד לבא הקב"ה דן את הרשעים של עובדי כוכבי' ומזלו' ומחייבן לניהוס והם מתרעמין עליו והקב"ה מחזירן וסור ומראה גליונין שלהם ודן אותם ומתחייבן והוא מחזירן לניהוס הרי בושא כפולה ר' שמואל בר נחמני אומר לע"ל כל אומה עובדי כוכבי' ומזלו' קוראה לאהיה ואין עונה וחזרין וקוראין להקב"ה אומר להם אלו קראתם אלי תהלה הייתי עונה ארנס עבשיו עשיתם עבודת אילים עיקר ואותי טפילי לפיכך איני עונה שנאמר ישועו ואין מושיע זו עובדי כ"מ ואח"כ על ה' ולא ענם (שם י"ח), לכך אמר יבשו יבשו רגע במעט זמן:

ז (א) שגיון לדוד. מנחם אמר שגם זה אחד משמות הומר על שם הכלי. וכן פי' על שגינות. ורבותינו פירשו לשון משגה שנתודה ונתפלל על השגיון שאמר שירה על מפלתו של שאול כמו שנאמר וידבר דוד לה' וגו' (ש"ב כ"ב) אבל ענין המזמור אינו מובית על כך לפי שהוא מדבר על עסקי

עובדי כוכבים ומזלות ה' ידיו עמים. ואומר אני שאמרו על עסקי יבני בנוב (שם כ"א) שזא עליו על עונשו של שאול כמו שפירשו רבותינו שאמר לו הקב"ה על ידך נטרד דואג האדומי על ידך נהרג שאול ובניו כו'. (כדאיתא בחלק שגיאות שבקש דוד להקב"ה להמסר ביד שונא ולא יכלה זרעו. ס"א"ל) והפך דוד את תפלתו והתפלל שלא יפול ביד אויב. וכן פתרונו משגה שר דוד לה' על שנג לומר להקב"ה למוסרו ביד אויב על דברי שאול שנהרג על ידו. ד"א על שגיון, כנף המעיל אשר כרת לשאול: כוש. מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו: (ג) פורק. לשון פרקו כושי הזהב (שמות ל"ב): (ד) אם עשיתי זאת. מה שמפורש אחריו:

ת ה ל י ם ו ז

- (ט) וויכט, איבעלטהעטער אללע! וויכט!
- מיין ווינען הארט דער הערר.
- (י) דער הערר ערהארט מיין פלעהען;
- דער הערר ניממט מינע ביטטע אן.
- (יא) שמאָפּאָלל שטירצען מינע פּיינדע אללע, צוריק! איין ווינק! — זיא זינד צו שאַנדען!

ז

ביים פאללע דעם פיינדעם זיך ניכט צו פרייען, זעלבסט וועם ער בעזעס געטהאן, זאלל אין זיינעם אונגליקע עס ניכט אהנדען.

(א) איין שגיון דוד'ס, דאָן ער דעם עוויגען זאָנג, ביא געלעגענהייט דעם כוש איינעם ימיניטען.

- (ב) עווינער! מיין גאָטט! אויף דרך פּערטרויא' איך;
- הילף מיר ווידער דיא פּערפּאָלגער! רעטטע מיך!
- (ג) דאָס מאַן מיך ניכט צעררייסע, וויא איין לאָווע ערדראַכסעלט, וואַ קיין רעטטער איזט.
- (ד) עווינער, מיין גאָטט! האַבע איך דאָן געטהאָן;
- האַט זאָלכעס אונרעכט מינע האַנד בעפלעקט;

פּער.

באור מה

היותר נכון לענין המשך השיר, והר"מ תרגם את התיבה כדעת רש"י, ונס'י התימת הכונה כוון גם לדעת הראב"ע: (ט) כורו, זכור תזכור מה שזכרתי לך מענין השתנות השיר במזמור ג' ומענין חזקת בטחון המזורר בתחלת מזמור ד': (יא) ויבהלו, עיקר ענין הבהלה הוא הפתאומית והכפזון וכן כתיב ילאו מזוהלים ודחופים (אסתר ח' י"ד), ומזה הענין א תנהל ברוךך (קהל' ז' ט'): רגע, ידבר עליהם ה' ויבושו. והנה לא אובל למוע אומי מלהעיר את נפש הקורא על עולם תפארת השיר הזה ומין ערכו, וזה (א) מפאת פעולתו שהמזורר יפעל כל כך בנפשו עד שנדמ' ראות המעש' הזה בעיניו, בחלק האח' ראינו את המזורר כשהוא שוכב בליל' על ערש דוי בכנים נופלת מכ' ומעלכון, סביבתו חשך ובלהות וללמות — פתאום תאור המקום מנוגה נורא ונשגב, ראינו המלך קם ממטתו, והמון לוריו מזוהלי' נסים מעליו, ומשפט ה' אחריהם, ברק וגחלי אש, והוא החלק הב' המתחיל בתיבת סורו וסיים בתיבת רגע, כשני ברכים המתלהבים תוך הערפל. (ג) מפאת מתכונתו, כי שני חלקיו המתנגדים בטבעם, לרה וישועה, עולב ושמהה, חשך ואור, יביאו בו ההשתנות הגדולה הנרלה מאד, והתחברותם יחד יוליא האחד השלם, שהוא תכלית כל יופי, ובכך בארנו בהקדמתנו נועם פעולת הישתנות החלקים ואחדות הכללי בנפש:

ז (א) שגיון, יש אומרים שגם זה אחד משמות כלי הזמר ומה טעם לדוד והי' ראוי לכתוב למנצח על השגיון, ולדעתי תורה זאת התיבה על גדר השיר ומהותו רק שנימים האלו אשר שבתה מנגינתו לא ידענו לפרשו כפי עלמותו, ולזה לא תרגמה הר"מ אלא אמר (איין שגיון) כמו שאומרים בל"ה (זוינע זדע, זוינע זידילזע), שהם גברי שירים מתחלפים. והרב מספורני פותר אותו שעשוע, מלשון ונאהבחה תשגה תמיד וגם זה יתכן, אך שנכל זה לא סר מהיות סימן גדר השיר כמו מבחם, משכיל: כוש בן ימיני, נרא' שרוב בני בנימין היו לו לאויבים עבור שאול אחיהם, ושמע'י ושבע עדים, והי' גם זה אחד מהם שהלשין עליו מאד אל המלך והשירים ואפשר שנכל בדתו אשר טמן לו כסיוס השיר: (ג) יטרף, הטורף את נפשי כאשר האריה כורק באין מליל, כך שיעור הכתוב לדעת הר"מ: (ד) זאח, שהלשין עלי עתה:

שלמי

ה מ ע ר

פרקים סרקים, וכן פי' הרד"ק בשרשים שנקרא עלם הזואר מפרקת, לפי שהוא מורכב מפרקים, ולכן יותר ראוי לתרגם (לערשטן/שניען).

(ה) אם גמלתי שלמי רע. אם גמלתי כגמולו: ואחלפה צוררי ריקם. שיתתי את חליצו בברתי את כנף מעילו אם להשחית ולחללו ולהעמידו ריקם ובשנאה עשיתי את להודיע שהיה מסור בידי להורגו ולא הרגתי. ואחלל' לשון הפשטה: (ז) קומה ה' באפק. על שונאי כגון ישבי ואחיו ופלשתיים שלא חמסר בידם: הנשא. התפאר להראות נקמת עברה בהתעברך עליה: ועורה אלי. שאוכל לעשות בהם משפט נקמה אשר לוית והיכן לוית תרועם בשבט ברזל (לעיל ב') ואיבתי את אויביך (שמות כ"ג) זה מלאתי במדרג: (ח) ועדת לאמים תסובבך. אם יחזרו אחריך גייסות של עב"ם להושיעם א תשמע לקולם. תרחק מעליה' ושוב ושב במקומך במרום רפוי"א של בלע"ז. ד"א למרום שובה. להראו' להם שידך עליונה: (ט) ה' ידיו עמים. הסוף הדיו מעלינו ותנהו על עב"ם: ידיו. ל' יסוריו: שפטי ה' כדדקיו את ישראל שפוט לפי מעשים טובים שבידם ולא לפי העבירות: (י) יגמר. לשון כליון. וכן פתר מנחם גמר אמ' (לקמן ע"ז) גמר חסיד (לקמן י"ב) וכן כלם (סא"א). וחכונן לדיק ובוחן לבות. את' יודע מי הוא הלדיק שתכוננהו: אלמים לדיק. כן שמך: (יב) שוטט לדיק. אתה לשפוט לדיק: זועם בכל יום. כשרואה את מעשה הרשעי': (יג) אם לא ישוב. הרשע מרשעו: חרבו ילטוש. הקב"ה עליו ילטוש פורעני"א שלע"ז וידרוך קשתו:

(ה) אם גמלתי שלמי רע
 ואחלפה צוררי ריקם:
 (ו) ירדף אויבי אנפשי וישג
 וירמס לארץ חיי
 וכבודיו לעפר ישכן סלה:
 (ז) קומה יהוה באפק
 הנשא בעברות צוררי
 ועורה אלי משפט צוית:
 (ח) ועדת לאמים תסובבך
 ועליה למרום שובה:
 (ט) יהוה ידיו עמים שפטיני
 יהוה כצדקי וכתמי עלי:
 (י) יגמר נא רעורשעים ותכונן צדיק
 ובחן לבות וכליות אלהים צדיק:
 (יא) מגני על אלהים
 מושיע ישראל לב:
 (יב) אלהים שופט צדיק
 ואל זועם בכל יום:
 (יג) אם לא ישוב חרביו ילטוש
 קשתו דרך ויכוננה:

ולו

אלמים לדיק. כן שמך: (יב) שוטט לדיק. אתה לשפוט לדיק: זועם בכל יום. כשרואה את מעשה הרשעי': (יג) אם לא ישוב. הרשע מרשעו: חרבו ילטוש. הקב"ה עליו ילטוש פורעני"א שלע"ז וידרוך קשתו:

ולו

ה מ ע ר

(ה) אם גמלתי, הנכון לדעתי כפירוש רש"י (ואם גם אין הכוונה על שאיל) והענין אם גמלתי רע לאנשים אשר שלמו לי רע, ואם לקחתי המחלכות מאויבי ריקם, ויחורגם: (החבט חזק דענען פערקלטען דיח חיר בעזעם לוגעפֿיגט, חונד פֿלינדערטע חזק דיח דיח חזק גרונדלונג-המ"ח

- (ה) פֶּעֶרְגָּאֵלֵט אֵיךְ בְּאֻעֵם אֵינֵעִם גּוֹטגֶעוֹיִנְטען ; דריקטע אֵיךְ דען, דער מִיך אומזאָנסט געהאַסט ;
- (ו) זאָ מַאָג דער פֶּיִינֵד פֶּעֶרְפֶּאָלגֶען מֵיִנֵע זעעלע ; מֵיִן לעבען הֵיז צו באַדען טרעטען ; אונד מֵיִנֵע עהרע לעגען אֵיז דען שטויב .
- (ז) אויף! עוויגער! ערהעבע דִיך אֵיז דֵינעם צאָרנע , האָך! איבער מֵיִנֵער פֶּיִינֵדע וויטהען , אונד רֵיגע נון פֶּיר מִיך , דאַז רעכט דאַז דוא געבאָטען .
- (ח) פֶּעֶרְזאַממלע פֶּאָלקער אום דען רֵיכטערטהראָן , אונד ווענדע דִיך גען היממעל איבער זיא .
- (ט) דער דוא דען פֶּאָלקערן רעכט שפּריכסט , רֵיכטע מִיך , מֵיִן גאָטט! נאָך מֵינער רעדליכקייט אונד אונשולד ;
- (י) דער באַזען טיקקע לאַם פֶּערשווינדען , דען גערעכטען פֶּעסטע שטעהען , גערעכטער גאָטט! דער הערץ אונד גירען פֶּריכט! ;
- (יא) מֵיִן שילד איזט בֵיִיא דעם העררן , דער פֶּראָממען הערצען הילפֶט .
- (יב) גאָטט רֵיכטעט דען גערעכטען , אונד דען, דער טעגליך פֶּרעפֶעלט .
- (יג) קעהרעט ער נֵיכט אום ; זאָ איזט ויין שוועררט געוועטצט! זאָ שפּאַנגט ער דען באַגען , רֵיכטעט איהן ;

לעגט

(ה) שלמי, מנקה שלומי: דע סס הכלל: ואחלצה, טעמו היסך כמו ואלחז' וכן רבים כנז כנז, שמה שלמי, ור"ע ספורני אמר שזה כוז בן ימינו הלשין את דוד אל שאלו לאמר, שדוד היה יכול לתפוס את האויב במלחמה והשיב אחו' ימינו בזדון ויתן לו מקום לנוס, וזה הי' באמת עול גדול ומרידה במלכות ועל זה אמר אם עשיתי זאת וגמלתי את המלך שהוא איש שלומי רע, ואחלנה, ענינו כדרכי, כלומר שהמלטי לוררי ריקס, אז יתן ה' שירדף אויב נפשי וגו': ריקס, תואר לזוררי: (ו) ירדף, מורכב מקל ופיעל, והוא תשובת התנאי כלומר אז אני מקבל עלי שהאויב ירדפני ושיגני: וירמס, משל למיתת בזיון, שירמסנו ברגליו: וכבודי, ענינו שאף אמר מותי יתן את שמי לבז ולחרפה בגויס, שמי לבז ולחרפה בגויס, ודרך המשורר שהחל בקטן ובגדול כלה: וכבודי, כלומר ושמי הגדול שעשיתי לי בגבורים יהיה מחולל ומנחה מדה כנגד מדה, אם העוה במלחמה יהיה גם ענשו במלחמה: (ז) קומה, יתנשא המשורר מזעקת האמת לקרוח משפט נקמה על אויביו: הנשא, התכאר בעצרות לוררי רונה לומר הראה אותם שעברתך קשה משלהם: ועודה, ועורר בשבילי את המשפט אשר לוית בעולמך: (ח) ועדה, כלומר שפטני נגד קהל רב וידעו כל הארץ כי לא רשעתי: ועליה, על העדה, כענין ויעל אלהים מעל אנרסה, והטעם להראות את גדלך ואת ידך החזקה. והוד מליכת הפ' הזה יובן בעיון מעט: (ט) ה' ידיו עמים, נושא המאמר ותארו: (י) יגמר, לשין כליון כמו כי גמר חסיד, ושעור הכתוב כפי הר"מ כך הוא, אתה אלהים לדיק ובחן לבות וכליו', יגמרוגו' ותכונן לדיק: (יא) מושיע, תואר לאלהים: (יב) ואל, שופט את הזועם בכל יום, כי זועם עומד, ובכל יום יחס הזמן לזועם, ויהי' הפסוק בעל ז' דלתות נלמדות. (ע' הקדמת הר"מ לשירת היס): (יג) אם לא ישוב, הרשע מרשעו: ילמוש, הקב"ה, וכן דרך, ויכוונה, הכין, יפעל

ה מ ע ר

האטטען). (ו) וכבודי, כי על ידי שאסול לפני אויבי בנוקי מפניו יהי' שמי לחרפת עולם. (ח) ועדה לאמים וגו', פירש' אס יחזרו אחריך גייסות וכו' להושיעם וכו' התרחק מעליהם וכו' יש צ במקומך וכו' רפוש"א בלע"ז repose (בלויבע רוהיג, זאָס דִיך נֵיכט בעוועגען), והדרש הזה הוא ע"ד אל תקרי כלומר אל תקרי למרום שובה ש"א לומר כביכול ילך וישב לביתו למרום אלא במרום שבה שהקדוש ברוך הוא ישבולא יבוא לעזרתם. (ד"ה). (יג) חרבו ילמוש, ילמוש לועז כורבני"א fourbira (וויירד טערפֶען, גלענלענער אַחֶען) וכמו שפי' במ"א (בראשית ד' כ"ב, אויב ט"ז ט') יחד ד (ד"ה).

ר ש י

(יד) ולי. ולרשע הכין הקב"ה כלי מות: לדולקין. לרודפים כמו כי דלקת אכרי (כראשית ל"א). וכן פירושו חזיו להרוג את הרשעים הדולקים את הדליקים יפעל הקב"ה ויזמין להמיתם. כל דליקה ל' רדיפה היא: (טו) יחבל. ל' הריון ולידה כמו (שיר ח') שמה חבלתך אמך והר' עמל וילד שקר כל מה שהוא מוליד ויגע הכל משקר בו שאינו מתקיים בידו מתלא אמר כל מה דשקרא מוליד פחתא נסבא: (יח) אודה ה' כדדקו. כשילדיק הדין הגמור לשפוט הרשעים כרשעם:

ת ה ל י ם ז

(יד) ור'ו הכין כלי מות
חציו לדלקים יפעל:
(ט) הנה יחבל און והרה עמל
וילד שקר:
(טו) בור כרה ויחפרהו
ויפל בשחת יפעל:
(יז) ישוב ועמלו בראשו
ועל קדקדו חמסו ירד:
(יח) אודה יהוה כדדקו
ואומר שם יהוה עליון:

ח

גדולת השם, וחסדו וטובו עם בני אדם לחת להם תורתו.

(א) למנצח על הגתית מזמור לדוד:

(ב) יהוה אדננו

מה אדיר שמה בכל הארץ
אשר הנה הודך על השמים:
(ג) מפיו עוללים וינקים יסדת עז
למען צורריך
להשבית אויב ומתנקים:

כי

ויונקי שדים. עוללים ל' ועוללתי בעפר קרני (איוב ט"ז) ועל שם הלכלוך נקראו כל תינוקות עוללים: (ג) למען צוררך. להודיעם כי עמך אנחנו. להשבית חרפת איוב ומתנקים האומר לא טובים אתם משאר אומות ואני כשאני רואה שמך וגו' אני תמה בלבי מה אנוש כי תזכרנו: ותחסרהו

ח (א) הגתית. כליזמר שבה מגת שם מלויס אומני' לעשותם. ורבותינו אמרו על אומה שעתידה לידרך כגת כמ"ש (ישעיה ס"ג) סורה דרכתי לבדי אך ענין המזמור אינו מוכיח: (ב) מה אדיר שמך. יותר מכדי כח מדת התתוני' לא היו התתוני' כדי שתשרה שכינתך ביניה, אשר תנה הודך על השמים. ראוי שתתנהו על השמים ואת' בענותך הגדול' יסדת עז מפיו עוללים ויונקים השרית שכינתך במקדש ותקנת להודו' לך עוז מפיו הלוי' והכהני' שהם בני אד' גדלים בלכלוך בעוללים

ה מ ע ר

ח (ב) אשר תנה, החנס המנאר בחב כמו דעה דעת וכו' ע"ש, והוא מדברי הראב"ע שאמר כמו מרדה מזרימה, ובאמת אין הראיה דומה כי ירד ידע הוא מנחי היו"ד, ונתן הוא מחסרי הקלות, ולא מלינו השורש הזה באופן הזה, כ"א או ע"ד השלמים (בהתחבר עם פעל

ת ה ל י ם ז ח

ב א ו ר מ ז

- (יד) לענט אן, זיין טאָרליכעס געשאַס, אונד יעהלינגס טרעפֿען זיינע פֿיילע.
 - (טו) ווער בובענשטיק עמפֿענגט, ווער אונגליקסשוואַנגער איזט, ברינגט איינע פֿעהלגעבורט צור וועלט.
 - (טז) דער איינע גרובע גרעכט אונד אויסהאַהלט, זינקט אין דיא גרוֿשט, דיא ער געמאַכט.
 - (יז) זיין אונגליק טריפֿט אויף זיינען קאַפֿף, זיין אונרעכט שטירצט אויף זיינע שייטעל נידער.
- * * *
- (יח) איך ווילל דען העררן נאָך זיינער גערעכטיגקייט פֿרויזען, דעם האַכסטען נאַמען, דעם עוויגען לאַבוינגען.

ח

- גאָטטעס גראָסע אונד גיטע געגען דען מענשען.
- (א) דעם זאַנגמיסטער אויף גחיה, איין פּואַלם דור'ס.
- (ב) אונענדליכער! גאָטט, אונזער הערר! וויא מעכטיג איזט דיין נאַם! אויף ערדען! דאָ דיינע מאַיעסטעט אַם היממעל גלענצט!
- (ג) דער זייגלינגע אונד קינדער לאַללען (בעפֿעסטֿיגט דיין רייך, בעשעצט דען זינדער, אונד שטירצט דען פֿיינד, דער ראַכע שנויכט.

בע=

יפעל, כלס פעולת ה', ה'כך הרב בזה כפי שיטת רש"י ע"ש: (יד) לדולקים, לרשעים הדולקים את הדריק' (ל' רש"י) אך יש להשיב על זה שאז היה ראוי לכתוב לדולקים וירא' שלהם נחר הר"מ נ"י בדעת הראב"ע שאמ' עשה חרבו לטובה כאש בוערת (אך שהוא מלרף כל הפעולות אל הרשע כפי שטחו), ויהי' לפי זה שיעור הכתוב, יפעל הפועל את חלו למען יהיו דולקים וימותו מהרה, וענין הדליקה יורה (א') על מהירת הרדיפה כמו כי דלקת אחרי (וב') על השריפה, כי מטבע האש שיאכל חיש סניב, והעיר הרב נ"י על כל הוראות התיבה הזאת בשתי תיבות האשכנזי' יעהלינגס טרעפֿען. (טו) וילד שקר, וי"ו לתשוב' התנאי כו"ו ויפל בשחת יפעל, והפסוק הב' מוכיח על הקודם לו, כאמרו אם יחבל אדם און והרה עמל אז יוליד שקר, כלל ואח"כ פרט, אם צור ברה ויחפרהו אז יפול בשחת יפעל, וטעם יחבל כמו חבלה ילדחך. ויפה המשיל המסורר רעיון היסס ומחשבתה והולאתה מן הנח אל הפועל לחבלת והריון ולידת האשה: (יח) אודה, הנה ראינו שהמשיל המסורר בקול מר ונמוך ובתחנונים ויגדל בטחונו ואמנות נפשו אחת אחת עד שסיים בהללו והודיה, וזה דרכו התמידית, כאשר כבר הערנו על זה בהקדמתנו, ויראה שלהם הפריד הר"מ הם' האחרון בסימן מיוחד מן הקודמים לו, להניד שזה פרי השיר ותועלתו, וחלוו בון המסורר שיש להודות לה' כלדקו ולומר לשם עליון:

ח (א) גחיה, אם כלי הזמר: (ב) ה', יחנן שהמלך תקן זה המזמור לעת ערב בראותו בטוהר עלם הרקיע את הככבים אשר מי יוכל לספור לבאם ובחוכם הירח כמלך עומד בין עבדיו, ונתעוררה נפשו על רוממת השם ב"ה וגדולתו אשר לכלם בשמות יקרא ולו המלכה בכל ופתח ואמר ה' וגו': תנה, אם הפועל כמו דָּעָה דַּעַח דָּדָה דָּדָה כן תִּנְה תִנְתָּ. תת תהו לעד, ושעור הכתוב אתה שנתנית הודך על השמים מה אדיר שמך גם בכל הארץ: (ג) יסדה, הקמת והחזקת: עוז, אם הונח על הכח העליונה והיא כח המלכות והממשל, כל"ח (רעגיערונג, רייך), ושעור הכתוב כך הוא, כי עוללים ויונקים החלשים כל כך עד שלא יוכלו דבר, והנה הם מאד תחת מדרגת ולדי הנהמה, ובהגדלם הלא המה מושלי הארץ ומלאה בכח נפש המשכלת אשר בהם, זה יורה על מלכותך בעולם: למען, סתירת לורריך האומרים אין אלהים כמו למען שוררי (ה' ט'): ומחנקם, על המחמיני':

ה מ ע ר

פעל) כמו נתון תתן או תת, אולם תנת לא יבוא בשום מקום, ולכן לא נכון גם תנה. ויונתן תרגם

(ד) כִּי-אַרְאֶה שְׁמֶךָ מַעֲשֵׂה אֲצַבְעוֹתַיִךְ
יֵרַח וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנְנָתָה:

(ו) ותחסרהו מעט מאלהי וגו'. מאלהים ל' מלאכים שנתת כח ביהושע להדמי' החמה וליבש את הירדן. צמזה לקרוע מי ים סוף ולעלות למרום. ובאליהו להחיות את המת: (ה) לנה זאלפים. לאן ובקר כמו (דברים כ"ה) שגר אלפיך. לנה לשון פעולה הוא כמו (צמדבר ל"ב) וגדרות ללנאכ' אונייל"דין בלע"ז. יש מדרשי אגדה ואינם מתיישבין לפי המקראות: על

(ה) מֶה-אֲנוֹשׁ כִּי-תִזְכְּרֵנוּ
וּבֶן-אָדָם כִּי תִפְקֹדֵנוּ:

(ו) וַתַּחֲסֶרְהוּ מֵעַט מֵאֱלֹהִים
וְכָבוֹד וְהַדָּר תַּעֲטֶרְהוּ:

(ז) הַמְשִׁילָהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדָךְ
כֹּל שֶׁתָּה תַחַת-רַגְלָיו:

(ח) צַנְה וְאַלְפִים כָּלָם וְגַם בְּהֵמוֹת
שָׂדֵי:

(ט) צִפּוֹר שָׁמַיִם וְדָגֵי הַיָּם
עֵבֶר אֲרָחוֹת יָמִים:

(י) יְהוָה אֲדוֹנֵינוּ
מֶה-אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל-הָאָרֶץ:

באור (ד) כי אראה שמך, פסוק זה סיוע לדברינו שחקן הזיר הי' בלילה לפי שלא זכר השמש: (ה) מה אנוש, תמלא שחם' כאן תשובת התנאי, והראוי כי ארא' שאיך אז אומר אל לבי מה אנוש וגו', ודרך המזורר לקרר ביחוס', כן ביחוס' הדברי' כן ביחוס' המאמרי' מטע' שהעירותי בהקדמתי והרמזו הר"מ על החסרון

למנצח

הוא בסיומן סתימת הנוונה שהעמיד בין שני אלו הפסוקי: אנוש, האנוש: ובן אדם, אבינו הראשון לקח מן האדמה: הזכרנו, אין זכירה אלא עלית על המחשבה בלבד, ופקידה יותר ממנה, שכל פקידה במקרא הוא ל' שימת עין, אס לרכון בל"א (אננעהשטן) אס לחרון בל"א (אנהג דען)

המער

תרגום די הבתא, הבינהו בעבר, ויותר נראה שכל הליווי במקום העתיד כי אחים המה כידוע. (ועיין מבלול) ושעורו כאשר תתן, או יהי' אשר תמורת אס, כמו אשר נשיא ימעא. (ח) צנה ענינו כמו לאן, ונתהסכו האותיות, וגם הוסלף א' בה"א. צנה, פירש'י לשון פעולה היא, כמו גדרות לנאכס (צמדבר ל"ב כ"ד) אונייל"דין בלע"ז ע"כ, מל' שפניא הוא ovejuelas (טעפֿעטן, קויונפֿיה) וכוונת רש"י שאין כאן חסרון האל"ף בין לדי' לנו"ן ואין תוספת הה"א כ"א שם לנה על משקל חוזה, וכמהו ל לנאכס שכל האל"ף במקו' הה"א וכמו שפי' שם והשם יורה על מין בעלי למר בכלל ובמקום פעולה ל"ל פועה. (ד"ה). בהמות שדי, ראוי שדה וכמהו אלילי ידי (אדברי הראב"ע). (ט) עבר ארחות ימים, יותר נכון לדעתי הפירוש השני שהביא הראב"ע שהוא על דגי הים שהמה עוברים ארחות ימים (ובן דעת יונתן) ונא ביחיד כי על כל אחד ואחד ידבר. ובה יתנגדו היטיב דגי הים לעוף השמים כי זה יגביה עוף. וזה ירד תהומות.

תהלים ח

באור מה

דען: (ז) שהה, מן שח בתוספת ה"א: (ח) צנה, הניטה וראה איך יעלה המשורר במדרגות מעלה מעלה עד שמוגיע אל הקלה האחרון, כי להראות כח ממזלת האדם בהנכראים, יתחיל מהלאן שהוא החלש וסיים בחיתו יער שהם החזקים בבהמות. ובינס האפי' לחלק האמלעי, ואח"כ יאמר לא לבד באו הקרובי' סניבו בארץ, אבל גם בהרחוקים מאנו, כלסור שמים ודגי הים תתפשט מלכותו: (ט) עובר, האדם ארחות ימים, מלת הים הביאחכו על הרעיון הזה, (הרמז הר"מ על זה נסי' ס"ה כדרכו), הכולל בו כל מעלת נפש האדם עולם תחולותיו

- (ד) בעטראצט' איך דיינער פֿינגער ווערק, דען היממעל, דען מאַנד, דיא שטערנע, דיא דוא אינגעזעטצט —
- (ה) וואס איזט דער מענש, דאס דוא נאך זיין גערענקעסט, דער ערדענוואָהן, דאס דוא דיך זיינער אַננימסט?
- (ו) האַסט איהן דען ענגעלן וועניג נאָכגעזעטצט; האַסט איהן מיט עהר' אונד שמוק געקראַנט;
- (ז) ערנעננסט איהן צום בעהעררשער דיינער ווערקע, אונד לעגסט צו זיינען פֿיסען אַללעס;
- (ח) דאָו לאַם, דען שטיר, אונד אויך געווילד;
- (ט) וואס אין דער לופֿט, וואס זיך אים וואַסער רעגט — ער באַהנט זיך וועגע דורך דיא מעערע.

קאָהר.

(י) אונענדליכער, גאָטט אונזער הערר!

וויא רוהמפֿאַלל איזט דיין נאָמ' אויף ערדען!

דעם

להחיות את נפשו ביסוד שלא נולד בו, רוב גבורתו ואמנותו לעמוד נגד סערת הים והמון גליו, חוקף שכלו בידיעת הכנבים ומעמדם ומהלכס — עובר ארחות ימים זה הגבול החיון ופה עמד. (י) ה', סיים המשורר כמה דפסח, ואין זה בלי טעם וסבה אלא בכונה מיוחדת, וכלל שירים להיות כל חלקי השיר נאחזי' באגודה אחת, ונבאר את דברינו ביתר באור: הנה ידוע לכל מנין בדרכי הנפש, שהתבודדות והשקט הלילה יעוררו את הנפש יותר מאשר עתי היום, ולזה נתפעלה נפש דוד כל כך בהנעת ירח וכנבי' עד ששפך את לבו במאמר קצר ורב הענין, ה' וגו', אך בהשפכות ההיא יאבד קצת מהתעורר' החזקה כידוע, ויבא כ"כ השקט בלבו עד שיוכל לפרש מה האלרות, ויותר שהאריך הזמן יוסיף הפרטית בדבורו, ויאמר איך בא הרעיון הזה בנפשו, עד שדבריו הנעימים היוצאים מן הלב יכנסו גם בלב השומעים ויפעלו גם אותה ההפעלה שהי' בלב המשורר ע"י ההבטה ויאשרו גם הם ה' וגו', וזה ענין הקאָהר שהביא הר"מ, שהיא עדת השומעים. ומי לא יראה הוד מתבוננת השיר הזה ונעימותו? תחלתו כלל ימלא את נפש השומע כולה, ומשם יתפשט אחת אחת והי' לפרטים, עד אשר הרגיש הנפ' כל אחד מהחלקים בנרור היטב, והפרטי' האלה בעלמ' ידריכו את הנפש לקבלם ולהשקיסם יחד, עד שישובו כלם ויכנסו בכלל הראשון, ועז"ה סובב סובב הולך השיר, ראשון אחוז בנבנו, והכל בתמונה עגולה שלימ', בלי קלוות וכלי חדוד. וכבר בארתי כללי הענינים האלה בהקדמתי:

ט

שבח והידיה להקביה שהציל אותו מיד הקמים עליו.

(א) לְמַנְצֵה עַל־מוֹת לְבָן מְזַמֵּר לְדָוִד:

- (ג) אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לִבִּי
- אֲסַפְּרָה כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ:
- (ג) אֲשַׁמְחָה וְאֶעֱלֶצֶה בְּךָ
- אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ עֲלֵיוֹן:
- (ד) בְּשׁוּב־אִיבֵי אֲחֹזֵר
- יִכְשְׁלוּ וַיֵּאבְדוּ מִפְּנֶיךָ:
- (ה) כִּי־עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי
- יִשְׁבֹּת לְכַסֵּא שִׁפְטֵי צֶדֶק:
- (ו) גַּעֲרַת גּוֹיִם אֲבִדְתָּ רָשָׁע
- שָׁמַם מַחִית לְעוֹלָם וְעַד:
- (ז) הָאוֹיֵב תִּמּוֹ חֲרָבוֹת לְנֶצַח
- וְעַרְיִים נִתְּשֹׁת אֲבָד זְכָרָם הַמָּוֶה:

ויהיה

פזר לבן, שם אדם שהיה שמו לבן שהיה נלחם בדוד בימים ההם. ומה שהוא אומר גערת גוים אבדת ראש הרשע הזה הוא לבן ההורג עם נקיים ואע"פ שאין אתה רואה במקום אחר אדם שהיה שמו לבן רק במקום הזה בן אתה מולא במלכים אחרים שאין נכתבים במקרא רק פעם א': (ב) כל נשאלותיך. גזולה האחרונה שקולה כנגד כל הנסים כמו שנאמר (ירמי' ע"ז) לא יאמר עוד מי ה' אשר העלה וגומר: (ה) משפטי ודיני. תיבות כסולת במקרא ואין חילוק ביניהם כמו עדי וסדי במרומים (איוב ט"ו) עלמיו אפיקי נחשה גרמיו כמטיל ברזל (שם מ'): משפטי ודיני. בשמים: ישת לבסא. כסא המשפט: (ו) גערת גוים. עמלק ראשית גוים. (במדבר ט') אבדת רשע. עשו: שם מחית כי מחה אמהה (שמות י"ז): (ז) האויב תמו. כי חרבות הנאפה לנלח הם עליו כחרב חדה. ד"א חרבות לנלח. אותו אויב שחרבות שנאתו היתה עליו לנלח וזה הוא מי שנאמר בו ועברתו שמרה נלח (עמוס א'). חרבות ל' חרבן וכן פתרונו האויב תמו חרבות לנלח. וכן נאמר (בחוקא ל"ה) שממות עולם אתך ועריך לא תזבנה: וערים נתשת. כי תאמר אדום רשעו וגומר ונשוב ונבנה חרבות כה אשר ה' לבאות המה יבנו ואני אהרום (מלאכי א'). אבד זכרם. אותה השעה:

ה מ ע ר

ט השיר הזה הוא לדעתי הראשון הנא על סדר א"ב בתהלים בראשי הפסוקים, אך שהאזניות לא יאשבו יותר מאות כ' פסוק י"ט שהתחיל כי לא לנלח ישכח אביון — ולבסוף יבוא אות קו"ף ק מה ה' אל יעז וגו' (פסוק כ'), ואות שי"ן איתה ה' מורה להם (פסוק כ"א), גם נחמר אות דל"ת, והאל"ף בסול רבוע בראשי האמרים בשני הפסוקים הראשונים, וכן הו"ו בראשי הפסוקי'

ט (א) על מות לבן. יש פותרין על מות לבן על מות בנו אבאלי. ולא יתכן פתרונו מפני לבן ולא אמר הבן. ואין לו במזמור עדות וחרון לאמץ זה הפתרון. ויש פותרין על מות לבן וכל ואף זה לא יתכן בהפוך את השם ואין במזמור זכרונו (ס"א"ח) וראיתי במסורה הגדולה שהיא תיבה אחת שהרי חיבר לה (לקמן מ"ח) והוא ינהגו עלמות פתרו מנחם ודונם מה שפתרו, ואינו נר' בעיני. וראיתי בפסיקתא שהענין מדבר בעמלק ועשו גערת גוים שם מחית ואומר אני למנלח עלמות לבן. שיר זה לעתיד לבא כשיתלבן ילדותן ושחרותן של ישראל ותגלה לדקדקם ותקרב ישועתם שימזה עשו ורעו. עלמיו ילדות לבן כמו ללבן. ומנחם פתר עלמות לבן. נגינות ללמד. וכה פתרונו למנלח על מות לבן למזורר נגינות ללמד. והי לבן כמו להבין ולבונן. עלמות ע"ש בלי שיר שמו עלמות כמו שאמר (בספר זה מ"ו) על עלמות שיר. ודונם

תהלים ט

באור מט

ט

לֶאֱב אונד ראנק געגען גאָטט פֿיר דיא רעטטונג
פֿאָן ווירערוואַכערן.

(א) דעם זאָנגמיסטער אויף מות לבן, איין פּאָלם דוד'ס.

1

(ב) פֿאָן גאַנצעם הערצען דאַנק' איך דיר,
אָ הערר! ע-צעהלע דיינע וואונדער אַללע.
(ג) דיר פֿראַהלאַק' איך, זינג' איך יובעלגעזאָנג;
דיינעם נאַמען טאַנט מיין זאַיטענשפּיעל.

2

(ד) דאַ הינטער זיך ענטווייכען מיינע פֿיינדע,
דיין צאָרנבליק שטירצט זיא היין, זיא זינד ניכט מעהר.
(ה) דוא פֿיהרט מיר רעכט אונד זאַכע אויס,
גערעכטער ריכטער אויף ערהאַכענעם טהראַנע!
(ו) שטראַפֿסט באַרבאַרען, ברינגסט פֿרעפֿלער אום;
ראַטטעסט איהרע נאַמען עוויגליך אויס.

3

(ז) אָ פֿיינד! דיא טרוימער זינד היין!
(דיא שטערטע, דיא דוא פֿערהעערט—
פֿערשוואונדערן, זיא זאַממט איהרען שפורען:—
(אַבער)

ט (א) מות לבן, שס
כלי השיר: (ד) מפניך,
תינת פנים נשחצא אלל
הזס צ"ה תורה תמיד על
ההשגחה, כי המשגיח על
דבר מה, יסוב הפנים איו,
והנה יש פנים לרלון ויש
פני' לחרון, יאר ה' פניו
איך (נמדברו' כ"ה) לרלון,
וכפי ה' בעושי רע (לקמן
ל"ד י"ז), חרון אפו, ובאופן
הראשון יתרגמו הר"מ
(זאנטויטן) ובאופן הב',
(לזרכבויק): (ה) שופט
צדק, אשר ישבת לכסא
משפט: (ו) גערת, ידוע
שאלל השצ"ה הרלון והדבור
והעשיה הכל אחד, ותבין
מזה כוונת הרב המתרגם
שתרג' גערת (טטרופסט),
תיבה שהונחה בל"א גם על
תוכחת דברים (יעהאנדען
מיט ווערטען טטרופען)
גם על העונש הנא עקב
החטא (מיט חיינער טטרופ-
פֿע בעלעגען). גוים, תיבה
זו הנחתה הראשונה על
אומה ולשון ואף ישראל

בכלל, כדכתיב הגוי הגדול הזה (דברי' ד' ו') (פֿאָלק), אבל למעמי' תורה על שאר האומות בלבד אשר לא
מישראל המה, כמו בצאוגוים נחלתך (לקמן ע"ט א'), תרגומו (היידען), וגם כל עושי תועבות
עב"ס ואס הם מישראל יקראו גוים כדכתי' אל בני ישראל אל גוים המורדים (יחזקאל ב' ב'),
שאם היה שעורה שם כמו עם, הי' ראוי לכתוב אל הגוי המורד, אך הוראתה כמו אנשים רשעים,
וכזה הוראתה על הרוב בשירים הללו. ובאופן הזה תרגם הרב (בארבעערען), כי תיבה זו היא תיבה
זנית הוראתה על הנכרי אשר לא מארץ יון הוא, והיונים לגודל יתרונם בדעות ונימוסיות על
שאר העמים, התגאו לאמר, אנחנו קרואים אדם ואין איש אחר קרוי אדם, ולזה ננו ג"כ כל
איש נבער מדעת נשם (בארבעער), כי איש נכרי ואיש נבער מדעת היו לאחד בעיניהם. אבל אחרי
אשר הועתק תיבה הזאת ללשון אשכנזית, עזבה הוראת הנכרי, והונחה רק על איש פומז
אכזרי ובליעל: רשע, שם הכלל כמו ויהי לי שור וממור (בראשית ל"ב), ולזה לא נודע:
(ז) האויב, ה"א היא ה"א הקריאה (וועקזשטיין), והמשורר בעולם דמיונו יחשוב את האויב
כאלו הוא בפניו ויסוב הדבו' אליו: חרבוה, אשר עשית לעשות לך שם, דהיינו שנתת ערי'

ה מ ע ר

מן ס' עד י"ב ובתוכם כמה פסוקים שאינם מסדר הזה, (פסוק ה' י"ג ע"ו י"ז) ואין זה זר
(ועיין לקמן פרשה כ"ה זל"ז).

(ד) מפניך, יונתן תרגם מן קדמך, והוא הכוון לפי הפשוט, והכוונה שאבדו מן המליאות,
כי כל הנמלא נגד פניו הוא, כענין לא יהי' לך אלהים אחרים על פני, ויתורגם (שוויי-
דען פֿאָר דיינען זאנטויטן). (ה) ישבח לכסא, הענין לדעתי תשב לכסא להיות שופט לך, וזה
כוונת הראש"ע באמרו ישבת לכסא לעשות משפט, ויתורגם: (זיטלט אויף דען ריכטערטוהל
זאָ גערעכטער ריכטער). (ז) האויב תמו, אולי נוכל לפרש הפסוק החתום הזה על אופן אחר,
והוא

(ח) וה' לעולם ישב וגו'.
 שם שלם וכסא שלם כמו
 שנ' כסאו אצל קודש זימחה
 כתיב כי יד על כס יוה (שמו'
 י"ז) כס חסר וזש חלוק:
 (ט) והוא ישפט תבל בצדק
 ידן לאמים במישרים. עד
 בל הקן הי' רגיל לשפטם
 ברחמי' לפי מישרי' המזויין
 בהם דן אותם בליל' כשהם
 ישנים מן העבירות: (י) ויהי
 ה' משגב לדך. לשון דכא
 אילאמי' ישיה בלע"ז.
 לעתיד כשיכונן למשפט
 כסאו יהי משגב לישראל
 שהם דכים: לעתות בלרה.
 עתים של לרה: (יב) זמרו
 לה' יושב ליון. כשיחזיר
 ישיבתו לליון יזמרו לו כן:
 (יג) אותם זכר. את הדמי'
 שנשפטו בישראל: (יד) חננני
 ה'. עתה בגולה: מרוממי.
 בגאולתך: (טו) טבעו גוי'.
 זו היא התהלה אשר אספר:
 (יז) נודע ה'. כל זה מן
 התהלה נודע ה' לבריות
 כי שליט הוא ומושל ונוקם
 לאויביו שהרי משפט עשה
 בהם. יושטי' יא בלע"ז:
 נוקש רשע. נכשל רשע:
 הגיון. נהנה זאת סלה:
 (יח) לשאולה. אמר רבי
 נחמיה כל תיבה הלרובה
 למ"ד בתחלתו הטיל לה
 ה"א בסופה כגון (בראשית
 י"ב) מזרימה מדברה
 התיבון ליה והכתיב ישובו
 רשעים לשאולה אמר רבי
 אבא בר זבדי למדריגה
 התחתיה של שאול ומהו
 ישובו לאחר שילאו מגיהנם
 ויעמדו בדין ויתחייבו ישובו
 למדריג' תחתית של גיהנם:

כי

(ח) ויהוה לעולם ישב
 כונן למשפט כסאו:
 (ט) והוא ישפט תבל בצדק
 ידן לאמים במישרים:
 (י) ויהי יהוה משגב לדך
 משגב לעתות בצרה:
 (יא) ויבטחו בך יודעי שמך
 כי לא עזבת דרשיך יהוה:
 (יב) זמרו ליהוה ישב ציון
 הגדו בעמים עלילותיו:
 (יג) כי דרש דמים אותם זכר
 לא שכח צעקת עניים:
 (יד) חננני יהוה וראה עניי משנאי
 מרוממי משערי מות:
 (טו) למען אספרה כל תהלתך
 בשערי בת ציון אגילה בישועתך:
 (טז) טבעו גוים בשחת עשו
 ברשתיו טמנו נדכדה רגלם:
 (יז) נודע ו יהוה משפט עשה
 בפעל בפיו נוקש רשע
 הגיון סלה:
 (יח) ישובו רשעים לשאולה
 כל גוים שכתי אלהים:

ענוים קרי

כי

ה מ ע מ ר

והוא שהענין האזיב! חרבות (אשר עשית) תמו לנלח, כי כבר נבנו החרבות וערים נתשת (כמו
 נתלח) אבד זכרם המה, כי לא ידע עוד איש שאתה נתשתם והחרבתם ולאבד זכר הריסתם, ויתורג':
 קן פיינד! ריח טפורען דיינער פערהערונגען זינד חוץ וויאזער פערטוואונדערן, חונד כיכט

ת ה ל י ם ט

ב א ו ר ג

(ח) אכער עוייג העררשט דער הערר;
פֿעסט שטעהט צום נעריכט זיין טהראן;
(ט) ער רייטעט נאך גערעכטיגקייט דען ערדקרייז;
שפריכט זיין גערעדעס אורטהייל איבער נאציאָנען.

4

(י) דער הערר ווירד צוֹלֹכֶט דעם בעדרענגטען זיין -
ציפֿליכט אין דעם טריבזאלס צייטען.
(יא) דיר פֿערטרויעט, ווער דיינען נאָמען קעננט,
דען הוא פֿערלעסעסט זיא ניכט, דיא נאָך דיר פֿראַגען, הערר!

5

(יב) (לאָבוינגט דעם העררן!
דיים טהראָנער צו ציין!
פֿערקינדעט דען פֿעלקערן
זיינע וואונדערטהאָטען.
(יג) דער בלוטשולדראַכער
האַט איהרער געדאַכט;
פֿערגיסט דאָו קלאַנגעשרייא
דער אונטערדריקטען ניכט.

6

(יד) זיין מיר גנעדיג, הערר! זיה' מיין ליידען אינטער פֿינדען!
דער דיא אויס דעם טאָדעס טהאַרען מיך ערהעבעסט!
(טו) אויף דאס איך דיינען פרייז פֿערקינדע;
אין ציין'ס טויערן, אָב דיינער הילפֿע, זינגע:

7

(זו) ,, (געזונקען זינד דיא באַרבאַרען
,, (אין דיא גרופֿט דיא זיא געראַכען;
,, (געפֿאַנגען איהרע פֿיסע
,, (אום נעטצע, דאָו זיא איינגעלעגט.
(זי) ,, (וּאָ ווירד דער עוויגע ערקאַנגט;
,, (דאָו רעכט, דאָו ער פֿערשאַפֿט. —
,, (פֿערשטריקקען טום דער פֿרעזלער זיך
,, (אין איינענער הענדע ווערק.
,, אָ דעם גראַסען געדאַנקען!

8

(יח) דאָס זיא צור אונטערוועלט פֿיהרען, דיא פֿרעפֿלער,
דיא באַרבאַרען אַללע, דיא גאַטט פֿערנעססענען!
ניכט

ועזית מהס חרבו, למען
ישתומם העובר והקרח
השממה לתל עולם על
שמך; אבל תחלהך נכונה,
כי גם מן התל הזה נאבד
הזכרון, לא יזכר ולא יפקד,
ואיך איפוא תהלתך? תבין
מזה סימן סתימת הכוונ'
שהניח הרב ז"ל פעמים
בפ"ו. (ח) וה' וי"ו לעורר
על ההיפך: (י) דך, נדחק
מסבות הזמן, מלאן או
דכו במדונה: (יא) יודעי
שמך, יודעי עלמותך,
(דהיינו מאחור ולא מפנים
כידוע) כי כל שם כינוי
לעלם מה, וידועת השם
בלי ידיעת העלם מכל וכל
אינה אלא ידיעת התוכה
בלבד ולא ידיעת השם:
(יג) אוהם, מוסב על
דורשיך: (יד) מרוממי,
משערי מית, נושא המאמר,
ונשאו ראה וגו': (טו) טבעו
עד סלה, אלה דברי הגילה
בשיר: (זו) נודע ה',
ומשכטו אשר עשה אס
בפועל כפיו נוקש רשע:
הגיון, שם נגזר מן הגה
ע"מ חזיון, והנה המסורר
הנא עד הלום בראותו
בחזיון לבו שה' מהפך רעת
הרשע לרעתו, יתכלא על
ההגיון הנשגב הזה ועיניו
תאורנה לראו' בלרבי האל
כי נורא המה, ויקרא
בעולם החפעלות נפשו
סגיון! כנעים חרגס הרב
כ"י (ק' דעם גרנסען גע'
דחנקען!):

כי

ה מ ע מ ר

גערעכט ווירד דער טטערטע, דיא דאס פֿערוויסטעט. (י) לרך, פירש' לשון דכא אילאמיני"סיה
בלע"ז, לדעתי מלה זו נושנת בענינה והיא al' aminci (דעק חבגעהערטען, לערקטיר
טטען) ועיין לקמן (ל"ה ט"ו). (ד"ה). (יז) משפט, לועז רש"י יושטי"כיא, ושיין מה שהעירות
בחרגוס ונאור מלות לועזיות לחמש מגלות קהלת (ח' ה') ד"ה משפט. (ד"ה). (יז) הגיון סלה,
לדעת

(יט) כִּי לֹא לִנְצַח יִשְׁכַּח אֲבִיוֹן
 תְּקוּת עֲנִוִים תֵּאבֵד לְעַד:
 (כ) קוּמָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנוֹשׁ
 יִשְׁפָּטוּ גוֹיִם עַל־פְּנֵיהֶם:
 (כא) שִׁיתָה יְהוָה מוֹרָה לָהֶם
 יִדְעוּ גוֹיִם אֲנוֹשׁ הִמָּה סִלָּה:

(יט) כי לא לנצח יִשְׁכַּח: ישראל האביון מלפניו עליהם מה ששיעבדו בו. ותקית עניים לא תאבד לעד: (כ) קומה ה' דוד היה מתפלל לפני הקב"ה שיקום וימהר לעשו זאת: א יעזב. הרשע לאורך ימים בגדולתו: על פניו. כשכיל הכעס שהכניסו במקדש: (כא) מורה. מרות ועול. ד"א מורה ל' השלכה לשון ירה בים (שמות ט"ו). וי"א מורה לשון תער סא"א: ידעו גוים. שהם אנוש ולא אהות להיות גבורת' אולט':

י

הפלה נגד ערציו עם אשר בלפ"פ דעה ואומרים אין הקב"ה משיגה בתחוננים.

(א) לָמָּה יְהוָה תַעֲמֹד בְּרִחּוֹק
 תַעֲלִים לַעֲתוֹת בַּצָּרָה:
 (ב) בְּגֹאֲתֵי רִשָׁע יִדְלַק עֲנִי
 יִתְפָּשׂוּ בַמִּזְמוֹת זֶו חֲשָׁבוּ:

(א) תעלים לעתו' בלרה: תעלי' עיני' לעתו' הברה: (ב) ידלק. ירדוף כמו כי דלקת אחרי (בראש' ל"א): יתפשו במזמות זו חשבו. נתפסו' הם העניי' במזמו' ש' הרשעים חושבים עליהם:

עניים קרי

ב א ו ר

(יט) כִּי לֹא מֵלֵת לֹא מוֹשַׁבֶּת עֲלֵמָה וְאִחֶרֶת עֲמָה: (כ) אֵל יַעֲזֹב אֲנוֹשׁ, כִּנֹּר אֲמַרְנוּ בְּשִׁיר הַקּוּדֶשׁ שְׁמוֹרֵשׁ עוֹז הוֹנֵחַ עַל הַכַּח הַעֲלִיּוֹנָה, וְהִנֵּה אִם יִבּוֹא הַפֶּעַל הַנּוֹחֵב מִמֶּנּוּ בִּנְ"ה, יוֹרֵה עַל קִנִּין הַעוֹז בְּדַבַּר מֵה (חֲבֵרָה חֲכָט בַּעֲזִיטְלֵעֵן), כְּמוֹ וְתַעֲזִיד מִדִּין (אֲפֹטִיס' כ'), וְכִשְׁיֵא בְּהַפְעִיל יוֹרֵה עַל הַהִנְטָחָה בַּעוֹז וְתוֹקֵף נֶגֶד הַשָּׂכַל וְהַחֲכָמָה (וְיָד חוּזְלָא יִינַע אֲחֵכֶס פֶּעֲרוֹחֶס סַעֵן, טַרְחֻטְלֵעֵן), כְּמוֹ הַעוֹז אִישׁ רִשָׁע בַּפְּנִי (מַשְׁלִי כ"א כ"ט), וְלִפְ"ז יֵהִי שְׁעוֹרוֹ כֹּאן, אֵל תַּחַן לֵאנוֹשׁ לְהִיֹּת לִי עוֹז. וְהַסְּפוּרֵי מִי' אֵל יַעוֹז

ה מ ע מ ר

לדעת חכמי העמים יהי' הגיון בחזירו סלה אך סימן לשיר (חוזיקלייטען) עיין ספר המלי' להחכם געזעניוט, אך לשטת יונתן שתרגס סלה לעלמא נו ל לפרש הגיון כאן מענין הגו סיגים מכסף וגו' (משלי כ"ה ד') וכן הגה ברוחו הקשה (ישעי' כ"ז ח') שהוראתו הסרה והשלכה (חבזונדרען זועגזוערפען) ויהי' הגיון סלה צמאך למעלה ובחסרון הלמ"ד, וענינו בפועל כפיו יוקש הרשע להברתה נחזית, ויכוון על זה גם בפסוק שלאחריו ישבו רשעים לשאלה, והכן. (כא) מורה להם, לדעת הראב"ע (וכן תרגס יונתן) נחלק באל"ף ה"א, ולהם כמו אליהם, ויתורגס: (זעגז גחטט טרעקקען חוזיק זיא).

(ב) בגאית רישע, שער הכזוב לפי הפשט, רשע בגאיתו וכו' ותחסר הכנוי, וכן נראה דעת הראב"ע, או שגא הסמיכות תמורת הנספרד וראוי רשע בגאיתו, ואין זה זר כ"כ צנודע לנעלי הלשון. והחכם געזעניוט בספר המלים שלו כתב כי דלק יש לו ע"ד ההשאלה גם הוראת האימה ופחד, ותרגס: (כייט חייבערוזטה דער פֶּרעפֿלער ענגסטויגט זיך דער זיידערעט) אך אין לו על מה לסמוך כי לא מזינו עוד דלק בהוראה הזאת.

ובצע

(יט) ניכט אויף עויג איז דער עלענדע פֿערלאַססען :
אויף אימטער ניכט דער ליידענדען האַפֿפֿונג דאָהין !

9.

(כ) אויף הערר ! עם טראַטצע ניכט אויף איבערמאַכט
דער מענש !

לאַס זיא גֵרִיכטעט ווערדען, דיא באַרכאַרען, פֿאַר דיִי
נעם אַנגעזיכט !

(כא) (ועטצ' איינען מייסטער איבער זיא ! לאַס זיא פֿיהלען,
דיא באַרכאַרען,

דאַס זיא נור מענשען זינד !

9

געבעט געגען בערריקער, דיא גאַטטעס פֿאַר
ועהונג לייגנען.

(א) וואַרום שטעהסט דוא זאָ פֿערן, אַך עוויגער !
ערשיינסט ניכט, צור צייט דעם טריבואַלם ?

(ג) דאַ דעם פֿרעפֿעלס איבערמוטה דיא אַרמען יאַגט,
אונד זיא פֿערשטריקט אין רענקע, דיא ער אויסגעדאַכט.

הא

יעזו עוד פניו אנוש, כאלו
הי' כתוב בהפעיל. אך
הר"מ חזר בתרגומו הנא'
שתי הדעות האלו לאחד:
(כא) מורה, מרות ועול
(רש"י), וכן תרגם הרב
ר"י (מייסטער), מלאן ככל
אשר יורוך (דברים י"ז):
אנוש, כבר הערנו בשיר
ח' ששם אנוש נגזר מן אנוש
שהוראתו הרפיון והחולשה,
ולכן כשבא המשורר להעיר
על שפילות אדם מה, או
כל האדם כנשנו הפסוקים
שלפניו, יבנהו תמיד בשם
אנוש. והנה חלק הר"מ
זה השיר לע' חלקים כפי
שינוי עניניו והלוב' בנפש
המשורר, (א) (פסוק ב'
וג'), יאמר המשורר בהם
כי יודה לה' חסדו, וזה
הסבה התכליתית בשיר זו,
(ב) (פסוק ד' עד וי"ו),
יגיד מהו חסדו, וזה הסבה
הגורמת את השיר, שניהם

בפתיחה לשיר, (ג) (פ' ז' עד ט'), יסוב הדבור אל האויב ויורהו כי אפס תהלתו אבל משפט
ה' לעולם תעמוד, (ד) (פ' י"ד וי"ח), ידבר בו על נפשו כי תוחיל לאלהים הקרוב לכל
קוראיו, (ה) (פ' י"ב וי"ג), יעורר את דורשי ה' להודות לו על החסד הזה, (ו) (פ' י"ד וע"ו),
תפלה לאל שיעזור גם אותו ואז ישלמנו בשיר, (ח) (פ' ט"ז וי"ז) יבוא אותו השיר עלמו במאמרי
קברים בעלי ב' מדות מפני היותו נשגב מאד, (ח) (פ' י"ח וי"ט) קלתם תאוה וקלתם בטחון
לעת הזאת שתבא, (ט) (פ' כ' וכ"א) בו יקרא אל אלהים להנקם מחויביו למען ידעו כי אנוש
המה. גם פה תמלא בחלקי השיר ההשחנות הנרננה מאד אל הנפש המקבלת, שבאה ע"י ההתפעלות
האמתית בלב המשורר המביאות מענין לענין אחר הדומה לו, אבל לענין אחדות השיר, ר"ל התכלית
הכוללת את כל חלקיו לאחד שלם, לא בלבד שלא תמצא בו שלימות כל כך, אבל גם יהי' נגד דרך
המלך המשורר, שיתחיל בתפלה וסיים בהודי' ובאן להיפך, וגם נגד דרך תולדת הנפש להודות
תחלה על קבלת אותו הדבר שעלי' יתפלל את"כ, לכן אמרתי שאין זה סיום השיר ושהמזמור
הסמוך לו הוא מחובר אליו, ונדבר עוד מזה לקמן:

א) למה, כבר אמרתי שיש לענין השיר הזה כחלק האחרון מן הקודם לו, ולזה לא יהי'
לפניו לא סימן השיר ולא שם כלי מה, ועל הפרדו ממנו יתכן לומר שנהגו הלויים בזמן
שב"ה קיים לשיר אותו החלק לעתות בלילה כשלחץ האויב את ישראל, כי כן מצינו (בד"ה א' י"ו)
ז' וכ"ט) שהשיר שנתן דוד ביד אסף להודות לה' הוא מורכב מאיזה חלקי' מד' שירים שונים:
העלים, עינוך מראי', הנר' הצורא יתעלה הוא ע"י מעשיו הנכבדים, ואם לא יראה משפטו
בעול' ידמה לנו כעומד מרחוק ואינו משגיח על מעללי אדם, תבין מזה בונת הר"מ נ"י:
(ב) בגאות, ב"ת בכל"ס תורה על הזמן: ידלק, ירדוף כמו כי דלקת אחרי ולא שמר את המין
ורבים נמהו, ועל השאלת שורש זה על ענין שריפת האש כבר כתבנו לעיל בשיר ז': אך את זה
נוסף שמתולדות האש להוליד תנועה מהירי' באויר הזך הסובב אותו הנקרא בלע"ז (עטהער),
והוא השלהבת הנרא' לעין, כידוע לחכמי הטבע. ושמעתי עוד טעם אחר נאה מאד על כוללת
ב' הכורחות הללו בתב"ב אחת, וזה הוא, ידוע שמתבע השלהבת להתנועע תמיד אל המקום
שישגב שם הרוח, והנה כל גוף שירחק ממנה, בהתרחקו יעורר תנועה באויר הסובב ויעל'
רוח, ולזה תנוף השלהבת אחריו וידמה כאלו היא רודפת אותו: יהפשו, העניני': זו, הרשעים:

(ג) כִּי-הִלַּל רָשָׁע עַל-תְּאוֹת נַפְשׁוֹ
 וּבִצֵּעַ בִּרְךְ נֶאֱמַר וַיְהוֹה:
 (ד) רָשָׁע כְּגִבֵּה אָפוּ בַל-יִדְרֹשׁ
 אֵין אֱלֹהִים כָּל-מִזְמוֹתָיו:
 (ה) יִתִּילוּ דַרְכֹּו בְּכַל-עֵת
 מָרוֹם מִשְׁפָּטֶיהָ מִנְגִּדוֹ
 כָּל-צוֹרְרָיו יִפֹּת בָּהֶם:
 (ו) אָמַר בְּלִבּוֹ בַל-אֲמוֹט
 קָדַר וָדַר אֲשֶׁר קָא-בְרָע:
 (ז) אֱלֹהִים פִּיהוּ מְלֵא וּמַרְמוֹת וְהָךְ
 תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עָמַל וְאֵין:
 (ח) יֵשֵׁב בְּמֵאֲרֵב תְּצַרִים
 בְּמִסְתָּהִים יִתְרַג נְקִי
 עֵינָיו לְחִלְכָה יִצְפְּנוּ:

(ג) כי הלל רשע מוסב על למה ה' תעמוד ברחוק כי עתה הרשע מתהלל שמשיג כל תאוות נפשו: ובוטע ברך נאמן ה'. והגולן שכת את עלמו לאמר נאמן ה' ושלום יהיה לו. ברך כמו ברך ל' פעל, ותדע שאילו היה שם דבר ה' הטעם למעל' צאו הראשונה והיה נקוד פתח וזה נקוד קמן קטן וטעמו למטה ברי"ש. ואל תחמה על ברך שלא אמר ברך שהרבה תיבות של רי"ש משמשות כך כגון אויב חרף ה' (לקמן ע"ד) ולא נאמר חרף. נאמן. כמו חרף וכן כל לשון ניאון כך פתר מנחם: (ד) רשע כגוב' אפו. שהוא גבה רוח ומגביה וזקף פניו ואפו בגבהותו: כל ידרוש. כל מזימותיו אומרות לו כל ידרוש הקב"ה כל מה שאעש' בו אין משפט: אין אלהים. לית דין ולית דין: (ה) יתילו. יללחו ודומה לו (אויב ב') על כן לא יחיל טובו. וי"מ יחילו כמו (שמואל ב' ג') יחולו על ראש יואב: מרום

יארב

דרכיו קרי

משפטיו מנגדו. מסולקים ומרוחקים משפטיו יסורין ופורענות שלך מנגדו שאינם באים עליו: כל צורריו יפית בהם. בהפחת רוח הוא מפית בהם והם נופלים לפניו: (ו) לדור ודור אשר לא ברע. לא תנא עלי רעה לדורותי: (ז) ותוך. לשון מחשבה רעה הלכה בתוכו חמיד: (ח) עיניו לחלכה יצאו. עיניו של עשו לישראל שהם חילך יארוצו: לחלכה. עליך יעזוב חלכה. שניהם במסורה כ"ה מילין המשמשין במקום ד' כגון (שמות ו') ונכה ובעמד. (משלי ג') תבונה תנלרכה. (שמות כ"ט) כל אשר צויתי אתכה, (ש"א ח') הנלכת עמכה למדנו ממסורת שחלכה כמו חילך חיל שלר. ומנחם פתר אותה לחלכה יאפונו. וכן יעזוב חלכה כמו ופסל בעלמו חלכאים ענין נמוכים ומרודים ובה יסוד המלה:

ידכה

ה מ ע ר

(ג) ובצע ברך, כתב רש"י ו"ל: ל' פעל שאילו ה' שם דבר היה הטעם למעלה והיה נקוד פת"ח (פיר' שהרי"ש ה' ראוי לנקוד בסגול שהוא הפת"ח קטן, ולזה ה' ראוי גם הנגינה מלעיל כי כן הוא במשקל פועל) וזה נקוד קמ"ץ קטן (שהוא הלי"ו) וטעמו למטה, ובאמת אין מזה ראוי כלל כי נוכל לומר שהוא שם ממשקל פועל כמו תבל. ויחר דברי רש"י המה מבוארים מעלמם שנת צרה ולא צרה כדן פועל בעבור הרי"ש שלא יוכשר לדגש. והנה בעיקר כוונת המאמר אין זר בעיני דעת ר' משה כהן (שהביא הראב"ע) כי ברך הוא מענין ברך נבות, אך לא כנאורו שיהי בלע ברך הנושא, ונאמן אלהים הנושא, רק שש"י הפעלים המה נשואים, ותחסר וי"ו העטוף, ושעורו: ובלע בך ונאמן ה'. (ד) בל ידרוש, י"ת לא יתבע אלהא, ולדעתי זה נכון כי מלת אלהים במאמר השני עומדת במקום שנים, ונשמט בראשון ליופי המליכה. (ה) מרום משפטיו, ידוע כי בימים הקדמונים

תהלים י

באור נב

(ג) הא! דער פֿערהוֹלטע ריהמט זיך זיינעם מוטהוויללענס; דער רייבער זעגעט זיך, דאָס ער דער גאַטטהייט שפּאַט־טעט!

(ד) איז זיינעם טראַטצע, פֿראַגט דער באַזעווייט נאָך ניכטס; „עס איזט קיין גאַטט“ זינד אַללע זיינע טיקקע.

(ה) ער געהט זיינע וועגע אונאויפֿהאַלטזאַם פֿאַרט — דיין שטראַפֿגעריכט איזט פֿערן פֿאַן איהם — אין יענער האַהע —

ער הויכט הינוועג וואָס ווידערשטרעכט —

(ו) אונד וועהנט אים הערצען: „איך וואַנקע נייע; „מיך טריפֿט קיין אונפֿאַלל פֿיר אונד פֿיר.“

(ז) פֿאַלל מיינייד, טרוג אונד אַרגליסט איזט זיין מונד; הערצעלייד אונד אונטהייל אונטער זיינער צונגע.

(ח) ער ליגט אים הינטערהאַלט, דער רייפֿער! דיא אונשולד הייסליך צו ערווירגען:

זיין אויגע לויערט דעם אַרמען וואַנדערער אויף.

ער

(ג) האוח, מלשון אוח למושא לו (תהלים קל"ב): נששו, הרכנת הנשר עם הרוח תכונה בל"הק נפש בל"ח (פערזאָן), ויש לה בל"ח עוד כיווים אחרים כפי הנדל בחינותיה, כי בחינת היותה מרגשת תכונה בל"ח (דחזו טהיערי: טע זעבען), כמו אך נשר נפשו (בראשית ט'), ובחינת היותה בעלת רלון מדות ובחנת תקרא (דחזו געשיטה), כמו אם יש את נפשכם (שם כ"ג), וכל עוד שיעלה רלון מה בלב האדם, שמקורו אינו בשכל ובתכונ'אך בתאו'המפסידו' יקרא הרלון הזה בשם (חוטהוויללען), תנין מזה כוונת הר"מ נ"י: ובוצע ברך, את עלמו כי נאך את

ה' ע"ד והתנרך בלבבו: (ד) כגבה אפוי, כנוי אל ההעזה והגאווה כי המעין וגם הגאה ילך תמיד בקומה זקופה ויגבה אפוי, ואף שגם בעל לשון אשכנז ישמש במליצה הזאת לאמר [ער טרעגט ריח נחזע הךך] מ"מ לא נחר בה הרב כאן בתרגומו, לפי שהמאמר הזה אינה ממאמרי המליצה הנשגבה, אבל נחר בשם דבר עלמו לתרגם (דער טרעגטן): בל ידרוש, מכל וכל: (ה) יחילו, שרשו חיל ועיניו הקיום התמידי בלי שטנה, ודומה לו על בן לא יחיל טובו (איוב כ' י"א), יחילו על ראש יואב (שמואל ב' ג' כ"ט): מרום, מסולקים ומרוחקים משפטי יסורים ופורענות שלך מנגדו שאיני באים עליו (רש"י): יפוח, בהשמת רוח ר"ל בלי עמל ויגיעה הוא מפיח כל אסון וכל מכשול אשר יקראוהו בדרך (מלשון רש"י): (ז) וחוד, ל' מחשבה רעה הלנה בתוכו תמיד (רש"י), וכן תרגם הרב (תרגומיט), כי הסתר אותם האמלעיים אשר על ידם ילכה האד' להגיע לתכלית מה תכונה בל"ח (ויסט), ואם החכלית הוא דע בעלמו תקרא (תרגומיט): און, הפך האושר, ועיין מה שכתבו לעיל בשיר א' במלת אשרי: (ח) חצרים, מענין הערים וחלריהם, בל"ח (געהעפטע, דערפער), וזה המקום לינת עונתי דרכים, שם ישב לארוב על חלכיה. ותיבות (דער רייבער), שהביא הרב בתרגומו, הם לכד ליוסי המליצה בל"ח: ולדעת אחרים שעור חלרים כמו שלמה שמה, כנש כשב ודומיהם, כלומר שישב במארב של רולמים להרוג נקי במסתרים. ויתורגם א"כ בסמיכות ענין (וויץ הינטערהוואַט דער רייבער): לחלכה, ה"א נוספת והשם הוא כנוי אל העני בדעת, ההולך לתמו בדרכי העולם, באין מבין כי יש אנשים חורשי רע ומבקשים להזיק לאחרים לתועלתם (וויין חייגעפֿעלטיגער חונטוֹדיגער חוֹן), ולכן יקל לו לפול במהמורות הרשעה, בלי עזר ומסעד: ועוד אמרו שטע' חלך בחלוק אותיות הדומות בטעם הלך מענין ויבא הלך לאיש עשיר (וואַנדערער בל"ח): יצפנו, אמר הגאון כי נו"ן ילפנו נוסף וטעמו ילפו, והעד עיניו כמו עיניו כנויים תלפנה, והנכון בעיני שהוא כמו ילפנו לנפשותם, והטעם כי עיניו יבקשו מקום לפון ונסתר (ראב"ע), והר"מ חבד דעת שניהם בחיבה אחת (זויערט), שענינו על הרוב הבטה ממקום לפון: בסכה

המעמר

הקדמונים רבים אמרו כי ה' אך על לבא מרום נמרום יפקוד, ולא יביט לארץ מתחת כי היא נבזה בעיניו, וע"ז יאמר: מרום משפטיך מנגדו, ומה שאמר אין אלהים כל מזמותיו אין הכוונה שיבטיח ישות הכבוד ב"ה, אך הענין אין אלהים שופטים בארץ, והעד: אמר בלבבו שכל אל (לקמן י"ח).

(ט) יֵאָרֵב בְּמִסְתָּרוֹ כִּאֲרִיָּה בְּסֹכָה

יֵאָרֵב לַחֲטֹף עָנִי

יִחַטֵּף עָנִי בְּמִשְׁכּוֹ בְּרִשְׁתּוֹ:

(י) וְדָכָה יִשָּׂה וְנָפַל בְּעֲצוּמָיו

חֲלָפָאִים:

(יא) אָמַר בְּלִבּוֹ שָׁכַח אֵל

הַסֹּתִיר פָּנָיו בִּלְדָרְאָה לְנֶצַח:

(יב) קוֹמָה יְהוָה אֵל נִשְׂא יָדָךְ

אֶל־תִּשְׁכַּח עֲנִיִּים:

(יג) עַל־מָה וְנֶאֱמַר רָשָׁע וְאֱלֹהִים

אָמַר בְּלִבּוֹ לֹא תִדְרָשׁ:

(יד) רֵאֲתָהּ כִּי־אֲתָהּ וְעָמַל וְכַעַסוֹ

תִּבְיֵט לַתַּת בְּיָדְךָ

עָלֶיךָ יַעֲזֹב חֲלֻכָה

יָתוֹם אֲתָהּ הֵייתָ עוֹזָר:

(טו) שָׁבַר זְרוּעַ רָשָׁע וְרַע

תִּדְרֹשׁ־רָשָׁעוֹ בְּרִתְמָצָא:

(טז) יְהוָה מֶלֶךְ עוֹלָם וְעַד

אֲבָדוֹ גּוֹיִם מֵאֲרָצוֹ:

ידכה קרי. חל כאים קרי. ענוים קרי. חאות

דרכך שחביט עמל וכעס: לתת בידך. נכחך אתה נותן יד לרשעי להללית ברשעים: עליך יעזוב חלכה. ישראל עמך שהם חילך הם עוזבים עליך את המשא שתעשה דין ברשעים. ומנחם פתר יעזוב לשון עזרה. כמו (שמות כ"ג) עזוב תעזוב עמו. ומנחם פתר חלכה לשון דל וחקך וכי יסוד בתיבה: יתום אתה היית עוזר. בימים ראשונים: (טו) שבור זרוע. של רשע ורע תדרוש רשעו כל תמלא. רשעי ישראל כשרואין את הרשעי מללימין לבס נושאם להרשיע. אבל משתשבר את זרוע הרשעי. אם באת לדרוש רשעים של ישרא לא תמלאנו: (ט) ה' מלך עול' ועד. מאחר שיאבדו גוי' מארצו: לשבוע

(י) ידכה יסוח. כך דרך האורב שמדכה ומשפיל ומקטין עלמו כדי שלא יהא ניכר: ונסל בעצומיו חלכאי. חיל נשברו. ראיתי במסורת הגדולה חלכאים אחת מחמש עשר תיבו' הכתובו' תיבה אחת ונקראות שתי תיבות וכמו בגד דותאמר לאה (ראשי' ל') אשדת למו (דברים ל"ג) מלכס תדכאו עמי (ישעי' ג') אף זה חלכאי חיל של נשברים, באים ל' ונכחה לבב למותת (לקמן ק"ט) וא"ת הנו"ן מן השורש יוכיח עליו יען הכחת לב לדיק (יחזקאל י"ג). למדנו הנו"ן של נכחה כנו"ן של נמנזה (שמואל א' ט"ו) ונו"ן של נקלה, וכן פתרונו ונסל בעצומיו של רשע זה ברמזותיו ובקריכותיו לשון הוישו עלמותיכם (ישעיה מ"ד) עולם עינו (שם ל"ג) חיל של עניי'. ד"ס בעצומיו ע"י גבוריו. א"ר סימן חין הרשע הזה מטיל בקלירוס שלו פירוש חיל לא גבורים כמותו שנאמר (דניאל ג') ולגבורין גברי חיל די בחילי' אמר לכסת' לשדרך מיטך ועבד נגה. ומנחם פתר חלכאים כמו דל וחלק והב' יסוד בתיבה: (יג) על מה נאץ רשע. להקב"ה לפי שאמר בלבו לא תדרוש: (יד) ראית. מה שהו' עושה ואתה מחריש: כי אתה. כן

ה מ ע ר

(ט) במשכו ברשחו, כל הקורא במליכות העברית יראה שלפעמים יעזוב האזור משל אחד לפתע פתאום ויבחר במשל אחר חסר עלה ברעיוני מסונב משל הראשון והוא נקרא בל"א

תהלים י

באור נג

(ט) ער לוישט אים פֿערבאָרגען,
 זאָ וויא איין לאָווי אים דיקניט.
 לוישט, דען אַרמען צו ערהאַשען,
 צייכט זיין נעטץ, אונד האַשט דען אַרמען;
 (י) שמיגט אונד קרימט זיך, ביז דער פֿערלאַסענע
 אין זיינע מאָרדגעביינע פֿעללט.
 (יא) שפּריכט אים הערצען: גאַטט פֿערגיסט עס,
 „האַט זיין אַנטליך וועגעווענדעט,
 „(זיהט אין עוויגקייט ניכט דאַרויף. “
 (יב) אויף הערר! אָ גאַטט! ערהעבע דיינען אַרם!
 אָ דוא פֿערגיסט דער אונטערדריקטען ניכט!
 (יג) וואָס האָהנט דער פֿרעפלער נאָך דיא גאַטטהייט,
 אונד שפּריכט אים הערצען: „דוא אַהנדעסט ניכט?“
 (יד) פֿירוואַהר דוא זיהסט (גראַם אונד ליידען
 טהיילט דיינע פֿאַרויכט אויס)
 דען איינוואַמען וואַנדערער, דער דיר'ס איבערלעסט;
 פֿערוואַיזטען ביזט דוא איין העלפֿער.
 (טו) צערברייך דעם פֿרעפֿעלס געוואַלט,
 (דאַס דוא דיא באַזיהייט זוכסט;
 אונד ניכט פֿינדעסט!
 קאָהר

(ט) בסכה, בסכך של
 ענבים וסככי היער:
 (י) ידכה ישה, מראה את
 עלמו עניו וספל עד סופל:
 בעצומיו, לדעת הו"ה המ
 שתרגם (מאָרדגעביינע),
 חזר המסורר ב' הורחות
 בתיב'אח' ושעור'בעלמותיו
 העלומות, וכן הוא דעת
 הראב"ע וז"ל: והנה יהי'
 טע'בעלומיו השובר העלמו'
 כאשר מלאנו יגרם ישבר
 גרם: חלכאים, הרבוי מן
 חלכה, וחשתנה הה"א
 לאל"ף באמלע התיב'להקל
 על המצטא, ולא תשתנה
 לתי"ו רפוי' אלא כהיותה
 ה"א הנקבה: (יד) ראהה,
 מוסב על הפ' הקודם, לא
 כאשר יחשוב הרשע שלא
 תדרוש, אבל אתה רואה
 על חלכה אשר יעזוב עליך,
 ר"ל המשליך עליך יהנו:
 כי אחה, מאמר מורגר
 הוא כזה, ראית (כי אתה
 עמל ובעס חביט לתת
 בידך) עליך יעזוב חלכה,
 ועס המוסגר הוא כמה
 שאמר ראית, שאין לתמוה
 על השם ב"ה למה יעזוב
 את הרשע להרע לו לתו, לכן
 אמר עוד כי גם העמל

(טז) דער עוויגע איזט קאָניג,
 איממער אונד עוויג!
 (הינוועג אויס זיינעם לאַנדע
 זינד דיא באַרבאַרען, הינוועג!
 אָ

ונעם מידך הוא, לפי שאתה הוא המביט והמשיג' על בני אדם בנינתך השלימה לתת בידך עמל ובעס
 כפי מדתך הלבדק, ועכ"ז נעתה תחוש ישועה, הנה כזה הוא מאמר בתוך מאמר יסגרו הלועז ויכנהו
 בשם (פארענטעוויט), ראית, היית, עבר במקו' הוה, ובהיות טעם תיבת חלכה מלעיל יעיד על הה"א
 שהיא נוספת: (טו) הדרוש רשעו, שמר לך הקורא הנעים, עולם מליצת הפ' הזה, יאמר
 המסורר שבור זרוע רשע באופן שאף אתה בכבודך, אשר אין כל נסתר מפניך, תבקש רשעתו ולא
 תמלכה, כענין יתמו חטאים מן הארץ: (טז) ה' בולך, כאן הוא סיוס השיר כדרך המסורר
 אשר הערנו עליו במזמור ד', ואמר ה' מלך וגו' כלומר כנר נראה משפטו ומלכותו בעולם
 וכבר אבדו הרשעים מארצו:

המער

בל"א (חויס דעק בילדע פֿאַלנען) וכן הוא כאן כי אחר שדמה אותו לאריה שוב יתארהו לאיש ליד
 אשר ילכוד ברשתו החיות ההולכים לתמם, וע"ז אמר ידכה ישו, כי כן דרך הלידים שיספלו
 את עלמם ויחבאו בין סככי היער ונקיקי הסלעים לנלתי יראו אותם החיות וינוסו מפניהם.
 (טו) הדרוש רשעו, הרב החכם המבאר התפלא מאד על עולם המליצה הזאת, אולם אם גם
 עלמה ידכה, הן ימעיט ערנה לפירוש הזה מפאת המוסרי, כי מלבד שאין גבון למנועים זמירות
 ישראל גם בדרך הכללה שה' יבקש דבר ולא ימלא, גם יפלא מאד איך יאמר על ה' החפץ חיים
 ואך טוב ברובו כי ידרוש רשע, ולכן יותר נראה דעת הראב"ע שכתב כי התי"ו סימן לזרוע,
 כי הזרוע תבקש להרע ולא תמלא ע"ד תמלא ידך ה' וגו' ע"כ.

(יח) לשמו יתום. לעשות משפטי של ישראל היתומי' ודכיס: כל יוסיף עוד. ישמעאל: לערוך חנוש. לבנת ולשבר את האנושים וחולי':

(יז) תאות ענוים שמעת יהוה
הכין לבם תקשיב אזנה:
(יח) לשפוט יתום ודך
בל' יוסיף עוד לערץ
אנוש מן הארץ:

יא (א) איך תאמרו לנפשי נודי וגו'. זהו דוגמת כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' (שמואל' כ"ז) שגרשוהו מארץ לחול' לארץ וכאן הוא אמר בה' חסיתי שיחזירני להסתפח בנחלתו איך תאמרו אתם עורדני לנפשי נודי הרכס ענור הר שלכם אתה פסור הנודד שכל אדם המיטלטל נמשל לפסור הנודדת מן קינה כדכתיב כלסור נודדת מן קינה כן איש נודד ממקומו (משלי כ"ז) שנודד קנד שטרדנוך מכל ההר כלסור הנודדת. נודו כתיב שהוא נדרש אף בישאל שהעכו"ם אומרים להם כן: (ב) כי הנה הרשע' דואגודלטורי הדור המטיילין איבה בינו ובין שאל: ידרכון לשון דרכיה נוסף בקשת שנשהוא חוק כרדך ליתן רגלו עליו כשורכה לנשותו: קשת. לאונס ידרכו קשתם שקר: כווננו חלם על יתר. הקשת. קורד"א דאר"ק בלע"ז. לירות אהגיטור בלע"ז: כמו אפל. במסתר: לישרי לב. דוד וכהני נוב: (ג) כי השור' יהרסון. על ידכס נהרגו כהני ה' הזדיקים שהם שזות של עולם: לדיק מה פעל. דוד שלא חטא מה פעל בכל זאת אתם תשאו עון ולא אני:

יא

בטחון בה' בעת רעה. והצלחת הרשע שמורה לרעהו.

(א) למנצח לדוד

ביהוה חסיתי
איך תאמרו לנפשי
נודו הרכס צפור:

(ב) כי הנה הרשעים ידרכון קשת
כווננו חלם על יתר
לירות במו אפל לישרי לב:
(ג) כי השתות יהרסון צדיק מה פעל:

יהוה

נודי קרי

כשורכה לנשותו: קשת. לאונס ידרכו קשתם שקר: כווננו חלם על יתר. הקשת. קורד"א דאר"ק בלע"ז. לירות אהגיטור בלע"ז: כמו אפל. במסתר: לישרי לב. דוד וכהני נוב: (ג) כי השור' יהרסון. על ידכס נהרגו כהני ה' הזדיקים שהם שזות של עולם: לדיק מה פעל. דוד שלא חטא מה פעל בכל זאת אתם תשאו עון ולא אני:

ה'

ה מ ע ר

יא (א) הרכס צפור, עיין בבאור, והנכון שכוונה על מערות היערים ונקיקי הסלעים אשר שנו שם אנשי דמים ומרי נפש כמותכס. (ב) כווננו חלם על יתר, פירש"י הקשת קורד"א דאר"ק בלע"ז ע"כ; מלת הקשת מחיצה למלת יתר כלומר כווננו חלם על יתר הקשת והו corde d'are (דיח זעננע דעס בקגענש) ולעז לירות אהגיטי"ר בלע"ז a jeter (לו ווערפען) והשגל שב עלהזן. (ד"ה). (ג) כי וגו', להצחי הענין שאם נזנו על בני הסדה הנה הרשעים ידרכון קשת, ואם נזוז במלודס והוא עופל בהר (בערגשוקס, בערגש פעסטע), וזנו עליו עד רדתה אותה וא"כ לדיק מה פעל כלומר מה יש לו לבנות, ובא עבר במקום עמיד, ויפורגס: (מוגר וועררען וויך דיח פעסטען ווייערן לערטטעהרט, ווטס זקול דער גערעכטע דין טהון?)

ה'

(יז) א דוא ערהערקט דען וואונש דער דעמוטהספאללען
 (ריכטעכט איהר הערץ אויף,
 ניינכט דיין אהר הין,
 (יח) רעכט צו שאפען וואזיען אינד בעררענגטען,
 דאס מעהר ניכט פֿרעפעלמוטה פֿעראיבע,
 דער מענש, דער עררענוואהן.

יא

פֿערטרויען אויף גאטט אים אונגליקע, דעם
 פֿרעפלערס גליק איוט ניכט פֿאן דויער.

(א) דעם זאנגמיסטער פֿאן דוד.

דער הערר איוט יא מיין שוטץ;

וואס שפרעכט איהר דען צו ביינער זעלע:

פֿליה, איינעם פֿאגליין גלייך, צו יענען בערגען הין?

(ב) זיהע! פֿרעפלער שפאנגען איהרען באגען,
 ריכטען אויף דער זעהנע איהר געשאם,
 אים פֿינסטערן רעדליכע צו טרעפען:

(ג) (בראָע נון דיא פֿעסטע שוטצוועהר איין;
 וואס וואַרע דעם גערעכטען לאַאז?

אין

(יז) הכין לבם, עיניו
 תחזק לבם כי עיני
 הצני המדוכא הוא כאלו
 כלה לבו ויפנ מלעזות
 עסקיו בגוף ואמר כי השם
 ב"ה מכין לבו ומשיכו על
 כמו הראשון: (יח) לערץ,
 להיות ערין כמו ועדת
 ערילים: מי האדין, תואר
 לאנוש ושעור הכתוב כך
 הוא כל יוסוף עוד האנוש
 לערוך כאשר הוא מן הארץ,
 עלם מוגבל, חלש הכחות.
 ונא נוא המאמר באופן
 ליופי המלי' ולכונ' גדול,
 למען שלא ימלוש הרעיון
 הבא אחריו אותו הרעיון
 שהוא עקר אותו המאמר
 אשר עליו יסוב כל השיר,
 כי בעיון מעט תמצא שכן
 זה השיר חלף פרטית העין
 המוכר בחלק האחרון מהש'
 הקודם כלל, באמרו אל
 יעז אנוש וגו' ידעו גוים
 אנוש המה. ומעתה נביט
 אל אחדות השיר והלבוש
 הכללי, ולדעתו יחזק שתקן

המלך זה השיר לעת כשהכה את אויבו במלחמ' ועליו אמר אודה לה' וגו' אך שכל זה עדיין לא הכנינו,
 ויש שכתובין לנכח את האויב כמה פעמים טרם הכנעו, ולזה יסוב השיר לתפלה שיעזרהו עוד כאשר
 המלחמות שילטרך להלח' נגד אויבו כאשר ראה עיני משנאי אתה שרוממתני עתה משערי מות, וזהו
 אשר לך בשיר תודה, ובנוסף התפעלותו ישיר המשורר כעת אותו השיר אשר תוכן עיניו נוקש השצ
 בפועל כפיו, הרעיון הזה מביאו על כלל הרשעים הקמיו' על איש לדיק, ומבקש מפלתם מאת שופט
 הארץ, וזה יש לראות בחלק השני מן השיר, ועל שניהם יסוב הסיום הנאה מאד, כאשר הערנו כבר
 שכל' גוים תורה גם על האמו' גם על הרשעים, ובהיות הענין הזה ענין כללי, נאה להודות עליו
 במקלות, וזה הענין הקההר שהביא הר"מ בהסיום הזה:

יא (א) למנצח. על מלאכת הנוגן מטעם ומנחים לכל עושי מלאכה (ד"ה ב' ל"ד), שענינו
 המבין הממונה ליסד ולסדר את המלאכה ע"י עושי המלאכה וכן כתיב בכנורו' על השמיני' לנכח
 (ד"ה א' ט"ו כ"ח), שיעזרו לנכח על אחיהם המוגנים בכנורות. ועיין בהקדמתנו. וגם זה
 טעם במלתים נחשת להשמיע (שם י"ט), שהמנצח ישמיע להמשוררים את קול הנוגן אשר
 ישוררו בו, החזק הוא אם רפה, ואם לקצר או למשך בתנועה וכיוצא בזה, ולזה יבונה כל"א
 בשם (וזכנגוויסטער, או פֿאָרזענגער), ועיין עוד מה שכתבנו לעיל בתחלת שיר ד'. ויתכן שכל
 מקום שיכתוב למנצח סתם תקון השיר היה או לכל אחד מהכלים או לכל הכלים יחד, ולדעתי
 תקן המלך שיר זה בנוסח מפני שאלו והתנוודד מארץ לארץ: גידי הרבם צפור, ת"י איטלטלי
 לעורא היך לפורא, כאלו כתיב גודי הר כמו לפור, ויש לנאר טעם הרבם אותם ההרים הרחוקים
 ממושב המלך ועבדיו בקלה הגבול, שהם נאים לך ולאנשי גילך, ואפשר שבין הרב האתרגם
 לזה כתיבת (יענען): (ב) כי הנה, אמירתם זאת אינה בפה אבל במעשה, ב"ה שהם דורכים
 קשת וכו': (ג) כי השחוח, כי זה מזמש בלשון אס, וטעם השחוח כעם כל בני שת שענינו
 חומה בצורה וחזקה שהיא מחסה ליושבי העיר מפני הלוחמים עליה, ושעור הכתוב בהכינו
 הרשעים את חלם לירות, אס כעת הזאת יהרסו השחוח של הלדיקים, שזה הנטחון והחסיין
 בחלמים אשר הוא מגן לכל החוסים בו. צדיק מה פעל, כלדקתו ע"ד לריק וכתיב לבני, והר

(ד) ה' בהיכל קדשו. הרואה ובוטח מעשיהם ואף על פי שנשמים כסאו גבוה עיניו יחזו אתכם בארץ: (ה) ה' לדיק יבחן. ואם מפני שאני לוקה ונרדף על ידכם אתם מתהללים לאמר אלהים עזבו (לקמן ע"א). לא בן הוא אך כך מדתו של הקב"ה לייסר ולנסות הלדיקים ולא את הרשעים. הפשטני הזה כל זמן שיודע שפשתו יפה הוא מקיש עליה וכשאינו יפה הוא ממעט בכתובה לפי שמתנתקת: שואה נפשו. ומלניע לו את גמול עונותיו לעולם ארוך ואז ימטר עליהם בניהם: (ו) פחים. לשון פחמים: זלעפו. לשון שריפה ומנחם פתר אותו לשון שער קטב וכן (איכה ה') מפני זלעפו רעב (לקמן קי"ט) זלעפות אחזני כלומר שער שער סא"א: (ז) כי לדיק ה' לדקות אהב. וירחם על הלדיק ואהב אותם שפנימו חזו ישר: ישר יחזו פנימו. מוסב על לדיק ה' לדקות אהב ואותם אשר ישר יחזו פנימו. ורבותינו פתרו הרשעים ידבון קשת על שגאו וסיעתו. ופתרו לישרי לב על חזקיהו וסיעתו כי השתות ייהרסון אם השתות נהרסו על ידם לדיקו של עולם מה פעלו ואין סדר המקראו' נופל על המדרש:

(ד) יהוה בהיכל קדשו
יהוה בשמים כסאו
עיניו יחזו

עפעפיו יבחנו בני אדם:
(ה) יהוה צדיק יבחן

ורשע ואהב חמס שנאה נפשו:
(ו) ימטר על רשעים פחים
אש וגפרית ורוח זלעפות
מנת כוסם:

(ז) כי צדיק יהוה צדקות אהב
ישר יחזו פנימו:

יב

מגנה המלשינים והמקבלים לשון הרע.

(א) למנצח על השמינית מזמור לדוד:

(ב) הושיעה יהוה כי גמר חסיד

כי פסו אמונים מבני אדם:

(ג) שואו ידברו איש את רעהו

שפת חלקות בלב ולב ידברו:

(ד) יכרת יהוה כל שפתי חלקות

לשון מדברת גדקות:

אשר

יב על השמינית. כנור של שמונה נימין: (ב) גמר. כלה: פסו. פיילירינ"ט בלע"ז כמו אכסו וכן פתר מנחם: כי פסו אמונים מבני אדם. הכל משקרים כי ומרגלים את המקומו' אשר אנכי מתחנא שם ומגידים לשאול הלא דוד מסתתר עמונו (לקמן כ"ד): (ג) בלב ולב. בשני לבבות לי מראים שלום ויש שואה טמונה בלבבם:

ללשינו

המער

(ה) ה' צדיק יבחן, אהב חמס מפניו לאיש חמס ואמרתם נודי הרכס (כאשר פרשנו) אולם ה' יבחן יצחק ורשע ואהב חמס שואה נפשו וימטר עליהם פחים. ולדעת יודי ר' יוסף ווייסע

תהלים יא יב

באור נה

ז"ל תרגם כפי הענין:
 (ד) ה' בהיכל קדשו,
 הרוחה ונוחן מעללינס.
 ואע"פ שבשמי' כסאו גבוה,
 עיניו יחזו אתנס בארץ
 (רש"י): (ה) ה' צדיק
 יבחן, ואס מפני שאני
 לוקה ונרדף על ידינס
 אחס מתהללי' לאמר שהי'
 עזבו, לא כן אך כך מדתו
 של הק"ה ליסר ולנסות
 את הנדיקים ולא את
 הרשעים כי אותם שנאה
 נפשו ומלניע להם את גמול
 עונותם לזמן ארוך עד
 שנתמלא סאתם ואז ימטר
 עליהם וגו' (מדברי רש"י),
 כוון הרב המתרגם לסוף
 דבריו בתיבת (איינסט):
 (ו) פחים, מלשון ופחים
 טמנו לרגלי (ירמיה י"ט).
 זלעפוח, לשון חמוס ושריפ'
 כמו מפני זלעפות רעב
 (איכה ה'). מנה כוכב,
 משל קבלת הגמול בשתית
 הכוס הן לטוב הן לרע
 מלאנו הרבה פעמי' בדברי
 הנביאים: (ז) צדקוה
 אהב ישר יחזו פנימו, כפל
 ענין במלת שונות, כי יחזו
 מוסב על פנימו ושעורו פני
 הקב"ה יחזו את הישר בפני'
 של רבון, וישר שם המקרה
 על משקל עמל ואינו שם
 החואר:

(ד) אין זיינעם הייליגען פאללאסט, דער עוויגע;
 ער האט אים היממעל זיינען טהראן;
 אבער זיינע אויגען שויען,
 זיין בליק דורכפארשט מענשענקינדער.
 (ה) דען גערעכטען פריפט דער עוויגע;
 דען פריינד דער אונגערעכטיגקייט,
 דען פֿרעפלער האסט זיין גאטטליכעס געמיטה.
 (ו) דעם בליטצעס שטריקע ווירפט ער איינסט,
 פֿאָם היממעל אויף דיא פֿרעפלער נייערער:
 פֿלאַממע, שוועפֿעלדונסט, אונד גלוטהווינד
 ווירד איהרעס בעכערס אַנטהייל זיין;
 (ז) דען גערעכט איזט יא דער עוויגע! ער ליבט גערעכט.
 טיגקייט,
 אונד בליקט דאָ רעדליכע מיט וואָהלגעפֿאללען אָן.

יב

געבעטה געגען פֿערלוימדער, אונד געגען יענע
 דיא פֿערלוימדונגען אנהאָרען.

(א) דעם זאָנגמיסטער אויף השמינית אין פואלם דוד'ס.

(ב) הערר שטעה אונז בייא! דיא פֿראַממען זינד דאָהין;
 דיא צאהל דער רעדליכען ניממט אַב.

(ג) איין יעדער רעדעט פֿאַלש מיט זיינעם נעכסטען,
 מיט גלאַטטען ליפפען, דאָפפעלזין אים הערצען.

(ד) פֿערטילגע, הערר! דיא גלאַטטען ליפפען אַללע!
 דיא מוילער, דיא זאָ שטאַלצע וואָרטע פֿיהרען;
 דיא

יב (א) השמינית, לדעת הר"ם הוא שם כלי לפעם ידוע באותן הימים כמו נגינות ומחלת
 ודומיהם ולכן לא תרגמ': (ב) חסיד, שם הכלל: פסו, לשון אפיסה ואין לו ריע:
 (ג) שוא, או הוא תואר הפעל, או הוא שם המקרה. בלב ולב ידברו, כל"הק תנונה המחשבה

המער

וי' נגזר מלת יבחן ממלת עופל ונחן; הקימו בזונוי, שענינו חזק ואומץ, ומה הענין ה' לדיק יבחן,
 פי' יחזיקו ויתמכהו בזהבתי אותו. (ו) פחים, יפה אמר החכם געזעניוס בספר המלים שלי
 שהוא שם מושאל לנרק הדומה לשלשלת אש והוא בענין סת' ומוקש (טוינגע) וא"כ יותר ראוי לתרגם
 (דעם בויטלעט טוינגען). זלעפוח, רש"י ז"ל ואחריו הרב המבאר ז"ל הכריזו על מקור המלה הזאת,
 וגם פירוש הרב המבאר לסי' ויקרא (ט"ז כ"ב) נלחץ הוא מאד ע"ש, ויותר נכון לומר שהלמ"ד נוכף
 באמצע המלה, כמו הרי"ש במלת שרביט ושרעף וכיוצא בהם, ועיקר שרשו זעף (מפי ידי
 ד' וסוף ווייסע). (ז) ישר יחזו פנימו, אולי יחסר המתואר ושעורו אנשי ישר, או נאמר שגם: ט
 ב"ת השמוע והענין בישר יחזו (החזים) את פני ה', וקרוב לזה פירש הראב"ע.

יב (ב) פסו. מגזרת אפס ונא ע"ד הכפולים והוא בהיסק מן בזאו נהרים ארבו (ישעי' י"א
 ב') שזא אל"ף תמורת אות הכפל לדעת הרד"ק. פסו, פיילירינט בלג"ז כמו אפסו

(ה) אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשְׁנֵנוּ נִגְבִּיר
 שִׁפְתֵינוּ אֲתָנוּ מִי אֲדוֹן לָנוּ:
 (ו) מִשֵּׁד עֲנִיִּים מֵאַנְקַת אֲבִיוֹנִים
 עֲתָה אֲקוּם יְאֹמֵר יְהוָה
 אֲשִׁית בְּיָשַׁע יְפִיתָ לָּוִי:
 (ז) אֲמָרוֹת יְהוָה אֲמָרוֹת טְהָרוֹת
 כֶּסֶף צְרוּף בְּעֵלִיל לָאָרֶץ
 מִזְקָק שִׁבְעָתִים:
 (ח) אֲתָה יְהוָה תִּשְׁמְרֵם
 תִּצְרְנוּ וּמִן־הַדּוֹר זֶה לְעוֹלָם:
 (ט) סָבִיב רָשָׁעִים יִתְהַלְכוּן
 בָּרֶם זֹלוֹת לִבְנֵי אָדָם:

(ה) ללשונו נגביר. בלשונו נתגבר: (ו) משוד עניים. מחמת שוד עניים הנשדדי על ידם בנין אני ואנשי וכרני ניב ומחמת אנקת אביונים יאמר ה' עתה אקום לעזרתם: אשית בישע יפית לו. אשיתם בישע ידבר עליהם. יפית. לשון דבור הרבה יש בספר משלי. ובחבקיך ויפית לקן ולא יכזב. ומנח' פתר אותו לשון מוקש כמו (לקמן קכ"ד) הפח נשבר: (ז) אמרות ה' אשרו' טהור'. הן שיש יביל' בידו לקיים אבל אמרות בני אדם אינם אמרו' שהם מתים ואין בידם לקיים: טהור'. ברורות ומתקיימו' כל מה שמצטיח עושה והרי הכטיחני יאועה ומלכות: כסף צרוף. הרי הן כסף צרוף הגלוי לכל הארץ: בעליל. לשון גילוי הוא בלשון המשל' בין שרא'

למנצח

בעליל בין שלא נראה בעליל בו', ויש מפרשים בעליל ל' מעלה וכן פירושו כסף צרוף בעליל לארץ. כלומר כסף הצרוף במזבח שבעפר ובעליון שבו כי כור המזרק יעשה אדם מן העפר המזבח. ל"א בעליל. כמו עלי. בתוך הריפות בעלי (משלי כ"ז) והוא שם בלי שכותשין בזובו וכן בעליל הכור שמתוכו לתוכו הזהב והכסף זה אינו וראה לפי שאינו קורא עלי המכה שכותשין לתוכו אלא יד המכה שכותשין בו שקורין פילאז' בלע"ז. ל"א בעליל לשון בעל יד כלומר אדון הארץ וזבח המלה כנגד השם זה תרגום יונתן הוא לשון אדנות ואמר כי אמרותינו כסף צרוף מאדון הארץ שהוא השם שהוא לרף חקק אותם. ס"א"ח: (ח) תשמרם. לאותם עניים ואביונים הנרדפים מן הדור זה שהם דלטורין: מזקק שבעתים. מדרש אגדה יש. ומיושב על הסדר רבי יהושע דסיבנין בשם רבי לוי תינוקת שהיו בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעים לדרוש את התורה בארבעים וט' פנים לכל דבר והיו שבעתים והי' דוד מתפלל עליהם רבונו של עולם ראה במה תורתך ואמרתך ברורה ומזוקקת שבעתים בלבם אתה ה' תשמרם שמור אותם בלבם תצרכו מן הדור הזה שלא ילמדו דרכיהם להיות דלטורין: (ט) סביב רשעים יתהלכו. לטמון מוקשים להבשילנו: כרום זולת לבני אדם. מקנאתם שעינם רעה בגדולתי שנקחתתי מאחרי הלאן למלך והיו פתרונו כרום זולת לבני אדם בשמתרומם איש הזולל בעיני ב"א. והיו דוגמא האמור במקום אחר (לקמן קי"ח) אגן מאסו הבונים. ומ"א פותרו על ישראל לעתיד לבא כשיתרוממו. ומנחם פתר כרום זולת לבני אדם. כראש הזולל לאכול בני אדם ויהי' כרום כמו רוס וראש זולת כמו זולל וסובא (דברים כ"א) וכן פתרונו סביב רשעים יתהלכו סביבות העניי הולכים רשעים לבצעו חנם כרום זולת לבני אדם:

המער

ובי'; faillirent (זיה הערשען חוץ, זיה גינגען לו ענדע), ולא (זיה פעהוטען) כמי שתרגם המעתיק הראשון (בתהלים הנדפס באופינאך) כי רש"י כוון על הוראה השנית של פעל faillir שעניו כמו finir (ענו יגען) כמבואר בספרי מלין ללשון נרפח. (ד"ה). (ה) ללשונו עיין

(ה) דיא, וועלבע שרעכען: אונזערע צונגע איזט פרייא, דער טונד איזט אונזער! ווער מייסטערט אונז?

(ו) ,, (דא איהר דיא ארמען דריקט;

,, (דא דיא געפלאגמען זייפען;

,, זא ווילל איך אויף, (שפריכט גאטט),

,, (ווילל הייל פֿערויבערן דעם,

,, (דען דא וויא שטויב וועגהויבען! "

(ז) דעם עוויגען ווארטע זינד געלייטערט,

וויא זילבער, אין דער ערדע, זיינער ווערקשטאטט

פֿאן שלאקען זיעבענפֿאך גערייניגט.

(ח) דוא ווירסט זיא, הערר! ערפֿיללען,

ווירסט שטעטס פֿאך דיעזער ברוטה אונז שיטצען!

(ט) עם וויממעלט אום אונד אום פֿאן פֿרעפעלאהאפטען,

דיא שניאך דער מענשהייט קרייכט, וויא ווירטער, אויס!

גע=

צמלת לב, והנה אנשים כאלה בעלי מחשבו כפולו, דבר והסוכו, וכן חרגם הרב (דקספעלזין): (ה) ללישוננו, ענין הלמ"ד בענין אמרי לי אחי הוא: (ו) מישד, מ"ס משד ומ"ס מאנקת יחס מה שממו שכללו הסנה הפועלת (ע' חלקי הדבור להר"מ), ושעורו כמו צענור. יאמר ה', דרך נבואה (הראב"ע), והוא מורכב ממאמרים בעלי צ"ב כדרך הנשגב לדב' במאמרי קלרים ורבי הענין, ומזה יבין הקורא שהם אמרות אלוה, ואף כי שמאמר יאמר ה' תבוא נאמלי הפסוק: ישיח לו, מקבל

הפעולה במאמר, ושעורו אה אשר הרשע יפית לו כמו פיה הכנען, אחרו אשית ביצע, וב' ביצע הגבול שבו: (ז) בעליל, שם נגזר מן עלל, על משקל גביר מלשון אשר עולל לי, ולזה תרגמו הר"מ (ווערקשטאטט), וטעם לארץ כבר בארנו שלפעמים יבוא הגבול שליו תחת יחס המלטרף. שבעתים, פעמים הרבה, כמו שנעמים יוקם קין, (ועיין הבאור שם): (ח) השמרם, תקיים אותן האמרות. מן הדור זה, הנוצר למעלה שהם אנשי רשע, כוון הר"מ לזה בתרגומו בתיב' (ברוטה), שם הונח בלשון אשכנז על הולדים שיתהוו מביני אמותיהם ונפרט על שרית השקלים והרמשי, וכשישתמש המליך בתיבה הזאת על האדם יהי' תמיד בנתינת השקין והמתועב: (ט) יתחלבון, לכת הנה והנה בלי בוונה לאיזה מקום נקראת התהלק, והרב תרגמה (וויחשען) פעל הונח בראשונה על שריתה ורמישת בעלי מים הנזכרים, והוא אל אח"ז על כל רבי המספר המתנועעים תנועה תמידית בלי סדור נאה. כרם, לדעת הר"מ הוא שם כולל לתולעים כמו רמה שהיא ע"מ סנה, ויתכן כי נתנו לו זה השם יען שבמקום אשר שרנו בו נראה העפר מתרומם מאליו, והעד וירס תולעים (שמות ט"ז ב') (ועיין הבאור שם), ואף כי מן עזו נאמר עזו נחולס לתשלוס הדגש, הנה מלאנו מן עמס עם בפתח ואם הוא נפרד כמו הן עם אחד (בראשית י"א). ולזה, שם המקרה, שעורו לשון בזיון בטעם כי הייתי זוללה (איכה א'), ושעור הכתוב כך הוא, הרשעים שהם זולת לבני אדם סביב יתהלכון בלי מספר כרם. ולהראותך השכלת מתרגם האמתי, לא והתנוון בדרך הרב, איך נמר בתרגומו בתיבות (ברוטה, וויחשען, געווירק), אשר בהם השלים את המליכה מכל לך, והיתה אהד: אשיח

ה מ ע ר

עיין בבאור, והנכון שבא הלמ"ד במקום ב"ת וכן תרגם יונתן בלישנא. (ו) אמרות ה', נמשך לפסוק הקודם שה' אמר אשית ביצע וגו', והוא יקום דברו כי אמרות ה' אמרות טהורות, כן הנתי מפי' רש"י. בעליל, פירש"י ל"א כמו עלי בתוך הריפות בעלי (משלי כ"ז כ"ב) והוא שם כלי שכותשין בתוכו (וכן פירש הריק"ס עיין בשרשים לרד"ק שרש עלל) וכו' זה אינו נראה לפי שאינו קורא עלי המכתש שכותשין לתוכו אלא יד המכתש שכותשין בו שקורין פילא"ן בלע"ז ע"כ; pilon (טטעטען) וכן לועז במשלי ופירש ע"ש שמעלין אותו ומכין בו תמיד נקרא עלי. (ד"ה). (ט) סביב, יונתן תרגם חזר חזר רשיעא מהלכין בעלוקא דמכלא דמיהון דבני נשא, והנה יהיה לדעתו כרם ענינו כרמה (כדעת הרמב"מן) וזולת מגזרת זולל וסובא, ונקרא הרמה המוללת דם עלוקה (בזוטעגען) זולל (בזוטעגען) ויתורגם: (רינגס חזק דבני מענטשעגעטעכט וואנדען דיו פרעפער, בזוטעגען גלייך).

רש"י

יג (ב) עד אנה ד' פעמי' כנג' ד' מלכויות ובשכיל כל ישראל נאמר: (ד) פן אישן המות. שהמיתה נקראת שניה ושנו שנית עולם (ירמי' כ"א):

יד (א) אמר נבל בלבו וגו'. שני מזמורים אמר דוד בספר זה בענין א'. הראשון על נבוכדנצר והשני (לקמן נ"ג) על טיטוס. זה נתנבא על נבוכדנצר שעתיד לינוק להיכל ולהחריבו ואין אחד מכל חילותיו מוחה בידו: אין אלהים. אעלה על צמתי עב (ישעי' י"ד): השזיתו התעיבו עליה. מעללים

באור

יג (ג) אשית, וכן יומם מושך עלמו ואחר עמו, אשית עלות בנפשי יומם, אשית יגון בלבני יומם, וטעם יומם כטעם כל היום, דהיינו נבל יום ונכל עת. בנפשי, הכי"ת מוחסת את ה' אל הפעל ביתם הגבול שנו בני"ת בלבני, שאלו היתה שצורה הסנה הכללית, הי' ראוי להכתב לנפשי, כמו חנם חפרו לנפשי (לקמן ל"ה ז'). ירום איבי עלי, סוף הכתו' מבאר תחלתו למה אשית וגומר. כי ירום אויבי עלי: (ד) פן אישן, שנית המות: (ה) פן, משך אחר עמו פן יאמר ופן

תהלים יג יד

יג

חשלה שיחשלה האדם כשהוא בצרה.

(א) למנצח מזמור לדוד:

(ב) עד-אנה יהוה תשכחני נצח

עד-אנה תסתיר את-פניך ממני:

(ג) עד-אנה ואשית עצות בנפשי

יגון בלבבי יומם

עד-אנה וירום איבי עלי:

(ד) הביטה ענני יהוה ארתי

האירה עיני פן-אישן המות:

(ה) פן-יאמר איבי יכלתי

צרי יגילו כי אמוט:

(ו) ואני ובתסדה בטחתי

יגל לבי בישועתך

אשירה ליהוה כי גמל עלי:

יד

מוכיח הכופרים בהשגחה, ועושים רעה רבה.

(א) למנצח לדוד:

אמר נבל בלבבו אין אלהים

השתיתו התעיבו עליה

אין עשה-טוב:

יהוה

המער

יג (ג) יגון בלבבי יומם, כנר כתב הרד"ק בראש יום כי נהפול הלמ"ד יורה על זמן השמש לבדו וכמו כן כתב הראב"ע בפ' בשלח בפסוק ויה' הולך לפניכם יומם ע"ש, ולכן יבא לרוב בהתנגדות לאלה לילה, וכן מתן יצוף יומם (לקמן כ"א ה') שהוא עומד מול מדבר באופל יפולק, ואם גם מלאו מעטים יזכאים מהכלל הוא אך באופן שמוכן מענינו, שרק על עת זריחה

תהלים יג יד

באור נו

יג

געבעטע אים דראנגואל.

(א) דעם זאנגמייסטער, איין פואלם דוד'ס:

(ב) אַך, הערר! וויא לאַנגע וויללסט דוא מיין זאָ גאַנץ פֿערגעססען?

וויא לאַנגע נאָך דיין אַנטליטץ מיר פֿערבערגען?

(ג) וויא לאַנגע מוס איך מיינען גייסט מיט זינגען,

מיין הערץ מיט זאָרגען טעגליך קוועלען?

וויא לאַנגע נאָך מיין פֿיינד אַכזיגען?

* * *

(ד) שוויא העראַכ! ערהאַרע מיך! אַך עוויגער! מיין גאַטט!

(ע) ערלייכטע מיינע אויגען וויעדער,

(דאָס איך דעם טאָדעס ניכט ענטשלאַפֿע,

(ה) זאָנסט שפּריכט מיין פֿיינד: „דען איבערוואַנד איך!“

פֿראַהלאַקען ווידערוואַכער מיינעם פֿאַללעם.

* * *

(ו) דאָך איך פֿערטרויע דיינער גיטע,

מיין הערץ פֿראַהלאַקט אָב דיינער הילפֿע,

דעם עוויגען זינגע איך; דען ער טהאַט מיר וואַהל.

יד

קלאַגען איבער דען אונגלויבען, אונד איבער דאָז בעזע וועלכעס דאָרויס ענטשטעהעט.

(א) דעם זאנגמייסטער פֿאַן דוד.

אים הערצען שפּריכט דער שאַלק: עם איזט קיין גאַטט!

פֿערדערבנים, גרייל זינד איהרע ווערקע,

אונד נייעמאַנד ווילל דאָז גוטע איבען.

פֿאַם

וכן יגילו: (ו) ואני, וי"ו לעורר על ההפך וכפילת הננוי מוכיח עליו, וכן הוא דעת הר"ם שתרג' (דף). גמל, עשיית דבר לזולתו בבחינת המקבל ולא בבחינת העושה, ר"ל שיהי' הנמשך ממירה רק לטובת המקבל או לרעתו לרע, יקרא בל' הקודש גמול. והתבונן על ג' החלקים הנבדלים בשיר זה, שהעיר עליהם הרב בתרגומו, בחלק הא' (פ"ב וג'), יגיד קורותיו ומעמדיו עתה, חלק הב' (פ"ד וה'), תחנה לאלהיו שיסתנה מעמדו אל הטוב, בחלק הג' (פסוק ו'), העתות הראשונות כבר עברו והוא נושע בה'. ועל שזינה הרב באן את הסימן המחלק מהסי' שהונח במזמור ט' עיין הטעם בהקדמתנו:

יד (א) למצח, על הכלי.

לדוד, מזמור. הנה

ללאו כל המפרשים למאז

מענה בהמשך השיר הזה,

ולפע"ד כך הוא, ידוע כי

בהיו' דוד המוליד והמביא

את ישראל, היו מללימים

בכל דרכיהם, ואמר כי הי'

ה' עמו יראו האויבים

מפניו, ועם ה' ישגו

ושאקן, שמחים וטובי לב,

(כי בימי השלום תלמזיק כל

טוב המדיני ויהי לפני,

כמו שלהפך בימי המלחמה יכול כל הטוב ויפרח רע המדיני וקללותיו),

אבל אחרי שגדוהו וילך לו לארץ אחרת שלטה בהם יד אויביהם ולחלוס מאד,

כאשר יראה כל קורא

בספר שמואל, וגם מעל מלכס נכר היה סר רוח ה' ורוח רעה החל לפעמו ונמשך מזה שעבדיו

העומדים עליו עסקו וחמסו את העם, כמו שראינו בדואג שהסיב מיתת יושבי עיר כלה,

וגם ה' אמר אל שאול ואל בית הדמים, על שהמית את הגבעונים, מכל זה נובל לשמוע כי מלכות

שאל נתמוטטה, ולא היתה טובה ורלויה בעיני העם, ואף כי בעיני דוד, ונגד הממשלה השפלה

והרעה הזאת יתכן שתקן זה המזמור. נבל, הארש הזה יחלק לבמה הוראות, ויסודתם ענין הפחיתות

והריקות מטעם ועליו לא יכול שהוא נטעם פחתת היא (ויקרא י"ג), ולכן יהי' נופל שם נבל על

איש ריק וכחות מעלה, ולזה תרגמו הרב (טולק), שם הונח בל"א על פחות מעלה כענד והואשאל

אח"כ אל פחות המדות, ועיין באור הרמב"ן ע"פ וינבל לור ישועתו (דברים ל"ב ט"ו). עלילה,

המעמר

זריחת השמש ידבר כמו יגלה יומם (יחזקאל י"ב ד') ומעטים כזה, בכל מקומות האלה הוין

(ג) יהוה משמים השקיף על בני-אדם

לראות היש משכיל
דרש את-אלהים:

(ג) הכל סר יהוה נאלחו

אין עשה-טוב אין גם-אחד:

(ד) הלא ידעו כל-פועלי און

אכלי עמי אכלו להם
יהוה לא קראו:

(ה) שם ופחדו פחד

כי-אלהים גדור צדיק:

(ו) עצת-עני תבישו

כי יהוה מהסהו:

(ז) מי-יתן מציון ישועת ישראל

בשוב יהוה שבות עמו

יגל יעקב ישמח ישראל:

מומור

לא יקרב היום איתן מכיון ישועת ישראל לעתיד ואז יגל יעקב ישמח ישראל:

לא

מיכללים: (ג) הכל סר וגו'. אין איש בחיולותיו מורה בידו: נאלחו. והפכו לקלוקול: (ד) הלא ידעו. הלא שום ידעומה שעלת' בהם: אובלי עמי. זרעו של נבוכדנצר: אכלו לחם. עשו משתה (דניאל ה') בלשכה מלכא עבד לחם רב: ה' לא קראו. לא חשבוהו ולא זכרו נפלאותיו וניירותיו במשפחהם ונשחמשו בכליו: (ה) שם פחדו פחד. שנשחלם גמולו לבלשכר מלך נבל לפחד פחד כמו שנאמר (דניאל ה') באדין זוהי שמוהי ורעיונוהי יבהלנוהי וקטריה חרכיה משתריין וארככותי' דא לדא נקאן. ורבותינו סי' על העכו"ם כל שאינו גוזל את ישראל אינו טועם טעם ערב במאכלו. חובלי עמי נדמה להם כאוכל לחם שעצמו טעם מאכל ערב: כי אלהים גדור צדיק. גדורו של יכניה שהיו צדיקים: (ו) עלת עני תבישו. אתם אומרים שעלתם של ישראל נוש' על שהם בוטאים בה' כי ה' מהסהו: (ז) מי יתן. אז יקרב היום איתן מכיון ישועת ישראל לעתיד ואז יגל יעקב ישמח ישראל:

המער

הדברים יעיד שהענין נאמר על עת אור היום, ולזה אומר אני שגם כנאן נשמט מלת לילה במאמר הראשון (אלא להרחיב הצדק) וסמך המליץ על המנין, והכוונה כי בלילה אשית עצות בנפשי לדעת מה לבנות, אך כל חפמתי תבלע, ולכן ביום הבא עוד יגון בלבני. ולדעת ידדי ד' יוסף ווייסע נ"י יהי' ענין הכתוב, כי היגון בלבני לא יסקוט ולא ימות ואין לילה לו למרגוע, ויומם לו כחשיכה באורה.

יד (ה) שם פחדו פחד, הפנס המבאר אחר שגא יחס המקום תמורת הזמן, ובאמת כי לשטת הרמב"מ אין צורך לזה, אך הכוונה במקום אשר שם ישנו לאכול עמדו וכו' שם תסול עליהם פחד ואימתה. (ז) מי יתן, כנר העיר הרכ הפנס המבאר כי נמנע שידו דוד כונו החתימה הואת וגלה לנו את דעתו בזה עיין בדבריו, וגם אני אחזה אשר נראה לי והבוצר יבחה. ואומר הנה כל משכיל יראה לעין שהעיר הזה (גם כאן גם בהכפלו לקמן נ"ג) בלתי נשלה, ונעדרו ממנו קלת חלקיו, וחולי רובם, כי ספו תמו מן בלחות הזמן בעלשול הגלות ולכן הממסך מואזרי תהלים באזר הרגיש הצטרון הזוראה שאין לעלותו, התאונן ג"ו, וחשב שם יננסו כל נדמי ישראל עוד המלא ימלא ביד ישידי הסגולה הצרדים לדבר ה' הצתקה שלימה משיר הזה (כי נודע הוא שגגלות נבל אך מקלה שארית ישראל שבו לארנס), הרעיון הזה התעירר ברוחו המרוח הזה.

ת ה ל י ם י ד

ב א ו ר נ ח

- (ב) פֶּאֶם הַיּוֹכֵעַל שׁוּעַט דַּעַר עׁוּיִגַּע (אׁוּיָךְ דִּיא בַּעֲגִילִיקֶטֶען מַעֲנִשְׁעֵנׁזׁאָהֲנַע; אָב אׁיִנַּעַר דַּעַר פֶּעֲרֵנׁזֶפֶט גַּעֲהָאַרְבַּע; נׁר אׁיִנַּעַר גֶּאָטט אׁיִם הַעֲרַצֶען פֿיִהֲלַע.
- (ג) דֶּא ווׁיִבֶּעַט אַלֶּעס, אׁיִנׁיג צׁום פֶּעֲרַדֶּרֶבֶען; נׁכֶט אׁיִנַּעַר ווׁילל דֶּא גׁוטֶע אׁיִבַּען, נׁכֶט אׁיִנַּעַר.
- (ד) זׁיא וועֲרַדֶּען אׁיִנַּע וועֲרַדֶּען, דִּיא טׁירֶאָנַען! דִּיא אׁיִצֶט מׁיִן פֶּאָלֶק ווׁיא בַּרְאָד פֶּעֲרַצֶעֲהֶרֶען, דַּען עׁוּיִגַּען, דַּען זׁיא נׁכֶט אַנְגֶּרׁוּפֶּען!
- (ה) דֶּא ווׁירד עֲנִטְזֶעטֶצֶען זׁיא בַּעֲפֶאָלֶלֶען; דִּיא אַלֶּמֶאָכֶט שׁיטֶצֶט דִּיא ווׁאָהֲנׁוג דַּעַם גַּעֲרַעֲבֶטֶען!
- (ו) נׁן שִׁמְעֶהֱט דַּען רֶאָמַה דַּעַם עֲלַעֲנֶדֶען, זׁיִן שׁוּטֶץ אׁיִזט גֶּאָטט!

ק א ה ר

- (ז) גֶּאָטט, דַּעַר פֶּאָן צׁיִן אׁיִים (דַּען יִשְׂרָאֵלִים הִילַפֶּע זַעֲנֶדֶעט. ווען דַּעַם פֶּעֲרַשְׁטֶאָסֶענַען פֶּאָלֶקֶס (דַּעַר הַעֲרַר זׁיך אַנְנִימֶכֶט; אׁיִזט יַעֲקֹב פֶּרְאָה, אׁונד יִשְׂרָאֵל אׁיִן פֶּרׁיִדֶּען.

מלשון מעללי איז והוא מושך עלמו ואחר עמו שענינו השחיתו עליה והתעונו עליה: (כ) ה' משמים השקף, בעבור היות כבודו במקום עליון והוא השמים, וזה ד"מ כי הוא יודע הכל ודרך כל (ראב"ע). בני אדם, כונתו על המנהיגי ומדריכי את העם, יתכן ל"ז מה שחרגם הרב (בעגויקטען מענטענזאָהנע), המה הקרואים בשם גדולים ומאזורים: (ג) נאלחו, רעהו נתעב ונאלח (איוב ט"ו ט"ז) יגיד עליו שהוא לשון נאשה: (ד) הלא, כמו אם לא, וכל לשון אם שאין התנאי כפול אחריו ענינו שלילת הדבר והפכו (ע"ן באור הר"מ ע"פ אם יראו את הארץ במדבר י"ד),

והפך השליל הוא הקיוב. פועלי און, כונתו עוד על המנהיגי, והרב המתרגם מסייעני במה שחרגם (ד"ח טירפונגען), שם נוסף בל"א על המושל האכזרי והנביעל. אוכלי עמי, ענינו המשחיתים את עמי בהנהגתם הפסותי והרשעה, וענין האכילה הוא הכליון בלי השארת שריד מדבר הנאכל בל"א (פערלעעהרען). ה' לא קראו, במה שאינם הולכים בדרכיו, והפ' הוא בעל מאמר ח' נוסאו כל פועלי און, אוכלי עמי תואר הנושא אכלו לחם תואר הפעל אכילה, ידעו הנושא, השם הוא פעול הנושא, לא קראו תואר הפעול; ושעור הכתוב, כל פועלי און האוכלים את עמי כאלו הם אוכלים לחם ידעו את ה' אשר עד עתה לא קראוהו: (ה) שם, ביומו כטעם או ידבר (לעיל ב') ויבוא הורא' המקו' תחת הוראת הזמן, כי מאמרי האלה והמתי קרובי' מאד בעניניהם, ובל"א יש תיבה ח' שתורה על שתיים (דח), וכן חרגמה הרב. אלהים, חרגם הרב (פלווהמכט) עין ביאורו ע"פ בראשית ברא אלהים. בדור, שם ע"מ אור, ולדעת הר"מ הוא לשון דירה, כמו דורי נסע ונגלה מני (ישעי' ל"א י"ז), ויתכן שגם זה טעם הנחת השם הזה על כל יושבי תבל הדורים בעת ח' בארץ ע"מ עוף: (ו) עצת עני חבישו, ואם גם חבישו עלתי שהיא עתה עלת עני, כי גרשתם אותי ממשמרתי להנהיג את העם, הנה חבוא העת ותיקר עלתי בעיניכם כי ה' מחשבי: מי, אשר יתן מליון יושעת ישראל, שהוא ה' הבוחר בליון הר קדשו לשכן שמו שם, בשבטו את שבות עמו אז יגל יעקב ישמח ישראל. והנה הדבור הזה זר מאד בפי דוד, כי קודם המלכו עדיין לא היתה העיר ירושלים ביד ישראל, ובכל ימי מלכותו לא נמלא שבטו האמות את ישראל לאמר את שבות עמו, כי מה שכתב הראב"ע ששבטו ארזים מישראל אינו נכון, לפי שכל זה לא יסול שם הכלל שבות כי אם שם התואר שבו עמו, ואולם לפי מה שהעירותי כבר בהקדמתי, שבהיות המלך ע"ה נעים ומירות ישראל, בחרו גם בדורות הבאים אחריו לשיר שיריו ומזמוריו הנעימים על לב השומע, בכל עת ועונה, ואולי שבאחרית הימים, אחרי הגלות עשרת השנתיים, בחרו לשיר מזמור, אשר שר המלך נגד מהרסי עדת ישראל, אשר ממנה ילאו, עתה בעת לך להם, נגד איביהם אשר לא מבני ישראל המה, ונביא או משורר הזמן חבר עוד פ' האחרון, להעיר גם על קורות הזמן ועל התשועה אשר קיו בעת ההיא ויפטר עוד בזה את השיר באינם נאה לשיר במקלות, ואם יקשה לך הפ' האחרון ענת עני זבישו, שלא יהי' על מקומו הנכון כח והבט במזמור נ"ג, תמלא שם כפילת אותו השיר, בהשתנות המליכה הזאת לשליכה אחרת הותר נאותה אל התכלית הזה, ונדבר עוד מזה אי"ה במקומו:

טו (ג) לא רגל על לשונו, אֲנָקוֹשׁ"א בלע"ז כמו וירגל בַּבַּדָּךְ, (שמואל ב' י"ט). מוזמור זה להודיע מדת חסידות: ודובר אמת בלבבו. הטוב שהוא אומר בלבבו הוא אמת ואינו אחד בפה וא' בלב. ס"א"ח: וחרס' לא נשא. רפורט"א בלע"ז: על קרובו. אם עבר קרובו עבירה שיש בה עונש ענשו במשפט ולא נשא עליו חרפתו שיהא פתחון פה למחרת לימר כך עבר פלוני קרוביך וחסית עליו: (ד) נבזה בעיניו נמאס. מי שהוא נבזה בראשיתו נמאס בעיניו של לדיק כגון חזקים שגירר עלמות אביו בזיון: נשבע להרע. לעלמו ולא ימיר שבעתו ק"ו שאינה ממירה בדבר שאינה לרעתו: (ה) ושחד לא לקח. על עני להרשיעו בדין להטות משפטו ועוד פירשוהו רבותינו לא לקח שחד על נקי לנקותו בדינו קל וחומ' שאינו לוקח שחד להטות המשפט: לא ימוט. הוא ראוי לגור באהלך. ס"א"ח: לא ימוט לעולם. אם ימוט אין מועתו מועה לעולם אלא מתמוטט ועולה:

טו

מדות שיבור לו האדם למען יקרא צדיק.

(א) מוזמור לדוד

יְהוָה מִי־יִגּוֹר בְּאַהֲלָךְ
 מִי־יִשְׁכַּן בְּהַר קִדְשֶׁךָ:
 (ב) הוֹלֵךְ תָּמִים וּפְעַל צְדָק
 וּדְבַר אֱמֶת בְּרִבְבוֹ:
 (ג) לֹא־רָגַל וְעַל־לְשׁוֹנוֹ
 לֹא־עָשָׂה לְרַעְהוּ רָעָה
 וְחָרְפָה לֹא־נָשָׂא עַל־קִרְבּוֹ:
 (ד) נִבְזָה וּבְעֵינָיו נִמְאָס
 וְאֶת־יְרֵאֵי יְהוָה יִכְבֵּד
 נִשְׁבַּע לְהַרְעוֹ וְלֹא יִמְיר:
 (ה) בַּסֶּפֶן וְלֹא־נָתַן בְּנִשְׁךְ
 וְשָׁחַד עַל־נֶקִי לֹא לָקַח
 עָשָׂה־אֱלֹהִים לֹא יִמוֹט לְעוֹלָם:

טו

המבקש לא יבקש בזכות עצמו רק בזכות אבותיו הצדיקים.

(א) מכתם לדוד

שמרני אל כִּי־חֲסִיתִי בְּךָ:

אמרת

טו (א) מכתם לדוד. אמרו רבותינו לדוד שהי' מכותם שהיתה מכתו תמה

המעמר

טו (א) לדעתי גם השיר הזה חובר בחבירו מוזמור כ"ד (עיין שם בבאור) בעת אשר העלה ארון ה' אל ציון כי נמו שאמר שם, מייעלה בהר ה' ומייקום במקום קדשו (שם ג') אמר כאן מי יגור באהלך וגו', ויתר הפסוקים כאן המה אך הפרטים מן פסוק ד' שם כאשר יבין כל משכיל. (ג) לא רגל, לועזרש"י אֲנָקוֹשׁ"א בלע"ז; בל"ב היסנה encuse ובל' איט' incusa (ער בעטולדיגט, ער קלטיגט טון, פֿיהרט בעטווערדע). (ד"ה). וחרפה לא נשא, אולי הכוונה שלא הי יכול אמת חרפת איש על קרובו. וחרפה לא נשא, לועז רפורט"א; *rapporte*; (כיוחט וועג, כיוחט טוב, טרעגט דעפֿען). (ד"ה). (ד) נשבע להרע, יש ממעתיקי העמים פירשו להרע כאלו נכתב להרע (ואין זה זר כל כך שיבא הפת"ס גנובה מקום הליר"י), ויתורגס:

תהלים טז טז

טז

אייגענשאַפֿטען אייגעס וואַהרען פֿראַמטען אונד
פֿערעהרער גאָטטעס.
(א) איין פּואַלם דוד'ס.

- ווער דאַרף, אָ הערר! אין דיינעם צעלטע וואַהנען!
ווער אויף דיינעם היליגען בערגע רוהען?
(ב) דער רעדליך וואַנדעלט, רעכט אויסאיבט;
פֿאַם הערצען וואַהרהייט רעדעט;
(ג) מיט זיינער צונגע נייע פֿערליימדעט;
נייע זיינעם נעכסטען באַזעט טהוט,
נייע זיינען נעבענמענשען שמעהט;
(ד) פֿעראַכטליכע ניכט אַכטעט,
דיא גאָטטעספֿירכטיגען עהרט;
צו זיינעם שאַדען שוואַרט אונד העלט;
(ה) ווער אָהנע וואַכער געלד פֿערלייהעט,
אונד אונשולד אונבעשטעליך שיטצט.
ווער דיעזעס טהוט, ווירד עוויג בלייבען.

טז

דער ביטטענדע זאָלל ניכט זיינע אייגענע ואַג
דערן דיא פֿראַמטיגקייט זיינער פֿאַרפֿאַהרען ער
וואַהנען.
(א) איין קליינאָד דוד'ס.

בעוואַהרע מיך, גאָטט! איך זוכע שוטץ בייא דיר.
שפרעכ'י

באור נט

טז (א) מי יגיד באהלה,

שיר משכיל יורה איד
תהיה תכונת העם זה'
אלהיו: (ב) המים, תאר
הפעל. צדק, שם מופשט.
ודובר אמת בלבבו, וכי
מי שאין לו אמת בלבבו
רשע, והלא אינו אלא
טועה? אך ענינו ודובר
אמת כאשר בלבבו, או
יתכן פירושו, ודובר אמת
בכל לבבו, לא מיראת
עונש רק מאהבת האמת.
והמליצה האשכנזי' שהביא
הר"ם תשומע לתרויהו:
(ג) על לשובו, מלת על
הוא חלק מן יחס הגבול
שבו, וטעמו כמו בלשונו
בהיות הנר' המנטא מעל
ללשון ועל פני הלשון. לא
נשא, כטעם ולא תשא שם
שוא (הראב"ע), או כטעם
ולא תשא עליו חטא (ויקר'
י"ט), לדעת שחרגמו הרב
שם (ע"ש): (ד) גבוה,
במעשיו, נמאס בעיניו
ונראה שזה טעם הפסוק.
ולא ימיר, את שזועתו:
(ה) לא לקח, אף לנקותו
בדינו, ק"ו להטות את
המשפט (רש"י), וכדרך הזה
תרגם הרב. עשה אלה,
יתכן לקרוא גם המניעה

בשם עשיה לפי שגם הערר השנוי נופל תחת גדר הפעל. (עיין חלקי הדבור להר"ם בחבורו
אור לנתיבה). אבל שנה הר"ם גם את המאמרים השוללים למאמרים מחייבי', כדי להשוותם
יותר אל החלק האחרון שהוא כלל המסיים, המקבץ כל הפיטים, ויעשה מהם אחד שלם:
טז (א) מכאם, מזמור נכבד כמו בתם פו (הראב"ע) והוא שם ע"מ מקדש, יורה על גדר
השיר ומהותו כי תכליתו הנשגבה לדבר בהשגרת הנפש וגמול הכלדיקים לעולם הבא.
שמרני, יש לעמוד מן הפסוק הזה על הסבה הגורמת את השיר, ויתכן שהמלך אשר התהלך
את אלהים, שהוא ההתעסקות בחקירה אחרי דרכי ה' ומעש' ידיו, כאשר בא עתה בעיונו
אל בחינת נפשו המשכלת, היא חלקו חלק ה' ממעל, ועל בחינת השגרתה אחרי הפרדה
מאת גויותו בודאי שהאיש אשר יש בו רוח אלהים העלה בהשגרתו ראיות לרופות ונכותות לאמת
בטחונו ותקותו, ולמען לא תבוא מחשבה זרה להטעותו (כיון אינו מן הנמנע כידוע לכל חוקר),
קרא בעולם התפעלותו שמרני אל, באלו יאזור חיל נגד כל דעה כוזבת להכחידה למען לא
יתעה בה. ויהי' א"כ פסוק הראשון כלל המושך אחריו כל פרטי השיר המתאחדים בתכלית'
להשיב את נפש המזורר אל המנוחה:

ה מ ע ר

(חונד הַאֵלֶּט וּחַסֵּם עַד זַיִנְעֵךְ נַעֲכַסְטֵעֵן לוֹטוּוּעֵרֵט), ויהי' זה כרעהו ולא נשבע למרמה (לקמן כ"ד ד').
(ה) כספו, סירס המקרא כספו נתן בלא נשך או כספו נתן ולא נשך, ונתרגום הרמב"ם מן כ"ע.
טז (א ב) ראיתי את הלחץ אשר לתנו כל המפרשים לבאר שני הפסוקים הסתומים האלה

תמה שולד מהול ואין שיטת המקרא ופסל על המדרש באן יש מזמור שנאמר בו לדוד מכתם. שם יש לפרש שיר זה לדוד שהיה מקד ותם אבל באן שנאמר מכתם לדוד אין לפרשו כן ואומר אני שהוא אחד מן שמות מיני נעימות הזמר וחלוק בנעימו' השיר ד"א מכתם לדוד ל' עטרה כמו כתם שמשמע דבר זה הי' רגיל לומר דוד שמרני אל כי חסיתיך והיה לו בעטרה שנאמר (לעיל ה') ה' בלנה רבון תעטרנו. סא"א: (ב) אמרת לה' אדוני אתה וגו'. לכנסת ישראל אמר דוד יש עליך לומר לה' אדון אתה וידך על העליונה לכל הנא עלי. ד"א אמרת לה' אדוני אתה. לכפשו הי' אומר.

(3) אִמְרַת לַיהוָה אֲדַנִּי אֵתָּה
טוֹבֹתַי בְּלִי עֲלֶיךָ:
(ג) לְקַדוּשִׁים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ הַמָּה
וְאֲדִירַי כָּל־הַפְּצִי־בָם:
(ד) יִרְבּוּ עֲצֵבוֹתַם אַחֵר מֵהָרֹו
בְּלִי־אֶסֶף נִסְכֵיהֶם מִדָּם
וּבְלִי־אִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹתֶם עַל־שִׁפְתָי:
(ה) יְהוָה מִנְת־חֶלְקִי וְכוֹסִי
אֶתָּה תוֹמִיךָ גּוֹרְלִי:
(ו) חֲבָלִים נִפְלוּ־לִי בַנְּעִימִים
אֶף־נִחַרְתָּ שִׁפְרָה עָלַי:

אברך

וכן מלינו דוגמתו (שמואל ב' י"ד) ותכל דוד. ופתרונו ותכל נפש דוד אף באן אמרת נפשי לה' את נפשי יש עליך לומר כן להקב"ה. סא"א: טובתי כל עליך. טובות שאתה עושה לי לא עליך הם לגמלני כי לא בלדקתי אתה מטיב לי: (ג) לקדושים אשר בארץ המה. בשגיל הקדושים אשר המה קבורים בארץ אשר התהלכו לפניך באמת: ואדירי כל חפצי נס. הם האדירים אשר כל חפצי נס וכל דרכי נעשים בשבילם: (ד) ירבו עצבותם וגו'. כל זה אמרי לה' ירבו עצבות' של כופרים כך המהירים וחרידי' לעבודת כוכבים ומזלות. ל"א מהרו ל' מוהר דואירנט בלע"ז: כל אסוף נסכיהם מדם. אני לא אהי' כמותם לזרוק דם לעכו"ם ולא אשא שם עובדי כוכבים ומזלות על שפתי: (ה) ה' מנת חלקי וכוסי. כל טובתי הימנו. לשון אשר וכוסי ומשבוני כמו (שמות י"ב) תבוסו על השם וכן חברו מנחם: אתה תומיך גורלי. אתה הוא אשר הניחות ידי על החלק הטוב שנאמר החיים והמות נתתי וגו' ובחרת בחיים (דברים ל') כדאם האוהב אחד מבניו ומניח יד על חלק הטוב ואומר את זה בחר לך. תומיך השללת ידי על הגורל לשון (קהלת י') ימך המקרה ישפל. כך הוא נדרש בספרי. וגם יש לפוצרו לשון תמיכה מדרש האגדה כמו ויתמוך יד אביו וגו' (בראשית מ"ח): (ו) חבלים נפלו לי בנעימים. בשפלת לי הגורל להיות בחלקך חבל נעים הוא זה אף עלי שפרה נחלה כו':

אברך

ה מ ע ר

ואמרת חנסה הפעם לפרש על פי דרכי אולי הלכותהו ה' בידי, והוא כי טובתי הנושא והוא חוחר לנשמה שהיא חלק הטוב בחדם, וכמו שקרא אותה כבודי (פסוק ט"ו) וכן יחידתי (לקמן כ"ב כ"א), ושעור הכתוב: את טובתי אמרת (תאמר) לה' חדי אתה, כל עליך, ועל קדושים (וכא הלא"ד תמורת על) ואדירים אשר בארץ המה, תאמר כל חפצי נס. ונכל מ"ם הרבים במלת אדירי כמו ושירי בישאנר ועוד כמוהו, או נאמר שהענין ולאדירי קדושים. (ד) מהרו, פיוש"י נאם ל"א ל' מוהר (בראשית ל"ד י"ב) דואירנט בלע"ז; douerent (ציוו בעגזבטען, בעטענקטען). (ד"ה). (ה) אהה תומיך, הרמב"מ ק"ע תרגם ע"פ ספרי שהביא רש"י ותבוא המלה על ננונה כי הוא הכנד הנוסף מנחי ס"א יו"ד נאשר כתב המבאר; אולם

- (ב) שפרע' צום עוויגען: מיין הערר! דוא!
ביזט מיינע זעליגקייט; ניכטס איזט איבער דייך,
(ג) דען הייליגען אין דיעזעם לאַנדע.
וויא מעכטיג, איזט אַן איהנען מיינע לוסט!
(ד) דיא נאך אַנדערן בוהלען, הייפֿען נור איהר וועה;
איך מאַג ניכט איהרעם בלוטיגען אַפֿפֿערוויינעם,
מאַג איהרע נאַמען ניכט אויף מיינען ליפֿפען טראַגען.
(ה) דוא, עוויגער! מיין פֿריידענטאַהל, מיין קעלך!
דוא האַכט פֿיר מיך דאַו לאַזא געוועהלט!
(ו) מיין אַנטהייל פֿיעל אינם ליעבליכע;
אויך איזט מיין אייגענטהום מיר האַלד.

(ב) אמרת, את נפשי
המשכלת (ספורני), והרב
תרגמה בלשון מ"כ, והענין
אחד, כי הופש המשכלת
היא עלמות האדם. אחה
טובה, חלקי הטוב שאין
למעלה ממנו זה טעם
תיבת (זעליגקייט), שענינו
האוצר הנלתי. בל עליך,
מוסב אל הסוסק הנז'
אחריו, כלומר וגם בלב
הקדושים אשר בארץ המה
ולהאד רים אשר כל חפלי
בם, אין שום דבר טוב
למצלה ממך, כי אתה
חלקם ויחלתם, ואפשר
שלא"ד לקדושים מושבת

גון

אחרת עמה כלומר ולאדירי וגו': (ג) ואדירי כל הפצי בט, יש לתמוה על הסמוך בלתי שם הנסמך
אליו, אבל כאשר נענין על ענין השם שאינו כי אם סימן או לעצם או למקרה מה, ואחרי
אשר נראה שהנביא אמר (ישעי' ס"ב ד') כי לך יקרא חפצי בה כי חפץ ה' בך, יתכן ג"כ כאן
לאמר שהמאמר הקיף לזה תיבות המאמר כל החפצי"ם לעשותו שם אחד ולסמן בו כח נפשו
אשר בו יאהב ויחסון אותן הקדושים המדובר בם, ויהי' טעם סמכות אדירי כל חפלי בם,
כטעם גבורי כח, וכאשר העירותי על הכלל הזה בלשון עבר בספרי עמודי הלשון, ודוק היטב
על הכלל הזה אשר שמעתי מפי מורי הר"מ ז"ל, כי הוא עמיק מאד. ובתרגומו שומר הרב
כאן את כללית הענין לבד ולא שמר את כשטיית הסדר והמלות, כי אם תרגם על פי הדרך
המסוגל והיותר נראה להמליצה האשכנזית: (ד) עצבותם, מטעם בעלב תלדי בנים (בראשית
ג') ע"מ ארץ. אחר מהרו, מגזרת מהר ימהרנה, ושעורו המתקשרים אל חלק אחר או אלוה
אחר המה ירבו עלנותם ויגונם (מדברי הראב"ע), וכן תרגם הרב (בוהנען). וסבדים, שהם
מדם, כלומר מתועבים כי דם הוא משל לדבר מתועב: (ה) הומיך, השפלת מלשון ימך
המקרה, ישפל, כלומר אתה אשר הניחות את ידי על החלק הטוב, כאדם האוהב את בנו
ומניח ידו על החלק הטוב, ואומר את זה בחר לך (מדברי רש"י), ולפ"ז שרשו ימך ובא העתיד
במקום העבר כדרך המליצה וכדרך הזה תרגמו הרב: (ו) חבלים, כשנפל לי הגורל להיות
בחלקך חבל נעימים הוא זה אף עלי שפרה נחלה בזה (רש"י), וכן תרגם הרב ז"ל, וטעם נחלת
בתי"ו רפויה כמו בה"א, כי שתיים סי' לנקבה. ויתכן עוד שטעם תיבת נפלו מושך אחר עמו,
כלומר חבלים נפלו לי בנעימים, אף נפלה לי נחלה אשר שפרה עלי, והענין כפול: ואם נחבר
שתי תיבות שפרה עלי במקף יחד, נוכל לאמר שהוא מאמר מתאר הנעשה לשם בעזיבת מלת
אשר, ובא המתואר ביחס הקנין והמלטרף (עיין לעיל פ"ג), ותיבת נפלו מושבת עלמה ואחרת
עמה, ויהי' ח"כ שיעורו אף נפלה לי נחלה אשר שפרה עלי, ודוק. שפרה עלי, טעמו תיטב
בעיני. ובארמי נמלא הרבה על הכונה הזאת, כמו מלכני ישפר עליך (דניאל ד'), שעורו עלתי
תיטב בעיניך:

יעצני

המער

אולם יען לא מצאנו כלל שורש ימך, כי מה שהניא רש"י ימך המקרה בעללתיה הוא אם מנחי
העין או מהפוליס (עיין שרשים לרד"ק ערך מוך ומכך) ולכן יותר נראה בדעת יתר המפרשים
(וכן הביא רש"י עצמו בל"א) שהוא מן חמך ויהי' הבינוני מן הקל, ובא החיר"ק חמורת הכיר"י
וכבר הביא הרד"ק כיוצא בזה (עיין מצלול) וענינו לשון סמיכה (טטיטלען, הנלשען, ערהצ"י
טען) והכוונה שאתה תומיך גורלי והחבלים אשר נפלו לי בנעימים.

בלא

(ז) אֲבָרְךָ אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי
 אֶף־לִילֹת יִסְרוּנִי כְּלִיֹּתַי:
 (ח) שׁוֹיִתִּי יְהוָה לִנְגְדִי תָמִיד
 כִּי מִיְמִינִי בַל־אֲמוּט:
 (ט) לִכְן וְשָׁמָּה לְבִי וַיִּגַּל כְּבוֹדִי
 אֶף־בְּשָׂרֵי יֹשֶׁכֶן לְבַטָּח:
 (י) כִּי־לֹא־תַעֲזֹב נַפְשִׁי לְשֹׂאֵל
 לֹא־תִתֵּן הַסִּדְיָהּ לִרְאוֹת שָׁחַת:
 (יא) תוֹדִיעֵנִי אֶרְחַ הַיָּם
 שִׁבַּע שְׂמָחוֹת אֶת־פְּנֵיךָ
 נְעִימוֹת בְּיָמֶיךָ נִצַּח:

(ז) אברך את ה' . עד כאן ניבא דוד על כנסת ישראל שתאמר בן ועבשיו אומר ואני גם אני אברך את ה' אשר יעצני לבחור בחיים וללכת בדרכיו: אף לילות יסרוני כליותי. לירח איתו ולאזהבה ורבותינו מירשוהו על אברהם אבינו שלמד תורה מאליו עד שלא נתנה תורה אף אנו לריבין לישב המקראות על סדרן: (ח) שויתי ה' לנגדי תמיד. בכל מעשי שמתי מוראו לנגד עיני ולמה כי מימיני הוא תמיד לעזרני לכל אמוט. ד"א שויתי ה' לנגדי תמיד ס"ת ה' עמו לקרות בו כל ימי חייו והוה שאמר מימיני כל אמוט על שם התור' שנתנה בימיו שאני עוסק בה ולפיכך כל אמוט סא"א: (ט) לכן שמח לבי וגו'. לפי שאני בוטח כי לא תעזוב נפשי לשאול שהרי בעון עבירה גדולה שהיתה בידי בשרתני גם ה' העביר חטאתך (שמאל ב' י"ב) קל וחומר שמעתה לא תעזבני לסור ממך: (יא) תודיעני אורח חיים. לשון עתיד הוא ואינו לשון תפלה: שובע שמחות. שמחה שאין לה קץ ותכלה היא השמחה של עתיד סא"א: את פניך. שמחו' אשר לפניך בנת הקרובה לך:

יז

גודל כח החשובה, אם הטא וישיב טוב לוי, אבל לא כן העומדים במרדם.

(א) תפלה לדוד

שִׁמְעָה יְהוָה צְדָקָה קְשִׁיבָה רִנָּתִי
 הַאֲזִינָה תַפְלִתִּי בְּלֹא שִׁפְתֵי מַרְמָה:
 (ב) מִלִּפְנֵיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא
 עֵינֶיךָ תַחֲזִינָה מִיִּשְׂרָאֵל:

יז (ב) מלפניך משפטי יאל. עבירות שבדי שאני

ראוי להשפט עליהם ניסורין יאלו מלפניך ולא יבואו דנין: עיניך תחזינה מישרים. אם יש בידי זכויות. בהן תחזינה במישרים עיניך:

בכנת

המער

יז (א) בלא שפתי מרמה, הכוונה בהיפך בשפתיים בלא מרמה, ובא לא אלל שם וראוי אין כי המכוון על היפך המרמה כמו לא אלקיס לא עם כוודע למחקרי הלשון.

בחנת

(ז) נון פרייז' איך איהן, דען עוויגען, דער מיר געראטעהען;
 אונד אין דיסטערן נעכטען, ביא אינגערעם ליידען,
 (ח) האבע איך איממער דען עוויגען פֿאַר אויגען.
 ער שטעהט מיר ביא; איך קאן ניכט וואַנקען.
 (ט) דרום איזט מיין הערץ פֿערגניגט, מינע עהרע
 פֿריידענפֿאַלל:
 אויך זעלבסט מיין פֿלייש ווירד זיכער רוהען.
 (י) דען דוא גיכסט דער גרופֿט ניכט מינע זעלע פרייז;
 דוא לעססעסט דיינען פֿראַממען ניכט פֿערוועזונג שויען.
 (יא) דוא טהוסט מיר קונד דען פֿפֿאַד דעם לעבענס,
 פֿאַר דיינעם אַנטליטץ איזט דער פֿריידען פֿיללע,
 אין דיינער רעכטען זעליגקייט אויף עוויג!

יז

אויפֿמונטערונג צור בוסע.

(א) געבעטה דוד'ס.

(ערהאַרע עוויגער! דיא גערעכטיגקייט;
 מערק אויף מיין שרייען!
 פֿערנים מיין געבעטה,
 אויס ליפפען אָהנע פֿאַלש!
 (ג) שפּריך דוא מיין אורטהייל אויס,
 אונטריגליך שויען דיינע אויגען.

מיין

(ז) יעצני, זאת היתה ממנו
 תחלה כי הוא המלמד אדם
 דעת (הראב"ע). לילוח,
 הלילה משל אל הכרה
 שתתשיך בעד השכל תענוב
 ותבטל משיני הדברי, כמו
 שחכת הליל' תבטל לורחם
 מן העין. כליוח, מחשבותי
 ושעור הכתוב אף לעת לרה
 שאז דעת האדם נוטה
 לשפיט הכל לרעה, ותענוני
 מחשבותי, שויתי תמיד
 לנגדי חלקי הטוב הלפון לי:
 (ח) כי מימיני, הוא, לכן
 כל אמוט, ובמלי' העברית
 הימין משל א המסעד, לפי
 שעל הרוח יתמוך האדם
 בכדו הימיני: (ט) כבודי,
 כבוד האדם היא נשמתו
 העליונה. בשרי, ר"ל גופי
 ישכון לנטח בשוכו א העפר
 וכשיפרדו חלקיו המורכבי
 ישו בל א' ליסודו הראשון
 ויפעול עוד פעולו' בתולדו'
 העולם הארצי כאשר יבין
 כל משכיל: (י) לא העזוב
 בפשי, המשכלת שהיא חלק
 אה ממעל להיות מוקברת
 ומוגבלת בשאול בגשם.
 שחה, שם המקרה ועינו
 השחת' כתרנוס הרב (פֿער-
 וועזונג), שאס היה שעירו
 (גרובע), כשם עלס' שאול,
 היה ראוי לכתוב את
 השחת, בידוע למדקדקים:

(יא) הודיעני, דרך להשיג חיי עולם (ספורנו). שובע, של שמחות את פניך כלומר עם פניך-
 נעימות, שתתענג הנפש על השם, שזה האושר האמתי והנלחי, וטעם בימיך, כנותן מתנות
 נעימות לאהבו בימינו (מדברי הראב"ע). נצח, מה נשגב הסיוס הזה, אשר קלהו האחרון
 מניע אל הנלחי והנלחי תכלית, לא יכלכלו השגה אנושית, ואתה הקורא שים עיוך עליו,
 והכן על תכליתו שהוא להשיג כלב משכיל אמתת השארת הנפש, אחרי השליכה את קליפתה מעליה,
 ושנה אל מקום אשר הושלכה ממנו לשרת בקדש:

יז (א) חשלה לדוד, על שונאיו המלשינים אותו ואומרי' עליו שהוא מורד במלכות: צדק,
 שם המופשט ושעורו רב ריבי שהו' בלדק. רנחי, כל רנה הוא לשון הרמת קול כענין שאמר
 ויעבור הרנה במחני' (מ"א כ"ב ל"ו) ויש רנה מחמת שמתה כדכתיב רננו לדיקים נה' (לקמן ל"ג),
 יתרגמו הרב (פֿרעה'אקען), ויש רנה מחמת לער כמו כאן, ואז יתרגמו הרב (טרייען).
 הפלחי, שהי' בלא שפתי מרמה על היפך ויפתוהו נמיהס (ספורנו): (ב) משפטי, דיני,
 ושעור הכתוב שפטי אתה כי עיניך תחזינה משרים, כלו' בדעתך השלמה תבין אמתת כל דבר
 על צוריו, ואל ישפטוני בני אדם, קצרי המדע וחלושי העיון:

פקדת

(ג) בַּחֲנֹחַ לְבִי וּפְקֻדַת לַיְלָה

צִרְפַּתְנִי בַל־הַמָּצָא

זְמוֹתֵי בַל־יַעֲבֹר־פִּי:

(ד) לַפְעֻלֹת אָדָם בְּדַבַּר שְׁפַתֶיךָ

אֲנִי שָׁמַרְתִּי אֲרָחוֹת פְּרִיץ:

(ה) הַמִּדָּ אֲשֶׁר־י בְּמַעֲגַלֹתֶיךָ

בַל־נִמְוָטוּ פְעָמַי:

(ו) אֲנִי־קָרָאתֶיךָ כִּי־תַעֲנֵנִי אֱלֹ

ה־ט־אֲזַנְךָ לִי שָׁמַע אִמְרַתִּי:

(ז) הַפְּלֵה חַסְדֶיךָ

מוֹשִׁיעַ הַחוֹסִים

מִמַּתְקוֹמִים בְּיַמִּינֶךָ:

(ח) שָׁמַרְנִי בְּאִישׁוֹן בַּת־עֵינַי

בְּצַל כְּנָפֶיךָ תִּסְתִּירֵנִי:

(ט) מִפְּנֵי רִשְׁעִים זֹו שְׂדוּנִי

אֹיְבֵי בְּנַפְשׁ יִקִּיפוּ עָלַי:

(י) חַלְבֵּמוֹ סָגְרוּ פִּימוֹ דְּבָרוֹ בְּגִאֹת:

אשרנו

(ג) בחנות לבי וגו'. ידעתי כי יש עבירה בידו ואם משפט עונשו יבא לפניך לא אצדק בדין אשר כבר בחנות לבי: פקדת לילה. לעת הערב בעון בת שבע שנאמ' ויהי לעת ערב ויקם דוד וגו' (ש"ב י"א): צרפתי. נסיתני: כל תמלא. לא מלאת ביחספך: זמותי כל יעבר פי. אם חעלה עיד במחשבתי ליצחק לפניך כל יעבר פי לומר עוד בחזוני ונסני כמו שאמרתי כבר כמו שאמר (לקמן כ"ו) בחזוני ה' ונסני שאמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא מפני מה אומרים אלהי אברהם ואין אומרים אלהי דוד. אמ' לו אני בחנותי ב' נסיונות ונמלא שלם. אשר בחזוני ונסני בדאית' במס' שנת: (ד ה) לפעולת אדם ב"ב שפתיך וגו'. תמיד אזורי וגו'. מאז והלאה לכל פעולת אדם שנאתי לפעול אני שמרתי בשביל דבר שפתיך ארחות פריץ לנטו' מהם שלא אלך בהם אך לחמוך אזורי תמיד במעגלותיך לא נמוטו מהם פעמי: פירוש אחר לפעולת אדם בדבר שפתיך וגו'. לפי שצריך אדם להשתמר בפעולותיו לפי ישרת דבר שפתיך אשר אמרת לא תנאף אני שמרתי ארחות פריץ אע"פ שעשיתי שלא כראוי בעונתך. (ה) תמוך אזורי וגו'. מאז והלאה לכל פעולת אדם שנאתי לפעול את המשרים תחזינה עיניך ומשפטי מלפניך יבא סא"א: (ו) כי תענני אל. כי נטוח אני שתענני: (ז) הפלה חסדיך. דשיצרא בלע"ז. כמו ונפלינו אני ועמך (שמות ל"ג) מושיע בימינך את החוסים כך ממחוקומים עליהם. סא"א. הפלה חסדיך מושיע חוסים הרי זה מקרא מסורס הפלא חסדך להושיע בימינך את החוסים וגו': (ח) כאישון. הוא השחור שנעין שהמאור תלוי בו ועל שם שחרורותו הוא קרוי אישון לשון חשך והקב"ה הכין לו שומר את ריסי העין המכסין אותו תמיד: (ט) זו שדוני. בשביל זאת שודדים אותי אויבי: אשר בנפש יקיפו עלי. ליטול נפשי: (י) חלבמו סגרו. בחלבם ובשמנם סגרו לבם ועיניהם מהביט אל פעלך ליראה

ה מ ע ר

(ג ד) בחנה לבי, הרמז"מ מן נחח את מאמרי הכסוקים האלה, ואיך חנרם כעוב בעיני עיין בצאור, ואולי ניכל לפרש אותם ככתבם מבלי לערב הדברים, דלאופן הזה המשורר אמר אם תבחון לבי כל תמלא, זמותי כל יעבור כי, כלו' שאחשונ דבר אשר שפתי כל תגידנה, יתורגם: (ד ח) חוץ עטווחס דחכטע, דען דען כ"כט חוים דען חונרע געהען דורפטע) גם לפעולת אדם, שהמה החובות שבין אדם לחבירו) גם בדבר שפתיך (והמה החוקי' אשר חובה עלינו לשמרם מלך נווי השם ב"ה)

(ג) מיין הערץ האסט דוא געפריפט ,
 (מיט טריבער נאכט עם היימענוועט ;
 האסט מיך געלייטערט, פֿאַנדעכט ניכט ,
 דאָס ווידער דייע וואָרטע ,
 איך פֿרעפֿענטליך אויך נור געדאַכט ,
 (ד) [אונד גינגס אויך איבער מיינען מונד
 צור מענשענטהאָט ניכט איבער ;]
 דאָס איך אויף אַבוועגע אויסגעטרעטען זינא .
 (ה) פֿעכט שטעהט מיין פֿוס אין דייען שטייגען ;
 מייע טריטטע וואַנקען ניכט .
 (ו) נון רופֿע איך, גאָט! אַנטוואָרטע מיר!
 נייגע מיר דיין אָהר! פֿערניס מיין פֿלעהן!
 (ז) צייגע דייע וואונדערניטע ,
 (רעטטער דערער, דיא זיך בערגען
 פֿאַר פֿיינדען, אונטער דייער רעכטען!
 (ח) בעוואָהרע מיך, וויא בילד אים אויגע ;
 בירג מיך אונטער דייער פֿליגעל שאַטטען,
 (ט) פֿאַר רובֿלאַזען, דיא מיך פֿלאַגען,
 אויס איבערמוטה מיך האַכטען, מיך פֿערפֿאַלגען .
 (י) איהרע פֿעטטען שליסען פֿעסט ;
 (דרום שפּריכט איהר מונד זאָ שטאַלץ .

(ג) שקדה, לויחה כמו
 ופקדתי עליהם ד' משפחות
 (ירמי' ט"ו ג'). לילה, עת
 לרה לויח עלי לראות אס
 אתאונן עליך : צרפהני,
 בחנתי בדרך הלויף לבקר
 הנסף והזהב על המכרף
 לראות אס יש בו סיגים :
 בל הכצא, שזמותי בדבר
 שפתיך כלומר שחשתי
 בלבני דבר רענגד אמתך
 העהורוח, וטעם זי"ת
 נטעם קמו זי עדי שקר
 (לקמן כ"ז), שפירושו כמו
 נגדי, וזה לפי שגם מלת
 נגד הוא אחד מחלקי יחס
 הגבול שנו. בל יעבר פי
 לפעולות אדם, עינו לא
 די שמה שזמותי לא עבר פי
 באופן שינוא לידי פעולות
 אינשיות, אבל גם המחשבה
 בלבד לא עלתה על לבי,
 והוא מאמר מוסגר לדעת
 הר"ם כזה, לרפחני כל
 חמקא זמותי (כל יעבר
 פי לפעולות אדם), בדבר
 ווא=

שפתיך אני שמרתי ארמות פריץ, כלומר בחנתי ולא מלאת שחשתי (ואף כי שלא עברה
 המחשבה על פי למעשה) נגד דבר שפתיך, גם לא מלאת שאני שמרתי ארמות פריץ, ודוק.
 ותינת פריץ כנוי אל הרשע הכורץ גדר החכמה אשר בו תגביל את הדרך הישר והולך בדרך לבו,
 המרחיקו מן האמת, ומניאו אל החכו וההבל : (ה) המוך, מקור מנ"הק משורש תמך הנחתו
 על החבור החזק והאמין שבין דבר לדבר, ושעור הכתוב חמינת אשורי במעגלותיך מסבב שכל
 נמוטו פעמי : (ו) כי הענני, שעורו כמו למען : (ז) הפלה הסדיך, נכתך הגדול הנלתי בעל
 תכלית הפלה לעשות עמדי בחסדיך הגדולים (מדברי האבן ישיא). מושיע, אשה המושיע
 את החוס' בימיקך מן המתקוממים עליהם : (ח) כאישון, כמו שזומר אדם אישון עינו,
 הוא השחור שנעין אשר ע"י יראה האדם, ונקרא אישון לפי שנראה בו כורת איש והוי"ו נו"ן
 להקטין כי הכורה היא קטנה (הרד"ק), וזה שתרגס הרב נ"י (בילד). בח עין, או שהוא
 תואר לאישון, ושעורו כמו תולדות העין, או שהוא שם העלם קָבַח בחסרון הני"ת הראשונה.
 בצל כנשיך, משל מאס לפי המסוכנת בננסיה על גזוליה. וכבר ננה אני הנביאים את המונן
 האמתי כנשר המרחף על גזוליו : (ט) אויבי בנפש יקיפו עלי, ת"י בעלי דבני ברעות נפשהון
 מחזקן עלי, כלומר שאין להם סבה לשנוא אותי אלא רעות נפשהון, וכן תרגס הרב נ"י
 (מוטהוילונען) : (י) חלבמו, החלב המכסה את קרנם סובב וסוגר בעד נשרם ויורה על נראותם

ה מ ע מ ר

אני שמרתי תמיד מארמות פריץ, ונחסר מ"ס היחס ויתורגס : (אין בעטרפֿאַגען געגען אַענֿ
 טען, זף וויח אין געבֿהֿטֿהען דייער זיפֿפען, פֿערזיער זיך דער פֿעררוכטען וועגע). (ז) הפלה
 הסדיך, פירש"י דשיב"רא כמו ונפלינו אני ועמך (שמות ל"ג ט"ז) וזהו בל' איט' **discvera**
 (זקנדערע זב, טיידע חויה) הלווי מפעל **discverare** (זבזקנדערן, זבטרענען) שהפעל
 פ ל ה לשון הפרשה והבדלה היא כמו שפירש"י (שמות ק' י"ח) ובשאר מקומות, ועיין בהמעמר
 לספר דברים (ל' י"א), ובישעי' (כ"ו י"ח) פירש ונפלינו אני ועמך שהוא נגזר משם פ לא
 ע"ש. (ד"ה). (י) חלבמו סגרו, נחלכס ובשמנס סגרו לנס (רש"י) והוא בענין טפס כחלב

(יא) אֲשֶׁר־נָוֵה עֵתָהּ סִבְבוֹנִי
 עֵינֵיהֶם יִשְׁתּוּ לִנְטוֹת בְּאֶרֶץ:
 (יב) דְּמִינֹו בְּאֶרֶץ יִכְסֹוּף לְטָרֵף
 וְכִכְפִּיר יֵשֵׁב בְּמִסְתָּרִים:
 (יג) קוֹמָה יִהְיֶה קִדְמָה פָּנָיו הַכְרִיעֵהוּ
 פִּלְטָה נַפְשִׁי מִרְשַׁע חֲרָבָה:
 (ד) מִמְתִּים יִדְדֵהוּ וַיְהוּה מִמְתִּים מַחְלָד
 חֶלְקָם בְּחַיִּים וְצַפִּינָה הַמִּלֵּא בְטָנָם
 יִשְׁבְּעוּ בָנִים וְהִגִּיהוּ יִתְרָם
 לְעוֹלָלֵיהֶם:
 (טו) אֲנִי בְצַדֵּק אֶחְזֶה פָּנֶיךָ
 אֲשַׁבְּעָה בְּהַקִּיץ תִּמְוֹנַתְךָ:

מפניך: (יא) אשרנו עתה סבבנו. את עקבנו עתה סבבנו האוינים ועיניהם ישתו לנטות בארץ לשפוט בארץ. ונראה לי שהתפלל דוד תפלה זו לאחר שבא לידו מעשה של אורי' ויואב וישראל היו בארץ בני עמון זרים על רבה (ש"ב י"א) ויירא דוד שלא יבשלו שם בשביל עבירה שבידו. ושמעו פלשתים ומואב ואדו' וכל שבני א"י הרעים המלפס ליום אידם ויבאו עליהם: (יב) יכסוף. יחמוד כמו (בראשית ל"א) כי נכסוף וכספת: (יג) קדמ' פניו. של אויב: הכריעהו. קפח את רגליו ויכרע ויפול: פלטה נפשי. מכל רשע שהוא חרבך שאתה משליטו ליפרע מן המחויבי' לך: (יד) ממתים ידך. מן המתים בידך על מתתם אני בוחר להיות: ממתים מחלד. מאות' שמתו' בזקנה משהעלה חלודה רדויל"א בלע"ז. ומן הלדיקים אשר חלקם בחיי' וכפונך תמלא בטנם. ומאות' אשר תמלא מעיהם מטונך אשר לפנת לירויאך: יתרם. נכסיהם אשר ישאירו במות': (טו) אני בלדק אחזה פניך. לעתיד. או בלדק אחזה פניך. משפטי הולא מלפניך

יח

שבח וחודה על טובות רבות אשר עשה הי' עמו ושהציל אותו מכל צרותיו וצורריו.

(א) לִמְנַצֵּחַ לְעַבְדֵי יְהוָה לְדוֹר אֲשֶׁר דִּבְרוּ
 לַיהוָה אֶת־הַבְּרִי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם
 הַצֵּיל־יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֵיבָיו וּמִיַּד שָׂאוֹל:

סבבנו קרי. וצפונך קרי ויאמר

והלדקות שבידי אחוזי ובהם אחזה פניך: אשנעה בהקין את תמונתך. אשנעה מראיית תמונתך. בהקין המתים משנתם סא"א. ל"א אשנעה מראות פניך בהקין המתים משנתם שהם מדמות תמונתך שכן נאמר כי בכלם אלהים עשה את האדם (שם ט') (סא"א):
 יח (א) ביום הליל ה' איתו וגו'. נשהקין וכבר עברו עליו כל צרותיו ונלל מהם: ומיד שאול. והלא שאול בכלל היה אלא לפי שהיה קשה עליו ורודפו יותר מכלם. כיוצא בדבר אתה אומר (יהושע ב') וראו את הארץ ואת ירימו:

ארחמך

המעמר

לכס (לקמן קי"ט ע') וכן תרגם החכם דע וועטטע, איהר פיהלזעטעס הערץ פערטויגעטען זיא. (יד) ממתים מחלד, פירש רש"י מאותם שמתים בזקנה משהעלו חלודה רדויל"א בלע"ז, rouille (רזסט) עיין מרפא לשון שנת (נ"ב ב') ד"ה חלודה ועיין פירושו להלן (מ"ט ב') שנותן טעם למה נקראת הארץ חלד. (ד"ה).

תהלים יז יח

באור סג

(יא) וואָהין וויר געהען, שטעללען זיא אונז נאָך, אונד לויערן אַב, דאַהין צו שטירצען.
 (יב) זאָ וויא איין לאָוו, דעם רויבעם בעגיעריג, וויא יונגער לייא אין האָהלען לוישט.
 (יג) אויף, עוויגער! אייל איהם צופאַר! שטירץ איהן! רעטטע מיך פֿאַם באַעוויכט, דיינעם ראַעשוועררט, (יד) פֿאַם פעבעל, דיינער גייסעל, עוויגער!
 (יז) פֿאַם פעבעל דיעזער ניעדערוועלט. (איהר אַנטהייל זייא אין דיעזעם לעבען;
 (יח) זיא פֿיללען איהרען בויך מיט דיינעם גוטע;
 (יט) קינדער האַבען זיא דיא פֿיללע, (אונד הינטערלאַסען איבערפֿלוס דען יונגען.
 (טו) איך ווערדע מיט גערעכטיגקייט דיין אַנטליטץ שויען;
 (ערואַכענד מיך ערגאַטצען,
 (אן דיינער גאַטטעסגעשטאַלט.

הטוב ולכן פימו דברו בגארות: (יא) אשורנו עתה, כשידעו דרכנו אשר אנחנו צה עתה. סבבנו, תקף ילכו אחרינו ויסובבו עלינו. עיניהם ישיחו, כלומר כל חפצם ותאותם: לגטות בארץ, תרגום הרב נ"י נועה לז' פנים, או לגטות פעמותיהם בארץ אשר אנחנו עומדי' עליה להרע לנו, או לגטות אותנו, להשפילנו עד הארץ. וטעם הרבים עליו ועל חביריו אשר התלקטו עמו בנרחו מפני שאל (הרד"ק): (יב) דמיונו, דמיון כל אחד מהסובב' (הראב"ע), ויתכן יותר כפי שתרגם הרב, שהכנוי הוא על עלמות הענין המופשט, כלומר הדבר דומה: (יג) קדמה פניו, כצואו לטרוף אותי השכם עליו. הכדיעהו, הפילהו כענין באשר ברע שם נפל (שופטים ה'). מרשע, שהוא חרבך שאתה מעניש על ידו, וכן פלטה נפשי ממתיים שהם ידך ה', כלומר מכתך כמו ה"ה יד ה', ויד ה' הפשוטה לענוש יתורגם כל"א (גייסעל),

יח

דאנק פֿיר דיא מאַנניגפֿאַלטיגען וואָהלטהאַטען, פֿיר דיא רעטטונג אויס פֿיעלען דראַנגזאַלען, אונד פֿאַן פֿי נדען.

(א) דעם פֿאַרזענגער, איין פּזאַלם פֿאַן דוד, דעם קנעכטע דעם עוויגען, דער דעם עוויגען צו עהרען זאַנג, אַלס ער איהן פֿאַן אַללען זיינען פֿיינדען, אונד בעזאַנדערס פֿאַן דער האַנד שאול'ס, רעטטעטע.

זאָ

וכן פלטה נפשי ממתי' מחלד, שכל חפצם להיות מנני זה העולם (הראב"ע והספורני): (יד) במתיים, יחבן לדעתי שזמו שנופל על בני אדם שם אנוש, בבחינת היותם חלושי כח, כן תפול עליהם שם מתיים בבחינת היות גופם בן מות בכל דבר המורכב, ונחר המזורר כאן בשם זה, כלומר מאותן האנשים שהם מיועדים לבד למיתה כי כל מעשיהם כמעשה בהמת הארץ, וכל הנהגתם כאלו אין להם נשמת אלוה ממעל, ולזה יתרגמו הרב בתיבת (פעבעל), שם הונח כל"א על אנשים פחותי הנהגה ואם הם קלוי ורוזני ארץ. חלד, כנוילעולם הארצי לפי שהוא דבר שאינו עומד ומתקים מעצמו ונופל תחת הזמן כענין וחלדי כאין נגדך (לקמן ל"ט). חלקם, רלוני שיה' חלקם באלה החיים, וכל טוב הלפון אתך ימלא בטנים וגו', כי אותה הם מבקשים, ואני לא אקנא בהם, כי חלקי היותר טוב הוא בחיי עד: (ט) בצדק, אשר בידו. אחזה פניך, לאחר מותי. בהקיק, מתרדימת העולם הארצי. המונחך, כענין ותמונת ה' יביט (במדבר י"ג), וטעם אשבעה, כי כמו שאנחנו רואים תמונת ה' במעשיו אשר בתכמה עשה בעולם הזה, כן נראה תמונת ה' בעולם הבא באספקלריא יותר מאירה. ויתכן שתקן המלך את השיר הזה בעת שנברו יד שונאיו עליו, ולא פלל עוד שילחימו מעשיו גם בעולם הזה, והתנחם בחלק הטוב הלפון ללדיקים, והנה סיום השיר הזה נסיום השיר שלכנוי במאמר נשגב מאד: יח (א) לעבד ה', ט. מו כי הוא משמר דרכיו וזה שאמר יגמלני ה' כלדקי (הראב"ע). ביום, כשהזקין וכבר עברו עליו כל כרותיו ונלל מהם (רש"י), ויש שתבוא מלת יום על הוראת העת והזמן. לה', ענין הלמ"ד הוא הסיבה התכליתית, כלומר לכבודו, וכן פי' הרב כל לה' הכתוב אצל הקרבנות, וקרנן תודה כזה השיר הבא מקדרי הלכ בחפז גמור, הלא מזבח טוב. ומיד שאול, והלא בכלל

(ב) וַיֹּאמֶר אֲרַחֲמֶנָּה יְהוָה הַזִּקְיָי:
 (ג) יְהוָה וּסְלַעַי וּמְצוֹדֹתַי וּמַפְלְטֵי
 אֵלַי צוּרֵי אַחַסְהַבּוֹ
 מִגְּנֵי וּקְרָן יִשְׁעֵי מִשְׁגַּבֵּי:
 (ד) מִרְהַלֵּל אֶקְרָאת יְהוָה וּמִן־אֹיְבֵי
 אֹשֵׁעַ:

(ה) אֶפְפוּנֵי הַבְּלִי־מוֹת
 וּנְחָלֵי בְּלִיעַל יִבְעֵתוּנֵי:
 (ו) חֲבִלֵי שְׂאוֹל סִבְבוּנֵי
 קִדְמוּנֵי מוֹקְשֵׁי מוֹת:
 (ז) בְּצַר־לִי וְאֶקְרָאת יְהוָה
 וְאֵל־אֱלֹהֵי אֲשׁוּעַ
 יִשְׁמַעַ מִהִיכְלוֹ קוֹלִי
 וְשׁוֹעַתִּי לְפָנָיו וְהִבֵּאתָ בְּאָזְנוֹ:
 (ח) וְהִגַּעַשׁ וְתִרְעַשׁוּ הָאָרֶץ
 וּמוֹסְדֵי הַרִים יִרְגָּזוּ
 וַיִּתְגַּעְשׁוּ כִּי־תִרְדָּה לֹו:

עלה

מה הייתי עושה: (ז) בלר לי אקרא. אני הייתי קורא לה' תמיד: (ח) ותגעש ותרעש הארץ. אינו מחובר למקרא עליון אלא מחובר ראשו לקופו: כי חרה לו. ותגעש ותרעש הארץ כי משמש בלשון בלזר כשחרה לו ובזל לנקום נקמת עמו ועבדיו מפרעה ומעמו. געשה ורעשה הארץ:

ב א ו ר

הי' אלא לפי שהי' קשה עליו ורודפו יותר מכלם, כיוצא בדבר אתה אומר וראו את הארץ ואת יריחו (כ"ט), כוון הר"מ לזה בתיבת (בעזאנדערס), ואנחנו רואים בפ' הזה בנרוד גם הסבה הגורמת גם הסבה התכליתית מהשיר הזה: (ב) ארחאך, אלהיך כדמתרגס ואהבת לרעך ותרחס (כ"ז), ומתולדת האהבה הזקה, שנכל עת שידבר האוהב אל הנאהב יספון להראות לו עולם אהבתי, ולזה יכנהו בשמות הרבה המור"י עלי', כאלו לא יכלכלו מעט' את רוב האהבה הזאת, דמיון זה מלינו

ה מ ע מ ר

הערות על פרשה י"ח הלל המה בתובים בספר שמואל ב' (כ"ח) קסס משס.
 רח (ג) אחסה, אכריאוי"ר בלע"ז אהבסה בללו וכו'; נראה שהפעל הוא בל"ב ombraiger (בעשחטשען), ולרעת המעתיק דרסוס אשענאך הוא abriter (טיטלען, זיכען, פאך וויכר חויר וועטטער בעדעקען).

(ב) ארחאך. אלהיך כדמתרגס ואהבת לרעך (ויקרא י"ט) ותרחס: (ג) סל"ג. שעורתני בסלב המזלק' כשהייתי מזומל' בין שזול ואנציו להתחשש כמו שנאמר וזול ואנציו עיטרים חל דוד וכו' (ש"א כ"ג): וחזותי. ל' מנבר: צורי. לשון סלע: אחסה אכריאוי"ר בלע"ז: אחסה צו. אחסה בבלו כענין שנאמר מבלי מחסה חנקו צור (איוב כ"ד) שהסלעים כסוי ומין להולכי דרכים מן הרוחות ומזרס גשמים: (ד) מהלל אקרא ה'. בהלולים אקראנו ואחפלל לפניו תמיד כלוא' אף לפני התשועה אני מהללו לפי שנתנו אני שאושע מאויבי: (ה) אפפוני חבלי מות. פגמי' רבות סבבונו רשעי'. אפפוני כמו סבבוני וכן אפפו עלי רעות (לקמן מ): חבלי מות. מחנות אויבים כמו חבל נביאים (ש"א וי"ו). וי"ח כאיתתא דיתנא על מתברא לשון חבלי יולדה (הושע י"ג): ונחלי בליעל. אף הוא לשון גייסות שוטפים כנזל: (ו) חבלי שזול. כמו חבלי מות. משריין רשיען. ואני

תהלים יח

באור סר

1.

(ג) זאָ זאָנג ער: הערצלך לעבע איד דוך, הערר, מיינע שטערקע,

(ג) מיינ שוטצפֿעלז, מיינע פֿעסטע, מיינ עררעטטער, מיינ גאָטט, מיינ האָרט אויף דען איד טרויע;

מיינ שילד אונד מיינעם היילעם האָרן!

(ד) געלאָבט, ריעף איד, זייא גאָטט, אונד וואָר פֿאַם פֿיינד ערלאָזט.

2.

(ה) שאָן אומפֿינגען מיך דעם טאָדעס באַנדע;

דיא שטראַכע דער אונטערזעלט שרעקטען מיך שאָן;

(ו) דער העללען באַנדע אומשטריקטען מיך;

איד וואָרד פֿאַן שלינגען דעם טאָדעס ערגריפֿען;

(ז) אַבער אין דער אַנגסט רוף איד צום העררן, שרייא הינויף צו מיינעם גאָטטע.

ער האָרט מיינ פֿלעהען אויס זיינעם טעמפעל;

מיינ געבעטע דרינגט איהם צו אָהרען.

(ח) דיא ערדע בעכטע, וואָרד ערשיטטערט;

עם רעגטע זיך דער בערגע גרונד,

זיא ערבעכטען, דאָ ער צאָרניג וואָרד.

דאָמפֿף

מלינו אחזתי רעיתי יונתי
תמתי (שיר ה') וכן כאן;
אך שיש הנדל בין חבנת
הדומה לו לחבנת הגדול
ממנו המעורב עם יראת
כבוד, כי ידוע שכל שלימות
בין שתייה שלימת הגוף,
יופי ודומה לו, בין שלימת
הנפש, תוליד שמחה בלב
האדם ותשוקה להתקרב
אל בעל השלימות, ותשוקה
זאת היא האהבה; דיה זיע
(בע), ואם תהי' השלמות
בענין רם ונגב ממנו
באופן שדשן שלא נוכל
להשיגו וכי יש לאל ידו
להטיב או להרע לנו אז
תוליד יראת כבוד (ערה)
פֿורכט), ולפעמים תתערב
התשוקה עם יראת הכבוד,
כמו חבנת הבן לאביו,
אהבת אדם לנוראו הזונן
לו כל טוב, וזה המכונה
בל"א נשם (ערה פֿורכט)
פֿחזע זיעבע), ואל תתמה
נח הקורא על שתי השמות

(סס הראשון ושם האחרון כפ"ג), שלא תרגמם הרב, כי לריך שדע שהמרגס החמימי ילך אחרי עיני
ותכלית המאמריס, לא אחרי סכו' התיבות שבהם, ואם שתי השמות האלו הם ליופי המליכה בל' עברי
הנה בל"א ישיחיתו את נועם המליכה, ויחלשו את פעולתה בנפש האומע, לפי שיש דרך אחר לכל לשון
ולשון כידוע. וכבר העיר הר"מ ע"ז בעלמו בהקדמתו לבאורו ע"ה (עיין סס): (ג) סלעי, ד"מ
כחדס עשומד במקום גבוה ולא יפחד מהשפל ממנו (הראב"ע). ומצודתי, מלאן מנכר. צורי,
לאן סלע. וקרן ישעי, דרך המקרא לנגות החזק בקרן, ואמר כי החל הוא קרנו שינגח בו
אויביו ויושע מהם (מדברי רד"ק): (ד) מחלל, בקרתי חליו בתהלות מיד אושע (הראב"ע).
עד פה גבול החלק הראשון מן השיר, עלמותו הי' הכללית והוא כמו כתיבה לפרטים הנכחים
אחרי: החלק הב' בויפרוט המשורר את לרותיו ע"ז משל ומליכה ותפלתו אל ה' והעתרו חליו:
(ה) אשפוני, סנבוני, והוא עבר בלתי נשלם. חבלי מוח, ענינו מיתרי מוח, כמו וימשכו
את ירמיי בחבלי' (ירמי ל"ח). והנה ידמה המשורר את המות לחיט ליד הולוד נפשות בני אדם,
ולכן יתן לו פעם חבלים וכחים ורשת כלדי עופות או חיות קטנות, ופעם חלים וחיות ומרב
כנידי חיות גדולות, כפי הנאות לתכלית המליכה וליופי'. ונחלי בליעל, הכרה הפתאומית
והחזקה דומה לשעף מים רבים שכמעט אי אפשר לנוס מפניו, ונליעל הוא שם מורכב מנ' תיבות
בלי יעל, והוא כנוי אל השאול אשר כל היורד שמה לא יעלה עוד, ולזה יכנה בעל ל"ע גם חיש
עול ומרמה נשם חיש בליעל, ע"ד השפלות, כמו שאומרים בל"א (אין ניעדרויגער הענט), ואמר
המשורר שהי' כל כך קרוב אל השאול שכבר נראו לו נחלות מימיה האדירים, ופחד שלא יעברו עליו:
(ו) קדמוני, גם קדימה במקום גם קדימה בזמן מכונה בל"א בתיבת (לופֿהֿדֿקֿחֿוֿועֿן) שהביח
הרב בשיר הקודם על מלת קדמה פניו, אך כשיקד' האויב את אשר הוא שונט לו בזמן טרם שיעריך
שיבוא שם לקפון עליו לתפשו, יאמר בל"א (טנפֿחֿוֿועֿן, ערגרייפֿען), וכן עשם קדמוני כאן, שכבר
הגעתי אל המקום אשר שם עשן לי המות את מוקשי והם אחזוני, וטעם מוקש כל דבר שאיך:
(ז) בצר לי, ואני מה הייתי עושה בלר לי אקרא, אני הייתי קורא אל ה' (רש"י), כון הר"ה
לזה בתיב' (חבער). מה בלו, השמים שכל גזרותיו כמותו' ותזמות שם (הראב"ע): (ח) והגעש.

(ט) עלה עשן באפו. אנשינאריןאש בלע"ז כן דרך כל חרון אף להעלות עשן מנחיריו: (י) ויע שמים וירד. לעבור בארץ מזרים וירד כמשמעו. לשון אחר איאנטיש בלע"ז: (יא) וידא. ויעף כמו באשר ידאה הנשר (דברים כ"ח): (יב) חשכת מים. שבעבי שחקים הם חשך אשר סביבותיו ושמה תאמר לפנים מן החשך אין אור ת"ל מנגה אשר נגדו ומתוך מחלתו את עביו אשר סביבותיו בוקעים ועוגרי' ברד וגחלי אש: (יג) עברו. טרישאנט בלע"ז הברד בוקב ועובר על המזריים על

באור

אינו מחובר למקרא עליון אלא מחובר ראשו לסופו, כי חרה לו ותגעש ותרעש הארץ כי משמש בלשון באשר בשחרה לו (רש"י), וכן הוא דעת הר"ם אך שהוסיף עוד בתרגומו חנור נאה בין המאמרי', כי יאמר המזורר, מיד כשעלתה לפניו שועתי

(ט) עֲלֶה עֲשָׁן וּבֹאפוּ
וְאִש־מִפִּי תֹאכַל
גַּחְלִים בְּעֵרוּ מִמְנוּ:
(י) וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֵד
וַעֲרַפֵּל תַּחַת רַגְלָיו:
(יא) וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוֹב וַיַּעֲף
וַיֵּדָא עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ:
(יב) יֵשֶׁת חֲשָׁךְ וְסִתְרוּ סְבִיבוֹתָיו סִכְתּוֹ
חֲשֻׁכֹת־מַיִם עָבְיו שְׁחָקִים:
(יג) מִנְגַּה נִגְדּוּ עֲבִיו עָבְרוּ
בְּרֵד וּגְחָלֵי־אֵשׁ:
(יד) וַיִּרְעַם בְּשָׁמַיִם וַיְהוֶה
וַעֲלִיזוֹן יִתֵּן קִלּוֹ
בְּרֵד וּגְחָלֵי־אֵשׁ:
(טו) וַיִּשְׁלַח חֲצִיזוֹ וַיִּפְיֵצֵם
וּבְרָקִים רַב וַיַּהֲמֵם:

ויראו

וחגעש וגו', ולמה יתגעשו כי חרה לו. עד פה החלק הנ' להר"ם. ומעתה יבוא המזורר בנ' החלקים הבאים אל פעולת אותו הזרון, ויפרוט באחד ענין רדת ה' למשפט, בנ' הלחמו עם אויביו המלך, בנ' הללת המזורר, הכל ע"ד הדמיון והמשל, יכללו בהם (ונפרט הנ' הראשונים) כל נוי וכל הוד המליכה הנשגבה, גם בענין גם בלשון: החלק הג', בו יפרוט המזורר במשלים ענין רדת ה' למשפט: (ט) עשן באפו, כן דרך כל חרון אף להעלות עשן מנחיריו (רש"י): (י) ויט, העצם שתרד הגזירה על האויבים מן השמים מאת השם הנכבד, (הראב"ע): וירכב

המער

(ט) באפו, לועז אנש"יש נארי"נאש; en (dans) ses narines (אין זיינען נאש זענענעקען). (י) וירד, פירש"י כמשמעו שירד ממנון שנתו לעבור בארץ מזרים, והביא עוד ל"א שלועז איאנטיש ובקלת ספרים כתוב איאנט"ביש, לדעתי ל"ל איאנטיש aneantit (ער פערניכטעטע, לערטטערטע) וזהו משרש ר דה מענין רודה באף גוים (ישעי' י"ד ו'). (יג) עברו, לועז רש"י טריספאש"נט (כ"כ בדפוס א"ד תקי"ה) trepassaient (לחגטן דורך) פעל נושן בל"ל ובל"איע' trapassare (דורכליעהטן, דורכגעהטן, דורכוואנדערן) והטעם שלועז רש"י באן פעל כזה הבא לרוב בחכ"ך והידוע לכל המתחיל בל"ע, שלא יתלפסוהו השגיחה' במלת בערו כמו שהוא בדברי השירה הזאת שמואל ב' כ"ב י"ג.

3.

(ט) דאמפף שטיעג אויף, אלס ער ערגריממע; אויס זיינעם מונדע צעהרענד פייער, גלוטהעלאם לאדערט דאפאן.

(י) ער נייגטע דען היממעל; פוהר הערניעדער; אונטער זיינען פיסען, דיסטערעס געוואלק.

(יא) ער פאָהרט אויף כרוב'ס ריקען, פליגט דאָהער; שוועבענד אויף פליגעלן דעם ווינדעם.

(יב) (היללעט זיך אין דונקעל איין;

מאַכט פֿינסטערניס זיך צום געצעלטע;

מיטטערנאַכטליכע פֿלוטהען,

וואַלק' אויף וואַלקען!

4.

(יג) אויס ליכטגלאַנץ געגענאיכער

דורכשלאַנגעלט זיין געוואַלק

האַגעל אונד גליהענדער בליטץ;

(יד) דער עוויגע שטירמט אים היממעל;

דער האַכסטע דאָננערט העראַב,

האַגעל אונד גליהענדען בליטץ.

(טו) ווירבֿט זיינע פֿיילע, שטרייעט אומהער;

שיעסעט בליטצע אַב, שלידערט זיאַ הין.

ויבט

(יא) וירכב, ד"מ והטעם רדת הגזירות במהירות בלי התמהמה ועכוב, (הראב"ע): (יב) ישׁיח, כשאין גלי הים יתגעשו מימיו וירבה האד העולה על כן יולד שם חשך וזה הוא חשכת מים עבי האד כאשר יהי' עב והוא הענן, והטעם רדת הגזירות ואין אדם רואה אותם (הראב"ע), ולדעתי החשך והערפל הוא גם כן משל לחרונו וזעמו, כמו שמליו הרבה במקרא וכמו שאומרים גם כן בל"א יל פנים זועפים (חז"ן פֿינסטערעס געזיכט הצבען). והנה נראה שכל המאמרים, גם בחלק הזה גם בכל השיר הם בעלי ג' ג', לכד האחרונים מהחלק הזה הם בעלי ב' ב', וע"י זה תרומם ותנשא המליכה עד מאד, כי בכל שתי תיבות שהוסיף המשורר נרא' בעינינו הוספת ורבו' החשך כאלו יענן המשורר

ענן על ענן, למלאות כל רעיוניו וכח דמיונו בחשך ענן וערפל והאפילה תסגור בעדו. החלק הד', ידבר בו המשורר מנקמת ה' על הרשעים וימשילהו אל המראה הגדול והנורא במראות התולדות, שהוא הרעה הזורק ומזיק באויר, הנקרא בל"א (געווייטער): (יג) מנגה, פעולת הרעיון הזה על נפש הקורא ועל כח דמיונו שנתמלאו כלו בחלק הקודם ברעיונות של חשך ואפילה ועבי חזקי' תהי' כפעולת הברק הנוקע חשכת העניים בליל קליר ויהי אור, והבן על יופי המליכה כזה: ברד, מתולדת הרעם והזכר שיקרר האויר העליון וילייר אנני ברד מאזלי הגשם היורד. וגחלי אש, כנוי לאידי גפרית ומלח העולים מן הארץ ע"י חום השמש, וכשיתרבו באויר ויפגעו זה בזה יתלהבו וישמיעו את הקול החזק והנורא המכוב' בל"א בשם (דקונטער), ולפי שירידת להב הברק מתוך הענן אינה בקו ישר כי אם דרך עקלתון דומה מעט לתנועת הנחש, לכן תרגם הרב תיבת עברו (דורכטוענגעלט) מב' טעמים, הא' שכל עוד שמוסיף המשורר לתאר את הצלם בא' ממשגיז, ולחבר איזה מהם יחד בתיבה אחת, יפאר בו את המליכה, הב' שהתנועה היא בעצמה תיפה את המראה, ותפעל הרגשה נעימה בצפם כידוע לבעלי חכמת הנפש, ואין לך לשאול מלשון זה על ל' אחר כאשר נזכר כבר כמה פעמים: (יד) יתן קולו, בברד וגחלי אש כי גם קול הברד המתגולל נשמע ברוב האויר טרם רדתו על הארץ, וגם את זה ראינו, כי כמו שענני הרעם הם עבים וחשבים, כן יאירו ענני הברד שעלמות' גם בהיר בזכוכי' אך שהערבוב הזה בין האור ובין החשך יוסיף להרעיד את עין הרואה ויפחד את לבו יותר כמו חושך אפילה, כי ידמה בעת הזאת שאור להב הברק לא יאיר רק להראות עולם חשכת הלילה, וגם זה מתולדות דרכי הנפש כידוע למצין, ויתכן שזה טעם תיבת נגדו שהביא המשורר בפ' הקודם: (טו) חציו, כנוי לקרני הברקים על מהירות'. רב, פעל עבר מפעלי הכפל ע"מ כי תם הכסף והוא מגורת ורובו, והנה רב כנגד וישלח (הראב"ע), וכדרך הזה תרגם הרב כ"י. ויהמם, ענינו תנועת המון רב בערכוב וכנוי הנסתרים על הברקים שהליכותם לרמות ולפאות שונות, וכן כנוי ויפילם, והוא כפל ענין במלות שונות:

על ים סוף: (כו) ויראו
 אשיקי מים. כשנבקע הים;
 ויגלו מוסדות תבל. שכל
 מימות שבעולם נבקעו;
 מנשמת. מנשיבת: (יו) ישלח
 ממרום. מלאכיו להכיל
 חת ישראל מן הים
 ושמצרים: ימשני. לשון
 הולאה. כמו מן המים
 משיתהו. (שמות ב'):
 (יט) יקדמוני. אויבי היו
 מחריון ומקדימין לבא
 עלי ביום אידוי. ויהי ה'
 וגו': (כא) כלדקי. כלדק
 לבתי אחריו במדב': כנור.
 ל' נקיות כמו ונרן לבב
 לקמן כ"ד). ד"א ישלח
 ממרום יקחני. כנגד עלמו
 אמר על שם המלאך שבא
 בסלע המחלקות לפנות את
 שאל מעליו שגא' ומלאך
 בא אל שאל וגו'. (ש"א
 כ"ג): כלדקי. שלא
 הרגתיו זכרתי את כנף
 מעילו: (כג) כי כל משפטיו
 לנגדי. תמיד שמתים אות'
 לנגד

באור

(טז) ויראו, כשנחצונון
 באלו המאמרים, נראה
 שהתחברות מקבל' בתכלי'
 ושעור נאה להתחברות
 מקרי חולדת הרעם, אשר
 אחר שיתלכש הרקיע קדרו'
 ויתכסה השמי' בעבי' נראו
 צרקים אחדו' עוברי' מבין
 הענני' בלי רעם ונלי רעם;
 יוכפלו אח"כ כהנה וכהנה,
 וקול הרעם נשמע מרחוק

(טז) ויראו ואפיקי מים
 ויגלו מוסדות תבל
 מנערתת יהוה
 מנשמת רוח אפק:
 (יז) ישלח ממרום יקחני
 ימשני ממים רבים:
 (יח) יצילני מאיבי עז
 ומשנאי כי אמצו ממני:
 (יט) יקדמוני ביום אידוי
 ויהי יהוה למשען לי:
 (כ) ויציאני למרחב
 יחלצני כי הפץ ביי:
 (כא) יגמלני יהוה בצדקי
 ככר ידי ישוב לי:
 (כב) כי שמרתי דרכי יהוה
 ולא רשעתי מאלהי:
 (כג) כי כר משפטיו לנגדי
 והקתיו לא אסיר מני:
 (כד) ואהי תמים עמו
 ואשתמר מעוני:

וישב

בהיות עוד המשך זמן רב או מעט בין ראית הצרק ובין שמיעת הקול; ויהי כאשר הוא הולך הלך וקרב בן יתחזקו הלפידים והקולות ושעור המשך הזמן הנזכר הלך וחסור; עוד מעט והנה הוא לפיד בתוך לפיד צרק בתוך צרק רעם בתוך רעם והתכל חשבה למוט. ולפי ש"י אש הגדולה יודך האויר ואידי המים אשר צרקע יכבדו ממנו, המה יפלו לארץ בגש' שוטף דומה למבול מים — ובאלו העקבות הלך גם המשורר במלילתו הנעימה, אמר בתחלה עביו עברו וגו' ואח"כ וירעם בשמים ה' דהיינו במקום גבוה ורחוק, ואח"כ ועליין יחן קולו וגו', וכפי מה שאמר הראש"ע ז"ל: והזכיר פעם שנית צרד וגחלי אש להתחברם רגע עכ"ל, ר"ל שמיעת הקול עם ראית הצרק ואח"כ ישלח חניו וגו' ואז ויראו וגו', אך שירחיע המשורר לפעמים

את

(טו) זיבטבאר ווארד דער פלוטהען אורקוועלל,
אויפגעדעקט דער ערדען גרונד,
פֿאָן דינעם דראָהען, עוויגער!
פֿאָם אָדעם דינעם צאָרנהויכס.

5.

(יו) (מיר רייכט ער אויס דער האַהע זיינע האַנד,
(ערגרייפֿט אונד ציהט מיך אויס ברויזענדען פֿלוטהען.)
(יא) ערעטטעט מיך פֿאָן פֿיינדעס געוואַלט,
פֿאָן ווידערזאָכערן, מיר צו מאַכטיג.
(יט) זיא איבערפֿיעלען מיך אין אונפֿאללסשוואַנגערן טאַגען;
אַבער גאַטט וואַרד מינע צופֿערזיכט.
(כ) דער פֿיהרט מיך אויס, אין ווייטען רוים;
עררעטטעט מיך, דען ער האַט לוסט אַן מיר.

6.

(כא) גאַטט טהוט מיר וואַהל, נאָך מיינער פֿראַכומיגקייט,
בעלאַהנעט מיינער האַנדע רייניגקייט;
(כב) דען איך האַלטע דיא וועגע דעם העררן,
בין ניכט רובֿלאַז ווידער מיינען גאַטט.
(כג) זיינע רעכטע האַבע איך שטעטס פֿאַר אויגען,
זיינע לעהרען ווייכען ניכט פֿאָן מיר.
(כד) מיין הערץ איזט אונגעטהיילט מיט איהם;
איך היטע מיך פֿאַר איבערטערטונג.

דרום

את גלרי הדברים כדרך
המליכה להפליא הענין.
אשיקי מים, מולאי מיכ,
שרשו כוק והאל"ף ווספת
מענין ותפק לרעב לחמך
(ישעי' ג"ח) ולזה תרגם
הרב נ"י (אורקוועלל).
מוסדוח חבל, כנוי לתהום
העמק בתחתיות הארץ.
מנשמת רוח, גם זה
מתולדות הרעם החזק
שיעמוד בו רוח סערה,
מטעם שזכרנו בדרת המים
כידוע לחכמי התולדות,
וטעם מנשמת נדעת רש"י
ז"ל מנשיבת. וראיתי עוד
להעיר פה, שמה שאמרתי
לעיל שהמזורר יענין וגו',
וזהלך בעקבות דרכי
התולדות אין כוונתי לומר
שייגע את נפשו בעיונים
הרבה למזוז ולבזוז
המאמרי' שיפעלו יותר בלב
הזומעים, כי אין זה
מדרך כל משורר אמתי
ואף כי דרך המלך ע"ה
שלא שר לשמע און בלבד,
אך בעבור השתכחות נפשו;

אבל באמת עברו כל התמונות האלה בנח דמיונו, כאלו הם נעשים עתה לפניו, ויהי א"כ
כל מאמר ומאמר, אף כל תיבה ותיבה אות ולויר ההתפעלות אשר הוא בו עתה, ובהיותם
לפי זה דבור ההתפעלות האמיתי, יביאו גם אותו ההתפעלות בלב הזומעים, וכמאמר
חז"ל דברים היוכלאים מן הלכ-נכוסים גם בלב, ועיין בהקדמתנו. החלק הה' יכלול בו
הגלת המזורר: (יו) 'ישלח ממרום, ידו כענין ושלחו האנשים את ידם (בראשית י"ט) וזה
טעם יקחני, והיא מליכה נכסלה מאד, כאלו ירא' אותנו המזורר בעין, יד הפשוטה ממרום
להליל את הלדיק מן המהומה אשר ראינו בעינינו וחרדה את לבנינו. ימשני, מלאן מן המים
משיחיהו. ממים רבים, סיום המשל בחלק הקוד', כלומר אין חלקי בגורל הרשעים הנטבעים
במעיונות תהום רבה אשר נבקעו מגערת ה' כי ימשני ה' בכחו ובידו מן המים האלה ויוציאני לחרבה:
(יח) יצילני, אמר הראב"ע נראה המשל במים שהוא אויבו עכ"ל, אך כפי מה שאמרנו אין
לורך לזה. אבל יאמר המזורר עתה בן הילוני ה' במשפטו מידי אויבי, וכדרך הזה תרגם
הרב. עו, לפי דעת הראב"ע תחסר מלת שהוא, והיותר נכון בעיני שמלת כי גדלת הסמוכה
מושגת עכ"מ ואחרת עמה, והוא היותר נאות אל דרך המליכ'; אמנם לדעת הר"ם ז"ל ירא'
טעמו הפוך מעז אויבי, ורבי' בן במקרא: כי אמצו, אשר אמנו ורבים בן: (יט) יקדמוני,
אויבי היו ממהרין ומקדימים לבוא אלי ביום אדי (רש"י), וכן תרגם הרב, ועיין מה שכתבתי
לעיל בפי' קדמוני מוקשי מות: (כ) למרחב, היפך כלר לי אקרא אל ה' (הראב"ע) והכנויים
האלהים מיוסדים בתולדות הנפש, כי נפש נענה תרגיש הרגשת עומד במקו' לר, ולמי שייטב
לבו ידמה באלו עומד במקום רחבת ידיים: החלק הוי"ו, יסובב על המאמר האחרון שבחלק
הקודם להגיד על מה יתפון ה' בו: (כא) כבר יד', ע"ד ובנקיין כפי עשיתי זאת (בראשית כ'),
ועיין הנאור שם: (כב) ולא רשעתי מאלהי, לא סרתי ממנו להיות מורד בו, (הספורנו),
והרגום הרב מסכים לדעתו: (כד) חמים, כמו תמים תהיה (דברים י"ח). ועיין הנאור שם:

לנגד עיניו: (כו) עם חסיד
 תתחסד. כלומר לפי שכן
 דרכו לגמול מדה כנגד
 מדה: חסיד תמים נבר
 כנגד ג' אבות: עם נבר.
 נאמן: עם עקש. כנגד
 פרעה: (כט) כי אתה
 תאיר נרי. כשנלחם בליל'
 צנדוד עמלק הבא על קלג
 שנאמר (שם ל') ויכס דוד
 מהנשף עד הערב למחרת:
 (ל) כי נך. במבטח:
 ובאלהי אדלג שור. כשנא
 להלחם על יבוס ואמר כל
 מכה יבוסיו גו' יהיה לראש
 ולשר (דה"א י"א) הבני' יואב
 ברוש רענן וכפסו ונתלה בו
 ועלה על החומ' אמר דוד
 יהלמני לדיק וגו' (לקמן
 קמ"א) קצר לו הקנ"ה את
 החומה ודילג. (במדרש
 תהלים): (לא) זרופה.
 ברורה מבטוח ועושה:
 (לג) ויתן תמים דרכי.
 הסיר מדרכי כל תקלה
 ומכשול עד שנעשה שלם
 וכבוש: (לד) משה רגלי
 בזלו. רגלי הנקיבו עומדו'
 ביושר יותר משל זכרים:
 (לה) ונחתה קשת נחושה

ב א ו ר

(כה) וישב, יופי החלק הזה
 הוא במתכונתו, תחלתו
 וסופו כלל, ובאמל' הפרטי'
 היוצאים ממנו, והמשיבי'
 אליו, וכמו שכתבתי לעיל
 בסוף שיר ח'. החלק הו' יאמ'
 כי בן דרך ה' תמיד לשלם
 מדה כנגד מדה: (כו) חסיד,
 נראה לי שמלת חסד נוסף
 על הטוב שיעש' איש לזולתו
 מאהבתו אותו ולא מקבלת
 גמול כל"א (גיטע, ווקה"ז
 ווקוונטן) ויהי' לס"ו טעם
 חסיד, ההולך בדרכ' הישר

(כה) וישב יהוה לי כצדקי
 ככר ידי לנגד עיניו:
 (כו) עם חסיד תתחסד
 עם גבר תמים תתקם:
 (כז) עם נבר התברר
 ועם עקש התפתל:
 (כח) כי אתה עם עני תושיע
 ועינים רמות תשפיר:
 (כט) כי אתה תאיר נרי
 יהוה אלהי יגיה חשקי:
 (ל) כי בך ארץ גדוד
 ובאלהי אדלג שור:
 (לא) האל תמים דרכו
 אמרת יהוה צרופה
 מגן הוא לכל והחוסים בו:
 (לב) כי מי אלוה מבלעדי יהוה
 ומי צור זולתי אלהינו:
 (לג) האל המאזני חיל
 ויתן תמים דרכי:
 (לד) משוה רגלי כאילות
 ועל במותי יעמידני:
 (לה) מלמד ידי למלחמה
 ונחתה קשת נחושה ורועתי:

והחן

ועושה טוב מאהבת הטוב הגמור, כל"א (חיון גוטער פרעוועער חזן), כי תיבות (גוט, פרקת) כל"א
 הם שמות נרדפים (בהבדל מעט מה, כמו שהוא בין כל שמות נרדפים, אך חין כאן מקומו
 להזכירו בפרט) לאמר (עם פרעוועט ויר) במקום (עם חויט ויר גוט), בן תרגום גם הרב כאן
 תיבות עם חסיד (דעק גיטיגען). תתחסד, תתנהג עמו בזסיוות, כלומר תעשה עמו חסד:

(כח) דרום פֶּעֶרְגִילֵט דַּעַר הָעֵרֶר נֶאֱךָ מִיַּנְעַר אֹנְשׁוֹלֵד מִיר , נֶאֱךָ מִיַּנְעַר הָאֲנֵדַע רִינִיגִקִיט פֶּאָר זִינְעֵן אֹיגֵעֵן .

7.

(כו) דוא ביזם דעם גיטיגען אַללגיטיג ;

דעם טרייאגעזיננטען , טרייאגעזיננט ;

(כז) פֶּעֶרְפֶּאָהֶרֶסֶט מיט ריינען , ריין ;

ביזם טיקקעפֿאַללען אונפֿערזאָהנליך .

(כח) דעם אונטערדריקטען שטעהסט דוא בייא ,

אונד זענקסט דיא שטאַלצען בליקע נייערער .

(כט) דוא ערלייכטעסט מיינע לייכטע ,

דער הערר מאַכט מיינע פֿינסטערנים צו ליכטע .

(ל) מיט דיר דורכברעכ' איך קריעגעסשאַר ;

מיט מיינעם גאַטטע זעטצ' איך איבער מויער .

8.

(לא) ער — גאַטט — זיין וועג איזט וואַנדעללאַז ;

דעם העררן פֿערהייסונג ריין דורכלייטערט .

אַללען דיא איהם טרויען , איזט ער איין שילד .

(לב) דען ווער איזט , אויסער דעם העררן , איין גאַטט ?

ווער , אָהנע אונזערן גאַטט , איין האַרט ?

(לג) דער גאַטט , דער מיך מיט קראַפֿט אויסריסטעט ;

דער מיינע וועגע אָהנע וואַנדעל מאַכט ;

(לד) באַלד מיינען פֿוים , דעם הירשע גלייך , בעפֿליענעלט ;

באַלד מיך אויף מיינען האָהען זייער שטעללט .

9.

(לה) ער איבט צום קאַמפֿע מיינע האַנד ;

לעהרט מיינען אַרם דען עהערנען באַגען זענקען .

צום

(כו) נבד , מפעלי הכפל

כמו נקל נמס (הראב"ע),

זענינו הנקיון כמובור ידי

ללעיל . תחפחל , כמו

נפתוליהללים נפתלתי על

דרך תלחם עד שתנלחמו

(הראב"ע) , תזין מזה

כוונת הר"ם , ועיין באורו

בתורה על הפסוק הנזכר :

(כח) עם עני , אמר

הראב"ע וז"ל והזכיר עם

כי מלא הושע עם גדול

מתשועת איש אחד עב"ל ,

הרגיש שיעקר כוונת המסורר

כאן על העוני , אם ביחיד

אם ברבים הלא אחד הוא ,

וזה נכון , אך לדעתי תבוא

מלת עם ליופי המאמר ,

לתת ריוח בין הדבקים ,

ר"ל ליתן הפסק , בין ב'

תנועו' רחבות בשני קמולי'

בשתי אותיות גרונית ,

ולבשתנות ההברה , שעי"ז

יקל המכטא ותתענג נפש

השומע , ודעת המתרגם

מסכמת לדעתי , שהוא

השמיט מלת עם בתרגומו

בהיות דרכי יפוי המליכה

משתנות בלשונות שונות .

ועינים רמוח , כנוי ש' הגא'

והנאון שילך כל עת בקומה

זקופה לאמר אני הוא

ואפסי עוד : (כט) תאיר

גרי . יתכן בדעת הראב"ע

שהוא משל למזלו הטוב , וטעם יגיה חשבי מהפך יגוני לשמחה : (ל) בכ , במצטתך . ארוץ , כמו ארץ ,

והטעם אשנור לנא האויבים , (הראב"ע וספורני) . ארלג שור , כלומר אכנס צערי שונאי : החלק

הח' יאמר שיש לנטוח על ה' : (לא) האל , טעם ה"א הידיעה שהוא אלהי האלהים ואדוני

האדונים ותקיף על כל , כן הר"ם לזה נסימני סתימת הנוונה . חמים דרכו , ולא ינחם .

צרופה , מכל כזב , והוא אמר להושיעני : (לב) כי , וגם אין עומד לנגדו שלא ימלא אמרתו כי

אין אלוה בלתו (הראב"ע) . והוא ע"ד לא איש אל ויכזב : (לג) המאורני חיל , נוהן כח לאצרי

גופי לסבול טורח המלחמה (מדברי הראב"ע) . ויתן חמים דרכי , הסיר מדרכי כל תקלה ומכשול

עד שנעשה שלם (רש"י) , והראב"ע אמר וכאשר דרכו חמים כן נתן דרכי חמים וטעם ויתן כי

מאתו יסוב הטוב עב"ל , וגם תרגום הרב יש לפתרו על ב"א מהדעות הללו , אבל באמ' תמלא

בעיון מעט שדעת שניהם נוטה לאחד : (לד) כאילוה , לנוס חיש מפני הזרות או יתכן כמו שאמר

הספורני , לקום פתאים על מחנה האויבים . יעמידני , שלא אכשל (הראב"ע) , או שלא יכנסו

אויבים בנגולי (הספורני) , וטעם על במותי , או שהוא ג"כ משל לקח מהאילות שדרכם לעלות

על הסלעי' הגבוהים , או שהוא כטעם על במותיך חלל (ש"ב א') כי ירושלים הרים סביב לה , ולפי

שהוא משל למזלו הטוב , וטעם יגיה חשבי מהפך יגוני לשמחה : (ל) בכ , במצטתך . ארוץ , כמו ארץ , והטעם אשנור לנא האויבים , (הראב"ע וספורני) . ארלג שור , כלומר אכנס צערי שונאי : החלק הח' יאמר שיש לנטוח על ה' : (לא) האל , טעם ה"א הידיעה שהוא אלהי האלהים ואדוני האדונים ותקיף על כל , כן הר"ם לזה נסימני סתימת הנוונה . חמים דרכו , ולא ינחם . צרופה , מכל כזב , והוא אמר להושיעני : (לב) כי , וגם אין עומד לנגדו שלא ימלא אמרתו כי אין אלוה בלתו (הראב"ע) . והוא ע"ד לא איש אל ויכזב : (לג) המאורני חיל , נוהן כח לאצרי גופי לסבול טורח המלחמה (מדברי הראב"ע) . ויתן חמים דרכי , הסיר מדרכי כל תקלה ומכשול עד שנעשה שלם (רש"י) , והראב"ע אמר וכאשר דרכו חמים כן נתן דרכי חמים וטעם ויתן כי מאתו יסוב הטוב עב"ל , וגם תרגום הרב יש לפתרו על ב"א מהדעות הללו , אבל באמ' תמלא בעיון מעט שדעת שניהם נוטה לאחד : (לד) כאילוה , לנוס חיש מפני הזרות או יתכן כמו שאמר הספורני , לקום פתאים על מחנה האויבים . יעמידני , שלא אכשל (הראב"ע) , או שלא יכנסו אויבים בנגולי (הספורני) , וטעם על במותי , או שהוא ג"כ משל לקח מהאילות שדרכם לעלות על הסלעי' הגבוהים , או שהוא כטעם על במותיך חלל (ש"ב א') כי ירושלים הרים סביב לה , ולפי שהמרוכה והעמידה לא תהי' צעת אחד לכן שכל הרב המתרגם לחלק אלו ב' המאמרים בתפוח (בחזק) , אשר העמיד בראשיהם , שהוראתם כהוראות מלת או או בלשון עבר , בהוספת עיני השתנות הדברים במהירות כפי לורך השעה : החלק חט' , יניד איך יושעהו ה' : (לה) מלמד ,

זרועותי. ונחת' לשון דריב' קשת כמו ח'יך נחתו בו. (לקמן ל"ח). ופעל שלו נחת. וכשמפעל בא בדגש ומחסר את הנו"ן ונחתה מגזרת נחתה כמו נחר נחרי (לקמן ס"ט) מגזרת נחר. כמו נחר מפוח (ירמי' ו'). נדף מגזרת נדף. עיני נגרה (איכה ג') כמו נגרה. נתנה כמו נתנה. נגף. מגזר' נגף. ואין לפותרו מגזר' קתה שהיה לו לומר נחת' כמו מן עשה נעשתה מן ענה נענתה. ד"א ונחתה קשת נחושה זרועותי. קית לשון דריב' קשת כמו ח'יך נחתו (לקמן ל"ח) והנו"ן אינה יסוד בתיבה אלא כמו נחלו. (סא"ח) ונדרב' קשת נחוש' על ידי זרועותי קשתות של נחשת היו תלויו' לו לדוד בנייתו ורוחין אות' מלכי האומות ואומרים זה לזה אתה סבור שיש בח ביד דוד לדורכן אין זה אלא לייראנו והוא היה שומע ודורכן בפניהם: (לו) וענותך תרבני. הרבת מדת ענוותך להתנהג בה עמי: (לו) תרכיב לעדי

(לו) וְהִתְקַדֵּי מִגֵּן יִשְׁעֶךָ
וַיִּמְיֶנֶה תַסְעֵדֵנִי וְעִנּוּתְךָ תִרְבְּנִי:
(לז) תִּרְחִיב צַעְדֵי תַחְתִּי
וְלֹא מֵעֵדוּ קָרַסְלִי:
(לח) אֶרְדּוּף אוֹיְבֵי וְאֲשִׁיגֵם
וְלֹא אֶשׁוּב עַד כְּבוֹדְתָם:
(לט) אֲמַחֲצֵם וְלֹא יִכְרוּ קוֹם
יִפְלוּ תַחַת רַגְלֵי:
(מ) וְתִאֲזַרְנִי חֵיד לְמַלְחָמָה
תִּכְרִיעַ קַמִּי תַחְתִּי:
(מא) וְאוֹיְבֵי נִתְתָּה לִי עֶרְף
וּמִשְׁנָאֵי אֲצִמִיתָם:
(מב) יִשְׁוּעוּ וְאִין מוֹשִׁיעַ
עַרְיָהוּהָ וְלֹא עֲנָם:
(מג) וְאֲשַׁחֲקֵם כְּעַפְרַי עַל־פְּנֵי־רוּחַ
כְּטִיט חוֹצוֹת אֲרִיקָם:

הפלטני

תחת. המרכיב לעדיו אינו נוח ליסול וכן הוא אומר בלכתך לא יצר לעדך (משלי ד') : מעדו. איקלורגירינט בלע"ז : קרסולי. הם הרגלים מן האסתורין ולמטה. שקורין קביליי"א בלע"ז : (מא) נתחה לי עורף. פונים לי עורפם ובורחים : (מב) ישועו. מנחשי התורה לע"א שלהם : ואין מושיע. שאין בה יכולת ומזרים וקוראים אל ה' ולא יענם : (מג) ואשחקם. ל' כתישה : אריקם. כטיט הנרוק שאינו עב כמו הם מריקים שקיהם (בראשית מ"ג) לא הורק מכלי אל בלי (ירמי' מ"ח) :

תפלטני

ה מ ע ר

(לו) מעדו, לועז רש"י איקלורגירינט בלע"ז; וזהו לדעתי **ecroulerent** (זיאוניקי טען זיין, טטירלזטען לוזאזשען), והפעל מעד יורה על ההיפך של עמד. קרסולי, פי' הם הרגלים מן האסתורין שקורין קביליי"א ולמטה, ככ"ל וכן הוא בדפוסים ישנים ומדוייקי' כי האסתוריא הוא קביליי"א בלע"ז, שכן לועז רש"י מלת אסתוריא בינמות (ק"ג א') ד"ה האי אסתוריא קביליי"א ואם הוא לשון לרפת **cheville** (קנעכעז) אזי כוון על עכס הארכונה המפסיק-בין שוק לרגל כמו שפי' שם וזהו מה שקורין בל"א קניע, קניעגעזענק, ואין זה קרסולים בלע"ז כאשר יעיד כאן פירושו באר הטיב שהם הרגלים מן האסתורין ולמטה, וא"כ יורה שם קרסול על העלם היורד מן סוף השוק עד הרגל; אולם בחגיגה (י"ג א')

ת ה ל י ם י ח

(לז) צום שילדע גאָבסט דוא מיר דין הייל ;
(צו) אונטערשטיטצונג דייע רעכטע ;
(ליעסעסט דין העראַב , מיך גראָס צו מאַלען .
(לז) ווייטערסט מיינע טריטטע אונטער מיר ,
דאָס מיין געלענק ניכט קראַפֿטלאָז ווירד .

10.

(לח) נון זעטצע איך מיינען פֿיינדען נאָך אונד האַלע זיא איין ,
אונד לאַס ניכט אַב , ביז איך זיא אויפֿגעריעכען .
(לט) איך הויע זיא ניעדער — זיא קאָממען ניכט אויף —
זיא שטירצען הין צו מיינען פֿיסען .
(מ) זאָ האַסט דוא מיך צום קאָמפֿע געריסטעט ;
זאָ בייגסט דוא מיינע ווידערזאָלער אונטער מיר ;
(מא) זאָ ווענדעסט דוא מיר צו , דעם פֿיינדעם נאָקקען ,
אונד מיינע האַכסער , דאָס איך זיא בענדיגע .

11.

(מב) זיא פֿלעהען — ניעטאָנד הילפֿט —
צו גאָטט עמפֿאַר — דער האַרט זיא ניכט .
(מג) וויא שטויב אים ווירד צערמאַלם איך זיא ,
צערטרעטע זיא וויא גאַסענקאָטה .

ב א ו ר ס ח

מרגיל, למודי הרע למוד
מדבר (הראב"ע), וכן תרגום
הרב (איבט). ונחחה, כל
אחת מזרועותי בדרך נט
לעדה עלי שור, והנו"ן
שירש כמו ותחת עלי ידך
(הראב"ע), וכן הוא דעת
רש"י, וכדרך הזה תרגם
הרב (זענקען) שהיא לשון
הורדה: (לו) ותחת לי, את
ישעך למגן ואת ימיך
למשעך, והכל ד"מ. וענותך,
אם לסבול עול יסורים, הן
יסורי הגוף הן יסורי הנפש
בלי התקף, מה שקורים
בל"א (געדווד), אם לדעת
שלימותו ויתרונו על שאר
אנשים בלי לבזותם, גם
להשתעשע עמהם בלי קפץ
התרוממות עליהם, מה
שקורין בל"א (דעאווטה,
בעטיידענהייט), תכונה
בל"ע בשם ענוה לפי שאלו
המדות קרובות באמת,

דוא

ואל השם ב"ה השלם מכל שלם ורס על כל רס, המשגיח עלינו ועל לרבנו והמטיב אתנו אף אם
נכעיסהו באולתנו, תרגם הרב ענוה ע"י תיבות (הערחבלוטסאונג), כדרך וירד ה' לראות (בראשית
י"א ע"ג פירושו), ושעור הכתוב מדת ענותך להשגיח עלי ולהעיר על משפטי, היא תרבוני כמו תגדלני.
(לז) תרחיב, המרחיב לעדיו אינו נוח ליפול, וכן הוא אומר בלכתך לא יכר לעדך (רש"י) וזה נכון
מאד, כי אז תבוא מסעך הכבידות באמצע הגוף כראוי, אבל בלעדים לריס לא יסעודו הרגלים את כל
הגוף כראוי, ואז יטה לכפול כידוע לחכמי התולדות: וזה טעם מעידת הקרסול', אם כבר חלף מהם
הכח לחזק ולסעד את בנין הגוף: החלק ה"ו יגיד איך יפעול דוד באמצעיי האלו את מפתח האויבי':
(לח) ארדוף, אמר הראב"ע וטעם תרחיב בעבור ארדוף עב"ל, והר"ם חנר בת"ה הא (נון) את
כל החלק הזה אל הקודם לו, ביחס המסובב אל סבתו הגורמת: (לט) אמצעם, (כל כך עד)
לא יוכלו קיס (כי אם) יפלו תחת רגלי, תבין מזה סימני סת"ב שהביא הר"ם, גם טעם
קדימת הקימה לכפילה: (מ) וחאורני, הכפיל הענין לאמר כן וכדרך הזה תאורני וגו' והו"ו
המשפכת מושכת עלמה ואחרת עמה ותאורני ותכריע: (מא) ואויבי, באלו אמר נתת לי עורף
אויבי בנוסם כמו ידך בעורף אויביך (הראב"ע). ומשנאי, נתת לי למען אלמיתם: החלק ה"א
ידבר מהתפעלות האויבים: (מב) ישועו ואין מושיע, ואם גם ישועו אל ה' הקרוב לכל קוראיו
עב"א אותם לא יענה: (מג) אריקם, אם הוא ברי"ש ענינו אשימם לריק, בל"א (פֿעריניכטען)
ואם הוא בדל"ת שעורו אשימם דק כנגד ואשקם, והוא היותר נכון, וכן תרגם הרב
(זערטרעטען), וכן הוא נמלא בספר שמואל בדל"ת, ואמר האברבנאל שם ח"ל, ואמר בספר
תהלים אדיקם לבד עב"ל (עיין סס), ויתכן היות שני שרשים מענין אחד כמו טוב יעב, הלך
ילך כן דוק דקק כנ"ל:

ה מ ע מ ר

א' ד"ה קרסול פי' אסת וירא ולועז קבילי"א, והנראה לי בזה שהלעז בחגיגה שם וכן
בברכות (נ"ד ב') ד"ה בקרסוליה שלועז קבילי"א ולא הזכיר מלת אסת וירא אין זה ל"כ
כ"א לשון איטליא caviglia (דעז טיהנביון טע הענטען). ואם כן אין מקום לדברי תוס'
(מנחות ל"ג א') ד"ה הו דעבידי וכו' שהוכיחו מגמ' דיבמות שם דעל כרחין אסתוירא היינו
עלם

(מד) תִּפְלְטֵנִי מִרִיבֵי עַם
 תְּשִׁימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם
 עִם לֹא־יִדְעֵתִי יַעֲבֹדוּנִי:
 (מה) לְשִׁמְעֵ אָזְן יִשְׁמְעוּ לִי
 בְּגִי נִכְרַ יִכְחָשׁוּ לִי:
 (מו) בְּגִי־נִכְרַ יִבְלוּ
 וַיַּחֲרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם:
 (מז) חִי־יִהְיֶה וּבְרוּךְ צוּרִי
 וַיְרוֹם אֱלֹהֵי יִשְׁעֵי:
 (מח) הָאֵל הַנּוֹתֵן נִקְמוֹת לִי
 וַיְדַבֵּר עַמִּים תַּחְתָּי:
 (מט) מִפְּדֹטֵי מְאִיבֵי
 אֶף מִן־קַמֵי הָרוּמֵמֵנִי
 מֵאִישׁ חָמָס תִּצִּילֵנִי:
 (כ) עַל־כֵּן וְאוֹדֶה בְּגוֹיִם יִהְיֶה
 וְלִשְׁמֵךְ אֲזַמְּרָה:
 (כא) מִגְּדֹל יִשׁוּעוֹת מַלְכוּ
 וַעֲשֵׂה הַסֵּד וּלְמַשִּׁיחוֹ
 לְדָוִד וּלְזֶרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

(מד) תפלטני מריבי עם
 שלא חשש בדין ישראל
 להטות משפט ולא לשעבד
 בישראל יותר מן הרשות:
 השישי לראש גוים. שאין
 עונש בהם: (מה) לשמע
 און. אפי' שלא בפני אלה
 שיאמרו שליחותי: ישמעו
 לי. יסירו אל משמעותי
 ויהיו בשמעים לדברי:
 יכחשו לי. מחמ' יראה:
 (מ) יבלו. ילאו כמו נבול
 תבול (שמות י"ח) דמתרג'
 מילאה תילאה. ומנחם
 פי' כמו אחרי בלותי
 (בראשית י"ח) וכן פירוש
 נבול תבול: ויחרגו. לשון
 אימה מחדרים אימה
 (דברים ל"ב) מתרגמינן
 חרות מותא: ממסגרותיה'.
 מקמת יסורי מסגרות כלל
 שאני מסגירם שם ומייסרין
 בהן. ויחרגו ממסגרותיהם
 מנחם פתר אותו לשון
 רפיון חגור' ופירושו ויתרמו
 ממסגרותיה'. ודוגש פתר
 ויחרגו ממסגרותיה' ויפסחו
 מכבליהם הנתונים על
 רגליהם ופתרון ויחרגו
 ויפסחו כדמתרגמינן חגור'
 סא"ל: (מו) מי ה'.
 העושה לי כל זאת:
 (מח) הנותן נקמות לי.
 נותן בי כח להנקם מאויבי:
 וידבר. ויהרוג לשון דבר.
 ל"א כמו וינהג דמתרגמינן
 ודבר. וכן חברו מנחם
 וגם כן חבר ידבר עמים
 תחתיו (לקמן מ"ז) סא"ל:

לשנצח

במקומי ושלופי כענין שנאמר אתן אדם תחתך (ישעי' מ"ג)
 נתתי כסרך מלרים (שם):

הזמים

המער

עלם הזורד מן הזוק עד הרגל ולא קבילי"א ע"ש, ויתכן שבזמן רש"י היה לשם קבילי"א בל"ז
 שתי הוראות כלומר פרק העליון המחבר הרגל עם הזוק, והרגל עד פרק התחתון המספר זה
 העלם עם כף הרגל והנקרא ג"כ cheville (פוסקנעכעו) וכאז שפי' בערבין (י"ט ב') ד"ה
 האי י יס תוירא, והעיקר שם קרסול יורה על העלם הזורד מן סוף הזוק עד כף הרגל
 והוא הרגל עלמו. (-ה).

ת ה ל י ם י ח

ב א ו ר ס ט

(מד) דוא שיטצעסט מיך פֿאַר מייטערייא ;
מאַסט מיך צום הויפט ענטפֿערנטער רייכע ;
מיר אונבעקאַנטע פֿאַלקער דיענען מיר ,
(מה) זינד אויפֿס געריכט מיר אונטערטהאַן .
דער באַרבאַרען זאָהנע שמי עלן מיר ,
(מו) (דיא זאָהנע דער באַרבאַרייא פֿערשמאַצטען ,
ציטטערן אויס איהרען פֿעסטען הערפֿאַר .

12.

(מז) עוויג לעבט דער הערר ! פֿריוו מיינעם האַרטע !
פֿעהרררליכונג דעם גאַטטע מיינעם היילם !
(מח) דעם גאַטטע , דער מיר ראַכע גיבט ,
אונד צווינגט פֿאַלקער אונטער מיר ;
(מט) דער מיך פֿאַר פֿיינדען שיטצט ;
מיך פֿאַר עמפֿאַרען זיכערט ;
פֿאַן יענעם אונגערעכטען מאַנע רעטטעט .
(נ) דאַרום דאַנק איך דיר , עוויגער ! אונטער דען היידען ,
אונד ריהרע דיר מיין זאַיטענשפיעל ;
(נא) דיר , דער זיינעם קאַניגע גראַסעם הייל בעווייזט ;
(דער וואָהל טהוט זיינעם געזאַלבטען , דור ,
(אונד זיינעם זאַמען עוויגליך .

גאַט .

(מד) מריבי עם, של ישראל
המורדים בו, כאשר נמלך
בס' שמואל, ולזה תרגם
הרב (מייטערייא) שנינו
מיר' העבדים באדוניה'.
גויס, אחרים אשר לא
מישראל המה: לא ידעתי,
הם רחוקים מארצי:
(מה) ישמעו לי, יסורו
אל משמעי ויהי נשאים
לדברי, (רש"י): בני בכר,
עמ"ש נשיר ט' על הלת
גויס, וזה יתכן ג"כ על שם
נכרי: יכחשו לי, מראי'
אותם לעבדי רננו' ונאמני'
ואם באמת בלבם ישאו
איתי, בני נסל פקדי עליהם,
כל זה נכלל בהתיבה
האשכנזית (ט וי כ עלן)
שהביא הרב בתרגומו:
(מו) יבלו, מלשון נבול
תבול. ויחרגו, עינו
התנוודות איברי הגוף בעת
שיפחד האדם, נל"ח (ליט)
טערן, בעבען, וטעם
ממסגרותיה' שירולו בפקד

ואימה מהערים הנזכרות שנסגרו בס מפני. החלק הי"ב, והוא תמימת השיר ביהודה:
(מו) חי, הטעם כי מי לורי לעולם, ולעולם יהיה רם אלהי ישעי על כן לא אפחד
(הרב"ע), וזה היפך שונאי שהם לעולם בפקד תמידי, ויהיה לפ"ז אותו המאמר עם
המאמר הקודם רעיונות חזרות, ותעלה אשה את אחותה על המטענה, כמו שכתבתי בסוף
שיר ב', ולכן הוא סמוך: (מח) וירבר, לשון כניסה והריגה מענין דָּבָר וכן ותדבר את
כל זרע הממלכה (דה"ב כ"ב): (מט) מאויבי, הם האומות. מן קמי, הם עבדי המורדים.
מאיש חמם, זה שאול, כוון הרב המתרגם לזה בתיבת (יענען): (נ) אורך, אתה המגדיל
וגו': (נא) עולם, כל עולם שנמקרא זמן רב הוא, והוא פחות מנלח שאינו מוגבל בזמן,
תבין מזה כוונת הר"ם שתרגם (עוויגליך), ועיין מה שכתבתי לעיל בסיום שיר ט"ז בתיבת
נלח. והנה אם נתבונן היטב בשיר זה, נראה שאין בהלקים האחרונים אותו ההוד, ותפארת
המליכה הנמלאים בתלקים הראשונים ובכרט בתלקי ג' ד', וזה לראי' על מה שאמרנו בהקדמתנו
שכל עוד שתתרגם בענין מה הולאת הכוחות אל הפועל, אשר קראנוה בשם עשיה, והמכונה
נל"ח בשם (הונדונג), אזי יפעול הענין ההוא בנפש, ויהי ראוי לכוונת המליכה יותר משאר
ענינים, אשר תעדר בהם העשי' ההיא. וגם את זה ראיתי, על ההבדל שבין השירה הזאת
הכתובה כאן, ובין אותה השירה עלמה הנמלאת כבר בתובה על ספר שמואל הנביא, שהוא
גדול מאד, וירגיש כל משביל בהתבוננת מעט שיחסר שם במליכה, גם במשלים, גם במאמרים,
אותו הויפי ואותה הנועמיות הנמלאים לרוב בשירה שלפנינו. והנה הרב אברהםאל מנה שם ע"ד
חלופים, מהם במאמרים מרובים מהם במלות ומהם באותיות, כלם באחד יעידון ויגידון
שהשניים האלה נעשו לכוונה גדולה ולתקון המליכה לעת זקנת המשורר, אחרי שנבר היתה
השירה הזאת שגורה בפיו מימי קדם, וכן הוא דעת האברהםאל שם, שהאריך בבאורם והלך בו
לפי שיטת פירושו (ועיין שם), ואני לא אליג לפיך רק איזה חלופים, ומהם תקיש על השאר;
(סס) ישת חשך סניבותיו סכות, חשרת מים עני שחקים, ב' מאמרים בעלי ד' ד', שאין להם
מנור נאה עם המאמרים הקודמים שהם בעלי ג' ג', (כאן) ישת חשך סהרו, סניבותיו סכות,

חשכת

יט (ב) השמים מספרים כבוד אל. המשורר עלמו פירש את הדבר אין אמר ואין דברים. אין מדברים עם הכריות אלף מתוך שכל הארץ ילא קים ומאירים לכריות מתוך כך מספרים הכריות כבוד אל ומודים ומנרכין על המאורות: ומעשה ידיו מגיד הרקיע. הכיכבי' ואת המזלות שהם מעשה ידיו של הקב"ה אשר הם הם כמ"ש ויתן אותם אלהים ברקיע השמים (ראשית א') ומשם מגידים כבודו. סא"א: (ג) יום ליום יביע אומר. מעשה בראשית מתחדש מיו' אל יום לערב חמה שוקעת וזורחת לבקר ומתוך כך יביעו הכריות אמרי שנה על ידי הימים והלילות שמורים את הכריות לקלס ולהודות. (מנחם פתר יביע לשון מעין נובע סא"א): יסוה. לשון הגדה:

גדולת הבורא ב"ה מבריאח שמים וארץ, ומנתינת חתור. המאירה עינים.

(א) למנצח מזמור לדוד:

(ב) השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע: (ג) יום ליום יביע אומר ולילה לילה יתוה דעת: (ד) אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם: (ה) בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם לשמש שם אהל בהם:

והוא

(ה) ככל הארץ ילא קום. קו השמים שהם נמתחים על פני כל הארץ ומזמת כן בקלה תכל מליהם שהכל מדברים בנפלאות שהם רואים: לשמש שם. הקב"ה: אהל בהם. בשמים מכאן שהשמש נתון בתוך חיקו תחומא: והוא

ב א ו ר

חבת מים, עני שחקים, מעתה הם יד' מאמרים, הראשון הוא בעל ג' כדרך הקודמים, והג' האחרונים בעלי ב' ב' יביאו את הנפש לידי אותו ההתפעלות שזכרנו לעיל בפ' זה. (שם) מונה נגדו בערו נחלי אש, (כאן) מונה נגדו עביו עברו ברד וגחלי אש; (שם) ירעם מן שמים ה' ועליון יתן קולו, (כאן) ירעם בשמים ה', ועליון יתן קולו ברד וגחלי אש, דוק ותשנה שגם חיבוש עביו עברו, גם כפילת מאמר ברד וגחלי אש, גם ב' בשמים, ישלימו את המליכה עד למאד, ע"ד שהערנו לעיל בפסקוקים האלה. (שם) וישלח חלים ויפילם, וברקים ויהמם, ומה ענין כאן למאמרו בעלי ג' ב' שבוונתם לעורר החמלה או החנינה (עיין הקדמ' הר"מ לבאורו על שירת הים), (כאן) וישלח חליו ויפילם, וברקים רב ויהמם. ב' מאמרים בעלי ג' ג' ככל הקודמים, גם מלת חלים תורה על חלים בעלמא, מלת חליו עם הכנוי תורה על חלי הקב"ה שהם שנונים מאד, ברד וגחלי אש. (שם) בנערת ה' מנשמת רוח אפו, (כאן) בנערת ה' מנשמת רוח אפק, הכנוי הנוכח ירומם וינשא את המליכה עד למאד כי במה שיסוב המשורר את הדבור אל ה', ידמה לנו כאלו הוא עומד לנגדנו ופועל, כל הפעולות הללו, נשא עינינו אל השמים וכבוד ה' מלא את הענן. ואני לא אחריק עוד, אך לעוז את השאר אל הקורא המשכיל שירכה להתענג בחקירה זו, ובהתבוננו ימל' שכל השינוי' הם לתועלת מה, או ליופי המליכה או ליופי המאמר, ודי למבין.

ה מ ע מ ר

יט (ד) אין אומר, לפי הפשוט הענין כי מה שהשמים מספרים והרקיע מגיד אין זה אומר ודברים בקול והברה, כי קולם בלי נשמע, וככל זאת ילא קום ככל הארץ וכו', וכן דעת הראב"ע, ויתורגם: (היער זיכר קיינע רעדען קיינע ווהרטע, ניכט הארבעטער איזט איהרע

יט

גאטטעס גראַסע אין דער שאַפֿונג, לאָב זיינעם
ערלייבט ענדערן געזעטצעס.

(א) דעם זאָננכייטער, איין פּאָלם דוד'ס.

(ב) דיא היממעל ערצעהלען דיא עהרע גאָטטעס;
זיינער האַנדע ווערק פֿערקינדעט דיא פֿעסטע.

(ג) איין טאָג שטראַמט עם דעם אַנדערן צו,

אונד נאַכט גיבט דיעזען אונטעררייכט דער נאַכט.

(ד) קיינע לעהרע, קיינע וואַרטע,

דערען שטיממע מאַן ניכט האַרע.

(ה) איבער דען גאַנצען ערדקרייז טאָגט איהרע זאָיטע;

איהר פֿאַרטראַג דרינגט זאָ ווייט, אַלס דיא בעוואַהנטע

וועלט;

דאָרט הין, וואָ ער דעם זאָננענגלאַנגן איין צעלט אויפֿשלוג:

ער

יט (ב) השמים, כבר אמר
הר"ם החוקר השלם
במ"א, ידוע שנתקדו וטובו
הגדול נתן ה' בלב כל איש
שכל ותנונה ודעת להשיג
דעות אמיתיות ונכונות
בדרכי ה' והנהגתו והשגתו
בעולם למען הגיע אל
השלמות הנרלה והמכוון
מאתו יתברך בכריותיו,
לא שמסר את הדעות האלו
לבני אדם ע"פ וביא וע"י
אומר ודברים, באמר מסר
לעם סגלתו את תורתו
הקדושה, כי היא מורשה
לקהלת יעקב לבד, ולכן
אפשר שתהא מוגבל במקו'
בזמן ובלשון, לא כן הטובה
הכוללת הזאת שחלק ה' לכל

בני אדם יושני חבל שהיא אינה ראוי להיות מוגבלת לא בזמן ולא במקום, אבל לריך שתתפשט בכל דור
ודור על העולם כלי, אם תסבב את התכלית הנרלה מאתו יתברך, אכן הדרך אשר נחר השם להכניס
בלב המשיבילים דעות אמיתיות לאהבה וליראה אותו, הם הם חקי הכריות אשר כלם בחכמה עשויים
וגלויים לעין כל משביל, גם יביר כל חוקר נאמן את בוראו ויעמוד על אמיתת ושלמות עולמותו, ויעיין
על דרכיו שהם כלם בלדק משפט ומישרים, ויאהוב גם הוא ללכת בהם למען אשר יגיע אל השלימות
האפשר לכל עלם בעל תכלית, וזה שאמר המשורר במ"א ממורח שמש ועד מבואו מהלל שם ה' (לקמן ק"ג),
וכן אמר הנביא בשם ה' לבאות כי ממורח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים ובכל מקום מקטר מגש לשמי
ומנחה טהורה כי גדול שמי בגוים (מלאכי א'). והנה גם לנו בני ישראל, אף שיש לנו חקים ומשפטים
לדיקים המביאים אותנו לחיי עד, מלוא עלינו להשיג את דרכי השם מזד פעולותיו הנכבדות
כמו שהאריך על זה בצל חובות הלכדות בשער התנונה (ע"ט), ועל הענין הנכבד הזה תקן
המלך ע"ה את השיר שלפנינו ואמר השמים וגו'. מספרים, במהלכס ובסנוב' על סדר נכון
יראה כבוד האל יתברך ואותו הוא הספור וההגדה (מדברי רד"ק). ומעשה ידיו, כפל ענין
נמלות שונות, כי מעשה ידיו הם כבודו של הקב"ה, והשמים נקראו ג"כ רקיע (מהנ"ל). הרקיע,
הוא האויר אשר השמש והירח והארץ וכל הנכבדים והמזלות תלויים בו במאמרו של מלך בלי
משען ומשענה ולא ימוטו, וזה שקורין לו בלשון אשכנז (דיו פֿעסטע): (ג) יביע, מלשון מבועי
מים, כלומר שאותו האומר לא יפסוק אבל יהי' הולך ונובע מיוס אל יוס (רש"י והראב"ע),
וכן תרגם הרב (לוטטרואען). יחווה, לשון הוראה, כמו אהוד שמע לי (איוב ע"ו), וכן תרגם
הרב (זונטעררייכט געבעט). דעה, דעת כבוד האל ורוממותו, כוון הר"ם לזה בתיבת (דיעזען):
(ד) אין אומר, מפרש ואומר שהאומר וגם דברים שזכר, אין זה אותו אומר ודברים אשר בטבעם
בלי השמעת קולם למרחוק, אבל הוא נשמע בכל הארץ, ויהי טעם בלי נשמע כטעם על בלי
הגיד לו (בראשית ל"א) ששניהם אינם סימן השלילה, כי אם חלק מהשם, כמה שיאמר בל"א
(דעז ניכט זאָגען, דעז ניכט האַרען): (ה) קום, לדעת הר"ם הוא שם למיתרי הנבל'
והכנורות אשר מהם יוליא המנגן את הקולות, בל"א (זאָיטע), ואמר המשורר שקוי השמים
הם נמשכים מקלה הארץ עד קלהו והקול נשמע בכל מקומות העולם, היפך בלי נשמע קולם,
ויהי'

המעמר

טטיחוע, חונד דאָך טאָנען איהרע זאָיטען א"ז"ו). (ה) לשמש, כבר אמרו זה פעמים כי רוח
אמונת העם תמיד בפי המשורר, וידוע הוא כי נימים ההם ובעת ההיא חשבו ההמון, כי השמש
לעת ערב תבוא צעמקי ים הגדול (זאָען) ומשם תורח שוב צבקר, וע"ז אמר השליח כי מליהם
יגיעו עד מרחבי ים והוא קכה חבל אלו שם לשמש אהל בהם ומשם צבקר תלך כמתן מחדרו.

(ו) והוא כחזן יולא מחמתו. ככל ביקר. וזה שאמר השמים מספריו כבוד אל: (ז) ותקופתו על קפות. הקפת סביבו מקלה אל קלה: ואין נסתר מחמתו. אלמל' נתן ברקיע התחתון לא היה אדם נסתר מפניו מפני חמימתו שזמ' ולבנה ברקיע השני כדאמר' ז' רקיעי' הס. ווילין. רקיע. שחקים. זביל. מכו. מעון. ערבות ומוג' להם כסדרן. ווילין אינו משמש כלום. רקיע יש בו חמה ולבנה כוכבים ומזלות כו': (ח) תורת ה' תמימה. גם היא מאירה כשמש כמו שנאמר בסוף הענין מאיר'

(ו) והוא כחזן יוצא מהפתו
 ישיש כגבור לרוץ ארה:
 (ז) מקצה השמים ומוצאו
 ותקופתו על קפות
 ואין נסתר מחמתו:

(ח) תורת יהוה תמימה משיבת נפש
 עדות יהוה נאמנה מחכימת פתי:
 (ט) פקודי יהוה ישרים משמחי לב
 מצות יהוה ברה מאירת עינים:

יראח

עינים ואומר (משלי וי') כי נר מלכה ותורה אור. ד"א ואין נסתר מחמתו ליום הדין וליהט אותם היום הנא (מלאכי ג') אבל תורת ה' תמימה משיבת נפש לדרכי חיים ומגינה היא על לומדיה מאותו להט כמו שנאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש לדקה ומרפא וגו' (שם): משיבת נפש. משיבתו מדרכי מיתה לדרכי חיים: עדות ה' נאמנה. נאמנת היא להעיד בלומדיה: מחכימת פתי. נותנת חכמה לפתאים: (ט) ברה. מלהרת: תורת. עדות. פקודי. מלות. יראח. משפטי. ששה כנגד ששה סדרי משנה ובין כל שם ושם חמשה מינות עם השם ענמו כנגד חמשה חומשי תורה וקוים בסופן אמת לדקו יתרו. כלם יחד מתקונים נחסד ואמת:

ונסת

ב א ו ר

ויהי' מאמר זה מקביל למאמר שלאחריו ובקלה תכל מליהם. ובמו שהפי' הזה נעים מאד מפאת המאמרים בן הוא נכון עד מאד מפאת ענין המשל, כי כמו שהכלי הזה אינו מוליח את הקול ברכו ונדעהו, אלא בדעת המנגן המנועע את המיתרי' כרלונו, כן גם השמים אינם מספרים כבוד אל בעצמם ובדעתם, אלא ברכון הצורא יתעלה שנתן בהם את מופתיו הגדולים שמש וירח וככבים. מליהם, דע כי נמלאו ג' שרשים בל"הק מורים על ענין הדבור, והם דבר, אר, מלל, וכמהו נמלא גם בל"א ג' פעלים מורים על ענין זה (רעדען, זחגען, טפרעכען), וההבדל שיש ביניהם גם בעברי גם בלע"ז (שאם לא נוונו מניחי הלשון להבדל מה, לא היו משמשי' בסימנים משתני' שאינם מועילים כלל אך מביאים לידי ערוב ובלבול הדברים) לדעתו כך הוא, שרש אמר הונח על סדור התיבות וסימנים שהונחו בעלי הלשון גם על הליוויים והרעיונות שיעלו בנפש האדם, גם על חבוריהם ע"י הכח השופט אשר בה, וזה יבונה בל"א (זחגען); והתקשרות איזה מאמרים בנחיצת תוכן ענינם והנמשך מהם, תכוונה דבור (איינע רעדען), בנינו בנין הכבד צדד (רעדען) כלומר הולאת דבר מה, נמשך מזה א' מה שאמר הר"ה בנאורו על התורה על מלת לאמר ח"ל, בכל מקום שיזכיר בעל לשון הקדש דברי האומר כמות שהם בלי לשונות הגוף מוכח אל נסתר (דהיינו שיקפיד על סדור התיבות), לריך שתקדם להם האמירה כמו ויאמר או לאמר, והטעם (פאָגענדע ווּוּרטע), או (וויז פּאָגט), עב"ל (ע"ש), וכן בל"א נאמר (ער זחגעטע לוּוּוּהק, טהוּע דיעעטעם), אבל (ער רעדעטע מיט חיהק, דחט ער דיעעטע טהוּוּ זחָוּוּ); ב' מה שאמרו חז"ל דבור קשה מאמירה, כי גם משפט אחד יקרא מאמר, וכן אמרי' חמירה בעלמא הוא (איינע באָסע זחגען), מה שאין כן בדבור, המורכב ממאמרים רבים, בשקיל הדעת וטעם וסברה. אך הכלל השווה שבין אלו ב' השרשים הוא, שהם שייכי' גם בלב, כי כן מלינו ודברתי בלבי (קהלת ב') ויאמר אל לבו (בראשית ח'), וכן בל"א

זין

תהלים יט

באור עא

(ו) ער שטר אהלט הערפאר גלייך איינעם ברייטיגאם אויס זיי נעם ציטמער ,

אונד פריידיג , וויא איין העלד , דורכלייפט ער זיינע באהן .

(ז) פאן יענער היממעלסגרענצע געהט ער אויס , דען קרייזלויף דורך , ביו וויעדער צו איהר הין , אונד ניכטס בלייבט זיינעם שיין פערבארגען .

(ח) דיא לעהרע גאטטעס איזט פאללשטענדיג , לאבט דיא זעעלע ,

זיין צייגנים איממער טרייא , טאכט אלבערן וויזע .

(ט) גראדע זינד דעם העררן בעפעהלע , ערפרייען דאז הערץ ; לויטער זיין געבאטה , ערלייכטעט בלאדע . אויגען ;

(חין זיך רעדען , חיכעלנע ; גען) , גס (לו זיך זעלבסט זאגען) , ושייני' גס נכתיבה ורמזה , כמו וידבר אל הגילה את כל דברי ה' אשר הראני (יחזקאל י"א) , ויאמר חירס מלך לור בכתב (ד"ה ב' ב') , וכן בל"א יאמר (חיינע געטריעבעט נע רעדע) , גס (חין חיינעק בריעפע עטוואס זאגען) , אל שרש מלל אינו נופל אל על הולאת העינים

בנלי המבטא, בל"א (דאז טפרעכען) בנינו ג"כ בנין הנכד כלומר הולאת המלין, וכן הוא אומר והולאת מפיך מלין (איוב ט"ז) וקול מלין אשמע (שם ל"ג), ואומר מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו (לקמן ק"ו), גס אס יאמר בל"א (זיט זיך זעלבסט טפרעכען) , הכוונה שזוכיא מלין מפיו בינו לבין עצמו . ויש לדבר עוד על זה , אבל כבר הארכתי יותר מדאי , ואני לא באחי אלף להורות כונת הר"מ שתרגס כאן מליהס (פארטרנג) כלומר מה שהס משמיעים לאחרים , והוא עד"מ . לשמש , כלומר מליהס מגיעים עד מקומות השמים אשר בהם נטה השב"ה אוהל לשמש והוא משל אל קלות המזרח והמערב , כי השמש נבואו ובנאתו דומה לאיש שיכנס ליעת ערב באהלו ללון ובנקר ישוב וילא לפעלו , ועתה כשעלה על רוח המשורר רעיון השמש הגוף הגדול אשר כל התנועות והשנוי' גס בגופי' עליונים גס בתחתונים תלוי' וקשורי' בו , יוסיף לדבר עליו במשלי' לפאר את המליכה , ואמ' : (ו) והוא , בשחר יולא על הארץ בזהרו ובהדרו כהן היולא מחפתו שמש וטוב לב . ישיש בגבור , שהוא בטוח שלא יבאל במרוכתו , ויפה אמר הרד"ק ו"ל , והגלתו זריחתו הוא השאן ע"כ , וגס האדם ההולך בדרכיו כפי חקי התולדות , לא יוסיף גס זלא יגרע מהס , אשריו וטוב לו , כי הוא בודאי יגיע אל האוצר האמיתי , כאשר האריך נ"ז בעל עקרים בספרו כפי' המזמור הזה , (ע"ש) : (ו) מקצה , הידוע והוא ממזרח , כוון הר"מ לזה בתיבת (יענע) . וחקושחו על קצוחם , על כל קלות השמים מהלכו , ואמר ותקופתו שפירשו סגובו לפי שלמראות העין יסוב כל הרוחות עד שישוב למקום זריחתו (מדברי הרד"ק) , ובענין זה תרגס הרב נ"י . ואין גסחר מחמתו , אמר המשורר כמו שזכרות השמש במרוכתו יתפשטו על כל העולם כלו באורו ובחמו כן תירת ה' אשר שס בחקי בריחתו תתפשט על כל יושבי תבל ללמד דעת ויראת ה' כמו שזכרנו לעיל (ועיין גס' הנכבד שחבר הר"מ בל"א וקרא לו בשם ירושלים) , וזה שאמר אה"כ תורת ה' תמימה וגו' : (ח) תורת ה' וגו' , עד לדקו ימדיו , כלזה כפל ענין במלות שונות , ומאשנת הענין האריך בדברים , ואני אציג לפניך כפי' הפסוקים האלה מה שיש לי בנתיבת יד מרבי ומורי ה"ה ה' מוהר"ר יחזקאל הלוי מסטנאווע , לפי שהוא דבר דבור על אופניו , מיוקק שבעתים במלרף הזכמה ומסכים לדעת הר"מ נ"י , ו"ל , תורת ה' תמימה , חורח ענינו לזור כמו זאת תורת הבית בראש ההר (יחזקאל מ"ג) , והטעם לזור זה המליאות בכללו הוא שלס בתכלית , כי לו הי' אפשר להיות המליאות באופן היותר שלס , ה' הטוב לא ימנע הטוב . משיבת גשש , תהנה נפש משיגה במשפט כל משיג מושג שלס כמו הראות שיהנה בראית לזור מפואר , והשמע בשמיעת יפה הקול מטיב נגן כן כל מבין דבר מה בתורת ה' יהנה לאורו וישיב את נפשו . עדות ה' , הס סימני החכמה הנראי' בפועל כפי' ית' אשר הס המה יעידו ויגידו כי יש אלהים שופטים בארץ , וכי הוא יתברך שלס בתכלית כי שלימות פעולה תורה על שלימת פועלה . ואמנה , קימת לעולם , מטעם מימיו נאמנים , ויתבאר עד"ה כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהי לעולם . מחכימת פתי , זה ג"כ כמבואר מאד , כי מי פתי יסור הנה לראות נאות ה' בפועל כפיו , הלא תסור מעליו אולתו בראותו החכמה אשר יסד ה' ביצוריו : (ט) שקודי ה' ישרים , ענינו מנוי מטעם ויפקד המלך פקידים , והטעם הפקידים שהפקיד ה' בעולמו , עד"ה כי גבוה מעל גבוה , לא יעשה עול (ואס שתרג' הרב מענין (געועטלע) לא (געועטלע) והוא בודאי היותר נכון , הנה עכ"ז באמת הוא אהד , ע"ד עושה מלאכיו רוחות , והפקודים הס הפקידים) . מושמחי לב , כמו שהרואה דבר עול יעלב בו , כן הרואה יוצר דבר אמת יאמח בו . מצות ה' ברה , הוא פועל ה' ומעשהו , כי הוא לזה ונבראו . מאירח עינים , מאיר עיני כל

(י) יִרְאֵת יְהוָה וּטְהוֹרָה עֲמַדַת לְעַד
 מִשְׁפָּטֵי יְהוָה אֱמֶת צִדְקוֹ יַחֲדוּ:
 (יא) הִנְחִמְדִים מִזֶּהָב וּמִפָּז רֹב
 וּמִתּוֹקִים מִדְּבַשׁ וְנִפְתַּת צוּפִים:
 (יב) גַּם־עֲבֹדָה נִזְהָר בָּהֶם
 בְּשִׁמְרָם עֵקֶב רָב:
 (יג) שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנְּסִתְרוֹת נִקְנִי:
 (יד) גַּם מִזִּדִּים חֲשָׁךְ עֲבֹדָה
 אֶל־יִמְשְׁלוּ־בִי
 אִזְ אֵיתָם וְנִקְתִּי מִפֶּשַׁע רָב:
 (טו) יִהְיוּ־לְרִצּוֹן וְאִמְרֵי־פִי וְהִגִּיזוּן לְבִי
 לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

למנצח

(יא) ונסת צופים - ומתק צופים. ומתק צרוויקא"ש בלע"ז. ומנחם פתר ונסת ל' טיפה וכן נוסת תטופנה (משלי ה') נפתי משכבי (סס) סא"א: (יב) בשמר' עקב רב. נוהרתי בשמירת' בשביל רב טובך אשר לפנת וללשון הזה עקב כמו (ראשי' כ"ו) עקב אשר שמע אברהם בקולי. ד"א עקב רב. סופן של ת"ח לבוא לירי גדולה. עקב לשון סוף ויש לו חכר בלשון משנה עקבות משיחא: (יג) שגיאות מי יבין. אני נוהרתי בהם אבל אי אפשר להזהר שלא אשגה בהם ואתה נקני מנסתרות שנסתרו ממני ולא ידעתי בחטאי בשגגה: (יד) גם מזידים. מן הזדונות: אז איתם. אהיה חמים אמרו חכמים למה דוד דומה לכותי המחזיר על הפתאי. והם מערימי'

בדבר יותר מכל אדם תנו לי מים לשחות דבר שאין בו חסרון כים. משתה אומר יש כאן בכל קטן משתנו לו אומרים יש בכל בלא מלח. משתנו לו אומר תנו לי מעט לחם שלא יוקני הבכל. כך אומר דוד בתחלה על השגגות אח"כ על הזדונות ואח"כ על המרדי'. פשעי' אלו המרדים שמתכוין להנעים. וכן הוא אומר (מלכים ב' ג') מלך מואב פשע בי: (טו) יהיו לרצון. לפיכך לרצותך: יעקב

ב א ו ר

מסתכל בה לדעת שלימת ה' על ידם כמו שקדם: (י) יראת ה' טהורה, היא יראת הרוממות אשר לא תחכן המלאה בזולת מדע והשכל בכבוד הדר פועל ה' ומעשהו, כמש"ה ראשית חכמה יראת ה' שפירושו תכלית החכמה, המכוון ממנה היא יראת הרוממות הבאה אחרי ההשכלה בפועל ה' ומעשהו, וכמוה אמרו ז"ל אין ראשית אלא תורה, אין ראשית אלא ישראל וגו' בשביל התורה

ה מ ע ר

(יא) ונופת צופים, פירש"י מתק צופים ולועז צרוויקא"ש בלע"ז, ובמשלי (ט"ז כ"ד) פי' לוף דבש מתוק דבש בריש"קה בלע"ז fresque ובל' איט' fresco (פריט) כלומר miel fresque או miel vierge (יונגפערנהאניג, פריטער האניג) וזהו הדבש היותר מתוק אשר ילא ראשונה מן הכוורת ונקרא בל"א האניגוייט, ולכן פי' במשלי שם מתוק דבש (ד"ה). (יב) נוהר בהם, ידידי מהר"ם לנדא בסדר עיון תפלה שלו תרגם: (אויך דין קנענט ווטרד דורך יח עלזייכטעט) הנה הבין מלת נוהר מענין כוזה הרקיע (דניאל י"ב ג') ויפה תרגם כי גם הוראת ההוהרה (בעזעהרען, ווטרנען) הוא מעיקר הזה, יען אס יאירו עיני החוטא ישוב מדרכו הרעה, (ועיין געזעניום ערך זהר). (יד) או איהם, ידידי מהר"ם לנדא העתיק (דטן קטן חייך שחקקעלונקן ערטיינען) והוא בתרגום יונתן אהי בלא מוס, והנה נחלף הנו"ן בל"ס כי ענינו כמו איתן שהוראתו החווק, והכוונה אהיה איתן, אבל לדעת הרד"ק וכן נראה דעת הראב"ע הוא הנופעל מן תמים ובא נח תמורת הדגש.

- (ו) ריין איזט דיא פֿורכט דעס עוויגען, בעשטעהט עוויג! זיינע רעכטע עוויגע וואהרהייט, אַללעוואַמט גערעכט.
- (ז) ערווינשטער נאָך אַלס גאַלד, אונד קאַסטליך ערצט, דעם מונדע ליעכליער אַלס זיסער האַניגזייס.
- (ח) וואָהל איזט דיין קנעכט געוואַרנעט דורך זיא; גראַסער לאָהן ערוואַרטעט דען, דער זיא בעוואַהרט.
- (ט) (אונוויסענטליכע פֿעהלער, ווער בעמערקט דיא? בעוואַהרע מיך פֿאַר אונערקאַנטען זינדען!
- (י) ענטפֿערן מיך אויך פֿאַן איבערמיטהיגען געדאַנקען, לאַס זיא ניכט העררשען איבער מיך! זאָ קאַן איך פֿאַן פֿערברעכען פֿרייא, מיך דער פֿאַללענדונג נאַהען.
- (יא) (וואָהל מאַגען דיר געפֿאַללען דיא רעדען מיינעם מונדעם, געדאַנקען מיינעם הערצענס, דיר, עוויגער! מיין האַרט אונד מיין ערלאַזער!

גע

התורה שנקראת ראשית דרכו וגו' הרי שאלת ראשית תאמר על התכלית כמו שנאמרו (ועמ"ש הר"ם ע"פ בראשית בראשית). משפטי ה', הם המנהגים שהיא יתברך נוהג בהם את עולמו. אמח, ר"ל קימים לעולם ולא ישתנו כמ"ש הכ"ץ כל חדש תחת השמש, ואמרו ז"ל וישב היס לאיתנו תנאי התנה הק"כ"ה עם היס שיבקע. צדקו יחדו, בהרכבת המתנגדי' גם יחד בלי מריבה, כטעם עושה שלו' במרומיו, הלא תראה בכל מורכב אש ומים אשר המה מתנגדים באיכותיהם ילדקו גם יחד: (יא) הגחמדים מזהב, הכוונ' על העריבו' המושגת מהשגת החכמה אשר אם יתן איש את כל הון ביתו באהבתה בזה יבזו לו, ע"כ

דברי רבי ואלוסי המלאי' כל טוב: (יב) גם, מוסב על זוהר, כלומר דרכי החקים האלה הם טובי' מאד, גם זוהר עבדך על ידי שאל יבאל בחטא. בשמרהם עקב רב, כלומ' יש שבר גדול לשומריהם, ונקרא השכר עקב, לפי שכמו שהעקב הוא סוף הגוף כן השכר סוף המעשה, (כד"ק), וכן תרגם הרב צ"ח והי' עקב תשמעון תיבת עקב צ"ח הא' (ערפֿאָג), שהוא המסובב הנא באחרונה: (יג) שגיאות, הם הטעויות שנופלים בדעת האדם מפאת המוחשים שאינם שלמים באמת ולפעמים יחלפו הדברים ויבלבלו העיניים. מי יבין, מי יוכל לעיין עליהם ולכן נקני אתה מן החטאים הנסתרות ממני כלומר שמרני שלא יולידו המוחשים האלו תולדות שקריות כמות': (יד) גם מודים, כלומר גם תשיעני שלא תמשלנה בי הזדונות, דהיינו שדע שחטא ואיני שב ממנו, ע"ד הנא לטהר מקייעין אותו, ויתכן אשם זדים הוא שם תואר חסר המתואר כמו נסתרות דלעיל ושעורו רעיונים זדים. או איחם, כלומר כשאני זוהר בדרכי חקיך, וגם אתה תנקני מן השגינות ותמנעני מן הזדונות אז אקרב אצת אצת אל התמימות והשלימו' המכוון מאחך בצריאותיך, בהיותי נקי מפשע רב המונע את השקוע בו מן השתלמות: (טו) יהיו, כיון שסיים בתפלה שאל מהאל זיקבל תפלתו. והגיון לבי, כי דברים רבים ישוב אדם בלבו ולא יבין לדבר כן בשפתיו. וטעם לורי שבו אנטח בשאלתי, וטעם גואלי מהשגיא'ו' ומהזדונות (מדברי הרד"ק). גם בזה יתנבר דרך המלך, כן לסיים התפלה בלב שמח בתשועת אלהיו, כן להרים את המליכה בסוף השיר, לבעבור מלא'ו' נפש השומע, ולא ישכח ממנו גם אחרי הפרדו מעליו:

כ

להחשיל על רעהו ואוהבו כשהוא בעת צרה .

(א) לַמְנַצֵּחַ מוֹמָרוּ לְדוֹד׃

(ב) יַעֲנֶה יְהוָה בְּיוֹם צָרָה

יִשְׁׁבֶּה שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃

(ג) יִשְׁלַח עֲזָרָה מִקֶּדְשׁוֹ מִצִּיּוֹן יִסְעֶדֶה׃

(ד) יִזְכֹּר כָּל־מִנְחֹתֶיךָ

וְעוֹלֹתֶיךָ יְדֹשְׁנָה סֶלָה׃

(ה) יִתֵּן לֶךָ כָּל־בִּבְיָהוּבְךָ וְכִדְעֵצְתֶךָ יִמְלֵא׃

(ו) גִּרְנָנָה וּבִישׁוּעָתֶךָ

וּבְשֵׁם אֱלֹהֵינוּ נִדְגַל

יִמְכֵּא יְהוָה כָּל־מִשְׁאַלֹתֶיךָ׃

(ז) עֲתָה יִדְעֵתִי

כִּי הוֹשִׁיעַ יְהוָה מִשִּׁיחֹו

יַעֲנֵהוּ מִשְׁמֵי קִדְשׁוֹ

בְּגִבּוֹרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ׃

אלה

כ (ב) יענך ה' ביום צרה . המזמור הזה על שם שהיה שולח את יואב ואת כל ישראל למלחמה והוא היה עומד בירושלים ומתפלל עליה 'בענין שנאמ' (ע"כ י"ח) טוב כי תהיה לנו מעיר לעזור . ואמרו רבותינו אל שלא דוד לא עשה יואב מלחמה : שם אלהי יעקב . שהבטיחו בלכתו לחרן ושאר הנטחתו לכך נאמ' אלהי יעקב : (ג) מקדש . מהיכל קדשו שהוא שוכן שם : (ד) מנחותיך ועולתיך . הם התפלות שאתם מתפללים במלחמ' : ידשנה סלה . לשון שומן כמו (דברי' ל"א) ואכל ושבע ודען כלומר יקבלם ברכון בעולות מחיים : (ו) גרננה בישועתך . כשזשיע אותך הקב"ה גרננה כלנו להקב"ה . ובשמו נדגול נחאסף ונעש' חיל : (ז) עתה ידעתי זו היא הרננה שברק עתה כשזעה זו שנאה ליואב ולישראל . ידעתי שזפן המקום כי וענני משמי קדשו כי תשועתם היא תשועתי

ב א ו ר

כ (א) לדוד , הראב"ע והרד"ק אצרו שניהם כי פי' לדוד כאן הוא על דוד , ועיין מ"ש על זה לעיל בתחלת מזמור ג' , ויראה מתוכן השיר שחברו א' מהמזמורים על דוד נעת שנת במתי מעט את אויבו אשר בא להלחם עליו בחיל כנד מאד : (ב) יענך , וכן ישגב וגו' כלם מרכני' מהוה ועתידי , כלומר מעתה ועד עולם , וטעם ישגבך הוא כמו שאמר הרד"ק כי העזרה היא כמגדל עון שיגב אדם בו שלא ישלט בו יד האויב , וכן תרגם הרב (טיטלען) . שם אלהי יעקב , בעבור נכוד שמו (ספורני) והנכון שהוא כנוי לעלמותו כטעם יודעי שמך דלעיל (שיר ט') , ולדעת אחרים יהי' הטעם ישגבך להיות שמו נקרא על עמך אשר אתה מושל עליו , ויתורגם א"כ (דער כחאע גקטט יעקב'ס) , וטעם אלהי יעקב על כלל ישראל כי נקראו יעקב וישראל כמו אל תירא עבדי יעקב ועוד במקומות רבים (רד"ק) : (ג) מקדש , ממקום הארון שהוא בליון : (ד) יזכור כל מנחותיך , הטעם יעלו לפניו לזכרון לריח ניחח , ועיין מה שנתב הרב המתרגם בנאורו על החורה על פסוק וירח ה' את ריח הניחח (כראשית ח') , וטעם ידשנה ישמה דען כלומר שיאלת אש לשרפה ויקבלה ברכון (הרד"ק) וכענין זה תרגם הרב : (ה) כלבבך , שעורו כאשר עם לכבך . עצרך , ההסנמה נפשו האדם לכזור בדבר מה או בדך מה אחרי שקלה במאזני הבינה את הדרכים השונים אשר לפניה , או

(ה) יענע מיט וואגען אינר ריוויגעם צייגע;

וויד אין אונזערס גאטטעס נאמען.

(ז) יענע שטידען הין, אונר פאללען;

וויר שטעהען אויפגערייבט אינר בלייבען.

קאָהר

(ו) עוויגער! פֿערלייה! אונז זיעג!

דער קאָניג ערהאָרע ווען וויר פֿלעהען!

כא

טריאומפֿליער איבער דיא זיעגע דעס קאָניגס, אונר געבעט וועגען דער צוקונפֿט.

(א) דעם זאָנמיסטער, איין פּואַלם דודים.

1

(ב) עוויגער! דיינער זיעגעסמאַכט פֿראַהלאַקט דער קאָניג!

וויא יויכצט ער אָב דיינעם טריאומפֿס!

(ג) זיינעם הערצענס וואונש פֿערליעהסט דוא איהם;

פֿערוואַנטעסט ניכט, וואָס זיינע ליפּפען רעגען.

קאָממסט

הקורא א' על חפארת המליכה בהשמעת הפעל בדלת הראשונה, כי צמה שאמר המזורר אלה ברנב ואלה בסוסים ולא זכרמה ששעלו בהם, עזב אל הקורא להעלות בדמיונות כל הפעלות המולאית במלחמה, וידמה לנו כאלו נראה בעינינו את ערבוב ההמון הזה זה יכה בחנית וזה יורה בחץ, זה יפול זה יקום, זה ינוס זה רודף. ב' על החלק הזה שהוא בעל ארבע דלתות, הראשונה נלמדת אל השלישית, והשנייה אל הרביעית, באופן שהייתה מקבילות גם במונח גם בשמע ארון, והרב המתרגם הוסיף את התפארת הזה בתרגומו (ז) בכפילת חיצת (יענע)

בדלת השלישי, (ב) צמה שהחליף צב' דלתות האחרונות העבר למה, והעמיד ע"י את כל החיל הזה לעיניו. ג על השתנות החלקים המתאחדים בתכליתם לספ' את נלחין המלך ותשועתו מה' נאהבתו איתו, בח' הא' (פ' ב' ו') ינטיח המזורר את המלך כי כמו שענהו ה' עתה כן ינלחיו תמיד מכל דלותיו, בח' ב' (פ' ד' ו') יתן הטעם ע"י לאמר כי הוא חספן כך ובמנחותיך, ולא די שיילך אבל גם יתן לך כל מה שתבקש, בח' הג' (פ' ו') יגיד המסובב מזה. בח' הד' (פ' ז') יאמר שצב' לו הידיעה הזאת בנלחון הנפלא שהי' לדוד על אויבו הרב והחזק ממנו, בח' הה' (פ' ח' וט') יספר את הגם בפרט: (י) הושיעה, זהו שהיו לו עקי' במלחמה כמ"ש ואנחנו בשם אלהינו נזכיר, ופי' המלך האל שהוא מלך העולם ובידו להושיענו הוא יעננו וגו' (הרד"ק), וכפיל המזורר ויפרש את הקריאה הזאת (דחז פֿעור געטרייח) אשר צה הכליחו, כן לזכרון הטוב, כן לסיים בצרכה כלומר כן ישיע ה' ויעננו מ־תה וק עולם, ובהיות הצרכה ההיא כוללת, ואף הקריאה היתה במקלות, ראוי גם המאמר הזה לשיר במקלות, ולכן קוממה הרב בתיבת (קאָהר):

כא (א) לדוד, על דוד כנשיר הקודם (עיין שם), וכיוצא המזמור הזה היא שיר תודה לאלהים מעבד נאמן על הכללת מלכות אדונו: (ב) בעוד, אשר תחן לו ישמח המלך דוד, וכן טעם וביצועך. מה יגיל, כתב הרד"ק וז"ל: כתיב ביו"ד כמו יגיד דבר, והגימ' ל' בסגול מפני שהוא מלעיל, הטעם ביו"ד האיתן עכ"ל. וזה נכון באמת. אך שתי' היו"ד הנמשכת יתירה וכן הוא במסורה, ולריך עוד לתת טעם על היות הנגיב' בתיב' הזאת מלגיל, באשר שלא תהי' לפניה וי"ו המהפכת, ונראה לי הענין כך, כי הנגיבה הבאה על תיבת מה תכונן את התנועה הקטנה תחת המ"ם להמשיך אחריה נח וסתר, וכשהי' מקפת להתיבה שאחריה כמו כאן ותפול הנגיבה ממנה יבוא המתג תחתיו כמו זכור רחמיך (להר התיבה תה"מ דין לש"ד), אך משום ניא' הגדש באות הא' שתיבה הסמוכה לה, כמשפט כל דתיק ואתי מרחוק, כמו ופח־יע־שה בה, ולך־ב־ק־ה־בו ודומיהם, יכול גם המתג שלא יבא לעולם לפני אות דגושה כדוע ונבלעת הה"א בדגש, ותשאר א"כ התיבה נלה צת שלש תנועות, ועתה אם תהי' הנגיבה מלרע, הלא יקשה זה על המבטא, אשר מאותו הטעם הוסד המתג, ובפרט במאמר שירי, אשר נחות המבטא באותה לו ב' תר, והיא אחת מסגולותי' הנעימו', לכן שנה להיות הנגיבה מלעיל, להקל על המבטא, ונשתנה החיר"ק גדול לסגול' בעבור הנח הנראה הבא אחריו כמשפט התנועות: (ג) ארישה, לזון בטוי וסין לו חנר במקרא והר"מ תרגמו מענין תנועות השפתים וזה אחד.

סא"א: (ד) כי תקדמו
 ברכות טוב. קודם שאתי
 ממך הקדמת ברכתך ע"י
 נתן הנביא והקדמותי את
 זרעך וגו' (ש"ב ז') והכניתי
 את כסא ממלכתך על ישרא
 לעולם: תשית לראשו עטר'
 סז. ויקח עטרת מלכס ויתהי
 על ראש דוד (שס ב' י"ג):
 (ה) חיים שאל ממך.
 כשהייתי בורח לחוג' לארץ
 מפני שחול הייתי מתפלל
 אתהלקך לפני ה' בארכות
 החיים (לקמן קי"ו): נתת
 לו. שהייתוהני לא"י: אורך
 ימים. למלכותי שאצרת
 והכניות' את כסא ממלכתך
 עד עול': (ו) תשובה. מנחם
 פתר תשובה תשים תשית
 לשון א' להם: (ז) תחנהו.
 לשון חדוה: את פניך.
 בנן עדין. ורבותינו שדרשוהו
 במלך המשיח הניאו רא'י
 לדב' ועד עתיק יומין מטא
 ולקדמוהי הקרינוהי (דניאל
 ז') ואמר (ירמי' ל')
 והקרבתיו ונגז אלי:
 (ח) גל ימוט. ובחסד
 עליין הוא בוטח שלא ימוט:
 (ט) חמלא ידך לכל אויביך.
 כל מנת ידך שיש לך להביא
 הבא על אויביך: לעת
 פניך. לעת זעמך: באפו
 יבלעם. תפלה היא זו:
 (יא) פרימו מארץ תאבד.
 להקב"ה הוא מתפלל שיאבד
 זרעו של רשע: (יב) כי נטו עליך רעה.

(ד) כִּי־תִקְדְּמוּנוּ בְּרִכּוֹת טוֹב
 תְּשִׁית לְרֵאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז:
 (ה) חַיִּים וְשָׁאֵל מִמֶּךָ נְתַתָּה לּוֹ
 אֶרֶץ יָמִים עוֹלָם וְעַד:
 (ו) גְּדוֹל כְּבוֹדוֹ בִּישׁוּעָתְךָ
 הַזֶּה וְהַדָּר תִּשׁוּבָה עֲלָיו:
 (ז) כִּי־תִשְׁיִתְהוּ בְּרִכּוֹת לְעַד
 תִּחְדָּהוּ בְשִׂמְחָה אֶת־פְּנֵיךָ:
 (ח) כִּי־הַמֶּלֶךְ בִּטַח בִּיהוָה
 וּבְחֶסֶד עֲלִיוֹן בְּרֵי־יְמוֹט:
 (ט) חֲמָצָא יָדְךָ לְכָל־אֹיְבֶיךָ
 יְמִינְךָ תִּמְצָא שְׂנְאֵיךָ:
 (י) תִּשְׁיִתְמוּ וּפְתַנּוּר אֵשׁ לַעַת פְּנֵיךָ
 יִהְיֶה בְּאִפּוֹ יִבְלַעֵם וְתֹאכְלֵם אֵשׁ:
 (יא) פְּרִימוֹ מֵאֶרֶץ תֵּאבֵד
 וְזֶרְעוֹ מִבְּנֵי אָדָם:
 (יב) כִּי־נָטוּ עֲלֶיךָ רָעָה
 חֲשָׁבוּ מְזֻמָּה בְּלִי־וַיִּכְלּוּ:

כי

כנגד טיטוס הרשע שאמר הרג את עלמו: כל יוכלו לעשותה

ב א ו ר

(ד) תקדמונו, הקדמת לו ברכותיך אף קודם שאל ממך (מדברי רש"י). טוב, שם דבר כלומר ברכות כל דבר טוב. והנה אליג פה לפניך הקירא ט: ס נכון ששמעתי מפי הר"ם אל הנחת שם ברכה על תוספת טובה והללחת משלך ידים, וזה הוא: ידוע כי בלשון עבר כמו ברוב שאר הלשונות

ה מ ע ר

(ד) תשית לראשו, אולי כוון המסורר על עטרת מלך בני עמון שלקח דוד ונתנה בראשו כי היא היתה יקרה מאד וכזכר בשמיאל ב' (י"ב ל') והיתה לו זאת לכבוד ולתפארת. (ט) חמצא ידך, כלומר אף שאין פניך עוד הולכים בקרב, בכל זאת תמלא ידך (והמה אנשי מלחמתך) לכל אויביך, וימינך (והוא שר הכנף) תמלא שונאיך.

(ג) קאמכיט איהם מיט בענעדייטעם גוט צופאַר ;
זעטצעסט אויף זיין הויפט דאָ גאַלדענע דיאַדעם .
(ד) אום לעבען באַטה ער דיך — דאָ גאַכסט דוא איהם ,
לאַנגעם לעבען מענשענאַלטער דורך .

2.

(א) זיין רוהם ווירד גראָם, דורך דייע הילפּע ;
הולד אונד מאיעסטעט לעגסט דואַ אויף איהן ;
(ב) זעטצערט איהן צום עוויגען זעגען איין,
ערנאַטצעכט איהן מיט פֿריידען דייעם אַגעוויכטם .
(ג) דען אויף דען עוויגען פֿערטרויעט דער קאַניג ,
אויף דעם האַכסטען גיטע ; דרום וואַנקט ער נייע .

3.

(א) דייע האַנד עררייכט אַללע דייע פֿינדע ;
דייע רעכטע אַללע דייע האַססער ;
(ב) צו פֿייערעסען מאַכט דיין צאָרנבליק זיא .
(דער הערר אין זיינעם גריממע פֿערטילגט ,
פֿלאַממע פֿערצעהרט זיא .
(יא) דוא ראַטטעכט איהרע פֿריכטע פֿאַן דער ערדע ,
איהרען זאַמען אונטער מענשענקינדערן אויס .

4.

(א) דען זיא האַכען אונהייל דיר בערייטעט ;
זאַנגען טיקקע , פֿערמאַכטען גיכטם .

גון

הלשונות העמיד' הנלכת
על הרגלים הוא כנוי אל
ההלכה והקיום כאשר
הנפילה וההמעד הם כנוי
אל שלילת ההלכה והמארה
שתבוא על האדם כי כן
כתיב המה ברעו ונפלו
ואנחנו קמנו ונתעודד, רגלי
עמדה כמישור ולא מעדו
קרסלי, והארץ לעולם
עומדת, לא עמד כי ה'
הדכו, ורבים כמותם, וזה
ג"כ מנאר בלי מופת שע"י
תוספת כח גדנ' מה יתוסף
גם קיומו, ולכן יהי' לדעתו
ענין שם ברכה ענין שם
ברכיים המקימים ומכיבים
ומסעדים את הגוף, ויחנן
לפי"ז ג"כ היות בנינו בנין
הכבד, כי טעם בְּרָכוּי
החזיקו והעמידו על
ברכיו. ואל יקשה בעיניך
השאלת שם זה אלל הבורא
יתעלה כי כן נאמר וירא
ה' , ויאמר ה' ורבים כן .
חשיה לראשו וגו', כלומר
משחת אותו למלך והוא לא
שאל ממך רק החיים, בנוסו מפני שאלו שלא יפול בחרבו, הרי בזה הקדמת לו ברכה על מה שאל:
(ח) נחחה לו, כלומר וגם את זה שאל ממך נתת לו בחוספת טובה האפשרית שהארכת ימיו, תבין
מזה כוונת הרה"מ נסי' ס"ה בין השאלה והנתינה. עולם ועד, כנר אמר הראב"ע ע"פ פועבדו לשולם
שתיבת עולם בל"הק ענינו זמן ארוך (ע"ש), וכדרך הזה תרגם הרב כאן (מענטענאָוטער) כלומר
דורות רבים, יראה מזה שתקון השיר הי' בעת שהזקין המלך והלליח עוד במלכותו: (ו) גדול וגו',
כשחשיעו מאויביו, גדול כבודו לעיני כל העמים (הרד"ק). הוד והדר וגו',
נישועתך כי כל העולם יהדרו ויבדוהו כשיראו כי הישועה באה לו מאתך (הרד"ק). חשוה,
מנחם פתר חשוה תשים תשית לשון אחד להם (רש"י): (ז) חשיחהו ברכוח, כענין והיה ברכה
(גראשית י"ג). לעד, כי אפילו אחר מותו יתברכו בו, או פירוש לעד על זרעו כמו שיתברכו
בו יתברכו בזרעו (הרד"ק). תחרהו, מלשון ויחד יתרו. בשמחה אח פניך, ת"י כדוותא די מן
קדמך, כלומר לא בשמחת הנל, אך באותו שמחה העלומה והכנונה הבאה מאת פניך וראוי לשמוח
בה, וכן תרגם הרב נ"י: (ח) כי המלך, אין לו בטחון אלא כך שאתה דבר קים ואמת.
ובחסד עליון, לכד הוא נוטה ולכן כל ימוט. ובחסד, כנר אמרנו לעיל (שיר י"ח) שענין החסד
הוא כשייטיב איש לזולתו מאהבת הטוב או מאהבת המקבל מנלי שיקוה לאיזה גמול, וזה שאמר
הרד"ק כאן וז"ל: ואמר ובחסד כי כל מה שהיא מטיב לזולתו הנל הוא חסד מאתו:
(ט) המצא, יסוב המשורר את הדבור נגד המלך ואמ' יען כי בטחת בה' תמלא ידך לכל
אויבך, הלמ"ד היא יחס הגבול שאליו, ולזה תרגם הרב (ערייכעט), כלומר תהי ידך הפשוטה
להנקם מאויבך מגעת כולם, והוא משל על הכח, וזה הוא שאמר הרד"ק תספיק לך ידך.
שנאיך, או שהוא יחס הפעול וישתג' ענין המאמר הזה מעט מענין המאמר הראשון או שמלת
לכל מושבת אחרת עמה והוא כפל ענין במלת שונות (מדברי הרד"ק). והדרך הב', הוא היותר
נחה אל המליכה: (י) לעה פניך, כשתיבט עליהם בפנים של חרון ישתיה מרחם אל מראה
תנור אש, כלומר כשתלחם עליהם תשרוף עריהם באש, ויעל עשנס כעשן הכבשן. ה' באפו,
כלומר גם הוא יתמוך אפך באפו. יבלעם, יבלע עליהם אש וחאכלם: (יא) פרימו, זכרם:
(יב) כי נטו, זה יהי' שכרם בעבור כי נטו וגו' ואף שכל יוכלו, מ"מ הם כונו לרעה:

(יג) כִּי תִשְׁתַּמּוּ שְׂכֵם
 בְּמִיתְרֵיךָ תִכְוֶנֶן עַל-פְּנֵיהֶם:
 (יד) רֹמְמָה יְהוָה בְּעֹזךָ
 גִּשְׁיֶרָה וְנִזְמָרָה גְבוּרָתְךָ:

כב

חפלה שיחפלהל מי שהוא בצרה, וינטח בהי שירחיב לו בצר
 (א) לַמְנַצֵּחַ עַל-אֵילַת הַשָּׁחַר מִזְמוֹר לְדָוִד:

(ב) אֵלֵי אֵלֵי לִמָּה עֲזַבְתָּנִי
 רְחוֹק מִיִּשׁוּעָתִי דְבַרִי שֶׁאֲגִתִּי:
 (ג) אֱלֹהֵי אֲקָרָא יוֹמָם וְלַיְלָה תַעֲנֵה
 וְלִילָה וְלֹא-דוֹמִיָּה לִי:
 (ד) וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל:
 (ה) בְּךָ בִּטְחוּ אֲבֹתֵינוּ
 בִּטְחוּ וְחַפְלָטְמוּ:
 (ו) אֵלֶיךָ זָעֲקוּ וְנִמְלָטוּ
 בְּךָ בִּטְחוּ וְלֹא-בוֹשׁוּ:
 (ז) וְאַנְכִי תוֹלַעַת וְלֹא-אִישׁ
 חֲרַפְתִּי אָדָם וּבְזוּי עָם:

לעשותה: (יג) כי תשתמו שכם אשר תשית אותם לחלק שיחלקו לישראל את מזונם כמו שנאמר (ישעי' כ"ג) והיה סמרה ואתננה וגו': במיתריך תכוון על פניהם. במיתרי קצותיך תכוון חליך ותזמינם לירות על פניהם: (יד) רוממה ה' בעוזך. על הקמים ונשירה ונזמרה. סא"ח:

כב (א) אילת השחר. שם כלי שיר. ד"א על נוסת ישראל שהיא אילת אהנים הנשקף' כמו שזר (שיר ז' י'). ורבותינו דרשוהו באסתר. ומנחם פתר אילת לשון מעוז כמו אילתי לעזרתי חוש' (סימן זה): השחר. לשון שחרית. ומנחם פתר לשון בקור. כמו שחר טוב יבקש רבון (משלי י"א) וכמו לשחר פניך: (ב) למה עזבתני. עתידה היא ללכת בגולה ואמר דוד תפלה זו על העתיד: רחוק מישועתי. ומדברי שאגתי: (ג) אקרא יומם. אני קורא לך מיום אל יום ואינך עונה: (ד) ואתה קדוש. ויושב לשמוע תהלות ישראל מימי קדמונים: (ז) ואנכי חילעת. כל ישראל מכנה כאיש

ב אור

(יג) כי תשתמו, הרי כי זה משמש בלשון אלא כלומר הם כל יונלו, אבל אתה תעשה להם את אשר יזמו לעשות לך. שכם ענינו ידוע שהוא הכתף, והואשאל אח"כ שם זה על פני המישור אבל כל דבר גביה ותלול כהר או גבעה, בדרך הרי גבוים (לקמן שיר ס"ח), וכן דרך ל"א לאמר (דער ריקען חיינעט בערגעס). וידוע מדברי הימים הקדמונים שאם רצו לירות אזאל המטרה, או ללמד או לשחק, היו עושין כמה קטנה ברום ב' על ג' אמות מעבר או מעץ, ושמה יורו המורים בחלים או באבני קלע, וזה שחרגם הרב כאן (לזן ליעוע וטענן). במה הרך, במיתר הקשת אשר בידך תכוון את החלים לבוא על פניהם: (יד) רוממה, מצתה יסוב יסוב המסורר את הדבור אל ה' ויאמר בשם כל ישראל רוממה וגו'. נשירה וגו', כלומר מה שנשיר אנחנו עם קדושך חינוס שירי הנלים כשירי העמים, אבל נזמר בגבורתיך שהם דברים נשגבים עד מאד, והנה

ת ה ל י ם כ א כ ב

ב א ו ר ע ו

(יג) נון זעטעסט דוא זיא צו דיינעם ציעלע,
אונד ריכטעסט אויף איהר אנטליץ דיינע זעהנען.

ק א ה ר

(יד) צייגע דייך, עוויגער! דורך דיינע מאַכט ערהאַבען,
אונזער זאַנג אונד זאַיטענשפּיל זינד דיינע וואונדערטהאַטען.

כ ב

פּלעהען אונד האַפּטונג איינעם בעדרענגטען.

(ה) דעם זאַנגמיסטער אויף דער מאַרגען-פּלאַטע,

איין פּואַלם דור'ס.

(ו) מיין גאַטט! מיין גאַטט! וואַרום פּערלאַסעסט דוא מיך?

וואַרום זינד מיינע קלאַגען זאָ פּערן פּאַן הילפּע?

(ג) מיין גאַטט! דעם טאַגעס רוף איך, ניכטס ערווידערט;

דעם נאַכטס—ניכטס שטיללעט מיינען יאַממער.

(ד) אַבער דוא, אַללערהיילונסטער!

(ט) טהראַנסט אונטער לאַבגעזאַנגען ישראל'ס:

(ה) דיר פּערטרויטען אונזערע פּאַטער;

פּערטרויטען דיר אונד דוא האַלפּעסט אויס.

(ו) צו דיר שריען זיא, אונד פּאַנדען רעטטונג;

דיר פּערטרויטען זיא אונד וואורדען ניכט צו שאַנדען.

(ז) איך בין איין וואַרם, קיין מאַן;

דער לייטע שפּאַטט, דעם פּאַלקם פּעראַכטונג;

דיא

חלק הר"מ את השיר הזה לארבעה חלקים, (בחלק הארד) (פסוק ב' עד ה'), ישפוך המשורר את שמחת לבו וגד ה' בשמח המלך ויספר סבתה בהקדמת ברכות. (בחלק הב') (פ' עד ח'), יאמר שגם יסובב מזה שיגדל כבודו בעיני העמים, וסיים בסב' החלק הטוב הזה שהיא בטחון המלך בה', הרעיון הזה יביא את המשורר להסב את הדבור (בחלק הג') (פ' ט' עד י"א) אל המלך עלמו ולהבטיח לו שתמלא ידו לכל אויביו ושינקס מהם. (בחלק הד') יגיד סבת הנקמה, וסיים בקריאה כוללת אל ה' מז' טעמים. א' שלא לסיים בקללה. ב' מפני מה שאמרנו שמעלין במליל' ולא מורידין, ויהי זה אם פתח בה' וסיים במלך, ולכן ישוב ויריס את המלכה לבסוף בהסב את הדבור אל ה', ותהיה א' ככשיר ככופש השומע עליה ירודה ועליה ובזה יוסיף נעימות ההשנות, ובאמת זהו הטעם בעלמו שלא יאחז המשורר לסיים בקללה, כי גם הקללה היא דבר נמאס וכבזה נכפש כל משכיל. ואם נביט אל סיום השיר הזה וסיום הקודם נמלא שלדקו דברי האומרים שתקון השיר היה על דוד ולא מן דוד, כי הסיומים ההם שניהם דרך תפלה, אף שתיכן ענינם הי' שמחה ותודה ושנח, ואין זה מדרך המלך, כי הוא יש איתחיל בתפלה וסיים בתפלה, ויש איתחיל בתפלה וסיים בהודי' כמו שהערכו על זה (לעיל שיר ד'), אבל מעולם לא יתחיל בהודי' וסיים בתפלה, ולזה יתכן היות תקינם מאחד מעבדי המלך הנאמנים כי לכל משורר ומשורר דרך אחר, כפי כחותיו וכפי מדותיו:

כב (א) אילת השחר, הוא שם כלי שיר הנקרא כן על נועם קולו בדרך אילת אהבים, דומה לכלי המזוי בידינו היום, שקורין לו בל"א (פּאָטע), ולפי שהשיר הזה רוננו יללה ותחנה, נאה ללותו בנגון לח ונומך. וטעם השחר כי בעת ההיא נקו' בני אדם מעל משכנס ברוח שאנו ולב שקט וכפשי' מטרדות העולם, תהיה נפשם מוכנת אל ההתפעלות, וקול ערב ינעם להם מאד, תבין מזה כוונת הר"מ נ"י, והנכון שתקונו מן דוד בעודנו בורח מפני שאול: (ב) למה, עזבתי ולמה רחוקה הישועה מדברי שאגתי: (ג) אלהי, התימה כי אלהי אלהי ואך לא תענה והטעם כי אין לי אלו' אחר מבלעדך (הראב"ע), כוונתו לומר שלא יהי' מינושו אקרא אלוהי. והיותר נכון שהוא הקריאה (פּאָקאטיין) בלע"ז. אקרא, מושגת עלמה ואחרת עמה, אקרא יומם ואקרא לילה. דומיה, שם המקרה כלומר אינני רואה דבר ישועה שתדום לעקתי, והוא כפל ענין במלות שונות: (ד) ואחה, כלומר איך לא תענה והלא אתה הוא הקדוש וגו'. יושב, סמוך אל תהלות ישראל, ושעורו השוכן בהם ושומע תהלותיהם ותחנותיהם: (ה) בטהו, הזכיר פעם שנית בטהו לחבר הבטחון והישועה רגע א', כלומר מיד בשנחתו נאסעו:

יפטר

(ס) כָּל־רֵאִי יִלְעִיגוּ לִי
 יִפְטִירוּ בְשֹׁפָה יִנְיְעוּ רֵאשׁ:
 (ט) גֹּל אֶל־יְהוָה יִפְלֹטְהוּ
 יִצִּילֵהוּ כִּי תִפֶּץ בּוֹ:
 (י) כִּי־אַתָּה גִּחִי מִבֶּטֶן
 מִבְּטִיחִי עַל־שָׁדַי אִמִּי:
 (יא) עֲלִיךָ הַשְּׁלַכְתִּי מֵרַחֵם
 מִבֶּטֶן אִמִּי אֵלַי אָתָּה:
 (יב) אֶל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי
 כִּי־צָרָה קְרוּבָה כִּי־אֵין עֹזָר:
 (יג) סִבְבוּנִי פָּרִים רַבִּים
 אֲבִירֵי בָשָׁן כַּתְרוּנִי:
 (יד) פָּצוּ עָלַי פִּיהֶם
 אֲרִיֵה טָרֵף וְשֹׁאֵג:
 (טו) כַּמִּים נִשְׁפַּכְתִּי
 וְהִתְפָּרְדוּ כָּל־עֲצָמוֹתַי
 הִיָּה לִבִּי כְדוֹנָג נֶמֶס בְּתוֹךְ מַעֵי:
 (טז) יָבֵשׁ כַּחֲרָשׁ וְכִהִי
 וְלִשׁוֹנִי מִדְּבַק מִלְקוֹחַי
 וְלַעֲפַר־מוֹת תִּשְׁפַּתְנִי:

כאיש אחד: (ח) יפטירו. יפתחו כמו פטר רחם ופטר חמור (שמות י"ג) פטר מים (משלי י"ז): (ט) גול אל ה'. כמו לגולל יש לאדם לגולל יהצו ומחזו ליוצרו למען יפלטוהו: (י) גוחי. מוציאי ומושבי כמו (איוב מ') יגח ירדן אל פיהו: מנטיחי על שדי חמי. זימנת לאדם שדים לישען עליהם למחיה: (יא) עליך השלחתי מרחם. שלחתי מרח' מאז הולחתי מרחם. כד"א (ישעי' מ"ו) עמוס' מיני בטן מאז נולדו השנטיס נשאס ונהלס: (יג) פרים רבים. מלכויות חזקות: אבירי בשן. גם הוא לשון פרים בבשן שהם שמוס: כחרוני. סבבוני כנתר המקפת את הראש: (יד) אריה עורף. נבובדלבר: (טז) כדונג. שעה הנמוח' מחוס האש: (טז) מלקוחי. הם הזככיל שקורין פאלי"ש בלע"ז. בשאדם מילר אין רוק מלוי בפיו. ומנחם פתר מלקוחי אנטיילאש בלע"ז. כמו (ס ז') נמלקוחים לקח והמלקוח הן השניים אשר דומות למלקוחי חדשים. סא"א: ולעפרמות. לדכאו' מיתה: תשפתני. אתה תושיבני. לשון שפיתת קדרה. שפות הסיר(יחזקאל כ"ה) ומנחם פתר כל לשון שפיתה לשון שימה: כארי

כי

ב א ו ר

(ח) יפתחו מל' פטר רחם, וטעם בשפה, כי אין באן פתיחה גמורה לשחוק נפה מלא כי אם תנועה קלה נהשפזים בדרך השלעגים וזה שחרגם הדב (פערליעהען): (ט) גול, זה מאמר

ה מ ע מ ר

כב (כו) מלקוחי, פירש"י הם הזככיים שקורין פאלי"ש בל"ז; וזכו palais (דער גוישען) עיין רש"י חולין (ק"ג ב') ד"ה ב'ין הסניכיים ובארסא לשון ע"ז (כ"ז א') ד"ה כבי, ובסס מנחם פתר ולועז אנטיילאש, וזכו tenailles (למאגען) והס השניס הדומים למלקוחים. (ד"ה).

- (ח) דיא מיד זעהען, האנהען מיד, פערציעהען ליפפען, שיטטעלן מיט דעם הויפטע:
- (ט) „ער קלאגט דעם העררן; דער הילפט איהם אויס; דער רעטטעט איהן; ער איזט זיין ליעבלינג.“
- (י) דען דוא ענטצאגסט מיד מיינער מוטטער שאם; אן איהרען בריסטען, ווארסט דוא מיינע צופעררויכט.
- (יא) איך פיעל אויף דוך אויס מוטטערלייבע; דוא ווארסט מיין גאטט, זאבאלד איך איהם ענטקאם.
- (יב) זיין יעטצט ניכט פערן פאן מיר; ווען נאהע דיא אנגסט איזט, אונד ניעמאנד העלפען מאג.
- (יג) איך בין אזמרינגט פאן גראסען פאררען; פאן בשנים פייסטען שטירען אומקראנצט.
- (יד) זיין רייסען איהרען ראפען אויף, וויא לאווען, ערווירגענד, בריללענד.—
- (טו) איך בין וויא וואססער אויסגעשיטטעט. מיין געביין איזט אויפגעלאזט, (מיין הערץ איזט וויא צערשמאלצען וואס, צערגעהט אין מיינעם לייבע.
- (טז) מיינע לעבענסקראפט וויא שערבען טראקקען; מיינע צונגע קלעבט אים גוימען.—
- דיעם לעגט מיד אין דעם טאדעם שטויב! —

דען

מאמר הרשעים על דרך התל וענינו גול אל ה' דרכו או תפלה, כי ישחקו עליו על בטחונו בה' ועל אמרו תמיד שהוא ישיענו מידם. (י) כי אהה, כלומר ונאמה הלא אין זה שקר מה שאמרת כי אתה וגו'. גח, שם על משקל מיתו, שרש גוח הונח על ההליכה או היציאה בחזקה, וכן כתיב בי יצח ירדן אל פיהו (איוב מ') שעורו הכנסת השכלת בחזקה אל פיהו וכל"א (הינין דרענגען) וכן ותגח בנהרותיך (ישקא ל"ב), האמור על יאור מכרים שהוא עולה ופרץ גבולו כל"א (הערפאדרדענע גען, דורכברעכען), ולזה נוסף גם על הלידה, שהולד יולא בפריה, ואמר המלך כאן אתה היית יליאתי מבטן כלו' בעורך במאמרך פרלתי את בטן אמי, והרב חרגס כפי הענין (ענטליה הען), ואף הוא יורה מעט

על החלמות מה אלל ההולאה. מבטיחי על שדי אמי, שלא אמות ברעב, נחקי תולדות היניקה שהטנעת בי: (יא) עליך השלכחי, לשאת אותי כאשר ישא האומן את היונק ולתת לי כל לרכי: (יב) אל חרחק ממני, גם עתה בעת שהלרה קרובה ואין עוז, והנפיל המלה כי להפריד בין המאמרים להפלטת הענין, כלומר לא די שהלרה קרובה אבל אין גם עוז מבלעדך, ואמר הראש"ע וזה לשונו: דרך לחות בשירים תרחק עם קרובה, כוונתו לומר כמה שהבחיר המזורר לשמש בדבר והסוכו כי מהיינה הדלחות מקבילות צמון: (יג) פרים, המשיל שונאיו לפרים צעבור חוקס ותקס ומטבע הפר ליפול על נ"א ולהזיק, ולא יאבד טבעו זה אלא בהיותו מעורב זמן רב עם הבריות; וטעם רבים, גדולים. אבירי, פרים דשנים ובריאי צר. בשן, הוא חבל מדינה בגבול ארץ ישראל צעבר הירדן מזהבה סמוכה אל המדבר והרים סביב לה, ושם מקום מרעה טוב ושמן, ומה גם ממה שהן רועות בין הרים ויערות, מקום לא ישוב בני אדם, בהמותי' פראים וחזקים יותר מהבהמות אשר בשאר הארלות. כחרוני, סבבני כחך המקיף את הראש: (יד) פצו, לא יתכן על הפרים, שבהשור בקרניו ולא בפיו, אבל פלו האויבים, והמשיל אותם פעם באריות ופעם בפרים לגודל כחם וגבורתם: (טו) כמים וגו', דרך משל מרוב הפחד הי' כמים אשר לא יאספו בן נפשו איבריו והתפרדו עלמותיו שהם מוסדי הגוף ולא יוכל עוד לעמוד על רגליו ונמס לנו בקרבו כאלו סרה דעתו (מדברי הראש"ע): (טז) כחי, צעבור היות לפות התולדה הקוסרת הכל המעמדת את הגוף בינה הליחות בשם כח (הראש"ע), וכן חרגס הרב (זעבענסקרעפט). כחרש, מתולדות המרס שהוא יבש מאד, כי הוא נעשה על ידי שריכת אש. מלקוחי, נראה לי שהלשון והמיקד יחד נקראו מלקוחי' כי פעולותיהם בצחינת המאכל דומה לפעולות המלקחיים, ולזה יתכן שתחסר למ"ד למלקוחי, כי גם הלשון עצמו הוא חלק ממנו, ושעורו ואת אשר לאוני (זוהם איינע זונגע בעטריפעט) הנה מדבק מלקוחי, והוא מחולדות העיפו', והכפיל והזכיר את הלשון ליופי המליכה, להשלים את המאמ' ולגשותו בעל שלש במאמרים הקודמים. השפחני, לשון עריכה, כלומר זאת היח

(יז) כארי ידי ורגלי. כאלו הם מדוכאי' כפי ארי וכן אמר חזקיה כארי כן ישבר כל עצמותי (ישעי' ל"ח) : (יח) אספר כל עצמותי. כאב עצמי : המה יביטו. שמחים לאידי : (יט) ועל לנושי יפילו גורל. בזזים את נכסיו : (כ) אילותי. כמי כמו (לקמן כ"ח) הייתי כגבר אין איל וכמו יש לאל ידי. (בראשית ל"א) : (כב) הושיעני מפי אריה. כאש' מקרני ראמי' עניתני. זה האמורי אשר כנובה ארזים גובהו (עמוס ב') שלשים ואחד מלכים : (כג) אספרה שמך לאחי. בהתאסף כל כנסיותי. וכן אומר להם וראי ה' הללוהו אלו הגרים וכל זרע יעקב : (כד) וגורו. לשון יראה : (כה) ענות עני. לעקת דל כל ענייה שבמקרא לשון לעקה. ועוד יש לפתור ענות לשון הכנועה כמו (שמות י') לענות מפני. שהו' נכנע ומתפלל לפניך : (כו) יאכלו ענוי'. לעת גאולתינו לימות משיחנו : ימי לנכנס לעד. כל זה אומר

ב א ו ר

שחכו אותי לטמני בקבר שהיא עפר המות (מדברי הרד"ק). והת"ו תי"ו לנסתר' מוסב' על המופשט מעניני' הקודמים כפרידת העלמות ונמיסת הלב ובישות הכח ולכן בא על מלת נקיבה בעניןמה זאת, והלועז ישמש בטומטום לאמר (דיעועס), ועיין באור בר"ה המ' על תיבתמה זאת

(יז) כִּי סָבְבוּנִי כְּלָבִים

עַד־תִּמְרָעִים הִקִּיפוּנִי
כְּאָרִי וְיָדַי וְרַגְלָי :

(יח) אֲסַפֵּר כָּל־עֲצָמוֹתַי
הַמָּה יִבִּיטוּ יִרְאוּ־בִי :

(יט) יִחְלַקּוּ בְגָדֵי לֶהֱם

וְעַד־לְבוּשֵׁי יַפִּילוּ גֹרֶל :

(כ) וְאַתָּה יְהוָה אֵל־הַרְחֵק
אֵילוֹתַי לְעִזְרַתִּי חוֹשֶׁה :

(כא) הִצִּילָה מִחֶרֶב נַפְשִׁי
מִיַּד־כָּלֵב יְחִידָתִי :

(כב) הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אַרְיָה
וּמִקְרָנֵי רַמִּים עַנְי תָּנִי :

(כג) אֲסַפְּרָה שִׁמְךָ לְאַחֵי
בְּתוֹךְ קָהֵל אֲהַלְלֶךָ :

(כד) יִרְאֵי יְהוָה וְהִלְלוּהוּ
כָּל־זֶרַע יַעֲקֹב כִּבְדוּהוּ

וְגִירוֹ מִמֶּנּוּ כָּל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל :

(כה) כִּי לֹא־בֹזָה וְלֹא שִׁקְץ עֲנוֹת עָנִי
וְלֹא־הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ

וּבְשׁוּעוֹ אֱלֹהֵי שִׁמְעָה :
מֵאַתָּה תִּהְיֶה תִּי

(כו) בְּקָהֵל רַב נְדַרְי אֲשַׁלֵּם
נֶגְדַי יִרְאִיו :

יאבלו

ה מ ע ר

(יז) כארי ידי ורגלי, כלומר יקישו אתי כארי לחבל ידי ורגלי כדכך כלנים הזודים, ויתורגס :

חוכר

זאת (בראשית ג' י"ג):
 (יז) סבכוני כלבים, דמה
 את עצמו לחיה הנכודה
 ונרדפת מן הכלבים ואומר
 שסבכוהעד שלא יוכל עוד
 להמלט. הקיפוני, להמית
 אותי כאלו הייתי ארי טורף
 ומזיק לכל הנריות, ומחמת
 הפחד והבהלה שנתנה בי,
 ולא אמלא מקום לנוס
 ולהסתר מפניהם הנני
 קובץ אלי ידי ורגלי וכל
 עצמותי ואני סופר ומונה
 אותם חס לא כבר לקחים
 האויבים, כי כן דרך
 השורה נפחד גדול שמערבב
 הזמנים וחושב על מה
 שיפחד שעתיד להיות שהוא
 הוב עתה: (יח) יביטו
 ויראו בי, נפנים כועסים
 ויראו איך יוכלי לי:
 (יט) יהלקו, נמחשבותם
 כבר חולקים להם בגדי
 כלומר עורי, והוא מוסב
 אל המשל הקודם, כי כן
 דרך הליידי' בארזו' הקדס
 (אשר גם הזיות הטורפות
 הגדולות והגוראות כנמיר
 ליש וארזי ודומיהם, ואינם
 לדים אותם כמו שאנחנו
 יושבי ארצות המערב לדים
 את החיות הקטנות החלשות
 להתענג גם, אשר יש

(י) דעו הונדע האכען מיך אומרינגט,
 דער פֿרעגלער ראָטטע מיך אומגעבען,
 איינעם לאָווען גלייך. האַנדע, פֿיסע,
 (יא) אַללע מיינע גלידער צאָהלע איך;
 זיא שיסען גרימ'גע בליקע אויף מיך.
 (יב) טהיילען מיינע קליידער אונטער זיך;
 אונד ווערפֿען לאָאז אום מיין געוואַנד.
 (כ) אַכער דוא, עוויגער, זיא ניבֿט פֿערן!
 איילע, מיינע שטערקע! מיר צור הילפֿע!
 (כא) עררעטטע מיינע זעלע פֿאָם שוועררטע,
 פֿאָן דעם פֿרעכען הונדע מיינע איינזאַמע.
 (כב) ענטרייסע מיך דעם ראָכען דעם לאָווען,
 דען האַרנערן ווילדער רמים.
 (כג) דאַן פֿריוו' איך מיינען ברודערן דיינען נאַמען,
 אינד ריהמע דיך אין גראָסער פֿערוואַמלונג:
 (כד) דיא איהר דען העררן פֿירבֿטעט, לאָכוינגט איהם!
 „איהן פֿערעהרע אַללער זאַמען יעקבֿים,
 „נאַכוועלט ישראלים! שייע דיך פֿאַר איהם!
 (כה) „ער האַט דעם אַרמען עלענד
 „ניבֿט פֿעראַבֿטעט, ניבֿט פֿערשמערט;
 „האַט איהם זיין אַנטליטץ ניבֿט פֿערבאַרגען,
 „אונד האַרטע, דאַ ער צו איהם שריע“.
 (כו) דאַן ריהמע איך לויט פֿאָן דיר:
 „אין גראָסער געמיינע
 „פֿאָן זיינען פֿערעהרערן,
 „בעצאָהל איך מיין געליכדע.“

עס.

לאל יד איש אחד לנפש ולהמיתם, אבל הם לדים אותם מחמת יראת היוק, ולריד חבורת
 אנשים רבים ומחבולות עלומות לערוך מלחמות גם נגד אחת מהנה לכול לה) או שחלקו להם
 עור הקי' ההרונה או שיפילו עליה גורל למי מהם תהי': (כ) ואחה אל חרחק, כפילת הכנוי תורה
 על הכיפוך, וכן תרגום הרב (חכער דוה). אילוהי, חוקתי, מגזרת כגבר אין איל (לקמן
 פ"ט): (כא) יחידתי, היא הנשאה שהיא יחידה שבנות בנתי חומר (רד"ק), וכן תרגום הרב:
 (כב) רמים, אין ידוע לנו בברור איזה חי' תקרא כן בל"הק, ולכן לא תרגום הרב, וטעם
 ענייני כמו מענני, עבר במקום עתיד: (כד) יראי ה', עד ובשעו אליו שמע, אלו הם
 דברי ההלל שישור' בקהל רב: (כו) מאחד החלחי, כלומר וגם את זה אהלל מאחד ואשיר בשיר,
 בקהל רב, עד ימי לנכנס לעד, וטעם ימי נטעם ותחי רוח יעקב. או יהי' שעור הכתוב
 כשאלם

ה מ ע מ ר

(אונד פֿאַללען הענדע אונד פֿיסע זיך אָן). (יח) אַספֿר כל, לדעתי כבר עוז המליך כּאן
 המשל הראשון ואמר: עתה כי אויביו יפשיטוהו ערום מבלי נסות עד כי יוכל לספר עצמוהו,
 ויביטו לראות נבשתי, והוסיף עוד כי הנגדים אשר הסירו מעליו יחלקו להם וגו'
 ויתורגם: (התהנהנד בויקקען זיך און' זיך, ווען זיינע געביינע זיך לַהֲלֵען קאַן):
 (כא) יחידתי, לדעת הרד"ק נכרשים, יחד נגור מן אחד, ותקרא הנשאה יחידה לפי שהיא

אומר לפניכם: (כח) יזכרו וישבו אל ה' יזכרו עבד ה' הרעה שמלחנו כשיראו את הטובה וישבו אל ה' (כט) כי לה' המלובה כי יראו שחזרת לך המלוב והממשה: (ל) אכלו וישתחוו כל דשני ארץ. הרי זה מקרא מסורס אכלו עניים כל דשני הארץ וישתחוו לה' בהלל והודאה על הטובה. דשני ארץ טוב חלב הארץ כל זה יראו אפסי הארץ וישבו אל ה': לפניו יכרעו. אז כל מתי אויבי התורה מתוך גיהנם ולא ירחם עליהם לחיות את נפסם מגיהנם: ונפשו של כל אחד ואחד: לא חיה. לא יחיה. רבותינו דרשו מן המקרא הזה שהמתים לפני מיתתם בנחת נטילת נשמה רואין פני שכינה: (לא) זרע יעבדנו וגו'. זרע ישראל אשר תמיד עובדים אותי: יסופר לה' לדור. סרס המקרא ודרשו יסופר לדור אחרון לשם ה' ולשנחו את אשר עש' לאותו זרע: (לב) יצאו הראשונים ויגידו לדקחו לעם המולד כי עשה להם לדקה:

(נז) יֹאכְלוּ עַנְוִים וַיִּשְׁבְּעוּ

יִהְיוּ יֵהוּהוּ דְרִשְׁוּ
יִהְי לְבַבְכֶם לְעַד:

(נח) יִזְכְּרוּ וַיִּשְׁבוּ אֶל־יְהוָה כָּל־

אֲפְסֵי־אֲרֶץ
וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְפָנָיָהּ כָּל־מְשַׁפְּחוֹת
גוֹיִם:

(נט) כִּי לַיהוָה הַמְּלוּכָה וּמֹזְלֵל בְּגוֹיִם:

(ל) אֲכָלוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ וְכָל־דְּשָׁנֵי־אֲרֶץ
לְפָנָיו יִכְרַעוּ כָּל־יֹזְרְדֵי עֶפְרַיִם
וְנַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה:

(לא) זֶרַע יַעֲבֹדֵנוּ וַיִּסְפָּר לְאֲדָנָי לְדוֹר:

(לג) יִבְאוּ וַיִּגִּידוּ צְדָקָתוֹ
לְעַם־נֹלָד כִּי עָשָׂה:

כג

שיר ושבחה על החסד אשר נעשה לדוד המלך ע"ה בהיותו בארץ ציה, והומין לו הקב"ה פרנסתו.

(א) מִזְמוֹר לְדָוִד

יְהוָה רָעִי לֹא אֶחָסֵר:

(ב) בְּנֵאוֹת דָּשָׁא יִרְבִּיצָנִי

עַרְמֵי מְנוּחָת יִנְהַלְנִי:

נשי

אחסר כלום: (ב) בנאות דשא. בנות דשאין לפי שהתחיל לדמות מזונותיו למרעה בהמה שאמר ה' רועי נוסף על הלשון של ה' רועי נאות דשא. ומזמור זה אמר דוד בער חרת. למה נקרא שמו יער

חר

המער

עלם אחד פשוט (איינפאכעם וועען), ולדעת החכם געועניוס בערך יחיד הנוונה פה על עת המי"ם שהוא לו יחיד ואהוב (דעו ויינליגע, דעו זיעבסטע), ואין לו ראוי מנרעת לזאת כי גם לקמן (ל"ה ז') עומד יחידתי לעמת נפשי ויהי' גם שם כפל הענין במלות שונות.

ת ה ל י ם כ ב כ ג

ב א ו ר ע ט

- (כז) ,,עססעט בערראַנגטען אייך זאָטט!
,,פרייזט דען העררן, איהר זיינע פֿערעהרער;
,,אויף עוויג ווערד' אייער הערץ ערקוויקט!"
- (כח) זאָ ווערדע יעדער ערדבעוואָהנער
(גאָטטעס איינגעדענק, בעקעהרע זיך צו איהם;
געשלעכטער דער היידען בעשען דיך אָן;
(כט) דען דעם עוויגען איזט יעדעס רייך;
(ער העררשט אונטער דען היירען.
(ל) דיא דער ערדע מאַרק פֿערזעהרען,
(בעטען איהן אָן.
(דיא אים שטויבע קרייכען,
(דעסען הערץ דער קוממער נאָנט;
(בייגען קניע פֿאַר איהם.
(לא) דיא ענקעל פֿערעהרען איהן,
(דיא נאָוועלט ריהט פֿאַם העררן.
(לב) איין קאָממענדעס געשלעכט ערצאָהלט
(דער יוגענד, וויא גערעכט ער איזט,
(וואָס גראָסעס ער געטהאָן.

כ ג

דאנקליעד דעם קאָניג דוד פֿיר דיא גאָטטליכע וואָהלטהאָט אין דער גאָטה אונד דראַנגזאָל.

(א) פּזאַלם דודים:

- גאָטט איזט מיין הירט, מיר ווירד ניכטס מאַנגעלן.
- (ב) ער לאַגערט מיך אויף גרינע וויידען;
ער לייטעט מיך אָן שטיללען באַכען;

ער

כאשאלס נדרי, זה קרבן
תודה, נגד יראיו, אז
מאחך תהלתי בקהל רב וגו'
כי כן ה' המנהיג בימים
ההם, בהקריב איש זבח
תודה לה' על גמולו הטוב
אשר גמל עמו, יקרא עליו
דעים ומיודעיו לשמוח עמו
וערס אכלס ושחם יספר
לפניהם קורותיו וחסדיו ה'
עמו, וזה טעם יאכלו וגו':
(כח) יזכרו, לשון התראה
הוא כלומר 'נאס אה' הלה
יגמול טוב לדורשיו הלא
יזכרו וגו': (כט) כי, כלו'
כי יש לאל ידו לשלם לאיש
במעשהו כילו המלוכ' בכל:
(ל) אבלו, הכי זה מקרא
מסורס, ובעורו אכלו כל
דשני ארץ כלומר התקייס
והעשירים האוכלים כל
מיטב הארץ המה ישתחו
לפניו. כל יודרי עשר, לני
הארץ המדוכא' עד לעפר.
ונשי לא חיה, ומי אשר
נפשו לא חיה, אכל חלטה
מכאב וצרון לב, גם המה
יכרעו לפניו, כלומר בקצין
בעבד, כציר כלל יחד
יעבדוהו: (לא) ורע וגו',
שעור אלו ב' הכתובים ה'
הוא, גם הדור הנא יעבדו
מיראת אהבה ויספר לדור
הנא אחריו לאדני כלומר
על ה' טובותיו, וגם
הנא' אחרים יגידו לעם נולד לדקתו והגדולות אשר עשה, כן יהללוהו מדור אל דור, כי ארסו
ומהלחו המה עד עולם יחד. גם בציר הזה יתנכר דרך המלך השאורר, התחיל בתפלה וסיים בהודי':
כג (א) מומור לדוד, בפירוש המזמור הלו הלך הר"מ אחר עקבות הרד"ק ונועם פירוש
בשני מצט. ה' רועי, כצראה דוד את עצמו בלכות רבות ומכלס הלילו ה' רצו לנו שיר
תודה נגד הגומל אותו כל טוב, והתחיל ואמר כאשר הרועה מאניח תמיד אל לאנו להטיבו
כן ה' אלהים מאניח עלי ולכן לא אצטר כלו' לא יחסר לי כל: (ב) בנאות, מלשון נאווה,
וכר אדמה המלוכ בדאזים וזמזים ואילנות נקרא כן על היותו נאווה לצין, שכל הרואה
אותו יתענג בו, והוא מה שקורין כל"א (איינע חויע), והרוע' נוהג את לאנו במקום דשא וירעס
בנוקר ובנטות היום, אך בעת להרים ירביס בכל האילנות להסתירם מחוס היום ובגרוכה
להקוותם ינהלם על מי מנוחות כלו' מים שילכו לאט ולא נחל אטף סן ישעשם המים בנאוס לשחות'
נשי

ה מ ע ר

כג (ב) בנאות דשא, הרב המנס המבאר אשר שהוא מלשון נאווה, אולם רש"י וראב"ע וכן
הרד"ק צשראים מכו עס נוה לאן ומלת נאווה הניא הרד"ק צשר איה, ואמר שפא

חרת שהי' מנוגב כחרס
 והרטיבו הקב"ה מטוב של
 העולם הנא (מדרש תלי'):
 (ג) נפשי ישובנ. רוחי
 שהוסג בלרות ובמוסה
 ישובנ לקדמותו: במעגלי
 לדק. בדרכי מיסור שלא
 אפול ביד אויבי: (ד) בניה
 ללמות. בארץ חושך ועל
 מדבר זיף אמר. כל
 ללמות לשון חושך פירשו
 דונס בן לברט: שנטך
 ומשענתך. יסורים שבאו
 עלי ומשען שאני בטוח
 על חסדך שניהם ינחמוני
 שיהיו לי לסלות עון ובטוח
 אני שתערך לפני שלחן היא
 המלכות: (ה) דשנת בשמן
 ראשי. כבר נמשחתי על
 סיד למלך: כוסי רויה.
 לשון שובע:

לה

(ג) נפשי ישוב

ינהני במעגלי צדק

למען שמו:

(ד) גם כִּי־אֵלֶךְ אֲבִיָא צִלְמוֹת

לֹא־אֵירָא רַע

כִּי־אֵתָה עִמָּדִי

שִׁבְטֶךָ וּמִשְׁעֲנֶתְךָ הֵמָּה יִנְחַמְנִי:

(ה) הָעֶרְךָ לְפָנָי וְשִׁלְחָן נֶגְדִי צַהֲרֵי

דְּשַׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֵאשִׁי

כּוֹסֵי רוּיָה:

(ו) אֶךְ אֲטוֹב וְחָסֵד יִרְדְּפוּנִי

כָּל־יְמֵי חַיִּי

וְשִׁבְתִּי בְּבֵית־יְהוָה לְאַרְךָ יָמִים:

לרוד

ב א ו ר

(ג) נפשי ישוב, בנין הכבד מנחי עי"ן והוא מל' משיבת נפש, כי בזיתאזה האדם
 לדבר מה נפשו בלה, וכשיגיע אל המנוקש תשוב נפשו אליו ודעתו מתישבת עליו, וכן תרגם
 הרב. במעגלי צדק, בדרכי מיסור שנות לילך גם ולא בדרך מנאל במקום סלעים ואבנים,
 ואמר לדק שיקר כוונתו על דרכי הנפש. למען שמו, לא שאני ראוי לכך רק למען ספר
 שמו בכל הארץ כי הוא רועה טוב ורחמן אין כמוהו בכל הארץ: (ד) גם, המשך המשל
 הקודם כלומר גם כי ינהני רועי אל גיא יער שרבו אילניו וענפיהם וסנביהם כל כך עד
 שימנעו את קרני השמש לכנוס ולהאיר, ויהי גם חשך אפילה וצוה כחשכת מות, אשר מתולדות
 הנפש המרגשת ליחז ולפחד במקום כזה מחמת הסכנה האפשרית לבוא אליו פתאים מנלי
 שחוכל לראותה ולהמלט ממנה, עם כל זה אני לא אירא שיבואני דבר רע, כי רועי עמדי
 לעזרתי

ה מ ע ר

נפעל, והחכם געזעניוס מניא נאזה בערך נאח, ודומה אותו למלת משתחה ודבריו נראים,
 כי חז"ל השתמשו ג"כ במלת נאח ברוב, אך נאות גם לו הוא משרש נוח; אולם בערך אזה אמר
 כמסתפק כי והתאוויתם לכם (דברים ל"ד י') שהוא מן אזה שהוראתו בערבית המקום אשר נסור
 אליה וכשכון שמה (חיינקעהרען, ווזההען), ואם כדבריו כן יהי', א"כ אזה ונוה ורדפיס המה.
 (ג) ישוב, אולי ישוב מענין וילך שוב בדרך לבו שענינו כמו שכתב הר"ק בשם רבינו יונה
 (שרש שב) גירוש ושלוח, ונפשי כמו אם יש את נפשכם, והענין אם אחפון להיות שוב וללכת
 תועה, הוא ינחני במעגלי צדק, ויתורגם: (אומר וילל חיד הערוך טווייפען).

תהלים כג

באור פ

(ג) ער לאַבט מיין שטאַכטענדעס געמיטה, אונד פֿיהרט מיך אונף גערעכטע שטייגע, צו זיינעם נאַמענס רוהם.

(ד) אונד וואַלל' איך אונף אים טאָדעס-שאַטטענטהאַלע, זאָ וואַלל' איך אָהנע פֿורבֿיטן דען דוא בעגלייטעסט מיך. (ריין שטאַב אונד דיינע שטיטצע וינד אימערדאָר מיין טראָסט.

(ה) דוא ריכטעסט מיר איין פֿרוידענמאַהל (אים) אַנגעזיכט דער פֿיינדע צו: דוא זאַלכסט מיין הויפט מיט אָהלע, אינד שענקסט מיר פֿאַללע בעכער איין. (ו) מיר פֿאַלנעט הייל אונד זעעליגקייט אין דיעזעם לעבען נאָך. (איינסט רוהע איך עוויגע צייט, דאָרט אין דעם עוויגען הויז.

גע-

לעזותי. צלמות, ידוע שהחשך כנוי אל הברה (עיין לעיל שיר ט"ז), ובהיות המות ביחס אל הגוף המורכב הלא הגדול מכלס (דמו גרמטטע פֿיני טע אובעו), יאמר אליו שחשכו החשכה העלומה מכלס. כי אהה עמדי, לא והתנוון בעומק הבחנ' המזורר שלא אמר כאן כי רועי עמדי, לפי שחמת אס הרועה הוא רועה אדם איך ינטח הלאן עליו במקום כזה שהוא מקום סכנה גם ללאן גם לרועה, שלא יתע בדרכיו ולא יגוף. ולכן יסיב המזורר את הדבורא ה' לאמר כי אתה עמדי, הרועה הכל יכול והכל תלוי ברצונו, הא קדא, והפעולה השנית שהפעיל המזורר ליתרון ושלימות המליכה בהשתנות את הגוף הנסתר לנכח, הוא שיאמת לנו בעמונו

כי ה' עמו, במה שידבר אליו באלו הוא נגדו. סימן סתימת הכוונה שהביא הר"מ אחר מאמר למען שמו, הביאנו על הרעיון הזה, אף כי טעמו הוא חילוף המאמרים והתמורתם מן הרוחה אל הברה. שבטך ומשענתך, בעבור שהמטיל האל לרוע' הרועה הלאן במטה אשר בידו וישען עליו כשיעמוד ואמ' המה אף שהוא אחד לפי זכרו בשם שנים שצט ומשענת שם הא' בבחינת הלאן שינהיג בו, ושם הב' בבחינת הרועה בעמדו, כן הוא לדעת הרד"ק, וזה נכון באמת, אבל יפה תרגם הרב בליטא דמשתמע לתרי אפא, ולפי תרגומו יש עוד לומר שהשצט הוא כנוי אל ההיכה שינהיג בה השם את ברואיו, והמשענת כנוי אל התשועה אשר בה יסעדם השם אס יחשבו לנסל. יברמוני, כבר אמר המבאר תרגום הרב ע"ה על מאמר וכן אדם ויתנחם (במדבר כ"ג) כי שם נחמה נוסל על השתנות הענה והעתקתה משה למדה שבנגדה, וכן ענינו כאן ההעתיקה מן הדלגה אל הצטחון: (ה) הערוך, אמר הרד"ק עתה השיב המשל למליכה עכ"ל, ר"ל עזב את משל הזה לדמית אותו באדם אשר יתן ה' עינו עליו ואמר לא די שתתן לי כל לרכי אבל תשים לפני שלכן הערוך בכל מיני טובות ומטעמים, וטעם נגד לוריי שהם יראו כבודי וינשו. דשגת בשמן ראשי, כן היו נוהגין בימים הקדמונים כשנאו הקרואים אל המשתה, היו מושחי' את ראשיהם בשמן מר ונבל מיני בשמי' שריחם נודף. כוסי רייה, ע"ד השלמים והיו ד' תחת הה"א למ"ד הפעל, ופירושו כבוס שהוא גדול ומלא וירוח את הנמ' כך נתן לי הקב"ה טוב לאובע: (ו) אך טוב, בטוח אני שלא ירדפוני רק טוב ואסד מאתו יתברך כל ימי חיי, בע"הז. ושבתי, מלשון שוב' ונח' (ישעי' ל' ט"ו) וטעם בבית ה' לע"הב. ומי לא יראה חין ערך השיר א' בנועם השתנות חלקיו המתאחדו' כבוינחם להראות השגת השב"ה בעבדיו הליקיים, רוחה לרה ורוחה. ב' בהתנשאות המליכה אצת אחת, כי (א') פתח במאכל שה דשא ירק ועשב, וסיים במשתה שרים ושלחן מלכים, (ב') פתח בספור בעלמא וסיים בפנות הדבור אל ה', (ג') פתח בטוב העולם הארצי וסיים בטוב העולם הנלחי, והנן זה:

כד

שיר חודה כאשר הביא ארון אלהים אל מקומו המיועד לו.

(א) לְדוֹד מְזֻמֹּר

לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ
הַיָּבֵל וַיֵּשְׁבֵי בָהּ:

(ב) כִּי־הוּא עַל־יָמִים יִסְדֶּה

וְעַל־נְהָרוֹת יִכּוֹנְנֶה:

(ג) מִי־יַעֲלֶה בְּהַר־יְהוָה

וּמִי יִקּוּם בַּמִּקְוֹם קֹדֶשׁוֹ:

(ד) נָקִי כַפַּיִם וְבַר־לֵבָב

אֲשֶׁר וְלֹא־נִשְׂא לִשְׂוֹא נַפְשׁוֹ

וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה:

(ה) יֵשֵׁא בִּרְכָה מֵאֵת יְהוָה

וְצַדִּיקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ:

(ו) זֶה דוֹד דְּרִשׁוֹ מִבְּקֵשֵׁי פָנָיָהּ

יַעֲקֹב סֵלָה:

(ז) שְׂאוֹ שְׁעָרִים וְרֵאשֵׁיכֶם

וְהַנְּשָׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם

וַיִּבּוֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד:

מי

נפשי קרי. דרשיו קרי

כרך הנני נוטה אהל לכבוד השם, או שכשאתה השרי' הוא ימשיל במדינה זו, ואלוה אחר במדינה אחרת כי לה' הארץ וגו' אך שעם כל זה יש מקום מושגת בהשגת' פרעית ונכבד בקדוש' יחידית

כד (א) לה' הארץ.

ארץ ישראל: תבל.

שאר ארצות: (ב) על

ימים יסדה. שנעה ימים

מקיפין ארץ ישראל וארבע

נהרות ירדן. וירמוך.

קרמיון. וסוגה: (ג) מי

יעל' נהר ה'. אף על פי

שכל יושני תבל שלו אין

הכל כדי ליקרב אליו אלא

אלה נקי נפיש וגו' (ד) לא

נשא לשוא נפשי. לא נשנע

בשמי ובנפשי לשוא מזינו

לשון שנעה נוסל על נפש

שנחמר נשנע ה' נבאות

בנפשו (עמוס ו'): (ו) זה.

שך מעשיו. הוא דור

דורשיו: (ז) שאו שערים

ראשיכם. בימי שלמ' בנו

כשיבא להנניס ארון לבית

קדשי הקדשי' ודנקו שערי'

זי בוז אמר כ"ד רננות ולא

נענה עד שאמר (ד"ה

ב'.

באור

כד (א) לדוד מזמור,

יתכן שזה המזמור

חברו המלך כאשר בא עם

ארון האלהי' בהביתו מבית

עובד אדום הגתי אל פני

שערי ליון עיר דוד השמוב'

אל הר המוריה אשר שם

נבנ' בית ה' בימי שלמה בנו

ופתח המלך ואמר לה'

הארץ ומלאה כלומר לא

בשניל שלבית מנוחה הוא

כרך הנני נוטה אהל לכבוד השם,

או שכשאתה השרי' הוא ימשיל במדינה זו,

ואלוה אחר במדינה אחרת כי לה' הארץ וגו' אך שעם כל זה יש מקום מושגת בהשגת' פרעית ונכבד בקדוש' יחידית

המער

כד (א) לה' הארץ, הענין הוא כמו שאמר שלמה, האמנם ישב ה' על הארץ, הנה השמים

ושמי השמים לא יכלכלך וגומר (מלכים א' ח' כ"ז) וכן כאשר נעה המלך דוד אהל

לארון ה' פתח שירה, לה' הארץ ומלוואה. (ו) זה דוד, לדעתי הוא על דרך התנאי, והכוונה

כי ככה ראוי להיות דוד דורשו (גל פי הקרי) ומבקשי סניך והוא יעקב לעולם (וכתרגום יונתן).

(ז) שאו, כשיאת ראש הוא משל לגאה וגאון, כמו הנה אויביך נשאו ראש וכן להיפך על הכזת

וההכנעה נאמר איך אשא ראשי, וכן כאן הענין, השערים ישאו ראשם בגאון, ופתחי עולם

יתנשאו (והנשא הוא הנפעל במקום הנפעל ואין זה זר בנודע).

כד

לֹא־כַבְּעוּאֲנִי בַיּוֹם אֵינִינְצוּגַע דַּעַר לְאֲדַע גַּאָטְטֵעַם
נֶאֱכָר אִיהֶרַעַם כַּעֲשִׂימֵאֲנִינְצוּגַע סְאָרְטֵעַ.

(א) פּוֹאֲלֵם דּוֹרִים

דַּעַם עוֹיִנְגַען אִיזְט דִּיא עֶרְדַּע אֹנְד וּוְאַם זִיא פֿיִלְלֵט.
וועלט אונד בעוואָהנער זינד זיין.

(ב) עַר הָאֵט אִן אֹפֶּרֶן אִיהֶרַעַן גֶּרֹנְד גַּעלְעַגְט,
אַן שְׂטְרָאָמַען זִיא עֶרְבוּיִט.

* * *

(ג) ווער דאַרף דען בעיג דעם העררן בעשטייגען?
ווער זיינע הייליגע שטאַטטע בעטרעטען?

* * *

(ד) ווער ריינער האַנדע, לויטרעם הערצענס אִיזְט;
ווער טיינייד גייע בִּיטְהִיעֶרְט,

צום טרוגע גייע געשוואָרען,

(ה) עֲמַפֶּאָנְגַט רִיִּיעֶן זַעגַען פֶּאָם הֶעֱרַרְן,
גַּעֲרַעֲטַען לֶאָהֶן פֶּאָם גַּאָטְטֵעַ זִינַעַם הַיִּילֵם.

* * *

(ו) וַיָּא אִיזְט דִּיעֶזַעַם גַּעֲשַׁלְעֵבְט, דִּיא גַּאָטְט פֶּעֲרַעֲהֶרְט
(דִּיין אַנְטְלִיטִין צו שויען זיך זעהנט);

זאָ אִיזְט יַעֲקֹבִים גַּעֲשַׁלְעֵבְט.

* * *

(ז) עֲרַהֲעֵבְט אִיהֶר טַהֲאָרַע, דִּיא הוֹיפֵט!
עֲרוֹיִטְעֶרְט דִּיא עוֹיִנְגַען פֶּאָרְטֵעַן;

לֶאָטְט אִיהֶן אִינְצִיֶּהֶען, דַּעַן קֶאָנִיג דַּעַם רוֹהַמַּם!

ווער

יְחִידִית מֵהַשָּׂר כִּי הִרְ
הַמּוֹרִיָּה הוּא הִרְ ה', וְכִי
כְּאֲשֶׁר יֹאמֶר הַיּוֹם בְּהֵרַ ה'
יִרְאֶה, וְלֹא כֹל בְּנֵי אָדָם
זֹכִין לַעֲלוֹת בּוֹ, כְּלוֹמֵר
שְׂתַצְרֶה שְׂבִינְתוֹ בְּתוֹכָם אֲלֵא
מִי שֶׁהוּא נָקִי כַפִּים וְגו'
וְהוּא זֶרַע יַעֲקֹב שֶׁהֵם
מִבְּקֵשֵׁי ה', וְלִכֵּן אֵלֹהִים
רִאשִׁיכֶם וְהַכְּנִיסוּ אֶרֶץ ה'
בְּעִירְכֶם לְהִגֵּן לְנוֹכַח ה' מִי
זֶה כִּלְלִי תוֹכֵן הַשִּׁיר וּמַעַת'
נִדְרוֹשׁ עַל הַפֶּרֶט. הָאֲרֵץ,
כּוֹלֵל אֶף הַמַּדְבָּרוֹת וְהַרִים
וּבְקִעוֹ מֵהַבְּלָתִי מִיּוֹשֵׁב וְעַל
זֶה אָמַר וּמֵלֵאָה. חֶבֶל,
וְהוּא הַחֶלֶק הַמְּיוֹשֵׁב מֵאֶרֶץ,
וְכֵן אָמַר וַיִּשְׂבֵי בָה. (ב) כִּי
הוּא, ר"ל כִּי הַחֶלֶק הַבְּלָתִי
מִיּוֹשֵׁב עַל יַמֵּי יַסְדֵה כִּי
יֵם אֹקִיָּאֲנוֹס מִקִּיף אֶת
כֹּל הָעוֹלָם כְּלוֹ, וְהַחֶלֶק
הַמְּיוֹשֵׁב עַל נְהַרֵי יְכוֹנְהוֹ,
כִּי כְּלֵי מַיִם הוּא נִמְנַע
הַיּוֹשֵׁב בְּשׁוֹם מִקּוֹב, וְטַעַם
עַל הוּא לֶאֱשׁוֹן סְמוּךְ כְּמוֹ
וְעַלְיוֹ מֵטָה מִנְּשֵׂה וְכֵן תִּרְגַּם
הַרְבֵּי עַל יַמֵּים (זֶן חוֹפֶּרֶן)
שֶׁהוּא חוֹף הַיָּם, ע"נ (ט) זֶן
טְטְרָאָמַען): (ג) מִי יַעֲלֶה,

ר"ל וְאֵף כִּי כֹל הַיּוֹשֵׁבִים בְּחֶלֶק הַמְּיוֹשֵׁב הֵם לֵאמֹר וּמַפְעֻלוֹתָיו לֹא תִשָּׁב הַיּוֹתֵם כֹּלֵם שׁוֹיִם בְּמַדְרַגָּה
אֶחָד, כִּי מִי הוּא אֲשֶׁר יִזְכֶּה לַעֲלוֹת בְּהֵר ה' זֹלַת הַשָּׁלֵם בְּמַעֲשֵׂה וּבְמַחֲשָׁבָה (אֲנִי יִחִיִּית):
(ד) נָקִי כַפִּים, בְּמַעֲשֵׂה. וְבֵר לִבִּי, בְּמַחֲשָׁבָה וּבִדְעוּת. לֹא נִשְׂא לִשְׂוֹא נִשְׂוֹ, נִי כֵן דֶּרֶךְ
הַיּוֹשֵׁב לְאֶמֶת אֶת דְּבָרָיו, לֹא־אֵמֶר כְּאֲשֶׁר יִקְר לִי נִפְשִׁי כֵן יִקְר לִי אֶמֶת הַדְּבָר הַהוּא, וּפִירוֹשׁ נִפְשׁוֹ
נִי"ו, נִפְשׁוֹ עַל הַנִּשְׂבַע. וַיִּשׁ מִפְּרָשִׁים עַל דֶּרֶךְ הַכְּתִיב וַיִּשְׂבֵי נִי"ד, הַשְּׂבֻעָה בְּאֶמֶת הַשָּׁם ב"ה,
וְהוּא מֵאֶמֶר הָאֵל כְּמוֹ לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא, וּנִפְשׁוֹ הוּא שְׂמוֹ כְּמוֹ נִשְׂבַע ה' בְּנִפְשׁוֹ
(עֲמוֹס וי"ו), תִּבִּין מִזֶּה כּוֹנֵת הַרְבֵּי מֵאֶרֶץ (כַּעֲטַהֲיִיעֶרֶן), אִו כְּמוֹ שִׁקְר לִי נִפְשִׁי, אִו כְּמוֹ
שִׁקְר לִי שְׂמוֹ עַל הַקֶּבֶט ה': (ה) יִשְׂא, יִקַּח כְּמוֹ וַיִּשְׂאֵהוּ לְהַסֵּם נִשְׂיָם (הַרְד"ק). וְעַנְיָנוֹ כֹּל אֶחָד
מֵאִתָּם שׁוֹנֵב לַעֲלוֹ בְּהֵר ה' יִקַּח בְּרַכָּה וְגו': (ו) זֶה, כֹּזֵב כְּלוֹמֵר כְּאִישׁ הַשָּׁלֵם הַזֶּה שׁוֹכְרֵתִי
כֵן הוּא הַדּוֹר הַזֶּה הַדּוֹרְשִׁים אֶת ה'. דוֹר דּוֹרְשִׁיו, לֶאֱשׁוֹן נּוֹפֵל עַל לֶאֱשׁוֹן לְיוֹפֵי הַמְּלִיכָה וְאָמַר
הַרְד"ק וְז"ל כְּתִיב דּוֹרְשׁוֹ כְּנִגְד דּוֹר שֶׁהוּא דֶּרֶךְ כִּלְלֵל לֶאֱשׁוֹן יִמִּיד וְקִרִי דּוֹרְשִׁיו כְּנִגְד הַפֶּרֶטִי שֶׁהֵם רְבִיעֵב"ל.
מִבְּקֵשֵׁי פְּנִיךָ, כְּנִגְד הָאֵל דְּבַר הַשְּׂאֵרֶר כִּי כֵן דְּרַבּוֹ הַתְּמִידִי לִשְׂנוֹת בְּנִפְשִׁים כַּפִּי נּוֹעַם הַמְּלִיכָה,
וְשַׁעֲרֵי מִבְּקֵשִׁים לְרַחֵם פְּנִיךָ, יִתֵּן שְׂכוֹן הַמְּשׁוֹרֵר בֹּזֵה עַל הַמּוֹן יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִכֹּל מוֹשְׁבֵי הַיָּם
לְכֹל גְּבוּלֵיהֶם לְרַחֵם הַלִּיכּוֹת אֱלֹהִים בְּקִדְשׁ, כְּדִכְתִּיב וְדוֹד וְכֹל בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת אֶרֶץ ה'
בְּתַרְעוּהָ וּבְקוֹל שׁוֹפֵר (ש"ב ו'). יַעֲקֹב, כְּלוֹמֵר בֹּזֵה זֶרַע יַעֲקֹב, מִכֵּאֵן שְׂמִי שְׂאִינוֹ בֵּר לְבַב אִינוֹ
מִכִּלְל יִשְׂרָאֵל, כִּי כֹל הַמַּעֲשִׂים נְדוּנִים כַּפִּי הַמַּחֲשָׁבָה וְכוֹנֵת הַעוֹשֶׂה: (ז) שְׂאֵן, דֶּרֶךְ מַשַּׁל,
וְהַמְּשׁוֹרֵר בְּרַחֲמוֹתָיו בְּחַיּוֹן לְבוֹ וּבְרִיחַ קִדְשׁוֹ כְּבוֹד ה' הַגְּדוֹל וְהַגּוֹרָא שׁוֹכֵן עַל אֶרֶץ הַבְּרִית יִדְמוּ לוֹ
אֵלֹהִים הַשְּׂעִרִים לְרִי הַמְּרַחֵם וּשְׂבִילֵי הַקּוֹמָה מִלְּעַבּוֹר כֹּל הַכְּבוֹד הַזֶּה תַּחְתִּיהֶם, וַיֹּאמֶר שִׂישְׂאוֹ
לְרַחֵם לְמַעַל וּרְחַמּוֹ תַּחְתִּיהֶם לַעֲשׂוֹת מַסִּילָה לְרוֹכֵב בְּעֲרֵבוֹת. שְׂעִרִים רִאשִׁיכֶם, הַאֲסֻקּוֹפָה

ר ש י

ב'ו' אל תשנ פני משיחך זכרה לחסדי דוד ענדך: (ט) פתחי עולם - פתחים שקדושתן עולמית:

כה (א) נפשי אשא - אכונן לבי

ב א ו ר

עם המזוזות כיות שהוא יקרא שער, והחלל שנתוכם יקרא פתח, ולכן כשיאזו השערים ראשיהם שהם האסקופות גם הפתחים ינשאו וזה טעם הנשאו צננין נפעל. פתחי עולם, שהם עומדים לנלח בעבור כבוד הכבוד (הראב"ע). ו בא מלך הכבוד, לפי שאין הכבוד על הארון בין שני הכרובים קראו בשם ה' מלך הכבוד (הרד"ק): (ח) מי זה, באלו שאלים השערים מיזה, והתשובה ה' עזו וגבור ה' גבור מלזמה, ואמרה התארי' לפי שהארון הוא יולא עמהם במלחמה והיו מנלחי' זו אויביהם (הרד"ק): (ט) שאו, גם כפילת הענין

ת ה ל י ם כ ר

(ח) מִי־זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה עֲנוּ וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: (ט) שְׂאוּ שְׁעָרִים וּרְאִיכֶם וּשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֵא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד: (י) מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד סֵלָה:

כ ה

חפלה על ישועת ה', ושיריהו מדרכיו, ושיסלה לו עונותיו. (ח) לְדוֹד

(ג) אֱלֹהֵי יְהוָה נִפְשֵׁי אֲשָׂא אֱלֹהֵי בְּךָ בִּטְחֹתִי אֶל־אֲבוֹשָׁה אֶרְיַע לְצוּ אוֹיְבֵי לִי:

גם

פעמים, גם שנוי לשון מעט, שתיים ייפו את המליכה מאד, וירמזו על עולם ההתפעלות בנפש המשורר, ושנוי לשון הוא בהתארים גם כמה שאמר ושאז במקום והנשאו. ושאו, אתם השערים את פתחי עולם בדרך זכרנו לעיל, ובן תרגם הרב גם כאן גם לעיל ואמר על נשיאת הראשים (ערהעבען) ועל נשיאת הפתחים (ערווייטערן), כפי מהות הלשון אשר בה תרגם, ועל שנה הלועז במקום שלא שנה העברי, ובמקו' שנה העברי לא שנה הלועז הלא אמרתי לכם שאין להקיש ואין להקשות מלשון על לשון: (י) ה' צבאות, אלהי כל צבאות העולם, סיים כמה דפתח. ויתכן עוד שיושר השיר הזה במקלה' למחלקותיו צב' נמות כזה, ענו שתיקן ואמרו

ה מ ע מ ר

כה (א) החכם השבאר החליט כי כל השירים המיוסדים על סדר א"ב נעדר מהם לחות המליכה, ומה יענה בשירי מגלת איכה המלאים זיו המליכה ומפיקים נוגה השירי אין ערוך עליהם, אולם האמת כי בשירי תהלים הנאים על סדר א"ב היתה הכוונה הראשונה בהם לשומם כפי העם למען ילמדו ליראה את ה' וללכת בדרך הטוב והישר, ולזה נוסדו ע"פ א"ב לשען יהיו נקל להתלמד. (ועיין לקמן בראש ק"ט בנאור) ולכן המה אך מאמרי' מוסרים מבלי רעיון נשגב ביאות להשון, וגם אין להם חבור נאה, שאם לא ישיג זכרון איש המוני לשמם בלבנו כלם עוד יעלה בידו מאמר שלם או איזהו מאמרים שלמים.

הדריכני

ת ה ל י ם כ ה

ב א ו ר פ ב

ואמרו לה' הארץ ומלוכה
עד יבוננה. הבח א' מי
יעלה, הבח הב' משיבה
נקי כפי' עד ישעו, שחיהו,
זה דור עד סלה. הבח
הא' שאו- הבח הב' שאלת
מי זה מלך הכבוד. הבח
הא' משיבה ה' וגו'. הבח
הב' תכפול הענין שאו-
הבח הא' שאלת מי הוא
זה. הבח הב' משיבה ה'
לנאו' הוא מלך הכבוד סלה,
ואפטר שבמאמר האחרון
התקברו שתי הכתות לאחד
לפי שהוא מעין הפתיחה.
ואם תרצה תחקור על
הדרך הזה אולי תמצא
טעם על כפולת הענין
האחרון בהשתנות לשון מה
ואני לא אאריך עוד, אבל
לא והתבונן בחלקים שחלק
בו הרב:

(ח) ווער איזט דער קעניג דעם רוהמס?
דער הערר איזט מאַכטיג אונד זיעגרייך;
דער הערר איזט זיעגרייך אים שטרייט.

* * *

(ט) ערהעבט איהר טהאַרע, דאַן הויפט!
ערווייטערט דיא עוויגען פּפּאַרטען;
לאַסט איהן אינציאהען, דען קעניג דעם רוהמס!
(י) ווער איזט דער קעניג דעם רוהמס?
גאַטט דעם וועלטאַללם הערר,
דער איזט דער קעניג דעם רוהמס, סלה!

כ ה

ביטטע אום געטטליכע הילפע, אונד אום בעלעה-
רונג אונד זינדענפֿערגעבונג.

(א) פֿאַן דור

1.

עוויגער! צו דיר ערהעבע איך מיינע זעעלע;
(ב) מיין גאַטט! איך האַפֿפֿע אויף דיר;
(לאַס מיך ניכט צו שאַנדען ווערדען!
דאַס פֿיינדע ניכט פֿראַהלאַקען איבער מיך.

כ ה (א) ל ד ו ד , ז ה

המזמור נאמר באל"ף
בי"ת, וכן יש אחרים בספר
כמוהו, ויש שיכפלו איזה
אותיות, ויש שימסרו איזה מהם כאשר בשיר זה יכפלו אפ"ר, וימסרו ב"ק. וכאשר נעיין
ע"ז נראה שיש בכל השירים הנעשים ע"ז האופן איזה לד המועיל ואיזה לד המחסר. הצד
המועיל הוא, בהיות להם סדר נכון הרגיל בפי כל אדם, הלא יקל על הקורא ללמד על פה
ולכתוב על לוח לבו, ולכן באותן השירים אשר הם שירי מוסר, ואשר כוון המשורר עליהם
שהיו שגורי' בפי כל ישראל שמו לפעמים את הסדר הזה מטעם שזכרנו, ובה אין לחוש אם
ימסרו או יכפלו איזה אותיות' שיכול כל הסדר, כי הם לא ימנעו את הקורא או השומע מלזכור
הענינים כאשר יודע לו הפעם שלילותם או כפילותם. הצד המחסר הוא על ב' דרכים. א'
מליכת אותן השירים לא תהי' נשגבת כ"כ במליכת אלו השירי' אשר תקום המשורר מכל וכל
כפי התפעלות נפשו, בלי לתת מועקה בדעתו לשמו' את סדר הא"ב בפסקיהם, כי בעת אשר
ישוב למכור מאמר המתחיל באות הראוי לבוא עתה כפי הסדר, תתקרב נפשו ותאבד קצת
מהתפעלות' פעם מעט ופעם הרבה הכל כפי זמן ההפסק, כידוע לכל משביל דרכי הנפש.
ב' לא יחזרו מאמריהם חבור נאה אבל יהיה כ"א כפי עלמו מאמר משביל מוסר בלי המשך
מה גם אל המאמר הקודם גם אל שלאחריו, ויש שימסרו ב' או ג' או ד', אך כולם לא יחזרו.
הנמשך מזה שתוכל לחסר מאמר אחד או איזה מאמרים מן השיר, מבלי שתאבד קצת מן הענין
הכולל, ותפקד א"כ האחדות המקבלת על הנפש, כאשר זכרנו זה כבר פעמים רבות וכן לא
ירצה השיר. — לדוד אליך, אמר התורני רבי אברהם הלוי נכד של הגאון המחבר ספר
ש"ה וז"ל: זה המזמור לפי דעתי חזרו דוד אשר חטאו בענין בת שבע תכנה לה' שסלח עונו,
והוא מזמור נכבד מאד ראוי לאמרו בזמנה רבה ע"כ כל אדם שירצה לשוב אל ה' ולבקש ממנו
רחמים שיצרו על דבר כבוד שמו עכ"ל. אליך ה' נפשי אשא, אתרום את נפשי להגות
ולנעוץ נך. (ב) בך בטחתי, ולא באשר. אל אבושה, כשתתעלם מתחתי. אל יעלצו וגו', אם
לא תעתר לי:

אויך

לבי: (ג) הנוגלים ריקם.
הנוגלי והחמסני המושיבי
את העניי ריקם מנכסיה
כמו (לעיל ז') וחמלכה לוררי
ריקם: (ה) הדריכני
אדריכמיו בלע"ז: אוחך
קויתי כל היו'. הוא הע"ה
(שהוא) יום לעובדי כ"מ
ולילה לישראל: (ו) כי
מעול' המה. מימות אדם
הראשון שאמרת לו ביום
אלך ממנו מות תמות
(ראשית ב') ונתת לו יום
משלך שהוא אלף שנים:
(ז) כחסדך וזכר לי. הראוי
לחסדך וזכר לי אלו מעשי'
טובים שבידי: (ח) טוב
וישר ה'. וחסן להלדיק
בריותיו: על כן יורה חטאי'
בדרך. תשובה. ד"א יורה
חטאים הרולחים שנאמר
תכין לך הדרך וגו' (דברי'
י"ט) מקלט מקלט היה
כחוב על פרשת דרכים כו'
כדאיתא במכ"ו: (יא) למען
שמך. הרב סלח לעוני:
כי רב הוא. כי נאה לרב

ב א ו ר

(ג) גם, כלומר אך הנני
בטוח בזה שלא אבוש, כי
כל קויד לא יבוש, ואנכי
כאחד מהם אבל הנוגדים
יבושו, שלא ישיגו דבר
מחפלים, וזה טעם ריקם
לדעת ר"ע ספורני, וכן
תרגם הרב (ניח פערפעה:
זען איהרעם לוועקעם) -
ולדעת אחרים שעורו
הנוגדים הרקים, מענין

(ג) גם כל-קויה לא-יבשו
יבשו הנוגדים ריקם:
(ד) דרכיה יהוה הודיעני
ארחותיה למדני:
(ה) הדריכני באמתה ו למדני
כי-אתה אלהי ישעי
אותה קויתי כל-היום:
(ו) זכר-רחמיה יהוה
וחסדיה כי מעולם הקמה:
(ז) חטאות נעוריי ופשעי אל-תזכר
בחסדיך זכר-לי-אתה
למען טובה יהוה:
(ח) טוב-וישר יהוה
על-כן יורה חטאים בדרך:
(ט) ידרך עננים במשפט
וימד עננים דרכו:
(י) כל-ארחות יהוה חסד ואמת
לנצרי בריתו ועדתיו:
(יא) למען-שמה יהוה וסלחת לעוני
כי רב-הוא:

פחה באחנח

מי

ריקם ופחז' ויתורגם א"כ (דיוח נייערדיגען פעררואטהער): (ד) דרכיך וארחותיך, כפל ענין
במלות שונות, ופירש דרכיך ה' הודיעני כמו שנקש משה רבינו ע"ה הודיעני נא את דרכיך
ואדעך, כי כשידע דרכיו ידעוהו, ופי' הדבר שיכילהו הנמלאות כלם, שישג טבעם והתקשרם
קלתם בקלתם, וידע הנהגתו להם בכלל ובפרט, וכן כאשר שאל משה רבינו ע"ה בהראיני נא
את כבודך שאל ג"כ דוד ואמר הדריכני באמתך וכו' אמתת מליאותו, ובשאלה ראשונה אמר
הודיעני

ה מ ע ר

(ה) הדריכני, לועז רש"י אדריכמ"י adresse moi (ווייזע זיך פון, גיב זיך דיא
ריכטונג, זייטע זיך).

2.

(ג) אויך ווערדען דיא דייך האררען ניע צו שאַנדען.
(טרייאלאָזע נור בעשטעהן מיט שאַנדען;
דען זיא פֿערפֿעהלען איהרעם צוועקס.

3.

(ד) הערר! מאַך דיינע וועגע מיר בעקאַנט!
אונטערריכטע מיך אין דיינער פֿיהרונג!
(ה) לייטע מיך אין דיינער וואַהרהייט, לעהרע מיך!
דען דוא ביזט מיינעם היילעם גאָטט,
אונאוויפֿהערליך האַרר' איך דייך.

4.

(ו) געדענק אַן דיינע הולד, אַ הערר!
אַן דיינע גיטע, דיא פֿאַן יע געוועזען!
(ז) ניכט מיינער יוגענד זינדען, דער פֿערברעכען,
(זייא מיינער איינגעדענק, נאָך דיינער גנאָדע,
אום דיינער גיטע וויללען, עוויגער!
5.
(ח) גיטיג איזט דער עוויגע אונד פֿראָם;
צייגט איררענדען דיא רעכטע באַהן;
(ט) אונטערריכטעט דעמוטהספֿאַללע אים געזעטץ;
לעהרט דעמוטהספֿאַללע זיינען וועג.
(י) לויטער גיטע אונד וואַהרהייט איזט דעם עוויגען פֿיהרונג,
דענען, דיא איהם בונד אונד צייגניס האַלטען.

6.

(יא) אַך הערר! פֿערצייהע מיינע מיססעטהאַט,
(אום דיינעם נאַמענס וויללען;
ער איזט אונגענדליך גראָם.

איזט

הודיעני שהיא חכמה שיוכל
האדם לדעת אותה והיא
חכמת הטבע, כי היא
כסולס לידיעה האלהות
וממנה ידע האדם את
הנורא מה שיוכל לדעת
בשהוא גוף, אבל אמתת
מליאותו ועלמו כפי שתיגי
הנפש לא יוכל לדעת בעודו
גוף לפיכך אמר הדריכני
באמיתך כאדם המדריך
את הנער ללכת מעט מעט
עד שירגיל וילך מעלמו,
הס הס דברי הרד"ק
הנבוכים והישרי': (ה) כל
היום, כמו כל הימי' (רד"ק)
או כמו שאמרנו לעיל שיש
יום שהוא לשון עת, ויהיה
א"כ שעורו כמו בכל עת
דהיינו תמיד: (ו) כי
מעולם, שעורו אשר מעולם
המה: (ז) הטאה, אותם
שנימי נעורי' יקראו חטאת
שלא שלמה דעת האדם
ואין שם פשע, כי הפשע
הוא המרד וכשיהיה אדם
מזיד בזואו צימים שהוא
בדעתו יקרא פושע כי הוא
מכיר ויודע ועובר, הרי
הוא מורד. והתפלל שלא
יזכור האל לא זה ולא זה
לא יזכור לו חסדיו ויגמלהו
בחסד (מדברי רד"ק).
ואמר ר' אברהם הלוי הנ"ל
ח"ל: וטעם זכר לי מה
הי' לי כלומר שאני עפר,
וטעם אתה, שאתה רב

חסד בעלמך, ואל תזכר חטאת נעורי ופשעי, כי אתה ידעת כי יזכר לך האדם רע מנעוריו
עב"ל, ויתכן שכן הר"מ לזה בתרגומו (זייו ויינער איינגעדענק), גם לדקו דברי ר"ע
ספורי באמרו כי בדבר נת שבע חטא, כי התאווה הסתהו, אבל בדבר אורי' פשע, והמשכיל
יבין: (ח) טוב, לפי שהוא טוב וישר לא ימאס החוטאים אלא אם ירלו לשוב יקבלם ויורה
איהם הדרך הישר (רד"ק), ואמר ר' אברהם הלוי ח"ל: טוב וישר ה' הטעם בעבור שהוא
טוב ורחום וג"כ לדיק וישר הוא ומה יעשה להשלים שתי המדות הללו שגראות מתנגדות זו לזו
על כן יורה חטאים וגו' כי מראה להם את דרכו ומדריכס ומסייעם לעשות תשובה, וזוה הוא
טוב וישר כי יסלח לו חטאי שובו ואם לאו ינהוג ישרו הנהוג עב"ל. בדרך, בפתחות הבי"ת
כלומר באותו הדרך הידוע והוא הישר כי אין ישר אלא א' והעקלקלות הן רבות: (י) כל ארחות,
הנהגת השם עם נריותיו היא בחסד של אמת מדת הרחמים (זהו החסד) ועם מדת הדין (זהו
האמת). לנוצרי בריהו, למי שרוכה להכיר האמת. (יא) כי רב הוא, שמך ולמענו תסלח
לעוני, כדעת הזה תרגם הרב נ"י, ויש מפרשים כי רב הוא על שתיים, כלומר אע"פ שהעון
הוא

(יב) מִי־זֶה הָאִישׁ יִרְאֵה יְהוָה
 יוֹרְנוּ בַדֶּרֶךְ יִבְחָר׃
 (יג) גִּפְשׁוֹ בְטוֹב תִּלְיִן
 וְזָרְעוֹ יִירֶשׁ אֲרֶץ׃
 (יד) סוֹד יְהוָה לִירְאָיו
 וּבְרִיתוֹ לַהֲוֹדִיעִים׃
 (טו) עֵינַי תָּמִיד אֶל־יְהוָה
 כִּי הוֹאִיוֹצִיא מִרְשֶׁת רַגְלִי׃
 (טז) פָּנָה אֵלַי וְחַנּוּנִי
 כִּי־יִחִיד וְעַנִּי אָנִי׃
 (יז) צָרוֹת לִבִּי הִרְחִיבוּ
 מִמְצוֹקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי׃
 (יח) רְאֵה עֵנְיִי וְעַמְלִי
 וְשֵׂא לְכָל־חַטָּאוֹתַי׃
 (יט) רְאֵה־אֵיבֵי כִי־רַבּוּ
 וְשִׁנְאַת חָמַס שִׁנְאוּנִי׃
 (כ) שָׁמְרָה גַפְשִׁי וְהִצִּילֵנִי
 אֶל־אֲבוֹשׁ כִּי־חִסִּיתִי בְךָ׃
 (כא) חָס־וַיִּשָּׂר יִצְרוּנִי כִּי קוִיתִיךָ׃
 (כב) פָּדָה אֱלֹהִים אֶת־יִשְׂרָאֵל
 מִכָּל צָרוֹתָיו׃

לסלוח עון רב: (יב) מי זה האיש יראה ה' הקב"ה יורנו בדרך שהוא יבח' הוא דרך הטוב: (יג) גפשו בטוב תלין. בשלין בקבר תלין בטובה נפשו: (טו) כי יחיד ועני עני. ועון רבים תלוי כי ולנגדן אני יחיד לסיכך פנה אלי וחנני כי תפלתי לריבה לתשועת כל ישראל: (יח) ראה עניי ועמלי. ועל ידיה' שא לכל חטאתי: (יט) ושנאת חמס. שלא כדן: (כא) יצרוני ישמרוני שפטני

באור

הוא רב מ"מ שמך רב הוא, ונאה לאלוה רב לסלוח חטא רב: (יב) יבחר האדם, כלומר מה שיש לו לאדם לנחור: (יג) גפשו, אם יאחו הדרך שיוורנו נפשו בטוב תלין במותו וזה עיקר שבר האדם (הרד"ק) אבל לדעת הר"ם שתרגס תלין (חיבערנאכטען) תהיה הכוונה על טוב העולם הארצי שהוא בערך אל החיים הנלכיים כמו לינת אורחים, ובאופן הזה יהי' חבורו יותר נאה אל מה שלאחריו, כאשר נראה בסמוך. וזרעו יירש ארץ, למען לדקתו יברך האל בניו אחריו בגללו (הרד"ק) אבל יקשה לדעתו איך יביא הטוב הפקות אחרי הטוב הגמור, ולכן הנכון בדעת הר"ם ויאמר המליץ גם הוא גם בניו יקיו בטוב (וכן הוא דעת הראב"ע):

לרוד

(יד) סוד ה', לא יגלה כי אם ליראיו כי המתעסקים בחכמה" אם לא יהיו יראי האל ושלמים במלות שהטביע ביצורים, לא יגלה להם סוד האל (מדברי הרד"ק). ובריתו להודיעם, הברית הוא עבורת עם הנשמה להשבילה ולאספה אל כבודה בהפחד מהגוף (הרד"ק): (טו) מרשח רגלי, פיוש מרשת העונות או מרשת האויבים שהם חושבים ללכדני בו, וכיון שהוא לשון דמשמ' לתרו אפי יסוב דברו מלכני הנפש וידבר בלכני הגוף שיכילהו מאויביו ובאשר התחיל אל יעללו אייבי לי: (כז) כי יחיד, נעזב מאוהבים, חו שעורו שיושב) בדד ובוכה על חטאיו. ועני, גם עונותי גם אייבי מענין אותי. (יז) הרחיבו, החרות מושבם בלבי, כלומר כי רבות הם, ובאמרו כי הלה

7.

(יב) איזט וואָ איין מאָן, דער עהרפֿורכט האָט פֿאַר גאַטט?
איהם צייגט ער זעלבסט דען פֿפֿאַר, דען ער צו
וועהלען האָט.

(יג) אים האָבסטען גוטע איבערנאַבטעט זיינע זעעלע,
זיין זאַמע ווירד דאַן לאַנד בעזיטצען.

8.

(יד) דעם עוויגען ראַטהשלוס איזט פֿיר זיינע פֿערעהרער;
זיין בינדרים טהוט ער איהנען קונד.

9.

(טו) שטעטס שויען מיינע אויגען אויף דען עוויגען,
ער ציעהעט אויס דער שלינגע מיינען פֿום.

10.

(טז) ווענדע דרך צו מיר! זייא מיר גנעדיג!
דען איינזאַם בין איך, אונד בעדרענגט.

(יז) גראָס איזט מיינעם הערצענס אַנגסט;
פֿיהרע מיך אויס מיינען נאַטהען.

11.

(יח) זיעהע מיין לידען, מיינען קוממער,
אונד פֿערגיב מיר אַללע זינדען.

(יט) זיעהע מיינע פֿיינדע, וועלכע מענגע!
אונד זיא האַססען מיך אויס פֿרעפֿעל נור.

12.

(כ) בעוואַהרע מיינע זעעלע, רעטטע מיך!
(דאַם איך ניכט צו שאַנדען ווערדע,

דער איך אויף דך פֿערטרויע.

13.

(כא) (אויפֿריכטיג זיין, אונד גראַדעס וועזען
(דאַ בעהיטעט מיך, ווען איך דיינער האַררע.

קאַהר

(כב) גאַטט ערלאַזע ישראל

אויס אַללען זיינען נאַטהען.

גע=

הלכה הרחיבה הוא דרך
לחות, (רד"ק): (יח) ושא,
זיהי' הענוי כפרת חטאי.
ושנאת חמם שלא הרעותי
להם כמה שחטאתי אלא
לעלמי הרעותי, והם
שונאים אותי ע"ז, כי רק
תואנה הם מבקשי': (כ) כי
חסיחי בך, שעורו אני
אשר שמתו מחסי בך:
(כא) כי קויתך, אם
קויתך, כלומר אם בך
אזים תקותי הוני לריך
לילך בתום ויושר והמדות
האלה תלרוני: (כב) פדה,
לפי שכל השיר הזה הוא
פרטי והסיום הזה הוא
כללי, לכן סמנהו הר"מ
בסי' המקלות (קוהר),
ועיין מה שהבאתי בתחלת
המזמור בשם ר' אברהם
סלוי גם מה שכתבתי
בסוף שיר י"ד, ואם תבין
במחלקות שחלק הרב בשיר
זה שהם י"ד במספר, תשכיל
כמה שכתבתי בפתיח' השיר
דוק ותשכח. גם לא אמנע
מהקורא הנעי' בענין חלוק
פסוקי זה המזמור דעת
חד מן חבריא האומר שלא
נחסר גם לא נכפל בראשי
פסוקי זה השיר אות א'
מאותיות הא"ב. כי לדעתו
נסרס המקרא' השני ונפרשהו
בך אלהי בטחתי, ולפ"ז
יתחיל באות ב' כמשפטו
והמאמר אל אבשה נמשך
להפסוק הקודם, אחרי
שכל הפסוקים האחרים
נחתכים לשני מאמרים
לבד, וכזה יבדלו שלשה
מאמרים, ולכן אם אינו
ענין לזה תנהו לענין הכתוב

הקודם, ושעורו כזה, אליך ה' נפשי אשא, אל אבשה, בך אלהי בטחתי, אל יעלבו אויבי לי,
וזה טעם הפסוק ע"פ המסור' וכן כתוב החמישי שלשה בתים שהן ארבע ע"י הפסוק שנמסר
במסור', ושעורו הדריכני בטחתיך, כי אתה אלהי ישעי, ולמדני (לעשות רלונך) כי אותך
קויתי כל היום, ולפ"ז מתחיל גם החלק השני באות וי"ו כמשפטו. ומה שאמר ראה עניי
ועמלי ושא לכל חטאתי, הטעם כאלו אמר קבל עניי ועמלי בקרבן ויחשבו לי לכפרת עון.
והכתוב האחרון אינו מן המנין מהטעם שנארגו:

לדוד

מי שיודע בעצמו חום לבבו וכשרון מעשיו יתפלל זה.

(ה) לְדָוִד

שִׁפְטֵנִי יְהוָה כִּי אֲנִי בְּתַמִּי הִלַּכְתִּי
וּבִיהוָה בְּטַחְתִּי לֹא אֶמְעָד:

(ג) בַּחֲנֹנֵי יְהוָה וּנְסֻנֵי

צָרוּפָה כְּלִיּוֹתַי וְלִבִּי:

(ג) כִּי חֲסִדָּךְ לִנְגִיד עֵינָי

וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּאַמְתָּךְ:

(ד) לֹא יִשְׁבַּחַתִּי עִם-מְתֵי-שׂוֹא

וְעַם נְעֻלְמַיִם לֹא אֲבֹא:

(ה) שָׁנֵאתִי קַהֲל מְרַעִים

וְעַם-דְּרָשָׁעִים לֹא אֲשָׁב:

(ו) אֶרְחֵץ בְּנִקְיוֹן כִּפִּי

וְאֶסְבְּבָה אֶת-מִזְבְּחֶךָ יְהוָה:

(ז) לְשִׁמְעַ בְּקוֹל תּוֹדָה

וְלִסְפָּר כָּל-נִפְלְאוֹתֶיךָ:

(ח) יְהוָה אֶהְבֵּתִי מֵעוֹן בֵּיתֶךָ

וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ:

אל

פתח באתנח. יחיר ו'

ה מ ע ר

כו (ב) בחנני ה' ונסני, שני הפעלים האלה נרדפים המה, ונאן הקדים הכתוב פעל בן לנסה, ונמ"ח הוא אומר אשר נסוני אבותיכם בחנוני גם ראו פעלי (להלן ל"ה ע') ובא נסה קודם לבחון, והדבר נוסד על הוראתם העלמית בלשון, כי בחן יאמר על ההכרה בתכונה הסנימית, והיח על שני פנים, אם הכרה תמידית על פי ידיעה כוללת ומוחלטת והיא אכל הש"י, כמו בחן לבנות וכליות בחנת לבי וכדומה, ואם הכרה זמנית ופרטית הנקנית ע"י החושים והשכל, כמו בחנוני נא בזאת וביואל בהם, ומזה הענין מלת נסינה הנמלאת לרוב בספרי המחקרים; ופעל נסה יאמר על החפץ והגורם להעלות ולהריום את התכונה הסנימית בפועל לאור עולם, כמ"ש הרמב"מן בפרשת העקידה (בראשית נ"ב א'), וגם זה הוא על שתי דרכים, אם שרכון המנסה לדעת ע"י הפועל את התכונה הסנימית, או שגודעה לו בנר, ורוננו להודיע אותה (ודעת הר"י ארנבנאל נכונה כי המלה מענין הרימו נס, ונשא נס

כו (א) שפטני ה'.
ובמקום אחר הוא
אומר אל תבא במשפט וגו'
(לקמן קמ"ג) אומר דוד
בשאתה דן את הרשעים
שפטני בילפי הרשעים אני
לדיק ובשאתה דן את
הלדיקים אל תביאני
במשפט: (ד) ועם נעלמי.
הנכנסין בסתר לעשות
במשך מעשהם לא אבא.
אני רגיל לבוא ולכנס
במקהלם: (ו) בנקיון.
שאין גול במנות שאני
מקיים לולב הגזול פסול:
(ז) לשמיע. כמו להשמיע;
כל נפלאותיך. זה הלל
שיש בו לשעבר ויש בו לגוג
ויש בו לימות המשיח ויש
בו לעתיד לבא:
זמה

באור

כו (א) לדוד שפטני,
כשראה דוד כי רבים
אומרים עליו שהוא רשע
ואין לו יצועה באלהים,
וכאשר נפל לא יוסיף לקום,
דהיינו כאשר גורם מנחלת
ה' לא יוסיף עוד לשוב
ולראות פני ה' בארצות
הקדש, וכלם יכאשו ויחניפו
למ"ך שאל ויטעו גם לב
אחרים לחשבו כאיש בליעל
שפך את לבו בארצות הגוים
נגד ה' ואמר שפטני אתה
ה'

כו

געבעטא איס בעוואוסטויין איינעס ריינעס הער
צענס אונד רעכטליכען לעבענסוואַנדעלס.

(א) פֿאַן דוד

- ריכטע מיך, אָ עוויגער! איך וואַנדל' אין אונשולד
- אונד מיין פֿערטרויען איזט גאַטט; איך קאַן ניכט וואַנקען.
- (ב) פריפֿע מיך, אָ הערר! פֿערוזכֿע מיך!
- דורכֿלייטערע מיינע נירען אונד מיין הערץ!
- (ג) דען דייע גיטע איזט פֿאַר מיינען אויגען,
- אונד איך וואַנדלע אין דייער וואַהרהייט;
- (ד) זיטצע ניכט בייא פֿאַלשען לייטען,
- מיט הייכלערן האַבע איך ניכטס צו שאַפֿען.
- (ה) איך האַססע דיא צוואַכמענקונפֿט דער באַזען;
- מיידע דיא פֿערטרויליכקייט דער פֿרעפֿלער.
- (ו) מיט אונשולד וואַשע איך מיינע הענדע,
- אונד אומגעהע דייען אַלטאַר, הערר!
- (ז) אַנצושטיממען לויטע דאַנקגעזאַנגע;
- צו פֿערקינדען דייע וואַונדער אַללע.
- (ח) עוויגער! איך ליעכע דייער וואַהנונג שטאַטטע;
- דען אָרט, וואַ דייע עהרע טהראַנט.

ה' אס יש בני עול. בחמי,
 בחמימו' לך, גם כי מטאתי
 לא כוונתי להרע אך בשגגה
 עשיתי, זהו שחרגס הרג,
 (אין אונטווד). בה' בטחהתי,
 ולכן לא אטעד, היסך מה
 שאומר אויבי שלא תעזרני
 עוד: (ב) צרפה, קרי
 והוא כטעם בחנוני, וי"מ
 לפי הכתיב לרופה כלומ'
 בחנוני וכנוני ולו תמלא
 שלרופה כליותי ולבי, וכן
 הוא דעת הרד"ק. כליותי
 ולבי, הם כנויא המחשבות,
 ואמר שפטי נפי מחשבותי
 כי אע"פ שמעשי לכעמים
 אינם טובים הנה לבי הוא
 ישר בכל עת (מדברי
 הרד"ק): (ג) כי חסדך,
 גם איך אוכל להטות לבי
 מאחריך הלא חסדך תמיד
 לנגד עיני ולכן התהלכתי
 באמתך וגו': (ד) סחי
 שוא, שוא הוא שם
 המקרה ולזה יבוא ממי
 בסמיכות כמו אנשי מרמה
 והם המדברים בסיהם מה
 שאינם בלבנם. בעלמים,

בכל ענין במלות שונות כי המעלים את מחשבותיו נאותו המנרך בפיו ומקלל בלבו יקרא
 בעלם, וזה שחרגס הרב (הייכלער), ואל תתמה על החאר הנפעל, כי הידיעה
 האמתית אלל האדם אינה ידיעת גופו, אכל ידיעת נפשו המשכלת עם כל תכונותיה
 כחותיה ומדותיה. ולכן כמו שהמסתי את גופו הוא בעלמו נסתר ולא יוכל לחאות,
 נן המעלים את דעותיו הוא בעלמו געלס ולא יוכל להודע: (ו) ואסובבה, כלומר וכאשר
 אבוא להקריב קרבן, אז אסובב את מונחך להשמיע בקול רם תודה על החסדים שעשית לי
 ולספר לפני כל העומדים סביב את נפלאותיך אשר עשית עמדי, לא נאותם הרשעים המניאים
 עולות בגאות לבס להראות עלמם שלמים וטובים: (ח) אהבהי, כיון שזכר את המזבח עלה
 בדעתו זכרון המסכן וגבול ישראל והתאוה לבוא שמה ולהספח בנחלת ה', ולכן אמר אהה ה'
 אהבתי מעון ביתך זהו הבית אשר שם הארון. ומקום משכן כבודך, זהו שילה או כל הארץ

מוך

המער

לגוים, וההוראה הזאת נמלאה גם בין הנחיס, כמו נסה עלינו אור פניך ה' (לעיל ד' י"ז)
 ולא כמו שחשב מהרש"ד ז"ל שלא נמלאה כ"א בכפולים ע"ש. ומעתה ילא כוונה הבדל הבחונים,
 כי פה שדבר מן הש"ת הקדים הבחינה לנסיון, כי ההכרה המוחלטת קודמת אללו, והנסיון
 הוא רק להודיע, ולא לדעת את התכונה הכנימית, ואכל בני אדם אשר כל הכחותיהם
 המה רק מן המאחר אל הקודם אומר נסוני אבותיכם, וע"י המעשה הגלוי נולדה ההכרה
 נקרבם בראותם פועל ה'. (מפי ידידי ר' יוסף ווייסע ניו). צרפה, החכם המנאר כתב והוא
 כטעם בחנוני, ונחמת אינו נן כי הוראת מלת לרף הוא אך על הנקיון ועל הסרת החלקי פחותי
 הערך אס בטבעי ואס במוסרי; והנכון הוא בזה, מאחר שכל נסיונות הקב"ה הם למען עורר
 את

(ט) אֶל־הַאֲסֹף עִם־הַטָּאִים נַפְשִׁי

וְעִם־אֲנָשֵׁי דָמִים חַיִּי:

(י) אֲשֶׁר־בִּידֵיהֶם זִמָּה

וַיִּמְיָנִם מִלְּאָה שְׁחָד:

(יא) וְאֲנִי בַחֲמֵי אֱלֹהִים

פָּדַנִי וְחַנּוּנִי:

(יב) רַגְלִי עָמְדָה בְּמִישׁוֹר

בְּמִקְהָלִים אֲבָרֶךְ יְהוָה:

(י) זמה. כל זמה שבמקרא לשון מחשבה יש לטובה ויש לרעה: (יב) רגלי עמדה במישור. בדרך ישרה: בזאת

באור

תוך גבול ישראל: (ט) אל האסוף, יהי' זה אם שלא אזכה עוד לראות בנועם פניך ולבקר בהיכלך, כי אז יאמרו אויבי לי שבאמת פשעתי: (י) אשר וימינם, ב' המאמרים האלו אינם כפל ענין במלות שונות אבל הפסוק כלו הוא משל אחד, דמות ולויר שופטי בליעל אשר ימינם מלאה השואד שקבלו לעות את הדין, ובידיהם השמאלית יעשו הזמה שיבוקש מהם, או להרוג או לחמוס הנה כאלה ראויים שתקיא הארץ אותם, נמה שהם מזיקים לתועלת הקבוץ וזה שתרנג' הרב בידיהם (דערען זינג קע): (יא) ואני בחמי אלה, כפילת הכנוי תורה על ההיפך כלומר מעשי אינם כמעשיהם, ולכן פדני מהגלות אשר אני עתה בו וחנני שלא להשוות חלקי עם חלקיהם: (יב) רגלי, מרוב בטחוני ירא' את עלמו בתשועה בדרכו החמדית ואומר, רגלי כבר עומדות במקום

כו

אף שרוד המלך ע"ה בטח בה' שינצח את אויביו, בקש ממנו שיעזרהו לקנות שלמות ולהגות בחורה חמיד.

(א) לְדָוִד

יְהוָה | אֲוִרִי וַיִּשְׁעֵי מִמִּי אִירָא

יְהוָה מְעוֹז־חַיִּי מִמִּי אֶפְהָד:

(ב) בְּקֶרֶב עָלִי | מְרַעִים

לֹאֲכַל אֶת־בְּשָׂרִי

צָרִי וְאִיְבֵי לִי

הַמָּה כְּשָׁלוֹ וְנַפְלוֹ:

אם

המער

את כחות ומדות הנפש הנרדמות במעמקים, ולחת לה יד להתגבר ולהתחזק במו ולהסיר כל בדיל שמץ ודופי מקרבה, כמו שהעמיק רבינו הרמב"מ לזכר בזה, ומעתה תלדק תפלת דוד בכחוב שלפניו, בחנני ה' ונסני, אולם לא למען הודיעך את אשר לא תדע כי אין נסתר מפניך, כי אם לזרף כליותי ולני. (מהג"ל).

כו (ב) המה בשלוי ונפלו, החכם המנאח העמיק ענה בספרות דקות לבאר מדוע בשל נקל עומד, ובכ"ז יבוא ממנו הנפעל, עיין בדבריו, והנה יש לאל ידי להראות כי עמודי יסודותיו נעו גם נדו, אולם נעת אעיר את הקורא רק על אחת מאלה התשובות שיש להעיר על דבריו, ומזה יקיש על השאר, הנה הוא אומר וז"ל: דרך משל אם ילך אדם בדרך ויגוף באבן רגלו, או יקרא האדם הנושל, אבל אם יפול האבן על ראש האדם ויזיקהו, או יקרא האדם הנושל; ומה יענה על זאת תרון לא תִּפְיֵל (משלי ד' ב') ששם הענין כי יגוף באבן רגלו ובא

ת ה ל י ם כ ו כ ז

- (ט) אַ ראַפּע מיינע זעלע ניכט מיט זינדערן מיין לעבען ניכט מיט בלוטבעגיריגען הין;
- (י) דערען לינקע באַזער טיקקע, בעשטע־וונגס־פּאַלל דיא רעכטע;
- (יא) איך אַבער וואַנדלע אין מיינער אונשולד, ערלאַזע מיך, זייא מיר גנאָדיג!
- * * *
- (יב) נון שטעהט מיין פֿוס אויף עבנער באַהן; נון ראַנק' איך אין קאָהרען דעם העררן!

כ ז

פֿערטרויען אויף גאַטטעס הילפֿע אים קריעגען, אונד ביטטע אום דעססען ביישטאַנד אים לערנען דעם געזעטצעס.

(א) פֿאַן דוד

- גאַטט איזט מיין ליכט, מיין הייל:
- (ווען זאָללטע איך פֿירכטען?
- דער הערר איזט מיינעם לעבענס פֿעסטע:
- (ווען קאָננטע איך שייען?
- (ב) ווען איבעלטהאַטער אַן מיך וואַללען, נאָך מיינעם פֿליישע גיעריג,
- דיא ווידערואַבער, דיא פֿערפֿאַלגער — זיא לויפֿען אַן אונד שטירצען.

לעגט

כשלו, יש לעיין על שורש כשל, כי לכאורה נראה שהוא פועל עומד, וכן כתיב כי כשלת בעוך (הושע י"ד), ורבים כמוהו, וא"כ הניזק הנושל, והוא בכתובים נוש' יקימך מליך (איוב ד'), ובכל זה נמלאגם הנכשל ממנו, כמו ונכשלים אזרחי (ש"ב ז' ד') ורבים כן, הנראה מזה שפועלו ר"ל המזיק הוא הנושל? אבל באמת זה נכון מאד, כי הכשלות הנחתו הראשונה הוא על דבר גופני (פזיזט), וענינו אם יפגשו ב' דברים זה בזה על זד שיגיע מהפגיש' ההיא היוזק מה או לשניהם או לאחד מהם, והפגישה ההיא נכר תמלא על א' מנ' אופנים או שירולו שניהם איש לקראת אחיו ויפגשו זה בזה, או שהאחד ינוח והשני מתנועע נגדו עד שידבקהו, והנה באופן הראשון יש להבחין (א) אם יגיע הנוק לשניהם, אז יהיו שניהם פועלים ושניהם נפעלים ונאמר שכל אחד מהם הוא נוש' ונכשל, נוש' במרוצת עלמו, ונכשל במרוצת חבירו, ומזה הענין וכשלו איש באחיו (ויקרא כ"ו), גבור בגבור כשלו (ירמי' מ"ו), (ב) ואם לא יגיע הנוק רק לאחד מהם, הנה נקרא זה האחד נוש' ונכשל, נוש' בנחית מרוצתו, ונכשל בנחית מרוצת אחיו, והב' הוא המכשול (ומי שיתן המכשול הוא המכשיל); וכן באופן הב' יש להבחין (א) אם יגיע הנוק לשניהם, אז יהיה המתנועע כן נוש' כן נכשל, אבל זה שנת ערם הפגשו באחר

ב א ו ר פ

במקום מיטור שאין צה עקמומית אשר כל העומד עליו לא יפול, כלומר לא אהי' עוד בורה. במקהלי, של ישרי לב השמחים אלי גילי אברך את ה' על הטוב אשר גמלני, ונחיות הסיוס הזה היסך כל מה שקדם הפרידו הרב המתרגם מן השאר והעמידו בפני עלמו:

כ ז (א) ה' אורי, כיון

שהוא אורי וישעי ממי אירא. ואמר אורי כי הכרה דומה לתשנה והתשועה ממנה היא האורה, וכן כתיב ליהודים היתה אורה (אסתר ח'), וכיון שהוא מעוז חיי ממי אשחד, אדם כי יזיל את עלמו במגדל עוז עודנו ירא כן ילורו עליו החיובי וכבשורו או ילורו עליו עד שימות שם ברעב ובצמא, וכל זה אינני פוסד הוא' לה' מעוז חיי (מדברי הרד"ק): (ב) בקרב, שם הפועל. לאכול את בשרי, משל על הכליון. צרי ואויבי, המה המרעים. המה

ה מ ע ר

ובא בפועל. אבל הנכון כי הנפעל מן כשל אינו תולדת הקל אך ההפעיל כמו ארץ נוסבת, כלל נהלכתי וכדומה (עיין תל"ע דפוס פראג חלק שני בגדר בנין נפעל).

(ג) אִם-תִּתְּנֶה עָלַי מַחְנֶה

לֹא-יִירָא לִבִּי

אִם-תִּתְּקוֹם עָלַי מִלְחָמָה

בְּזֹאת אֲנִי בּוֹטֵחַ:

(ד) אֶתֶּת שְׁאֵלֹתַי מֵאֵת-יְהוָה

אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ

שׁוּבֹתַי בְּבֵית-יְהוָה כָּל-יְמֵי חַיֵּי

לַחַיִּים בְּנַעַם-יְהוָה

וְדַבַּק בְּהִיכָלוֹ:

(ה) כִּי יִצְפְּנֵנִי בַסֶּלֶה בַיּוֹם רָעָה

יִסְתִּירֵנִי בְּסֶתֶר אֹהֶלוֹ

בְּצֹר יִרְוּמֵנִי:

(ו) וְעָתָה יְרוֹם רֵאשִׁי עַל אֵיבֵי סְבִיבוֹתַי

וְאֶזְבַּחַהּ בְּאֹהֶלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה

אֲשִׁירָה וְאֶזְמָרָה לַיהוָה:

שמע

פתח באתנח . בסכו קרי

אל הנח ויהי זה הנכשל, ד"מ אם ילך אדם בדרך ויגוף באבן רגלו, או יקרא האדם הנכשל, אבל אם יכול האבן על ראש האדם ויזיקהו, או יקרא האדם הנכשל; והוא אל הענין הזה אח"כ ג"כ על דבר נפשי (והקדושים), לננות את האדם המסכנ לעלמו היוק מה ע"י פעולותיו בשם כושל, וזה טעם כי בשלת בעונך, אבל מי שיסובב לו היוק מה באמלעות דבר אחר הוא יבונה נכשל, ומה הטעם ורשעת הרשע לא יק"ל זה ביום שובו מרשעו (יחזקאל ל"ג) לא אמר לא יכשל זה, כי זה אינו, ובאמת כל החוטא כושל כידוע למבין, ועוד ביום שובו מרשעו שוב לא יפעול עוד הכשלון ופשיעא שביום הזה לא יכשל בו אבל אמר לא יק"ל זה, כלומר שאם לא ישוב יענש כדי רשעתו באמלעות סבות הנמשכות ממנה, כן ביום שובו מרשעו יחדלו הסבות או יהפכו ולא יהי נכשל על ידם, ויהי טעם כשל הסך טעם שכל בנחיות התכלית הנרצה, כמו שטעם שכל היסך טעם שכל בנחיות האמלעים אשר בהם יושג התכלית (ועיין בהמאסף לחדש שבט תקצ"ד ל"ד ע"ד) הארכתיו בזה הענין למען הראות גם נחות המליכה בפי' שלפנינו גם חוקק מתרגם משביל, כי כשנתבונן אחר ההלכה הזאת בפי' שלפנינו נראה שיש לפרשו על

ב'

בו (ג) בזאת אני בוטח . במה שאמר למעלה ה' מעוז חיי: (ד) ולבקר בהיכלו . ליראות שם בכל בקר ובקר כך פירשו דוגש . ומנחם חזרו עם לא יבקר צין טוב לרע (ויקר'כ"ו) . אבל דוגש פתר לשון בוקר: (ה) כי ילפנני בסכה . בטוח אני שיכפנני בבית מקדשו ושנינו בסדר עולם שהשקרא הזה נאמר על יוחש בן אחזיה שהסתירתו יהושבב אחותו בעליית בית קדשי הקדשים . בענין שנת' (מלכ"ב' י"א) ויהי אתה בבית ה' מתחבא שש שני': בצור ירוממני . העמיד על סלע רגלי (ו) זכתי תרועה . זכתיים שאומר

באור

באמר לא יהיה כי אם הנכשל לבד, כי הוא לא יפעול מחומה אך יפעל לבד . (ב) ואם לא יגיע הנזק רק לאחד מהם, הנה או שיגיע אל המתנועע ויהי זה הכושל, או שיגיע

המעמר

(ה) בסכה, כתב הראב"ע ירושלים כמו ויהי בשלם סכו ע"כ, והה"א תמורת וי"ו כמו אהלה וכדומה, ולדעתי הפסוק הזה נמשך על שלפניו, כי כל חפצו וישעו לבקר בהיכל ה' ושם ילפניו ויסתירהו ה', כי עיני ה' ולבו אל אהל קדשו לשמוע אל הרנה ואל התפלה אשר יתחנונושם מבקשי פניו, ובמנו שנזכר בתפלת שלמה בנו נחונות הבית, ואמר המאזכר כי לא לבד כי יחסה שם מאויביו, אבל גם ירוממו ה' בצור, ואז אם ירום ראשו על אויביו, יזכר באהלו זכתי תרועה .

- (ג) לעגט אייך איין העער זיך ווידער מיך — מיין הערץ איזט אָהנע פֿורכט . ערהעבט זיך איבער כּיך איין קריעג , אויך דאָן בלייב' איך געטראָסט .
- (ד) (איינס באַט איך שטעטס פֿאַם עוויגען , ריעם ווינש' איך זעהנוזכטספֿאַלל ; (אים הויזע גאַטטעם צו פֿערוויילען , דיא טאַנע דיא איך לעבע ; דיא שאַנע גאַטטעם דאָ צו שויען , אים טעמפעל אויפֿצו = וואַרטען .
- (ה) (ער שיטצט מיך אונטער זיינעם אָבראָך , אין אונגליקספֿאַללען טאַנען ; בירגט מיך אים איננערסטען נעמאַכע , זעטצט מיך אויף האַהען פֿעלז —
- (ו) (אונד העכט זיך איינסט מיין הויפט עמפֿאַר , האָך איבער פֿיינדע אומהער : זאָ ברינגע איך אָפֿפֿער דאָר , אין זיינעם צעלטע (בייא לויטעם יובעלשאַלל , אונד ווייהע דעם העררן געזאַננ * * אונד זאַיטענשפּיל .

ב' פנים, הסן הא' בקרב עלי המרעים שהם לרים ואויבי' לי לאכול את בשרי הם כשלו ונפלו, והוא הנראה בהנעה הראשונה היותר פשוט אך כשנבחינהו ישאל השואל מה טעם כפילת היחוס' במאמר לרי ואויבי לי, דהיינו יחס הקניין ויחס הגבול שאלין? גם מה ענין כפילת כנוי הנסתרים במאמר המה כשלו ונפלו? ולכן היותר נכון הוא הסן הנ' שבו ישער הכתוב כך, בקרב עלי לרי ואויבי לי המה כשלו ונפלו כלומר בהסנ' שסבנו לי להכשילני המה כשלו, ועם לי בעבורי וטעם כפילת הכנוי הפך הקודם כמשפטו, כי זממו הכשילון לי והמה באו בה, ובדודאי שגם הרד"ק כוון לזה הטעם באמרו: כשהיו באים לרי ואויבי לי

כלומר בעבורי להכשילני ולהמיתני ולהפילני המה כרעו ונפלו עכ"ל, שנה לשון הכתוב בלי לאמר כשלו ונפלו להגיד שאין עיקר כוונת המליצה על כשלונום אבל במה שנפלו בהכשילם אותו מדה נגד מדה (ור' אברהם הורוויץ בבאורו ע"ס תהלים שלקט מפי ספרים וסופרים גם הוא הלך בפי' הזה כשיטת הרד"ק, אבל שמר לשון הכתוב כי לא ירד לסוף דעתו) וכן תרגום הר"ם (ויז ויפּען לו), לישנא דמשחמע לתרי אפי כי הוא יאמר בל"א גם על המרולה בנח נגד דבר מה להדפו או להרסו, גם על ההיזק והכשילון שיגרום לו האדם ע"י פעולותיו המהירות. וטעם סימני סת"ב על כפילת המאמרים "בקרב עלי, לאכל את בשרי" בלב הקורא: (י) אם תחנה עלי מחנה, לאכול את בשרי, או להרע לי, זה טעם סת"ב. בואת, בבל זאת, כלומר אף על פי כן, כן תרגם הרב: (ד) אחח וגו', אמר אמת הוא כי בנתינו בו ילילי מכל לרה אף על פי כן שאלה אחת אני שואל ממנו, וכפל הענין עוד ואמר אותה אבקש להודיע כי בכל לבו מבקש אותה להשקיטו מהמלחמות שלבו טרוד בהם ומתעסק כל עת בלרכי הגוף, וכל חשקו שיהא גופו ולבו פנוי לשבת בבית ה', והוא הבית שהיה שם הארון, להתעסק בעבודת חלקים בלרכי הנפש, וזה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו שהי' לו פנאי לבקר ולחפש בשכלים הנפרדים שהם מלאכי שמים אשר הנפש גזרה מהם ואליהם תשוב (הרד"ק). ובענין הזה כלו תרגם הרב כ"י אך שהוא לרף עוד לחות מליפת הכתוב במלרוף שכלו ושכל לאמר שאלה אחת היא שאלתי כבר ועוד אני אבקש אותה כל הימים, וזה טעם שאלתי בעבר וטעם אבקש בעתיד במקום הווה כפי מה שקראוהו המדקדקים, והוא זמן מורכב מהוה ועתיד ונחרו בעליל"הק בזמן העתיד כדרך הידוע בלשון כמו שנעלי ל"א כפי שטת לשונם בחרו להפך בזמן ההוה. ולבקר, לדעת הרד"ק הוא מלשון לא יבקר בין טוב לרע, ולדעת אחרים הוא מלשון חדשים לבקרים כלומר להיות בבל בקר ובקר בהיכלו ותרגום הרב נוטה לשתיהם: (ה) כי, עתה בהתעסקי בלרכי הגוף יעשה עמי טובה ויתן לי שאלתי וילפנני בסכו פזרם האויבים שלא ישיגוני, וזה ביום רעה שהם חשבו לעשות לי רעה והוא יסתירני בסתר אהלו וירוממני בבור שלא ישיגני יד אויב (הרד"ק): (ו) ועתה ירום, גם הוא מורכב מעתיד והוה כלומר כשתבוא העת אשר אני מרים ראשי על אויבי או אובחתי, כן תרגם הרב, וטעם הענין כמו שאמר הרד"ק ז"ל אמת כל זה החסד עזי, כי ילפנני בסכה וירוממני בבור וירום ראשי על אויבי עד שאזנקה באתלו זנחים עם תרועה שבז והודלה, אבל זאת השאלה הנזכרת אני שואל וזה שאומר שמע ה'. ואובחתי, וי' ואובחתי לתשובת

(ז) שְׁמַע־יְהוָה קוֹלִי אֶקְרָא

וְחַנְּנֵי וְעַנְּנֵי:

(ח) לֵךְ וְאָמַר לְבִי בִקְשׁוּ פָנַי

אֶת־פְּנֵיךָ יְהוָה אֲבַקֵּשׁ:

(ט) אֶל־תִּסְתֵּר פְּנֵיךָ וּמִמְנֵי

אֶל־תִּטְּ בְּאָף עֲבֹדֶךָ

עֲזַרְתִּי הִיִּית אֶל־תַּטְּשֵׁנִי

וְאֶל־תַּעֲזֹבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעַי:

(י) כִּי־אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי

וַיְהוֶה יֶאֱסֹפֵנִי:

(יא) הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶכְךָ

וְנַתַּנִּי בְּאַרְחֵי מִישׁוֹר לְמַעַן שְׁרָרֵי:

(יב) אֶל־תִּתְּנֵנִי בְּנַפְשׁ צָרִי

כִּי קָמוּ־בִי עֵיִדֵי־שָׂקָר

וַיַּפֵּת חָמָס:

(יג) לֹלֵךְ אֲהַמְנֵתִי לְרֵאוֹת

בְּטוֹב־יְהוָה בְּאַרְצֵי תַיִם:

(יד) קוּהַ אֶל־יְהוָה

תִּזְקַ וַיֵּאמֶץ לְבָבְךָ

וְקוּהַ אֶל־יְהוָה:

שומר עליה' שיר: (ח) לך
אמר לבי בקשו פני. בשני לך
בשליחיתך אומ' (לי) לבי
בקשו כלכם ישראל את פני
ואני שומע לו. את פניך
ה' אבקש: לך. כמו (איו)ב
ל"ג) הן אני כפיך לאל
במקומו. אם לאל תריבון
(שם י"ג) במקומו. אף
כאן לך אמ' לבי במקומך
בא אלי לבי לומר כן:
(ט) אל תט. אל תכריע
כמו ויש זמים (לעיל י"ח):
(י) כי אני ואמי עזבוני.
בשעת תשמיש להנאותן
נתברו ביין שגמרו הנאותן
זה הופך פניו אילך וזה
הופך פניו אילך: וה'
יאספני. הקצ"ה שומר את
הטי"פ' ולר את העובר:
(יב) בנפש צרי. בתאות
שיבאי להיות תאותם
מתקיימת עלי: ויפת חמס.
דוברי רעה לשון אחר לשון
מוקש סא"א: (יג) לולי
האגתי וגו'. אם לא
שהאמתי בהקצ"ה כבר
קמו בי אותם עדי שקר
ובלוגי. לולא נקוד עליו
למד' שדרשו רבותינו יודע
אני שאתה נותן שכר
ללדיקים לעולם הנא אבל
איני יודע אם יש לי חלק
עמהם אם לאו: (יד) וקוה
אל ה'. ואם לא מתקבל
תפלתך חזור וקוה:

לדוד

נקוד על לולא

ב א ו ר

התנאי ומושבת וי"ו מחברת עמה, ואזכרה ואשירה: (ח) לך, סרס המקרא ופרשהו, לבי אומר
לי הלא הדבור בקשו פני, שלך ומאתך הוא, כי כן אמרת לעם סגולתך ע"י נביאך נאמן ביתך
ובקש אתם

ה מ ע ר

(ח) לך, הנה בא פסוק אחר מלת לך וא"כ היא נפרדה מן אמר לבי, ולזה יראה לי לפרש
הפסוק הסתים הזה באופן אחר, והוא ששעורו, לך אני — ואם גם יאמר לבי (אל העם
כדעת רש"י) בקשו פני מלאו רלוני (כי כן הוראת פנים כנודע) אבקש זאת אך את פניך,
למלאות רלוני, ויתורגם: (דין בין חיד — חונד ווינטע חיד חויד, רפס אפן מיין ווקהנופולונג
עלזשנגע, ית זוכע חיד רפך כור דיין ווקהגעפחונען).

ת ה ל י ם כ ו

ב א ו ר פ ה

(ז) אַך עוויגער! ערהאַרע, ווען איך פֿלעהע!
אַנטוואַרטע גנאָדע מיר!

(ח) (מיין הערץ שפּריכט: — עם איזט יאָ דיין וואַרט: —
(„איהר זאָללט מיין אַנטליטץ זיכען!“

נון זוכי איך זעהנויכטספֿאַלל דיין אַנטליטץ, הערר!
(ט) פֿערברג דיין אַנטליטץ ניכט פֿאַר מיר!

פֿערשטאָם אים צאָרן ניכט דיינען קנעכט!
(שטעטס וואַרטט דואַ הילפֿע מיר.

(ציעה דיינע האַנד ניכט פֿאַן מיר אַב!
פֿערלאַס מיך ניכט, גאָטט מיינעם היילס!

(ו) ווען פֿאַטער אויך אונד מוטטער מיך פֿערלאַססען!
דער הערר ניממט מיך דאָך אויף.

* *

(יא) הערר! אונטערווייזע מיך אין דיינעם וועגע,
(אינד לייטע מיך אין רעכטער באַהן,

(מיסגינסטיגען צום טראַטץ.

(יב) גיב מיך דער פֿיינדע איבערמוטה ניכט פּרייז,
דען פֿאַלשע צייגען שטעהען ווידער מיך;

דיא רויבוֹכט שפּראַכע האַהן,

(יג) (גלויבטע איך ניכט אים לאַנדע דעם לעבענס,
(דיא זעליגקייט פֿאַם העררן צו שויען.

* *

(יד) אָ! האַררע נור צום העררן!

זייאַ מוטקיג אונד געטראַסט,

אונד האַררע נור צום העררן!

ונקאָטס משס את ה'
אלהיך ומלאַת כי תדרשו
בכל לבבך ובכל נפשך וגו'
(דברים ד'), והנה עתה
אבקש את פניך נא אל
תסתירם ממני: (ט) אל
חט, אל תכריע (מלאַן
הכריעהו דלעיל י"ז), כמו
ויטשמים (רש"י), כפי זה ה'
ראוי לתרגמו (טטירלען),
אך שיש הבדל גדול בין
ויט שהוא מבנין הקל, ובין
תט שהוא מהבנין הכבד
הנוסף ויופא לשלישי, ולכן
היותר נכון שהוא מלאַן
הסרה והטה, וזה עשס
עזרתי היית בימי קדם
ונא אל תסירני גם עתה
מלפניך לבלתי שמוע אל
תפלתי, וכן תרגס הרב
(פֿערטטאָסען). אלהי
ישעי, שהושעתני מלרות
רבות נא אל תעזבני גם
עתה למלאות את שאלתי
לתת לי פנאי להתעסק
בכרכי הגפשוואַ לאַ אדאג
עוד לפי שגם בי אבני ואמי
עזבוני והוא משל על כל מה
שיקר בעיני האדם מטוב
העולם הארצי, אשר אהבו
ואשר הוא אהוב עליו הנני
בטוח שה' הוא יאספני

גע

בכרור החיים: (יא) חורגי, כנר אמרנו מה שהי' מבקש - למען שורדני, המביטים בי בעין רעה
(הרד"ק), וכן תרגס הרב (מיסגינסטיגען), וטעם למען הוא למען הבעיסס, וזה שתרגס
הרב (לזן טראַטץ): (יב) בגפשו צרי, בתאֹת אונאי שתהי' תאֹתם מתקיימי עלי (רש"י) וכן תרגס
הרב (דען זיבערמוטה פּרייז געבען), וכן הוא דעת הראב"ע והרד"ק. כי, כנר קמו נגדי
עידי שקר להרשיעני וכמעט כלוני, ובדאי שאז היתה יד ומקום אל הקמס להפיח בי ולהלין
עלי לאמי שאני באמת משולל מטובה לולא שהאמנתי וגו', תבין מזה כוונת הר"מ - חמס,
שס המופשט לחזק המאמר, כי הוא יכול כל הקמס שנעולס לאחד: (יג) בטוב ה', בטוב
האמיתי ולא בעושר ונכסים שהוא הטוב הסמוי. בארץ חיים, אמר הרד"ק וז"ל: ואע"פ
שאין לנשמה מקום כ"כ ארץ, אלא לפי שנמשל טוב הע"ה לזן עזן שהוא מקום המשובח
בארץ והוא נקרא ארץ החיים כי כאשר גורש האדם משס נקנס עליו מיתה, וכל זה להבין
השומעים ד"מ, כמו שאמר ג"כ משפט הרשעים בגיהנום, והוא בארץ סמוך לירושלים, מקום
נמאס שמאליכים שס הטמאות והנבילות והי' שס אש תמיד לשרוף הטמאות ועלמות, לפיכך
נקרא עד"מ משפט הרשעים גיהנום עב"ל: (יד) קוה, ברוב האמנתו ידבר על לבו ועל לב
כל ירא אלהים במאמר נולל ופוסק קוה וגו', והנפיל פעם שנית וקוה אל ה' כלומר שתהיה
בו התקוה תמיד לא תמוש מלבבו, (מדברי הרד"ק), ובהיות הכתו' הזה תוכן השיר כלו, לכן
הפרידו הר"מ מכל הקודם והעמידו לעלמו. ושוב התבונן על החלקים שחלק הר"מ בזה
המזמור, שנכל עת שיעבור המזורר מהתפעלות האמת אל האחרות, הוא הפסיק את הענין

בתרגומו

ר ש י

כח (ג) אל תמשכני.
אל תרגילני עם
רשעים אטריכא"ש מו"י
בלע"ז: (ז) ומזירי
אחורנו. ומה היא ההודיה
ה' עוז למו לאותן התלויין
בו והם כל בית ישראל בעת
שמעו יצועות משיחו הוא:
ורעם

ב א ו ר

בתרגומו לסמן ההעברה
ההוא (רען איבערגאנג).
הפסק הא' (בין פסוק ג'
וה') העברה מן הכתובין
אל הנקשה. הפסק ב',
(בין פסוק ו' ח') העברה
מן ההודיה אל התחנה.
הפסק ג' (בין פסוק י'
וה') העברה מן אמנות
הלב בדבוקות ה' א התפלה
אכן סיוס כל אחד מהזק"י
בענין טובה כדרך המלך:

כח (א) לדוד, יתכן
שתקן המלך ע"ה
שיר זה אחר שמלך בכר,
על איזה לרה כוללת אשר
הגיעה לעמו, ואל יקשה
לך כנוי המדבר בגדו כי
באמת המלך והכללי הכל
אחד ר"ל שלום המלכות שלום
המדינה נאחזים ונקשרים
זה בזה בקצור אמין. אליך
צורי, שהבטחתי להיות
עמי כל הימים, אקרא לא
לזולתך. החדש, תשתיק
כלומר אל תצפה עמך
כחש שלא תשמע תפלתי
(הרד"ק). ונמשלתי,
ואהי ומשל. יורדי בור,
רשעים יורדי גיהנם, כמה
שתרגם פרנ (לור החוזה
פחהרען), שהם נעזבים
מישועתך: (ב) בנשאי
ידי, בתפלה. דביר קדשך,
הבית

ת ה ל י מ כ ח

כח

תפלה שאם יארבו אויביו לנשכו, הי יצילהו מידם וישיב
להם כפעלים.

(א) לְדוֹד

אֵלֶיךָ יְהוָה וְאֶקְרָא צוּרִי
אֲתַחַרְשׁ מִמֶּנִּי וּפֶן־תַּחֲשֶׁה מִמֶּנִּי
וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־יֹרְדֵי בֹר:
(ג) שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵי בְּשׁוּעֵי אֵלֶיךָ
בְּנִשְׂאֵי יָדַי אֶל־דְּבִיר קִדְשֶׁךָ:
(ג) אֶל־תִּמְשַׁכְּנִי עִם־רָשָׁעִים
וְעִם־פְּעֵלֵי אוֹן
דְּבַרֵי שְׁלוֹם עִם־רַעֲיָהֶם
וְרַעְיָה בְּלִבָּבָם:
(ד) תִּן־לָהֶם כְּפַעְלָם וּכְרַע מַעֲלָלֵיהֶם
כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם תִּן־לָהֶם
הַשֵּׁב גְּמוּלָם לָהֶם:
(ה) כִּי לֹא יִבְיִנוּ אֶל־שָׁעֶלְת יְהוָה
וְאֶל־מַעֲשֵׂה יָדָיו
יִהְרָסוּ וְלֹא יִבְגֹּם:
(ו) בְּרוּךְ יְהוָה
כִּי שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנָי:
(ז) יְהוָה וְעֵזִי וּמִגְּנֵי
בִּן בְּטַח לִבִּי וְנִעְזַרְתִּי
וַיַּעֲרֹז לִבִּי וּמִשִּׁירֵי אֲהוּדָנִי:

יהוה

ה מ ע ר

כח (ג) המשכני, לועז רש"י אטריכא"ש מו"י atrairas moi (דוח ווירסט מיך טכ"א

תהלים כח

כח

געבעטה אום רעטטונג פֿאָן דען פֿיינדען אונד
אום שטרעפֿע פֿיר איהרע מיסעטהאָטען.

(א) פֿאָן דור.

דיר רוף איך, עוויגער! מײן האָרט!

אַך! שוויגע ניכט! דען שוויגסט דוא מיר:

זאָ גלייך איך יענען, דיא צור האַללע פֿאהרען.

(ב) פֿערנים מײן פֿלעהען, ווען איך צו דיר שרייע,
צו דינעם הייליגען קאָהרע מײנע האַנד אויפֿהעבע.

(ג) צייך מיך ניכט מיט יענען פֿעררוכטען,

מיט יענען איבעלטהאָטען, הײן;

פֿריעדליך שפרעכען זיא מיט איהרעם געכטען,

אונד פֿיהרען טיקקע אים הערצען.

* *

(ד) גיב איהנען וויעדער נאָך איהרער טהאַט;

(נאָך איהרער באַזען וויזע!

גיב איהנען לאָהן, נאָך איהרען ווערקען;

פֿערגילט ווײא זיא עס פֿערדיענען!

(ה) אַכטען זיא ניכט אויף דעם עוויגען טהאַטען;

ניכט אויף דיא ווערקע זיינער הענדע!

(זאָ רײס' ער איהרע ווערקע ניעדער,

אונד ריכטע ניע זיא וויעדער אויף!

* *

(ו) דאַנק זײא דעם עוויגען!

ער האָט ערהאַרט דיא שטיממע מײנעם פֿלעהענעם;

(ז) דער הערר איזט מײנע קראַפֿט, מײן שילד,

איהם פֿערטרויט' איך, גון איזט מיר געהאַלפֿען.

(דאַרום פֿראָהלאַקט מײן הערץ,

אונד מיט מײנעם ליעדע דאַנק' איך איהם.

* *

דער

באור פמ

הנית שש הארון כי שס
הכבוד, ועסם אל כי לנוכח
המקום ישא ידיו והוא
עד"מ כמו סולם לעלות
התפלה לכסא הכבוד,
(מדברי הרד"ק), ועסם
דביר פירש"י במלכים שהוא
מחילת אמה טרקסין
המפסקת בין ארבעים אל
היכל לעשרים אל קדשי
קדשים, ויש לתת טעם
למה נקרא שמו דביר, לפי
שמולך מן ההיכל אל קדשי
הקדשים מענין דבר אחד
לדור שהוא לשון הנהגה
והולכה, כל' אשכנז (גאנז,
קארידקער, קאָהר), תבין
מזה כוונת הרב המתרגם.
(ג) אל המשכני, שלא
אמות מות רשעו (הרד"ק),
וכוון הר"ם לזה בתרגומו
(לייך זיך ניכט הין):
(ה) כי, הרי כי זה משמש
בלשון אס, לפי שאמר השב
גמולם להם, ומהו הגמול
שישיב להם? אס הם לא
יבינו אל פעולת ה' גם
הוא יהרום פעולת' ומעשה
ידיהם ולא יבנם עוד אחר
שיהרסם, כן תרגם הרב
גי' וכן הוא דעת הרד"ק,
והוא מוסיף ואומר ה"ל:
והפננה והפאגא' בפעולת
ה' ובמעשה ידיו הוא
מעבודת האס' והוא להבין
בחכמת הטבע ובפעולותיו
ומעשה ידיו בשמים ובארץ
ומשם יתבונן נח מעשה
אלהים ושהכל מאתו והוא
הסנה הראשונה ע"כ:

(ו) ברוך ה', דרך נבואה נתן הודאה לאל ששמע תפלתו (הרד"ק). הוא הדבר אשר דברתי
אליך לאמר, מסגולות שירי המלך שיסיים בטוב ובאלו נבר נושע בה', כי כל זה בסבת הרוח
הקדש אשר בו בדכתיב ותללח רוח ה' אל דוד (ש"א ט"ז) ומפורש במקום אחר בא' מנניו ונחה
עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עלה וגבורה רוח דעת ויראת ה' (ישעי' י"א): (ז) ומשירי,
כמו

המער

לְקַקְקֵן, פֿערפֿיהרערײט אַנליעהען) כלומר אל תמשכני ויהיה תרגומו: (לחט זיך ניכט
פֿערפֿיהרערײט היכליעהען לז דען פֿרעפֿלענען). (ד"ה). (ח) כי לא יבינו, לדעתי לא עלה
על

רש"י

(ט) ורעם. לשון מרעה:

כט (א) הנו לה'. הכינו לה' והכינו לו אתם בני אילי הארץ מכאן שאומרים אבות. ומנחם חבר הנו לשון נתינה. אלים שרים סא"ל: הנו לה' כבוד ועוז. מכאן שאומרי גבורות: (ב) כבוד שמו. זו קדושת השם. ויש

באור

כמו בשירי הסך והנותר בכזר ובלחם (הראב"ע), וטעם בדבר הזה יעויין בבאור הר"מ על טעם במראות הכובאות (שמות ל"ח), ואמר ומשירי אהודנו כי לא יספון ה' בעולות וזבחים רק בלטהור ורוח נכון המכיר חסדו וטיבו וישא זהם: (ח) למו, לעמו, וטעם עוז בבחינת הפעול, וטעם מעוז בבחינת

תהלים כח כט

(ח) יהוה עז-למו

ומעוז ישועות משיחו הוא:

(ט) רהושיעה | את-עמך וברך את-

נחלתך

ורעם ונשאם עד-העולם:

כט

שיר תודה על נסים ונפלאות הרבים אשר עשה ח' עמנו, ונתן לנו את התורה למען חיינו.

(א) מזמור ליהוה

הבו ליהוה בני אלים

הבו ליהוה כבוד ועז:

(ב) הבו ליהוה כבוד שמו

השתחוו ליהוה בהדרת קדש:

קול

קבלת הפעולה, ר"ל כי ה' הוא מעוז משיחו להגילו ביום קרב מחרב אויביו שלא יפיל במלחמה, וזה טעם מעוז ישועות, כי הסכנות רבות בשעת מערכות המלחמה וכן תרגם הרב (העלם) והוא כובע הנחשת על ראש הגבור כדי שלא תזיקהו מכת חרב חנית וכידון, אך בהיות לו עי"ו הוד העליונה להרוג ולחבל באויביו סביבו, תוכל ג"כ לקרוא מניעת הנזק הזאת על שם סופה ר"ל הנלחץ שיסובב לה על ידה, ולכנות הכובע הזה בשם (זיעגעטהעלס), אבל ה' עוז לעמו יתן להלחם בהקמים עליו ולכבשם תחת ידו, ואל תחמה על שם גבורה מה שיונח גם כן על כלי המלחמה כי כן מלינו שרש שלט הונח על הנח והממשלה בדכתיב ויוסף הוא השליט (בראשית מ"ב), והונח ג"כ לשם כלי מלחמה מה, בדכתיב את הקנית ואת השלטים (מ"א י"ב), ורבים כמוהו: ומעוז ישועות משיחו הוא, כבר דברנו לעיל (שיר י') מחזק המאמר אשר נוסאו יבא אחרי הנשוא ופעולתו בנפש השומע, ונדבר עוד מזה אי"ה לקמן (שיר ס"ז) במאמר והוא יבוננה עליון, וכמו כן הענין כאן בתיבת הוא שהיא כפילת הנושא ה' במלה שונה ושעורה הוא היודע הכל יכול ואין זולתו, כוון הר"מ לזה בתיבת (ער) שהעמיד בסוף הדלת, כי בזה האופן דרך ל"ע ודרך ל"א שוים, ואין לומר שתיבת הוא בכאן דבור המציאות כבעלמא והנושא הראשון מושך אחר עמו, כלומר

המער

על רוח האזור לעורר על חכמות הטבע, אשר אין לו ענין כאן בדברו על אנשי חנף הקמים עליו, לכן יראה לי שהכוונה בפעולות ה' ומעשיו, המה דתי המדינה וחקי המלכות אשר המה כמו מפי עליון ולא ילאו, כי הוא בחר בדוד עבדו וספן במלותיו. והכנוי של יהרסם ויבנם הוא נגד פעולות ה' ומעשי ידיו אשר המורדים יהרסו אותם, ובא השליטה אחר החיוב לחזק הענין, כמו ימי ראובן ואל ימות ורבים כמוהו, ובא יהרסם ויבנם ביחיד, כי על כל אחד ידבר. כט (א) בני אלים, הרב החכם המנאר כתב בני רבנין, אולם אין זה התרגום הארמית, כי יונתן העתיק כתי מלכיא, אך שהוסיף עוד בני אלים (וגראה לי שזה טעות סופר כי בני אלים אינו לשון ארמית) והוא נכון כי כל פעולות הטבע המה מלאכיו עושי רצונו, ועליהם אמר כי יתנו לה' כבוד ועוז.

ת ה ל י ם כ ח כ ט

ב א ו ר צ

(ה) דער הערר איז זיינעם פֿאַלקע טאַפֿערקייט ; זיינעם געזאַלטן זעגעסהעלם איז ער .

(ט) הילף דיינעם פֿאַלקע ! זענע דיין ערבע !
(זיידווא איהר הירטע , אונד טראַגע זיא אין דיינעם שאַסע , צור עוויגקייט !

כ ט

דאנק געבעטה פֿיר דיא פֿיעלען געטטליכען וואונדער אונד פֿיר זיינע לעהרע צור ערהאַלטונג אונד זענעם לעבענס .
(ה) פּאַלם דוד'ס .

ברינגט דעם העררן

זאָהנע דער גראַסען !

(ברינגט דעם העררן

רוהם אונד טריאומף !

(ג) (ברינגט דעם העררן

רוהם זיינעם נאַמענס !

(הייליג געשמיקט

בעטעט איהן אָן !

כלומר ה' עוה' מעוה ,
כי נקל יבין המשכיל שאין זה מיופי המליכה להיות דבור המליכות בטה גדלת השנית , וכדלת הראשונה לא בטה , לפי שזו יאבד המשקל , ולא תהייה אז הדלתות מקבילות הענייני כראוי : (ט) הושיעה את עמך , סיוס בצרכה כוללת , עיין מה שכתבנו לעיל בסיוס שיר י"ד ובסיומי השירים כ' כ"א . ורעם , כאשר ירעה הרועה את עדרו . ונשאם , כאשר ישא האומן את היונק בחיקו . עד העולם , עד עולם לא כתיב אלא עד העולם , העולם הידוע ר"ל החיים הנלחמים שהם חלק ונחלה למשתלמים , כן הוא דעת הר"מ שטרנס (זור עוויג . קייט) , והשגיב בזה משל

הנהגת העדר ונשיאת עמו בחיקו עד למאד . והנה הפסקי העניינים בשיר זה הם ד' : הפסק הא' (בין פ"גוד') העברה מספור מעשי הרשעים אל התפלה שיעשה ה' , הפסק ב' (בין פ"ה ופ"ו) העברה מן התפלה אל ההודיה , הפסק ג' (אחר פ"ז) שהפסק ח' הוא חלק בפני עצמו והוא סבת ההודיה , הפסק ד' (אחר פ"ח) כי הפ' הט' הוא הסיוס בצרכת העם :

כ ט (א) בני אלים , בני ברבין מלשון אילי מואב יאחזמו רעד (שמות ט"ו) , ונקראו כן בעבור כי יש לאליהם לעשות . הבו , כמו תנו לה' כבוד ועוה והנתינה בדבור והודאה והכפלה לחזק הדבר (הרד"ק) ושעור הכתוב אתם התקיפים בארץ ומושלים תנו תודה כי לה' האלהים הוא העוה והכבוד . כבוד , כל מי שיתעלה מזולתו בשלימות הוא הקדוש והוא בעל הכבוד האמתי , והי' הכבוד מעין הקדושה . ועו , כבר בארנו לעיל (שיר ח') שהוא בנוי אל הכח העליון והוא מעין הגבורה , והנה הגבורה והקדושה תתנגדה בזה שהגבורה אינה נכרת על הרוב כי אם ע"י פעולות חזקות ומעשים נוראים מנהילים ומפחידים , ובהסך אל הקדושה נאווה הדממה וההשקט והנחת , וזה שאנו רואים על הרוב בבני אדם אשר הגבור בהם אינו קדוש , והקדוש אינו גבור , בהיות כ"א מהם עלם בעל תכלית , אבל באמת אצל הבורא יתעלה השלם בתכלית השלימות , יתאחדו גם ב' המדות הללו בתכלית האחדות , וגבורתו היא קדושתו , וזה טעם מי זה מלך הכבוד ה' עזו וגבור וגו' ה' לבאות הוא מלך הכבוד , אך נבדלות הן לעין שכלנו , ואנחנו נכלול בהגבורה כל מדות המלכות והממשלה , ונכלל בהקדושה כל מדות הטוב והחסד אשר בהם ינהג את עולמו ובה מדת הקדושה היא המעולה ממדת הגבורה , ובאשר התפלל אבי הנביאים הנאמן בכל בית ה' , ויאמר הראוי נא את כבודך , מה כתיב אחריו , ויאמר הנה אני אעביר כל טובי על פניך וגו' , וכן באליה השגיב כאשר חרה אפו על ישראל ולן במערה במדבר , והנה דבר ה' אלי ויאמר לא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים וגו' לפני ה' לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש וגו' ואחר הרעש אש וגו' ואחר האש קול דממה דקה ויהי בשמוע וגו' , כל זה לרמז שאינו ראוי והגון לשלם במדות לבעוס , כי עוה לאלהים ולו חסד , וזה כוונת המשורר כאן אמר תנו לה' כבוד ועו , כי כל מי שיתבונן בדרכי ה' כפי תולדות העולם הארצי יכיר גדולתו וגבורתו , אבל כל מי שיבאר ה' ויקרנהו לשכון בחליו ובהיכלו הוא יראה ג"כ קדושתו וחסדו וטובו וכדמפרש והולך : (ב) כבוד שמו , דרשו רז"ל לסי שאמר בני אלים מכאן שאומרים אבות , כבוד ועו מכאן שאומרים גבורות , כבוד שמו מכאן שאומרים קדושת השם והוא מעין מה שאמרנו . בהדרת קדש , בקשט

ויש במזמור זה שמונה עשר
 אזכרות ובנגדן תקנו י"ח
 ברכות: (ג) קול ה' על
 המים. על ים סוף ירעם
 משמים ה' וגו' (לעיל י"ח):
 הרעי' טורמינטאוש בלעז:
 (ד) קול ה' בנח. בשעת
 מתן תורה למלם את קולו
 לפי כחן של ישראל שנא'
 והאלהי' יענוו בקול(שמות
 י"ט) בקולו של משה:
 (ה) קול ה' שובר ארזים.
 מלכי העובדי כוכבי' ומזלות
 כענין שנאמר (ש"א ז')
 וירעם ה' בקול גדול על
 פלשתים וגו'. כי מקול ה'
 ימת אזור (ישעי' ל') ובשע'
 מתן תורה כי מי כל בשר
 וגומר ויחי (דברים ד')
 אתה שמעת וחיית. ועובדי
 כוכבים שמעו ומתו:
 (ו) וירקידם כמו עגל.
 את הארזים ואת ההרים
 שנאו לשמוע מתן תורה:
 לבנון ושרון. שמות ההרי':
 (ז) זולב להבו' אש. דיילנ"ט
 בלע"ז. ורבותינו פירשו
 שהיה הדבור של עשרת
 הדברות יולא בלהבות אש
 מפיו ונחקק על הלוחות
 כתבניתם: (ח) יחיל מדבר.

- (ג) קול יהוה על-המים
אל-הכבוד הרעים
יהוה על-מים רבים:
- (ד) קול-יהוה בנח
קול יהוה בהדר:
- (ה) קול יהוה שבר ארזים
וישבר יהוה את-ארזי הלבנון:
- (ו) וירקידם כמו-עגל
לבנון ושרון כמו בן-ראמים:
- (ז) קול-יהוה חצב להבות אש:
קול יהוה יחיל מדבר
יחיל יהוה מדבר קדש:
- (ח) קול יהוה יחולל אילות
ויחשף יערות
ובהיכלו כלו אמר כבוד:

יהוה

לשון חיל כיולדה (ירמי' ו'): יחיל ה' מדבר קדש. הוא מדבר
 סיני כמו שאמרו רבותינו במסכת שבת ה' שמות נקראו לו מדבר סיני מדבר לין מדבר קדש
 מדבר קדמית מדבר פארן. מדבר קדש שנתקדשו ישראל עליו: (ט) קול ה' יחולל אילות. יפחיד
 ויחיל לעתיד את עובדי כוכבים ומזלות שהם עכשיו עומדו בחזק כאילו' כענין שנאמר (לעיל כ"ב)
 משה רגלי כאילות א"ר פנחס כאילים אין כתיב כאן אלא כאילות נקובות שרגלי הנקובות
 עומדות יותר מן הזכרים. ל"א יחולל קרי"אה בלע"ז. כמו לפני גבעות חוללתי (משלי ח')
 סא"א: ויחשף יערות. כמו מחשוף הלפן (בראשית ל') יקלף עלי היער כלומר יפשוט מכבודם
 המשולים בעלי היער אשר כגובה ארזים גובהו: ובהיכלו. שיבנה: כולו אומר כבוד. הכל יקלסוהו
 שם ויאמרו ה' למבול ישב בגדולתו יחידי וגם עתה וישב ה' לבדו מלך לעולם. והאלילים כליל
 יחלף (ישעי' ב') אבל לעמו יתן עוז וברכת שלום. ורבותינו דרשוהו במתן תורה שנתפחדו ונתבהלו
 האומות ונאו להם אבל בלעם ואמרו לו מה קול ההמון ששמענו שמא מבול הוא בא להניח
 לעולם אמר להם כבר נשבע שלא יבוא מבול אלא קול ההמון ששמעתם. הקב"ה נותן תורה לעמו:

שיר

ה מ ע מ ר

(ג) הרעים, לועז רש"י טורמינטא"ש; tourmentait (ער ערטיטערטע, מחכטע
 חונגעטטיק) - (ד"ה). (ד) קול ה' בהדר, הראב"ע פירש הרים כמו והדורים אישר, אך
 שנאר כענין רחוק ע"ש, ולדעת הכוונה על הד ההרים (עכ"ף) אשר יכפיל קול הרעם כפל
 בפלים, וישמיעהו עד למרחוק, ויהי' ב"ת בהדר יחס. מקומי, ומה שבא הדר ביחיד לפי
 שהא

(ג) שטיממע דעם העררן

ראָללט איבער פֿלוטהען:

גאָטט דער עהרע דאָננערט

איבער מאַכטיגע פֿלוטהען.

(ד) שטיממע דעם העררן געוואַלטיג!

שטיממע דעם העררן ערהאַבען!

(ה) שטיממע דעם העררן צערשפּליטערט צעדערן;

לבנון'ס צעדערן צערשפּליטערט דער הערר!

(ו) לעסט היפּען זיא, וויא מוטחינעם קאַלב,

לבנון אונד שריון, וויא יונגעס ראָם.

(ז) שטיממע דעם העררן ווירפֿט פֿלאַממענדען בליטץ;

(ח) שטיממע דעם העררן ערשיטערט דיא וויסטע;

דיא וויסטע צו קדש ערשיטערט דער הערר.

(ט) שטיממע דעם העררן רעגט אויף, דאָו שייע געוויילד,

ענטבלעטטערט דיא וועלדער:

(אַבער אין זיינעם פֿאַללאַסטע

שפּריכט אַללעם: מאַיעס טעט!

גאָטט

ותנשיט בגדי קודש שנותני' הדר ללבושיהם, ואפשר שנוון לבגדי כהונה, ויתכן גם כן לומר השתחוו לה' בהדרת קודש, מתחלה תהדרו מעשיכי' והתקדשתם ואח"כ בואו והשתחוו לה': (ג) קול, כשרוכה המשורר להראות כח ה' ועוצם גבורתו, נשא משלו מהרעם השורף ומזיק באויר, שהוא המראה הנורא מכל מראות החולדות: אל הכבוד הרעים, זה שהרעים הוא אל הכבוד כאשר אמרנו שגבורתו היא קדושתו, וכאשר יבין כל משכיל אמתו בדרכי ה': (ד) קול ה' בכח, אבל הוא ג"כ בהדר, וכל הכחות והמדות שהן למעלה מן הדרך המורגל בין בני אדם כמה נקראו

גם הדיר וכלו יפוש המשורר מה שאמר בכח, שאינו כח אנושי, אבל כח של הדיר, וכן הוא דרך המליצה לכביל ולחזק: (ה) קול ה' שובר, הולך ומספר פעולות הרעם הנוראות, אבל יספרם בדרך אחר מכאשר ספרם לעיל (שיר י"ח) בהיות ג"כ כוונת ב' השירים הללו משתנות, כי הם כוונתו להמשיל בו מלחמת ה' ברשעים, וכאן להראות כחו ועזו בלבד. ארזי הלבנון, לפי שהוא יצר בארץ ישראל יש בו ארזים גבוהים, ואע"פ שיש במקומות אחרים כמוהו, ואפשר יותר ממנו, הנביאים היו מדברים על ההוה ועל הקרוב אליהם, וכן לבנון ושריון שהם הרים בארץ ישראל (הרד"ק): (ו) וירקידם, הארזים ירקדו כמו עגל שהוא קל בעודו קטן ורוקד ורץ, ור"ל שיפילם ויניעם ממקומם וכן ההרים כמו לבנון ושריון ירקידם כמו בן ראמים (מדברי הנ"ל): (ז) חוצב לחבוח אש, הם הנרקיס, וטעם חוצב כי יראה באלו יחבוב איש אש מאכן: (ח) יהיל, ירעיד מדבר והוא עד"מ, ואמר הרד"ק ור"ל: והזכיר מדבר לפי שאין בו יישוב ובנין יראה ארבו ורחבו יותר (ויבחר בו המשורר להפליא הענין), ואמר מדבר קדש שהוא מדבר גדול ונורא ע"כ: (ט) יהולל אילות, יפחיד וירעיד האילות לעזוב את הסלעים אשר ישכבו שמה, ולתור להם מקום מנוחה, והזכיר האילות לפי שהם רכי הלבב מאד, וזה שחרגם הרב נ' (דאז טייע געוויילד): ויחשוף, טעמו ויגלה כמו מחשוף הלבן, כי בהגדוף העלי' מפני הרוח הנה היערות מגולות לעין הרואה. ובהיכלו, וי"ו לעורר ההיפך, שעורו אבל בהיכלו כלו אומר כבוד, כלומר מי שיבוא אל מקדשי אל ויבין לאחרים דרכי ה' כל מה שיראה כן בעין החושי כן בעין השכלי, יגיד לו בקול דממה דקה קדוש קדוש מלא כל הארץ כבודו! ומה נאה אף נעים ההעברה הזאת מן הרגז אל המנוחה! פה ימלא השומע מרגוע לנפשו מן התנוודות אשר התנוודדה בהמאמרים הקודמים. ושוב התנוון על נועם המליצה, כי כמו שהתנוודות תהיינה רבות והמנוחה אינה אלא אחת, כן יהי' מאמרי התנוודות רבים, ומאמר המנוחה אחד, וכל זה יביא מהתפעלות האמתית בלב המשורר:

ה'

ה מ ע מ ר

שהוא שם הקבוץ (געבירגע). (ז) חוצב, לועז רש"י טיילנ"ט כ"כ בדפוס באזיליא"ה (שע"ט) ובדפוס א"ד (תקי"ד) ובכל ספרים ישנים אשר לפני; taillant (לערטניידענר, לערהויי ענד). (ד"ה). (ט) יהולל, לועז רש"י בשם ל"א קריא"ה erèa (ערטון, ברנצכטע הערפֿאר). (ד"ה).

ה'

(י) יהוה למבול ישב
 וישב יהוה מלך לעולם:
 (יא) יהוה עז לעמו יתן
 יהוה ויברך את עמו בשלום:

ל

אם האדם ברום הצלחה אל יחשוב שלעולם לא ימוט רק יודה לה' על העבר ויבטח על העתיד.

(א) מזמור שיר-חננת הבית לדרור:

(ב) אַרְוֹמְמָהּ יְהוָה כִּי דָלִיתָנִי
 וְלֹא-שִׁמַּחַת אִיבִי לִי:
 (ג) יְהוָה אֱלֹהֵי שׁוֹעֲתֵי אֵלַיָּהּ וְהִרְפְּאֵנִי:
 (ד) יְהוָה הַעֲלִית מִן-שָׁאוֹל גַּפְשִׁי
 חֵייתָנִי מִיּוֹרְדֵי-בְּוֹר:
 (ה) זָמְרוּ לַיהוָה חֲסִידָיו
 וְהוֹדוּ לְזִכְרֵךְ קָדְשׁוֹ:
 (ו) כִּי רָגַע וּבְאִפּוֹ חַיִּים בְּרָצוֹנֹו
 בְּעֶרְבַּי לֵינִי בְּכִי
 וּרְבִקָּה רָנָה:

ל (א) שיר חנכת הבית שיאמרוהו הלוי' בחנכ' הני' בימי שלמ': (ב) ארוממך ה' כי דליתני. הגנהתני: ולא שמחת אויבי לי. כמו עלי שהיו אומרים אין לדוד חלק לעולם הבא. וכבראו שנשילי נפתחו הדלתות לארון אז ידעו שמל לי הקב"ה על אותו עון ונהסכו פני שונאי דוד בשולי קדיר': (ג) ותרפאני. היא סליחת עון כמו ושב ורפא לו (ישעיה ו'): (ד) מירדתי לבור שלא ארד לגיהנם: (ה) זמרו לה' חסידיו. על מה שעשה לי כי יכולים אתם לחקות בו שייטיב לכם ואפילו אתם שרוים בלעז אל תיראו: (ו) כי רגע. קטן באפו: ומייס ברכונו. ומייס ארובים יש בהרלותו ובהפייסו

באור

(י) ה' למבול ישב, הפסוק הזה כולל בו מוכן כל השיר וענינו אמר אם שה' הוא השופט אשר למבול ישב ושם שמות בארץ, ככל זה לא יאבד ה' את עולמו מכל וכל, אבל יש ה' מלך לעולם, כי ה' הוא חונן ומטיב עם בריותיו, ואף כי יעניש אינו כ"א לטובת החוטא להטיב לו באחריותו, וכמו שאמרנו לעיל שגבורתו היא קדושתו: (יא) ה' עוז, ברכה כוללת מעין השיר כי ה' יתן עוז לעמו וגבורה במלחמה, ועי"ז יברכהו בשלום, והוא המנוחה:

מירדי קרי ואני שיר

המער

(י) ה' למבול ישב, שב אל תחלת השיר קול ה' על המים, ה' על מים רבים, ואמר שהוא ישב למבול, וכנגד שאמר שאם גם ירעם בשמים ה' בהיכלו כלו אומר כבוד שהוא ההשקט והמנוחה; כן אמר שה' יתן עוז לעמו אם ילא למלחמה, להכניע עם אחר, אך בארלם ובערי מושבותם ישפות שלום להם.

ל (א) חנכת הבית, הנה אין בענין השיר מה שיורה על בית המקדש (כדעת רש"י ויונתן) אף על ביתו אשר בנה; כי מה שאמר הראב"ע, שנעת ההיא חלה דוד ויחי מחליו, דברי נביאות המה. ולזה יראה לי, כי חנכת הבית הוא מענין חנוך לנער על פי דרכו (חז"ל טער

ת ה ל י ם כ ט ל

ב א ו ר צ ב

(י) גַּמְט וְאֵם צוֹר זִנְדַּפְלוּטָה אוֹיֵף דַעַם טַהֲרָאָנַע ;
אַלְלִיִן דַּעַר הַעֲרַר רַעֲגִיעֲרַט עוּוִיג דִּיא וּוְעֵלַט .

(יא) דַּעַר הַעֲרַר גִּיבַט זִינְעַם פֿאַלְקַע זִיעַג :
דַּעַר הַעֲרַר בַּעֲגִלִיקַט זִיִן פֿאַלְק
(מִיט זַעֲעֲלִיגַעַם פֿרִיעֲדַעַן .

ל

אִים בְּלִיקַקַע נִיכַט אִיבַעֲרִמיִטְהִיב צו וִיִן וְאָגַג
דַּעַרן 'פִּיר דַּאָז פַֿעֲרַגַאָנַענַע צו דַּאָנְקַעַן אֹוּגַד
וּוְעַגַעַן דַּעַר צוֹקוֹנְפַֿט צו בִּיטְטַעַן .

(ב) אִיִן פּוֹאָלֵם דוֹד'ס , בִּיאַ דַּעַר אִיִנוּוִיִהוּנַג דַּעַם הוּוּעַם
אַבְצוּוִינַעַן .

(ג) (אִיך ווִילֵל דִּיך , עוּוִיגַעַר ! עֲרַהֲעִבַעַן ,
דַּאָם דוּא מִיך אִוִים דַּעַר טִיעַפַֿע הַאָסַט גַּעֲצַאָנַעַן ,
דַּאָם מִיִנַע פִֿינַדַע זִיך נִיכַט פִֿרִיעַעַן אִיבַעַר מִיך .
(ג) (אִיך פֿֿלַעֲהַטַע צו דִיר , אָ הַעֲרַר ! מִיִן גַּמְט !
דוּא מַאָכְטַעַסַט מִיך וּוִיעֲדַעַר גַּעוּזַנַד :

(ד) בַּרַאָכְטַעַסַט מִיִנַע זַעֲעֵלַע אִוִים דַּעַר אֹוּטַעֲרוּעֵלַט צוֹרִיק ;
עֲרַהֲלִיטַעַסַט מִיך , דַּאָם אִיך נִיכַט אִין דַּעַר גִּרֹפַֿט פַֿעֲרוּאָנַק .

(ה) דִיא אִיַהֲר אִיַהוּ לִיעֲכַעַט , לַאָבּוּינַגַט דַּעַם הַעֲרַרן !
רִיַהַמַט זִינַעַן הִיִלִיגַעַן נַאָמַעַן !

(ו) דַּעַן זִיִן צַאָרן וּוְעַהֲרַט אִינַעַן אִוִיגַעַנוּוִינַק ;
זִיִן וּוְאָהֲלוּוְאָלְלַעַן לַעֲכַעַנְלַאָנַג :

דַּעַם אַבְעַנְדַס קַעֲהַרַט בַּעֲטִרִיבַנִים אִיִן ;
דַּעַם מוּאָרַגַעַנַם פִֿרִידַעַנְרוּף .

אִין

ל (א) וְשִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת ,
אִין זֶה בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ ,
כִּי עֲדִיִן לֹא הָיָה בְּיָמָיו גַּם
לֹא נִמְלַא שׁוֹם זָכַר בְּ"הַמ
בְּשִׁיר זֶה , אֲבָל טַעַם הַבַּיִת
הַזֶּה הוּא בַּיִתוֹ בַּיִת אֲרוּזִים
אֲשֶׁר בָּנָה לוֹ חִירַם מֶלֶךְ
צוֹר , וְעֲלִיו נֹאמַר (ש"ב)
ה' י"ב , וַיִּדַע דוֹד כִּי
הַכִּינֹה' לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל
וְגו' , וְכך אָמַר הַרְאָב"ע
ו"ל : וְהַקְּרוֹב אֵלַי כִּי זֶה
הַמְזֻמּוֹר חֲבָרוֹ בְּחֻכְמַת בַּיִתוֹ
בַּיִת אֲרוּזִים כִּי הַכְּתוּב לֹא
הַזְכִּיר בַּיִת הַשֵּׁם וְכו' ,
וְאִתּוֹ הַזְמַן חֲלָה דוֹד וַיִּתִּי
מִחֲלוֹ ע"כ : (ב) דְּלִיחַנִי ,
הַעֲלִיתִנִי , וְזֶה טַעַם שֶׁ
דְּלִי שֶׁהוּא הַבְּלִי הַמַּעֲלָה
אֶת הַמִּים מִן הַבּוֹר , וְאָמַר
הַרְאָב"ע וְטַעַם אֲרוּמַמְךָ
בְּנֶגֶד דְּלִיתִנִי כִפִּי מִחֲשַׁבְתּוֹ
שֶׁהוּא מַת ע"כ , ר"ל בְּזֶה
שֶׁהָן רַעֲיוֹנוֹת מִקְבִּילוֹת
בְּדֶרֶךְ הַמְלִיכָה אֲרוּמַמְךָ כִּי
רוּמַמְתִּי . וְלֹא שְׂמַחָה ,
כְּתוּב בְּמִזְמוֹר אֲשֶׁרִי מִשְׁבִּיל
אֵל דֵּל (לְקַמֵּן מ"א) כִּי
דֶרֶךְ אֶחָד לְשִׁנְיָה' (הַרְאָב"ע)
וְשֶׁם נֹאמַר אִוִּיבִי יֹאמְרוּ רַע
לִי מִתִּי יִמּוֹת וְאֲבַד שְׁמוֹ :
(ג) וְחַרְפֵּאֲנִי , רַפּוּאֶת
הַגּוֹף לְדַעַת הַרְאָב"ע ,
וְלְדַעַת רַבִּי מֵשֶׁה הַבְּהֵן
רַפּוּאֶת הַנַּפֶּשׁ , וְאָמַר כִּי
יִגּוֹן הַנַּפֶּשׁ נִמְשַׁל לְחוּלֵי

הַגּוֹף וְיוֹתֵר קָשָׁה בְּדֶרֶךְ רוּחֵ אִישׁ יִכְלַל מַחֲלָהוּ : (ד) מִירְדִּי , מִקּוֹר ע"ד הַשֵּׁלֶם וְהַמ"ם הִיא מ"ם
הַשְּׁלִילָה בְּטַעַם וּכְבֻדָּתוֹ מַעֲשֵׂת דְּרִכִּיךְ מִמְלֹא חֶסֶד (יִשְׁעֵי נ"ח) , וַי"מ ע"ד הַכְּתִיב מִיּוֹרְדֵי
כְּלוֹמַר שֶׁלֹא אֵהִי כִיּוֹרְדֵי בּוֹר , וְהַרְאָשׁוֹן הוּא הַנּוֹכּוֹן : (ה) חֲסִידִיו , בְּעַבּוֹר הַיּוֹת דוֹד חֲסִיד כְּתוּב
וְלֹא תִתֵּן חֲסִידֶךָ , חֲסִידֵי דוֹד , יִבְשֶׁר הַחֲסִידִים שֶׁאִם יִקְרָה לֵהֶם כֹּאֲשֶׁר קִרְהוּ הַשֵּׁם יִכְלִם (הַרְאָב"ע) .
לִזְכֹּר קִדְשׁוֹ , כִּמוֹ וְהוֹדוֹ לְשִׁמּוֹ כִּי שְׁמוֹ הוּא זָכַר קִדְשׁוֹ כִּי בּוֹ נִזְכִּירָהוּ כִּי אִמְתַּת עֲלָמוֹ לֹא יִדְעֵנוּ
(הַרְד"ק) וְכֵן תִּרְגַּם הַרֵב נ"י : (ו) חַיִּים , טַעַמוֹ חַיִּים אֲרוּכִים כִּמוֹ אֲנָשֵׁי מְדוּת טַעַמוֹ מְדוּת
גְּדוּלוֹת (הַרְאָב"ע) וְכִדְרֵךְ הַזֶּה תִּרְגַּם הַרֵב נ"י . יִלִּין בְּכִי , ד"מ אָמַר אֵם צַעֲרַב יִלִּין הַבְּכִי לַעַת
הַבָּקָר

ה מ ע ר

טַעַרוּוִיזוֹנַק , (בַּעֲלַעֲרוּבֵק) וּבַיִת הַבּוֹנוֹה אֲנָשֵׁי הַבַּיִת כִּמוֹ בַּיִת פַּרְעֹה , וְתִקַּן הַמֶּלֶךְ הַשִּׁיר הַזֶּה כֹּאֲשֶׁר
נִחְרַפֵּא מִחֲלוֹ אֲשֶׁר חֲלָה לְמוֹת עַד שְׂרַבִּים אָמְרוּ לְנַפְשׁוֹ , אֲשֶׁר שָׂבַב לֹא יוֹסִיף לְקִים כְּנוֹכַר לְקַמֵּן
(מ"א) , לְהוֹרוֹת לְאֲנָשֵׁי בְּיָמָיו אֲשֶׁר שְׂרַתוּהוּ בַעַת הַהִיא כִּי אֵךְ ה' יִשְׁלַח דַּבְּרוֹ וַיִּרְכָּאָהוּ וְלֹא חֲכַמַת
הַרוֹפְאִים

ונהפייסו: (ז) ואני אמרתי בשלוי. בשלוותי הייתי חוש' לא אמוט לעולם. אבל אין הדבר ברשותי כי אם ברשותו של הקב"ה ברצונו העמיד את הררי את גדולתי להיות עוז וכיון שהסתיר פניו ממני מיד הייתי נבהל: (ט) ואקרא אליך ואתחנן תמיד לאמר לפניך מה בצע בדמי וגו' ואתה שמעת קולי והפכת מספדי למחול לי: (יב) פתח' אלא קצ' בלע"ז כמו (בראשית כ"ד) ויפתח את הגמלים. ורבותינו דרשו כל המזמור על מרדכי ואסתר והמן. בפסיקתא זוטא: ואני אמרתי בשלוי. אמר המן. אליך ה' אקרא. אמר' אסתר וכו' עד היה עוזר לי הסכ' מספדי למחול לי. אמר מרדכי וכל ישראל:

מכורות

באור

הנקר כבר יעבור ילך לו ויבוא הרבה במקומו, ויפיי המליכה בהפ' הזה הוא על צ' דרכים א כי הוא בעל ארבע דלתות אשר הראשונה נלמדת אל השלישית, והשנית אל הרביעית כן בענין כן במשקל. ב יתאחדו שתי הדלתות הראשונ' ויקבילו אל שתי הדלתות האחרונ' ג"כ בתכליתם, כי דבור הראשונות הוא בבחינת הפועל שהוא השב"ה, ודבור האחרונות בבחינת הפועל שהוא האדם וקורותיו:

(ז) ואני אמרתי בשלוי
 כל-אמוט לעולם:
 (ח) יהוה ברצונך העמדתה להררי עוז
 הסתרת פניך רייתני נבהל:
 (ט) אליך יהוה אקרא
 ואל-יהוה אתחנן:
 (י) מה-בצע בדמי ברדתך אל-שחת
 היודך עפר היגיד אמתך:
 (יא) שמע-יהוה וחנוני
 יהוה היה-עוזר לי:
 (יב) הפכת מספדי למחול לי
 פתחת שקי והאזרני שמחה:
 (יג) למען יזמרה כבוד ולא ידם
 יהוה אלהי לעולם אודך:

לא

השלה שה' יהי בעזרתו כמו שהתפלל דוד בברחו מפני שאול.
 (א) למנצח מזמור לדוד:

(ב) בקך יהוה חסיתי
 אל-אבושה לעולם
 בצדקתך פלטני:

חטא

זהו האדם וקורותיו: (ז) ואני, אמר רבי משה זה טעם ויהי כי יש המלך בניתי כאשר ענהו נתן כל אשר בלבבך עשה וזה רחוק מאד והנכון כאשר יקרה לבריא בגופו ובחזקתו יאשוב שכנה יהי' תמיד ולא יבוא לו חולי שיחלוש כוחו (הראב"ע), ותרגם הרב נוטה לדעת שניהם: (ח) ה' ברצונך, כלומר אבל באמת אתה הוא שחזקתני והעד ע"ז כי מיד כאשר הסתרת פניך הייתי נבהל. העמדת, עוז להררי וטעם עוז לשון חזק וחוקף, וטעם הררי הוא בנוי על הקיום וההלמה

המער

הרופאים עשה זאת. (יב) פתחה, לועז רש"י אלאק"ש בלע"ז; *alaças* בלשון נושן וזהו *delacas* (דוא שכירטעסט אויף, ל'אזטעסט אויף) מפעל *delacer* ענין התרת קשרי' (ר"ה).

תהלים ל

באור צג

וההללחה. נבהל, הפסוקות
 היא אחת מהוראות שרש
 בהל בין כתיבויבהל את
 תמרוקיה (אסתר ב' ט'),
 אמר המזורר כמעט
 נענתי בנהלה מן הארץ,
 תבין מזה נוונת הר"מ
 כ"י: (י) מה בצע,
 הלדיקים מצקשים חיים
 כדי לזכות נשמתם ולא
 בשביל תאות העולם רק
 לזכות נשמתם יותר ויותר
 וכל מה שיוסיף לדיק
 ימיו יוסיף מעשים טובים,
 (מר"א הורוויץ), זה
 אמת למשכילי דעת, והא
 לך תשובה נכונה על
 שאלת השואל איך ירא
 דוד כל כך מן המות ושמת
 בחיי הגוף ואיך אמר היודך
 עפר גם כי אין במות זכרך
 וגו' וכי לא האמין בהשאר'
 הנשמה אחרי הפרדה מעל
 הגוף? וכן אמר הראב"ע
 הפנת מספדי וגו' שמת כי
 יחיה עד מלאת נפשו
 לעבוד בוראו ולהכין מעשיו
 כי בעבור זה נברא ע"כ.
 ואף כי לא מחנמה שאלת
 על זה, ומה לך לשפוט
 עם נפש נענה כי תלעק
 מכאנה. בדמי, בחיי,
 כי הדם הוא הנפש:
 (יב) פחחח שקי, שאזרתי
 על מחני כמתאבל על
 נפשי, ונתת לי אזור של
 שמתה תחתיו, והוא עד"מ,
 ואמר הפכת ופתחת כפילי'
 הענין בדלתות מקבילות
 בדרך המליכה: (יג) למען
 יזמרך, הכבוד אשר בי,
 והטעם ללם האלהי נשמת
 חנמה אשר היא כבודו
 ויתרונו של אדם: לעולם
 אורך, אתה אזרתיני שמתה
 למען אומרך ואני גם עלת'

- (ז) אין מיינעם גליקסשטאנד וועהנט' איך צוואר:
 איך ליעגע ניממערמעהר דארניעדער;
 (ח) (אלליין דיין וואָהלגעפֿאללען, הערר!
 האַט מיינען בערג נור פֿעסטגעשטעללט;
 קוים היעלטעסט דוא דיין אַנגעזיכט פֿערבאַרגען:
 וואָ פֿוחר איך מיט שרעקקען דאַהין.
 (ט) איך שריע צו דיר, אָ הערר! עמפֿאַר;
 איך פֿלעהטע דען עוויגען אַן:
 (י) „וואָס ניטצט מיין בלוט, דאַס איך זאָלל אינס פֿערדער=
 בען זינקען?
 „ווירד שטייבדיך דאַנקען? פֿערקינדען דייע וואַהרהייט?
 (יא) „ערהאַרע מיך, אָ הערר! ערבאַרם דיך מיין!
 „זייא דוא מיין העלפֿער, עוויגער!“
 (יב) אונד דוא פֿערוואַנדעלטעסט אין רייגען מיינע קלאַגע,
 דוא צאַגסט מיר אויס, מיין טרויערקלייד,
 אומנירטעטעסט מיט פֿריידע מיך:
 (יג) דאַס מיינע עהרע דיר לאַבזינגע,
 אונד ניעמאַלם שטיללע ווערדע.
 (יד) אויך ווילל איך, עוויגער, מיין גאַטט!
 (יז) אויך ווילל אין עוויגקייט דיר דאַנקען.

לא

- געבעטה אום רעטטונג.
 (א) דעם זאַנגמייסטער, איין פּואַלם דוד'ס.

1.

- (ב) דיר פֿערטרוי' איך, עוויגער!
 לאַס מיך נייע צו שאַנדען ווערדען.
 עררעטטע מיך דורך דייע גערעכטיגקייט!

ניינע

אללי בהסנמה כי לעולם לא אדום מישועתך ומרומותך סיים נמה דפתח:
 לא (א) למנצח, נראה שזה המזמור חננו דוד בשבת מפני שאלו. בצדקתך, טעם כי אויבי
 אנשי חמס לי חסם (ראב"ע).

(ג) הִטָּה אֵלַי וְאָזְנָה מִהֲרָה הַצִּילֵנִי

הִיָּה לִי לְצוּר מְעוֹז

לְבַיִת מְצוּדוֹת לְהוֹשִׁיעַנִי:

(ד) כִּי־סִלְעֵי וּמְצוּדוֹתַי אַתָּה

וּלְמַעַן שִׁמְךָ תִּנְחַנְנִי וּתְנַהֵלֵנִי:

(ה) הוֹצִיאֵנִי מִרְשַׁת זֶז וּמִמְנוּ לִי

כִּי אַתָּה מְעוֹזִי:

(ו) בְּיַדְךָ אֶפְקֵיד רוּחִי

פְּדִיתָה אוֹתִי יְהוָה אֵל אֲמַת:

(ז) שָׁנְאַתִּי הַשֹּׁמְרִים הַבְּלִי־שׂוֹא

וְאֲנִי אֵל־יְהוָה בְּטַהֲרֵתִי:

(ח) אֲגִילָה וְאֶשְׂמַחַה בְּחַסְדְּךָ

אֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת־עֵינָי

יָדַעַתָּ בְּצַרּוֹת נַפְשִׁי:

(ט) וְלֹא הִסְתַּרְחַנִּי בְּיַד אוֹיֵב

הַעֲמַדְתָּ בַּמֶּרְחָב רַגְלִי:

(י) חָנְנִי יְהוָה כִּי צָר לִי

עָשְׂשָׂה בְּכַעַס עֵינָי נַפְשִׁי וּבְמִנִּי:

(יא) כִּי כָלוּ בִיגוֹן חַיִּי

וּשְׁנוֹתַי בְּאַנְחָה

כַּשֶּׁל בְּעוֹנֵי כַחֲטֵי

וְעֲצָמֵי עָשְׂשׂוּ:

לא (ג) מצודות. פלי"שין בלע"ז: (ד) תנחני. מונארש"מ מוי בל"עו. כמו (שמות ל"ב) לך נחה את העם וגו': (ו) בידך אפקיד רוחי. קומנ"דריה בל"עז. אפקיד רוחי תמיד לפי שאתה פדית אותי מלרה: (ז) השומרים הבלי שוא. המלפס לתשועת ע"א: (ט) הסגרתני. ליבראש"מווי ומנחם סבר אותו לשון סגירה וכן כל לשון סגר: (י) עששה. כהת' לשון עששית שאלס נותן זכוכית לנגד עיניו לראות לעבר הזכוכית דבר. אין אותה מרחה ברורה: (יא) ועלמי עששו. לשון רקב כאלו הכלם

באור

(ג) הכיח, דברה תורה כלשון בני אדם כי הנוטע חזון ישמע מבלי חזון (הנ"ל): לצור, מפני רודפי שלא ישיגוני ואעזו כך כמו שיעזו אדם בלור גבוה: לבית מצודות, זה מגדול. (הרד"ק), וכן תרגום הרב נ"י: (ד) כי, ידוע שזו אחת מהוראות מלת כי לאמת דבר מה, והוא נרדף למלת כן, (בהגדל הנרדפים מה שאין כאן מקומו לברר), והנה המלך המסורר כדרכו יתפעל ויעבור מן התחנה אל הבטחון לאמר כן הוא ובטוח אני כך שאתה סלעי ומלודתי וכי למען שמך וגו'

מכל

המער

לא (ג) מצודות, פלי"שין בלע"ז; palis או palissade (חיינע חויז בייטען חונד געטטרייכען געלףגענע טוטלזועהר, קדער חויס פפֿההווערק בעטטעהענדע בעפעט זיגונג) עיין בנאורי לשופטי' ו' ב' ובמרפא לשון ב"מ"ק"מ"ד"ה"א"ו כי כבא דיק לא. (ד"ה). תנחני

ת ה ל י ם ל א

ב א ו ר צ ד

(ג) נייגע דיין אָהר אונד הילף מיר איילענד:
זייא פעלזענבורג אונד פעסטע מיר צור רעטטונג.
(ד) יא, פעלו אונד פעסטע ביזט מיר דוא!
דוא ווירסט מיך לייטען, ווירסט מיך פֿיהרען,
אום דיינעם נאָמענס וויללען.

(ה) ווירסט מיך אויס דיעזעם נעטצע ציעהען,
דאָ זיא מיר היימליך איינגעלעגט;
דען דוא ביזט מיינע צופֿערזיכט.

2.

(ו) אין דיינע האַנד בעפעהל איך מיינען גייסט.
דוא רעטטעסט מיך הערר! גאָטט דער טרייע!

(ז) איך האָסע דיא אויף אַבערגלויבען האַלטען;
אַבער מיין פֿערטרויען איזט גאָטט!

(ח) איך וויכצע, פֿרײַע דיינער גיטע מיך,
דאָס דוא מיינען קוממער שויעסט,
ערקעננסט מיינער זעלע נאָטה;

(ט) איבערגיבסט מיך ניכט דער האַנד דעם פֿיינדעם;
אונד זעטצעסט מיינען פֿום-אין ווייטען רוים.

3.

(י) זייא מיר גנעדיג, הערר! דען מיר איזט אַנגסט;
מיר פֿערפעללט פֿאַר האַרם געשטאַלט, אונד גייסט
אונד לייב.

(יא) אונטער יאָממער געהט מיין לעבען הין,
אונטער זיפֿצען מיינע יאָהרע הין.

מיינע קרעפֿטע-שווינדען פֿאַרט אין ליידען,
אונד מיינע געביינע פֿערפֿאַללען.

פֿאַר

וגו' עד סוף הפסוק הה'
והוא סיום החלק הראשון
להר"ם, וטעם מרשת זו
כמשמעו כי היה ידוע
רשתם לכל וזה באמרים
שהוא מורד במלכות: החלק
הב', יכלול בו כל מה
שנמשך מהקידם והוא:
(ו) בידך, הטעם שלא
יוכל האויב לקחתה ובעבור
שנתנה לפקדון הזכיר ה'
אמת וטעם אל שלא יוכל
בעל כל לאנסו (הראב"ט).
פֿיה, עבר במקום עתיד:
(ז) שנאחי השומרים,
הניחוש והקסום כי בטמוני
אל השם לבדו (הג"ל): אל
ה', פעל בטח יבוא בלרוף
שלא היחוסים בו על
ואל, ויכוד הנדל הלוויים
הללו הוא בהדל היחוסים,
שאין כאן מקומו לנכרו אך
בפן השלישי יהי' נרדף אל
שרש קוה שיחוסו תמיד
הגבול שאינו לפי שהמקוה
יקוה לדבר הרחוק ממנו
או בזמן או במקום או
בסנה. הסגרתני, מגזרת
סגירה כאדם נסגר נתן
למוסרה. במרחב רגלי,
שילך למקום שיאהב היסך
הסגרתני (הראב"ט).
ואמר הרד"ק ו"ל: אגילה
בחסדך, אחר שתעשה עמי
חסד ותלילני מידם שלא

אפסד עוד מהם אז אגיל' בחסדך ואודה לך על זה שאית את עניי וגו' ועתה שנלפתתו ואמר חנני ה'
ע"כ. ואתה הקורא אל תתמה על זאת כי כן דרך המשורר, בחזונו והנה הישועה אתו, ובאשר
עבר ממנו הרוח ויראה בלרת נפשו ומנאוביו, ינכה ויחנן עד כי ישב אליו הרוח לחזקה ולאלמכה,
חבון מזה כוונת הר"ם שסיים פה החלק השני: החלק הג' מעמדו אשר הוא בו עתה:
(י) עששה, מפורש לעיל (שיר ו'), וטעם נפשי כי בהענש הגוף תענש גם הנפש כידוע:
(יא) בעוני, מטעם גדול עוני מנשא ושעורו כמו עוני בקולם העי"ן וכן תרגם הרב (אין לידען):
מכל

ה מ ע ר

(ד) תנחני, מונוראש"מוי; *meneras moi* (דוא וואָגעסט מיך פֿיהרען). ד"ה. (ו) אפקיד,
קומנדר"יה בלע"ז; *commandrai* (ווילן זיך בעפעהלען) וכמו שתרגם הרמב"ם ז"ל.
(ט) הסגרתני, ליכראש"מווי בלע"ז; *livras moi* (האָסט מיך פֿריי געגעבען, איבער-
זיעפֿערט). (ד"ה). (יא) כשל בעוני, כתב החכם המבאר מטעם גדול עוני מנשא ע"כ,
ואין הראיה דומה כי שם נקרא העונש הנא על החטא עון. בחלוק המסובב בסנה מה שאין לי
כאן

רש"י

אכלם עש: (יב) מכל לוררי. מאת כל לוררי. הייתי חרפה לגדוף: ולשכני. אני חרפה מאד ופחד למיודעי אמישקטיישנ"ן. מתפזדים על קורותי. (יג) ככלי אובד. ההולך לאבוד כל ל' אבידה אין הלשון נוסל על בעל אבידה לומר הוא אבד אותה אלא האבידה אובדת ממנו כד"א אשר תאבד ממנו (דברי' כ"ב) האובדת לא בקשתם (יחזקאל ל"ד): (יד) דבת רבים. עלת רבים דבת לשון דובב שפתי ישנים (שיר ז') וכן כל דבה שנמקרא. פרלר"ן בלע"ז: מגור מסביב. שמיראין ומסתדין אותו: בהוסדס. בהתיעל': זממו. לשון מחשבה: (טו) בידך עתותי. עתים העוברים עלי על פיק הם ובגורותיך: (יח) אל אבוש' וגו'. אחרי שקראתיך אין נאה שאבוש: ידמו לשאל. ישתתקו ויאלמו למות

באור

(יב) מכל צוררי, מ"ס הסנה הגורמת וטעם לוררי נטעם עתקה בכל לוררי (לעיל שיר ו').

הייתי חרפה, כי אין איש הרואה לשאת ולתת עמי בשום עסק מפני פחד שאול. ולשכני מאד, כלומר הייתי חרפה מאד כמה שהוא לשכני בני עמי לא לעם נכרי, כוון הר"ם לזה בתיבת (עובסס). ופחד למיודעי, מטעם ולנעמי מודע לאשה (רות ב'), ועקר טעם שם זה עיין בביאור הר"ם ע"פ ואלדס ידע את חוה אשתו (בראשית ד'), וטעם ופחד, כי כל דבר הראוי לפחד שלא יבא ממנו נזק אל הנוגע בו יקרא פחד, וכל רואיו בורחים ממנו, כן עזבוני כל מיודעי וברקו

תהלים לא

(יב) מכל צוררי הייתי חרפה
ולשכני ומאד ופחד למיודעי
ראי בחוץ גדרו ממני:
(יג) נשכחתי כמת מלב
הייתי ככלי אבד:
(יד) כי שמעתי ודבת רבים
מגור מסביב
בהוסדס יחד עלי
לקחת נפשי זממו:
(טו) ואני ו עליך בטחתי יהוה
אמרת אל ה' אלהי אתה:
(טז) בידך עתתי
הצילני מיד אויבי ומרדפי:
(יז) האירה פניך על עבדך
הושיעני בחסדך:
(יח) יהוה אל אבושה כי קראתיך
יבשו רשעים ידמו לשאל:

האלמנה

המעמר

באן ענין כלל. (יב) מכל צוררי, לדעתי המ"ס מכל לוררי תמורת למ"ד, ולוררי הוא תואר בפשוטו, והענין לכל לוררי הייתי חרפה וגם לשכני הייתי חרפה מאד. למיודעי, אמישקטייש"ן זהו אחר תיקון השיבוש a mes connaissances (וויינען בעקאנטען). (ד"ה). (יג) ככלי אבד, הרמז"מן השכיל לתרגם ע"פ יונתן שהעתיק נמן דפאר תניר. (יד) דבת רבים, פירש"י לשון דובב שפתי ישנים (שיר השירים ז' י') וכן כל דבה שנמקרא פרלר"ן בלע"ז; parlerie (געטוועטן, געפלוידער, אונגעגרינדעטעט געריכט) ועיין בהמעמר לספר במדבר (י"ד ל"ו), וכן כ"ל במרפא לשון גדה (ס"ו א') ד"ה דימת עירך. (ד"ה).

תהלים לא

באור צה

(יב) פֶּאֶר פִּיעֵלְעַר דְּרֵאָנְנֹאֶל בִּין אִיךְ שְׁמַאָךְ ,
 וְזַעֲלִבְסֵט מִיִּינֵער נֶאֱכָבְאָרֵן שְׁמַאָךְ ,
 (מִיִּינֵער פֶּעֲרוּוֹאָנְדֵטֶען שְׁוִיאֹאֶל ;
 ווער מיך דרויסען זיהט פֿליעהט מיך .

(יג) מִיִּין אִיזֵט פֶּעֲרֵגֶעסֶסֶען ,
 (וויא אײנעס טאָדטען פֶּעֲרֵגֶעסֶסֶן ;
 וויא פֶּעֲרֵדְאָרְבֵעֵנעס גערעטהם .

4.

(יד) פִּיעֵלְעַר שְׁמַאָכֶרֶד מוּס אִיךְ הָאָרְעֵן !
 נֶאֱכָשְׁטֵעֲלֹונג אום אונד אום ;
 מִאָן יִפֹּלֶעגֵט רֵאָטָה אום מִיךְ ,
 בעשליסט דאָ לעבען מיר צו רויבען .

(טו) אִיךְ אָבֵער , הֶעֱרַר ! פֶּעֲרֵטְרוּי אױף דִיךְ ,
 אונד שפּרעכע : דוא ביזט יאָ מִיִּין גָּאָטֵט !

(טז) מִיִּין שִׁקּוּאֶל אִיזֵט אִיךְ דִיִּינֵען הֶעֱנֵדֶען ;

רעטטע מיך פֶּאָן פִּיִּינֵדֶען , פֶּאָן פֶּעֲרֵפֶּאָלְגֶעֲרֵן !

(יז) לֵאָם אִיבֵער דִיִּינֵען קֵנֶעכֵט דִיִּין אָנְטִלִיטֵץ לִיִּיכֶטֶען ,
 הִילֵף מִיר דורך דִיִּינֵע גִיטֵע .

(יח) (הֶעֱרַר לֵאָם מִיךְ נִיכֵט צו שְׁאָנְדֶען ווערדען ,
 ווען אִיךְ צו דִיר רופֵע .

(רוכלאָזע הערדען נור צו שְׁאָנְדֶען ,

צור ראָסט אִיךְ דער האָללע פֶּעֲרֵדְאָמֵטֵט .

דאָס

הד', וטעם כי כמו שאמרנו לעיל (פ"ד), לאמת הדבר. דבת רבים, עיין בביאור ע"ה להר"ם על פ' ויבא יוסף את דבתם רעה (בראש"י ל"ז). מגור מסביב, וכן שמעתי מגור מסביב, שיבא שאול לרדפני, (ספורני) - בהוסדם, בהתיעלם, מגורת סוד - זממו, לשון משנה: (טו) ואני עליך בטחתי, כפילת הכנוי לעורר על הסיפק: (טו) בדרך עתוהי, העתות העוברות עלי הן לטובה הן לרעה לא בידך הם לא כפי השומרים הנלי שוא האומרי' הכל תלוי במערכת, והספורני אמר וז"ל: בידך עתותי להפנס לטובה אף כי שורו רע כפי המערכת ע"כ, ר"ל כי גם המערכת ביד ה' היא, וכן תרגם הרב (ויין שיקווח): (יז) האירה פניך, אור הפנים היא היסועה וההללחה (הרד"ק) כי הוה במלוק כיוש' בחשך (הראב"ע), קבלת התפלה ברוך (הספורני) כלל הברכות כי חיים ברונו ובאור פני מלך חיים (מהר"א הירוויץ) ולע"ד כנוי אל ההשגחה לטובה: (יח) כי קראתיך, אס קראתיך - ידמו לשאול, מטעם וידום אהרן (ויקרא י') ועיין הביאור שם להמורני מוה' הירץ וויזל נ"י) שהוא לשון השקט, כלומר צמה שאינם שוקטים כל ימי חייכם אבל ירגזון תמיד להרע, ולא המשפט עליהם לירד לשאול ושם ידמו, תבין מזה כוונת הר"ם נ"י, ובאשר כי אין להנדיל כל"הק בין בנין הגזר (וינדיקאטיב) ובין בנין התנאי (קאָנדיקאטיב) יש לתרגם מאמר זה על ב' פנים, או ע"ד תפלה (וּחֶכְטֶען זיח) או ע"ד שיהי' כן בוודאי (זיח ווערדען), ובחר הר"ם בן ה' כנ"י, כדי לסיים בדרך המלך שזכרנוהו כבר פעמים רבים: החלק הח' הסך גורל הלדיקים מגורל הרשעים:

למות: (יט) הדוברות
 על לדיק עתק. שאמר
 לזאו' עלי דוד מבק' יעתך:
 עתק. סרה דבר שאינו
 כמו ויעתק משם (בראש'
 י"ג). ודוגש פתר אותו
 לשן דבר גדול וקשה כמו
 עתקו וגם גברו חיל
 (איוב כ"א). הון עתק (משלי
 ח'). ולמכסה עתיק (ישעי'
 כ"ג) סא"א: (כ) מה רב
 טובך. ידעתי לעולם הבא
 יש שכר טוב ליריאך ומכל
 מקום בעול' הזה שהרשעי'
 מקיפין אותם אני מתפלל
 עליהם שחסתירם בסתר
 פניך: (כא) מרוכסי איש.
 מזבורי רשעים המתקשרי'
 יחד להרע להם: (כב) בעיר
 מזור. בקעילה כשאמר
 שאול עלי נסגר לבא בעיר
 דלתים וברית (שמואל א'
 כ"ג): (כג) ואני אמרתי
 בחסוי. כזילאתי מקעילה
 ובאתי אל מדבר מעון
 והייתי נחפו ללכת מפני
 שאול כי השיגני. ושאול
 ואנשיו עוברים אלי ואל
 אנשי לתפסם. אמרתי
 בלבי נגרותי. נכרתתי לשון
 גרון הכורת את העץ על
 שם גזירתו נקרא גרון כך
 פי' דוגש (ומנחם חבירו
 כמו נגרשתי ואין לו דמיון

(יט) תאלמנה שפתי שקר
 הדברות על צדיק עתק
 בגאווה ובוז:

(כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך
 פעלת להוסיים בך נגד בני אדם:

(כא) תסתירם | בסתר פניך
 מרכסי איש

(כב) תצפנם בסכה מריב לשונות:
 ברוך יהוה

(כג) כי הפליא חסדו לי בעיר מצור:
 ואני ואמרתי בחסוי

נגרותי מנגד עיניך
 אכן שמעת קול ההנוגני
 בשועי אליך:

(כד) אהבו את יהוה כל חסידיו
 אמונים נצר יהוה

ומשלם ער יותר עשה גאווה:
 חוקו

בתורה סא"א): (כד) אמונים נוצר ה'. שומר ה' את המאמיני' ביצועתו וסומני' עליו: על יתר.
 מדה במדה מכוונת כחץ על יתר הקצ'. סא"א. או יש לפתו' על יתר. חבל כנגד חבל קו כנגד
 קו. ל"א יתר הוא לשון גאווה כמו (ישעי' ט"ו) יתרה עשה (פירוש ומשלם על יתר בגאווה
 לעושי גאווה סא"א):

חוקו

ה מ ע ר

(כב) בעיר מצור, לדעת רש"י הכוונה על קעילה ע"ש, ויהי' מזור כמו בצורה, אולם לדעת חכמי
 העמים כי עיר בעברית הוראתו כמו בערבית מערה (ודבריהם נראים נכונים כי גם מְעַרְהָ אהסמיכו'
 ממנו מְעַרְהָ בקיום הקמ"ץ יותר נכון לפרשו מנחי העי"ן, והוא מן ער מואב שיקרא גם עיר
 מואב והרבו ערים לעד) נוכל לפרש עיר מזור על המערה בעין גדי' (שמואל א' כ"ד) שהיו
 שאול ואנשיו חונים מסביב לה, ובא במזור ובמלוק. (כג) נגרותי, יפה אמר ידידי ר' יוסף
 ווייסע שנחלף השי"ן ימנית בזי"ן, ויגיד עליו רעו ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך (יונה ב' ה').

נשוי

ת ה ל י ם ל א

5.

- (יט) דאָס זיא פֿעשטוממען דיא ליגענטיילער ,
(דיא ווידער דיא אונשולד האַרטע רעדען ,
(שטאַלץ אונד פֿעראַכטליך , אויסשטאַסען !
- (כ) וויא גראָס איזט יענע זעלגקייט ,
(דיא דוא פֿערוואַהרסט פֿיר דיינע פֿערהערער !
(דיא דוא ערצייגסט פֿאַר מענשענאויגען ,
אַללען דיא אויף דין פֿערטרויען !
- (כא) דוא פֿערברגסט זיא היימליך בייא דיר ,
פֿאַר יעדערמאַנס טראַטץ ;
(שיטצעסט אונטער דיינעם אַבראָך .
(זיא פֿאַר צונגען דער פֿערליימדונג .

6.

- (כב) דאָנק זייא דעם עוויגען !
(וואונדערבאַר בעוועזן ער זיינע גיטע מיר .
(אין דער בעלאַגערטען שטאָרט .
- (כג) דען איך שפראַך אין מיינעם צאָגען ;
פֿערוואַרפֿען בין איך וועג פֿאַן דיינען אויגען .
אַלליין דוא האַרטעסט מיינעם פֿלעהענס שטיממע ,
אַלס איך צו דיר שריע .

- (כד) (ליעבט דען עוויגען ,
(אַללע זיינע פֿריינדע !
דיא רעדליכען שיטצט ער ,
(אונד פֿערגילט אין רייכעם מאַאסע
(דעם, דער האַכמוטה איבט .

ב א ו ר צ ו

(יט) האלמנה, כלומר
ראוי שאלמנה שפתי שקר
וגו' כי נחמת מה רב טובך
וגו'. עתק, דברי עתק
וחזק או שהוא שם המקרה
לתאר הפעל: (ב) טובך,
טוב שלך והוא הטוב
האמתי, כוון הרב המתרגם
לזה בתיבת (יענער). נגד
בני אדם, כלומר בגלוי:
(כא) בסחר פניך, בסחר
רלוך, כי בפנותו אל
האדם רולה לומר שהוא
רולה בו, ובשמעלי' עיניו
ממנו הוא שואו (הרד"ק).
מרכסי איש, מגלות בני
אדם ומגבהותם (הרד"ק)
מגזרת והרכסים לבקעה
(הראב"ע). בסכה, כמו
שהסיכה היא ללל יומם
מחרג ולמחסה מזרם
ומאטר, כן רלוך הטוב
הוא מחסה לירויך בעד
הכרות המתרגשת לבוא
בעולם: החלק הו' תודה
לאלהי' על הסוד' שלח לו:
(כב) בעיר מצור, יתכן
שכין בזה על מה שאירע
לו בקעילה וגם אחרי כן

אשר ישב בהר במדבר מען ושאלו ואנשיו עוטריו' עליו לתופשו כדכתיב (ש"א כ"ג) ויגד לשאול כי בא
דוד קעילה ויאמר שאול נכר אותו להים בידי כי נסגר לבוא בעיר דלתים וברית וגו' עד סוף הפרשה:
(כג) בחשוי, לשון מורא ובהלה כי כן כתיב אל תראו ואל תחפזו (דברים כ'), והוראת שרש זה אם הוא
נקל על מהירות הדבר לעשותו בחפזון בלי סדר ראוי ונכון (ניך חיבערתיינען), אבל אם יאמר על
האדם בנפשל, יהיה זה נבחינת היות שם דבר אחר המפסידו ומבהילו כגון שיגיע אליו פתאום דבר
המויק לו (בעטטירלע זיין), ואז הנמשך ממנו אפשר על ב' פנים, או שהאדם הנחפז יחפז וימהר
להמלט על נפשו מבלי לתת לב אל הדרך המועיל יותר להכלתו, בהיות הלה קרובה ואין
לו כנאי לחשוב מחשבות, אבל יאזז בדרך הראשון העולה בדעתו המקרנו לפעמים אל אותה
הלה עלמה אשר הוא בורח מפניה, או שמממת הבהלה לא ידע לעשות מאומה וישב בעל
עד שתדבקתהו הרעה (שוטהוין זיין, לטגען), תבין מזה איך יורה השרש הזה על הדבר והפוכו,
ר"ל על מהירות העשי' ועל מניעתה מכל וכל כפי הענין ומקומו, ומזה הטעם האחרון הוא לדעתי
מה דכתיב (שמואל א' כ"ג) ויהי דוד נחפז ללכת מפני שאול כי היה מתירא לירד מן ההר
ולהמלט על נפשו בעבור שאול ואנשיו סובבי' אותו מכל לך: נגרוזתי, נכרתי, מלשון גרוז
הכרת את העץ, והוא כמו נגזרתי, ורבים כן, כמו כשב כשב פחו חפז ודומיהם, ומנחם חברו
כמו נגרשתי וכן תרג' הרב (פֿערוואַרפֿען): אכן שמעת, והסנות סבה להלילי שאמר ומלאך
בא ויאמר מהרה ולכה כי פשעו פלשתים על הארץ (הרד"ק), וכאשר אמר עיניך אמר שמעת
(הראב"ע), ר"ל במה שזינה גוף הנסתר לנוח והטעם הוא לחזק המליכה: (כד) אחבו
את ה' וגו', ענין כללי הנמשך מן הקודם, והטעם בדין הוא לאהוב את ה' כי אשוני' ר"ל
העושים באמונה וכו' ה'. ומשלם על יתר, מדה במדה מכוונת נחץ על יתר הקשת, או יש
לשחור על יתר חבל כנגד חבל קו כיגד קו (רש"י). ואחרים אומרים שהוא מלשין די והותר, והר"ם
חבר דעת שניהם בתרגומו (חין רייכען ופחטע). עישה גאוה, טעם עושה מתקן הסנות נטעם

רש"י

(כה) חזקו ויאמץ לבבכם. כמו שראיתם שעשה לי להשיעני שהחלתי לו:

תהלים לא לב

(כה) חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים ליהוה:

לב

מעלת החשובה למי שחטא. ויזכה על ידה לחיים נעימים בעוה"ב.

(א) לדוד משפיל

אשרי נשוי פשע ו כסוי חטאה:

(ג) אשרי אדם לא יחשב יהוה לו עון

ואין ברוחו רמיה:

(ג) כי החרשתו בלו עצמי

בשאתי כל היום:

(ד) כי יומם ולילה תכבד עלי ידך

נהפך לשדי בחרבוני קיץ סקה:

(ה) חטאתי אודיעה ועוני לא כסיתי

אמרתי אודה עלי פשעי ליהוה

ואתה נשאת עון חטאתי סלה:

על

ול' הוזה הוא: כי אמרתי טוב שאודה עלי פשעי לה' ועתה כשהודיתי ואמרתי לנתן הנביא חטאתי (שמואל ב')

ב א ו ר

וימהר לעשות אותי, ושעורו עושי מעשי גאווה, (מדברי הראש"ע), וכן תרגם הרב נ"י (עו) איבט הקמוטטה): (כה) חזקו וגו', סיים כמה לפתח:

ה מ ע ר

לב (א) נשוי פשע, לדעת כל המפרשים ובעלי השרשים נשוי מנחי האל"ף ובא ע"ד נחי ה"א, אבל אין לורך לזה כי נוכל לומר שהוא בזילוף הידוע מן נסה כמו נשיתי טובה (איכה ג' י"ז) ועיין שם בבאור שענינה השכחה והסרת מחשבה מדבר, ובעיקר כוונת שני הפסוקים האלה יראה לי שהוא על חטאי, כי כאשר נפעם לב המלך בקרבנו על חטא בת שבע אמר במר רוחו, אשרי האיש אשר פשעו איננו גדול מנשוא וחטאתו בלתי עלמה מכפר, אשרי האדם אשר לא יוכל ה' לחשוב לו עון יען אין ברוחו רמיה — ופה סערת נפשו לא נתנוהו עוד לדבר — ואחרי אשר הבליו מעט ונח מזעפו אמר כי החרשתי וגו'. נשוי, אופרדווי"ץ; en pardonné (דעץ פערנעבען אויט). (ד"ה). (ד) נהפך לשדי, עיין בהמעמר לספר במדבר על הפסוק לשד השמן.

תהרים לא לב

(כה) זיך מוטהג אינד געטראַסטעס זינגעס,
אַללע דיא איהר דעס עוויגען האַר-עט:

לב

דו אַהלטהאט דער בוכע אונד זינדענפֿערגעבונג.

(f) פֿאַן דוד, איינע אונטערזוייזונג.

1.

הייל דעם, דעססען מיסעטהאַט פֿערגעבען,

דעססען זינדע כעדעקט איזט.

(ג) (הייל דעם מאַננע, דעם דער עוויגע

קײן פֿערגעהען צורעכנען דאַרף;

דער זיין געוויסען האַט כעפֿרייעט.

2.

(ג) (אַלס איך'ס פֿערשוויגע,

פֿערשמאַכטעטען מיינע געביינע,

פֿאַר אַנגסטגעשרייא, אימטערזוועהרענד.

(ד) (שױער לאַג דינע האַנד

טאַג אונד נאַכט אויף מיר.

(מיינע לעבענסזאַפֿטע שוואַנדען,

איין שוויהלעם זאָננענבראַנדע.

3.

(ה) (רום בעקעננע איך מיינע זינדע דיר;

ווייל מײן פֿערגעהען נייע פֿערגערגען.

איך שפּראַך: מיינע מיסעטהאַט געשטעהע איך דעם העררן;

אונד דוא פֿערגאַכסט מיר מיינער זינדען שולד.

היר

באור צו

לב (א) משכיל, טעם

החיבה יורה

שחוק השיר הוא ללמד לעם

מוסר השכל, וכן תרג' הרב

(איינע זונטערזוייזונג).

ונאמת ישכיל השיר הזה

את הנפש הקוטף להתודות

לה' על חטאתה אשר חטאתה

ולשוב בכל לבך אליו,

ולבקש מחילה ממנו, ואז

שוב לה, ויתכן שהמזמור

הזה חננו דוד כאשר אמר

לו השם זיך נתן הנביא

גם הי' העביר חטאתך לא

תמות והי' זה בשכר הודאת

עונו מיד. נשוי, מצעלי

הא' על דרך בעלי הה"א.

בסויהטאה, הוא העושה

תשובה וסרחון ה' ממנו

ולא נראתה חטאתו שלא

היה עלי' עונש, ועם

יחשוב ממחשב' או חשבון,

וזן תרגס הרב (לזרעה

נען): (ב) ואין ברוחו

דמיה, כי אין תשובתו

במרמה כאומ' לחטא ואשוב

(רד"ק) וכדרך הזה תרגס

הרבני'. החלק הב' והוא

הפך החלק הראשון לאמר

אוי לו למי שאינו מתודה

וכופר את חטאו: (ג) כי,

כאשר החרשתי מלהתודות

אלה שידע חטאו נגד השמש ונגד העם,

למה, והנה אף שנתעלמ' בזה עבירתו מעיני העם וחסנם בלעוף,

בכל זה רצתה המכה בקרבו,

וכנעים מאמרם עוד ושכר עבירה עבירה, בלומר העונש החמור שעבירה הוא בזה שירגיש

הזדס בעלמו שהוא הולך הלוך וחסור בשלמו' נפשו. בשאגה, לעקה הבאה ע"י יסורי הנפש, לא

על ידי יסורי הגוף, ר"ל שילעק איש מחמת הלכת רוחו או מנוכד הלכ, או מפחד, או מפאת

נקמה בעת שהוא נוקם את נקמתו (כי גם אז תהיה סבת הלעקה לער ההעדר דהיינו שלא

יוכל להוסיף ולקחת את נקמתו מהשנוא כפלים, כידוע למבין בדרכי הנפש) ההוא יקרא בשם

שגה: (ד) ידך, עונשך, כנר אמרנו מהו העונש. בהפך, ידוע שהחוב והשלילה

מהדברי' ההפכיים, ולכן ההעברה מיש לאין גם היא תכונה בשם הפינה; ומזה הטעם כמהפכת

סדום (דברים כ"ט), הסוף רשעים ואינם (משלי י"ב) וריעיהם רבים במקרא, זה שתרג' הרב כאן

(טווחנדען). לשדי, מגזרת לשד השמן, והטעם הלימה החמה שנה חיי האדם חלויים (הראב"ע),

וכן תרג' הרב (לעבענסוואַפֿטע). ונדבר עוד מזה השם אי"ה לקמן (שיר ק"ו). בהרבנוי קיין,

דמה חמת הדאגה ואש הפחד אשר בערה בלבו לחרבנוי קיין אשר גם יתיבשו כל הליחותים,

וכן הוא מתולדות הדאגה שתיכש את הגוף ותעשהו דל ורק בשר: החלק הג' העברה ממעמד

הזה למעמד אחר: (ה) אודיעך, תמיד והוא לשון הוה (רש"י) וכן תרג' הרב, ושעורו אתודה

כפי כי באמת הוא היודע ועד. אמרהי אודה, כענין שנאמר ויאמר דוד אל נתן חטאתי לה'.

(ו) על־זאת יתפלל כל־חסידו

אליה לעת מצא

רק לשטף מים רבים

אליו לא יגיעו:

(ז) אתה ו סתר לי מצר הצרני

רני פלט תסובבני סלה:

(ח) אשכילה ואורה בדרך־נו תלך

איעצה עליה עיני:

(ט) אר־תהיו ו כסוס כפרד אין הבין

במתג־ורסן עדיו לבלום

בל קרב אליה:

(י) רבים מכאובים לרשע

והבוטח ביהוה חסד יסובבנו:

(יא) שמחו ביהוה וגילו צדיקים

והרגינו כל־ישרי־לב:

ב' י"ב נשאת עון חטאתי
בענין שאמר (סס) גם ה'
העבי' חטאתך וגו': (ו) לעת
מצוא . בהמלאך לקבל
הפלתו ומה היא זאת רק
לשטף מים רבים אשר לא
יגיעו אליו שלא יכול ביד
שונאים שהם נמים שוטפי'
וכן מנינו שהתפלל דוד
על זאת ואמר נפלה נא
ביד ה' כי רבים רחמיו
וביד אד' אל אפולה (שמוא
ב' כ"ד): (ו) אתה סתר
לי . להסתר בללך מפני
פח' אויב: תלרני . כמו
תשמרני: רני פלט . רנה
של הללה: חסובבני . לשון
הוא הוא . סבבני תמיד
רני פלט וכך אמרת לי
אשכילך ואורך דרך ללכת:
(ח) איעצה . ארמוולך בעיני
רמו מה תעשה . איעצה
לשון קריחת עין כמו עולה
עיניו לחשוב תהפכות .
(משלי ט"ז): (ט) אל תהיו
כסוס כפרד . שאינו מבין
דין העושה לו טובה לעושה
לו רעה בשאתה ממחגס
בו במתג הוא בולם פיו
ומכסכת ברסנו ובשאתה

דננו
מקדו ומקרבו אתה לריך לבלום ולסגור פיו ולייסרו במתג ורסן בשאתה מעדהו עדי ומיפהו:
כל קרוב אליך . שלא יקרב אליך להזיקך בשאתה מיפהו במתג ורסן: עדיו לבלום . בשעת עדיו
שאתה מקדו ומקרבו אתה לריך לסוגרו במתג ורסן שלא יקרב אליך . בלימה בלשון משנה
לשון מסגר . פיו בולם רגליו מבולמות (במסכת בכורות) . ומנחם חנר לבלום וכן על בלימה
(איוב כ"ז) לשון תוכן (סא"ח):

ב א ו ר

ואתה נשאת , וכתיב שם גם ה' העביר חטאתך: החלק הד' כלל הנמשך מהקוד': (ו) על
זאת יתפלל כל חסיד אליך , טעם חסיד במעשיו נפעם אחד קרה לו שזטא על זאת יתפלל
אליך (מהר"א הורוויץ) . לעת מצוא , לעת רטון בענין דרשו ה' בהמלאו (הנ"ל) , וכן תרג' הרב
(לוד גנצדענלייט) . רק לשטף וגו' . כלומר ואז לא יפחד עוד כשיבוא שטף מים רבים בעולם ,
ר"ל נרות רבות , כי לרבים יגיעו רק אליו לא יגיעו , כן תרג' הרב , וכן הוא דעת הראב"ע:
(ו) רני פלט , רננות של הללה: החלק הה' מאמר האל , או כמו שאמר מהר"א הורוויץ ,
זהו

ה מ ע ר

(ו) רק לשטף , דימה המליץ התפעלות התאווה (ויירענטזשטען) לשפעת מים , כי נמים הזדונים
יעבורו חק וגבול , וע"ז אמר כי גם החסיד יתפלל שלא ישטפוהו מי האפסים האלה , כי גם הוא אף
שהיה חסיד , באמרו שמרה נפשי כי חסיד אני , נפל ברשת התאווה .

תהלים לב

באור צח

4.

(ו) היראום האט יעדער פֿראַממע דיר,
צור גנאָרענצייט, צו פֿלעהען!

דאָן כּיָאָנען גראַסע פֿלוטהען איבערשוועממען;
אָן איהן געלאַנגען זיא ניכט.

(ז) רוא ביזט כּיין שירם;

(בעוואַהרסט מיך פֿאַר אַנגסט;

אומגיכסט מיך אום אונד אום,

מיט פֿראַהלאַקענדען געזענגען.

5.

(ח) וויאָהלאַן, איך ווילל דיך אונטערווייזען,

דען וועג דיר צייגען, דען רוא וואַנדעלן זאָלסט;

איך ראַטהע דיר; מיין אויגע שויעט אויף דיך!

(ט) זייא ניכט וויא מויל אונד ראַס,

דעם, אָהנע פֿערנונפֿט,

ריהט' אונד שטאַכעל צאָהמט דאָו שטאַלצע געביס;

זאָנסט שאַדעט עם דיר.

(י) פֿיעל פֿלאַגען וואַרטען דעם פֿעררוכטען;

ווער אַבער אויף דען עוויגען האַפֿפֿט,

דען אומפֿאַהעט גיטע אום אונד אום.

קאָהר

(יא) פֿרייעט איך דעם העררן!

(פֿראַהלאַקט איהר גערעכטען!

וויכצעט דיא איהר גראַדעם הערצענס זייד!

נאָטט

זהו קול של הללה והטעם
שיש בשכלי תמיד בחינה
וסנה המחייב ההללה ובאר
מה היא בחינה הזאת
שתסובב הללה ואמר כי
הקול זה אומר אשכילך וגו',
עכ"ל: (ח) איעצה, אהן
לך עלה אהן תתנהג ועליך
עיני, ועין השנחתי תהי'
עליך (הספורני), ולדעת
מהר"א הורוויץ טעם
עיני שכלי או בינה: (ט) א
ההיו וגו', כלומר אני חורך
אבל גם אתה תשמע לדברי
אשר אני מוריד, ואל תהיה
כסוס כפרד אשר באהן הבין
כלומר באשר שאין בהם
תבונה לריך אתה לבלום
את פיהם נמתג ורסן למען
הדריפס נדוך הישרה אשר
אתה רובה ללכת בה, ואם
תרכיב עליהם בלתי עזר
הכלי' הללו, הלא ילכו עמך
כפי רגונם במקום נהרות
וסלעים ויזיקוך, לא כן
אתה אשר חלק לך ה' שכל
ובינה הלא נדברים תחכם
ומה לך להוטר ביסורים
ועונשים. כסוס כפרד,
דרך לחות בלא ו' נרע בלא
לי ופעמים יחסרו הכ"ף

(הראב"ע) ר"ל שגם היה יכול לאמר כסוס ופרד. אין הבין, שם הפועל תחת שם המקרה, ודין א' להם
כידוע למדקדקים. במתג ורסן, הוא בלי אהד עשוי לבלום פי הנהמה אלא שהם משוני' זה מזה
בתכונת מעשיהם, (מדברי הרד"ק), וזה כי המתג הוא המיתר אשר בפי הסוס ואשר בה ינהיג
הרוכב את בהמתו ויטה אותה אל הדרך שירלה, ואם הוא סוס פרא, יחברו עוד בחלק
המתג אשר בפיו כענין מסמרי' קטנות של ברזל (טטחעטען) וזה אשר יקרא בשם רסן,
ואם תרלה הנהמה לרוץ או להטות מן הדרך ויביא הרסן כבשר שפתיה ויך אותה אז תעמוד
או תלך לאט כפי רגון רוכבה. עדיו, טעמו לחייו, ויכנה המשורר אותם בשם (זיראט) לפי
שניקרו יופי הסוס בראשו ובלחייו, ובשגם הוא הולך כל עת בקומה זקופה יראה כאלו הוא
יודע ומכיר את יופיו ויעדה בגאון אליו וזה שתרג' הרב (דנא טטחעטע געביס). לבלום, אהן
לו ריע במקרא אכל נמלא הרבה בלאן חו"ל מענין סתימה ועכירה בל"א (חיינהחוט טהון,
לַאָהען). בל קרוב אליך, אהן קרב זה קריבה ממש, כי אהן יקרב דבר לדבר הקרוב לו כבר
באפשר הקריבות כסוס לרוכב עליו, אכל שיעורו כמו שתרגם הרב בל יזיקך, וכמוהו ימלא
דרך ל"א לאמר (יעשחנרען לו נאָהע קאָווען) תחת (יעשחנרען טהרען לופיגען). ואפשר שזה
טעם הנחת שם קרב על המלחמה: (י) רבים וגו', המובן כמו שאמר הספורני וו"ל: רבים
מכאזנים לרשע שאינו חושש לפשפש במעשיו כשיבואו עליו יסורין ונכח הם הולביך ונדלי',
והנעוטה בה' שיקבל תשובתו חסד יסובבנהו, כי האל יתעלה יגביר עליו חסדו מכל לך ע"כ:
(יא) שמחו בה', סיוס בכלל הנמשך מהשיר, שמחו לדיקים בה' המכפר בעד חטאתכם ומנחילכם מן
עונג ומלילכם מן הנגע. והרגינו, מבנין הפעיל טעמו השמיטנו ונה או רכני. ישרי לב, האומר לי למעות

תהלים לג

לג

בָּטַט צו דאנקען פֿיר דיא וואָהלט האַטען דיא ער
אונז ערצייגט, אונד איס מער איהן צו עהרפֿירכטען.

1.

- (א) פֿרָאָהלאַקט, גערעכטען! פֿרָאָהלאַקט אים עוויגען!
לאַבפֿריוו געציעמט נור רעדליך געזינגטען.
- (ב) דאַנקט דעם העררן, מיט האַרפֿענקלאַנג!
שלאַנגט צעהנציגטענפֿואַלמער איהם אָן!
- (ג) זינגעט איהם איין נייע געהאַרטעס ליעד!
ריהרט בייב יובעלגעזאנג איער בעסטעס זאַיטענשפיעל;
- (ד) דען רעדליך איזט דעם עוויגען פֿעהרהייסונג,
אונד אַלל זיין טהון טרייאַערפֿיללט;
- (ה) ער ליעכט בילליגקייט אונד רעכט:
דיא ערדע איזט פֿאַלל דעם עוויגען גיטע.

2.

- (ו) דיא היממעל ענטשטאַנדען דורך דעם עוויגען וואָרט
דורך זיינעם מונדעם הויך איהרע הערע אַללע:
- (ז) ער טהירמט מעערעסוואַגען, וויא כויער;
פֿערוואַהרט אין טיעפֿען דען אַבגרונד;
- (ח) דען עוויגען פֿירכטע אַללע וועלט;
פֿאַר איהם שייע זיך יעדער ערדבעוואַהנער.
- (ט) דען זאָ ער שפֿריכט, געשיהטס;
געבייט, שטעהטס דאָ!

דער

באור צפ

דנתכם ותהלתכם תהי צו
לא צולתו (מדברי הרד"ק),
וכן תרגם הרב (חיק עוויג
גען) כלומר בדרכיו. נאווה,
משורש אופ, והנו"ן לבנין
כפעל, ושעור הנתו'התלה
הוא דבר נאיה לישרים
(הגבול שאליו), כמו תאות
ישרים (יחס המלטרף),
כיהם המביני' והמשכילי'
שפועל ה' ונחסדיו עם
צרוואיו וצוה השתדלותם
לא בתאות העולם, וי"א
שהנו"ן שורש מטעם נאיה
מלשון חז"ל, כלומר יפה
ללדיקים להלל לה', וזה
ג"כ מאותו הטעם שזכרנו
עתה, אכל לרשע אמר
אלהים מה לך לספר חקי,
(מדברי הרד"ק והראב"ע
בשו"ל מעט): (ב) בכבוד,
כי כלי הנוגן מעוררים
הנפש החכמה ועוזרים
אותה (הרד"ק): בגבל
עשור, של עשר מיני
נעימה (רש"י), וכן תרגם
הרב: (ג) שיר חדש, חדש
לו שיר תמיד (הרד"ק).
הטיבו נגן, כפה וביד
השתדלו לרנן לו, (הר"ל),
וכענין זה תרג' הרב, ויש
לפרש כאן טעם תרועה

מלשון ריעות והתחברות, כלומר שיתחברו לשורר ולנוגן היטב במקלות כמו שהעירות בהקדמה השני'
בענין שם זה (ע"ש): (ה) מלאה הארץ, ע"כ הוא החלק הא' להר"מ, ובפ' שלאחריו יתחיל החלק
הב' בו יאמר המשורר שה' קונה שמים וארץ, כי הוא הוליאה מאפס ליש, וזה טעם על מה
שאמר בחלק הא' שמהיג עם בריותיו ביושר ונחסד, כי הוא אביהם ואף לזאת תשים לבך הקורא
הנעים, באשר סיום הא' בהארץ והתחלת הב' בשמים המה ייכו את המליכה מאד, כי עי"ז
יהיו החלקי' מקבילי' זה לזה, כהשמים מקבילים אל הארץ: (ו) בדבר וברוח פיו, ברטונו:
(ז) כונס כנר, לשון גובה וכן תרג' אינקלוס נלכו כמו נד קמו בשור וכן פי' מנחם ואין נד
ולאד שוין (רש"י). וטעם כונס כי הרובה להעמיד תל או ערימה מדבר היבש יבנים החלקי'
אחת אחת ויעמידם איש ממעל לאחיו, וזה אי אפשר במים לפי שחלקיו אינם מחוברים כל
כך אכל מתפרדים והולכים להם כידוע לחבמי התולדות וכל זה ה' כונס אותם בכנר, והטעם
על גלי הים שהם עומדים ולכים כחמה, ובדרך הזה תרגם הרב. נוחו באיצרות, כאדם
הנותן יקר הונו במקום סתום שלא יבוא שם האחר ויקחנו, כן שם השם את התהום בערך
אל האדם עמוק עמוק מי ימלאנו והוא ע"ד משל: (ח) יראו יגורו, לשון בווי והוא ע"ד ענה,
ולמה יראו? כי הוא אמר וגו': (ט) כי, כלום יש בריה שוליא כחותיו אל השועל בלי התאמנות
מה וברכות התאמנות תרנה היגיע', אכל הקב"ה אינו כן, ולא די שהוא כל יכול, אכל גם כן
יעשה כל המעשים הגדולים והנוראים בלי שום עמל ויגיעה, כי מיד כשאמר ויהי, ומיד בשלום
ויעמוד. ואזכר ראה השכלת מתרגם משביל כי לא זו בלבד שחבר גם הוא בתרגומו כמו בשיר

(יד) השגיח. הניט:
(טו) היוצר יחד לבס.
לב כלס יחד ויודע כל
המחשבו' ורכותינו הסיכוהו
אל ממנו שנתו השגיח
היוצר יחד לבס. ודרשו
פכאן שכולן נסקרין בסקיר'
אחת:

בשנותו

באור

הקדש האמירה עם ההוי'
והכיווי עם ההעמדה בלי
פרוד כלל מאיזה תיבת
היחס, כדי להורות כנשמע
בנמוכן קלות העשיה
ומהירות ההעמד', אבל
גם הוא הכניס רב הענין
ההוא במאמר קצר מאד
ודלתותיו האשכנזיות אינן
ארוכו' מדלתו השיר עלמו,
אף שאינו מסגולות ל"א
לקצר כמו בל"ע, ועיין על
זה כי לא דבר קטן הוא,
ואינו ביד כל איש, אלא מי
שודע טיב הלשונות על
צורין באפשר השלימות
ופעולותיהן בנפש. החלק
הג' יאמר שממלת ה' אינו
על הגופים בלבד, אבל
גם על הרוחות כי הוא
אהי הרוחות ולכן יפר עלת
גויס להשחית עמו, אבל
עלתו לעולם תעמוד וזוה
אשרי הגוי וגו' והעם אשר
צמר לנחלה לו להטיבו.
החלק

המעמד

(יז) וברב חילו, יפה
תרגם ידידי מהרמ"ל ני'
בעיין תפלה שלו (אונד
דעסטען זאנגעטטרענגטער
אוסטה עררעטטעט ניכט)
והיה חילו מוסב על הסוס,
וכן נראה דעת יונתן.

- (י) יהוה הפיר עצת-גוים
הניא מהשבות עמים:
- (יא) עצת יהוה לעולם תעמד
מהשבות לבו לדר ודר:
- (יב) אשרי הגוי אשר יהוה אלהיו
העם ובהר לנחלה לו:
- (יג) משמים הביט יהוה
ראה את כל בני האדם:
- (יד) ממכון שבתו השגיח
אל כל ישבי הארץ:
- (טו) היצר יחד לבם
המבין אל כל מעשיהם:
- (טז) אין המלך נושע ברב-חיל
גבור לא ינצל ברב-כח:
- (יז) שקר הסוס תשועה
וברב חילו לא ימלט:
- (יח) הנה עין יהוה אל יראיו
קמיהלים להסדו:
- (יט) להציל ממות נפשם
ולחיותם ברעב:
- (י) גפשונו חכתה ליהוה
עזרנו ומגננו הוא:
- (כא) כי-בו ישמח לבנו
כי בשם קדשו בטחנו:
- (כב) יהי-חסדך יהוה עלינו
כאשר יחלנו לך:

תהלים לג

באור ק

החלק הד', יאמר כי זה
 דרך השם להשיג על
 בריותיו ועל מעשיהם;
 (יד) ממכון שבתו, נגד
 משמים נפסוק הקודם,
 והטעם כי מושבו ברום
 וכיון וקיים לעולם;
 (טו) היוצר, המוכן הוא
 הוא אשר ילך לבס, הוא
 אשר מבין ג"כ אל מעשיהם,
 ונא הנשוא זה"א הידיעה
 בדין תואר גידול, לתכר ב'
 התארי' יולר ומבין עם השם
 המתואר חבור עלמי, וכבר
 בארנו בהקדמתנו שיטעם
 לעשות למליך להפטר דרכי
 הדקדוק וההגיון, (עיי"ש).
 החלק הח' הנמשך מהשגת'
 השם הוא כיוגו': (יז) לא
 ימלט, מה שרו' למלט;
 (יט) להציל וגו', מוסר
 על הנה עין ה' אל המימלי'
 לחסדו והנה עין ה' מוסר
 עכמו ואחר עמו, אל יראו
 ואל המימלים לחסדו -
 החלק הו', מאמר מקהלות
 הכלדיקים, וידמה המשורר
 ברוחו כאלו הכלדיקי' אשר
 איהם ידבר לרנן בה' המה
 נוכחי' נגדו, ודבריו הפעילו
 כ"כ כלבות' עד שיאמרו בפה
 מלא וברנן, נפשו וגו':
 (כא) כי בו כי בשם, כמו
 על כן כי, ועיין מה שכתבנו
 ע"ז לעיל (שיר א'): (כב) יהי
 חסדך ה' עלינו, מעתה
 ועד עולם באותה המדרגה
 כאשר ימלנו לך:

3.

- (י) דער הערר צערשטאָרט דער היידען ראַטהשלוס,
- פֿעראַייטעלט דער פֿאַלקער ענטוויירפֿע;
- (יא) אַבער עוויג בעשטעהט דעם עוויגען ראַטהשלוס,
- ענטוויירפֿע זיינעם הערצענס פֿיר אונד פֿיר.
- (יב) הייל דעם שטאַאטע, דעססען גאַטט ער איזט, דער עוויגע!
- דעם פֿאַלקע, דאָז ער זיך צום אייגענטהום ערקאַהרען!

4.

- (יג) פֿאַם היממעל זיעהט דער עוויגע העראַב;
- בליקט אויף אַללע מענשענקינדער!
- (יד) (בעשויעט אַללע ערדבעוואַנער;
- פֿאַן זיינעם פֿעסטען טהראַנזיטן.
- (טו) ער, דער איהרע הערצען זאַממט געבילדעט,
- בעמערקט אויך אַלל' איהר טהון.

5.

- (טז) דער קאַניג זיעגט ניכט דורך העערעסמאַכט;
- העלדען רעטטעט קיינע גראַסע קראַפֿט.
- (יז) טריגליך איזט דאָז ראָם צום זיעגע;
- אַללע העערעסקראַפֿט צור רעטטונג.
- (יח) זיעהע! דעם עוויגען אויגע שויעט אויף זיינע פֿערעהרער,
- דיא זיינער גיטע אַלליין פֿערטרויען;
- (יט) דאַס ער פֿאַן טאָדעםפֿאַהרליכקייט זיא רעטטע,
- זיא ערהאַלטע אין דער טהיירונג נאַטה.

6.

קאָהר

- (כ) אונזערע זעעלע האַררעט אויף דען העררן;
- אונזערע הילפֿע אונזער שילד איזט ער;
- (כא) זיין ערפֿרייעט זיך אונזער הערץ;
- דען וויר פֿערטרויען זיינעם הייליגען נאַמען.
- (כב) (דיינע גיטע, עוויגער;
- וואַלטע איבער אונז,
- וויא וויר אויף דין האַררען.

תהלים לד

לד (א) בשנותו את טעמו כענין שנאמ' (ש"א כ"ח) ויתו על דלתו השער וגו' וישנה את טעמו בעיניהם שש' דברו וטעמו ועשה עלמו שוטה והוריד ריחו על זקנו (ס"א ח'): לפי אבימלך כן כל מלכי פלשתי' נקראים וכל מלכי מצרים פרעה ואע"פ ששמו איש קורין לו אבימלך. ומדרש אגדה שהיה לדיק באבימלך (שנכתב בתורה אלל שרה) שלא רצה להרגו ואנשו אומרים לו (שס) הלא זה דוד מלך הארץ בדאיתא במדרש תהלים: (ג) בה' תתהלל נפשי. מתפאר אני ומתהלל שיש לי פשרון כזה להושיע ולהגן. תתהלל נפשי שפורוונ"טרא: ישמעו ענוי'. כפלאות שעה לי מתוך מהללי יבניו אותם וישמחו: (ה) מגורתי. לשון פחד כמו ויגר מואב. במדבר

כאשר הציל ה' את דוד מצרה גדולה בהיותו אצל אבימלך. כן יבטח כל אדם בה' בעת צרה ויחלל אליו ושב ורפא לו.
(ח) לְדוֹד בְּשָׁנוֹתָו אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיִּגְרֶשְׁהוּ וַיִּלְךְ:

- (ג) אֲבָרְכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת תָּמִיד תִּהְלֶתוּ בְּפִי:**
- (ג) בִּיהוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנֻיִם וַיִּשְׁמְחוּ:**
- (ד) גִּדְּלוּ לַיהוָה אֹתִי וַנְרֻמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:**
- (ה) דַּרְשֵׁתִי אֶת־יְהוָה וְעַנְיִי וּמְכַל־מַגּוּרוֹתַי הִצִּילֵנִי:**

חביטו

ב א ו ר

לד (א) בשנותו אח טעמו, שם טעם הונח בראשונה על משיגי דבר הנאכל מפאת פעולותיו בחיך האדם או שהתפעל החיך הפעלה נעימה ע"י טעם טוב (חיין גוטער געטוועק), או שהתפעל החיך הפעלה בלתי עריבה על ידי טעם רע (חיין אויבער געטוועק), ויש דברים שלא יתפעל החיך מהם מכל וכל, והוא התפל (דעז טוועקוועג), ומניחי ל"א גזרו ג"כ השם ממנו לאמר (דער וואנטוועק, וואנטוועק), וכבר הסכימו זעלי ל"א לכוות את הטעם הטוב בשם טעם בעלמ', ולאמר על בעל טעם טוב שהוא (טוועקהעפט) ובהפך יכנו את הטעם הרע בשם התפל ויאמרו על דבר שטעמו רע שהוא (וואנטוועקהעפט, וואנטוועקיג), ובעלי ל"הק יכנו את השני בשם תפלה

ה מ ע מ ר

לד (א) בשנותו אח טעמו, דע קורא הנעים שאם נזכר בתחלת השיר כי תקן המשורר אותו במאורע מה, אין הכוונה שחזר בעת ההיא, אך הענין על אודת הדבר ההוא, ויתכן שחיבר אותו ימים רבים אחר המעשה וכן יהי' הענין כאן. והנה כבר אמרנו לעיל שכל שירים הבאים ע"ם א"ב נתיישרו לשומם נפי העם, וכן נאמר כאן, שאם גם הכוונה הראשונה היתה להודות לה' אשר הכיל אותו מכף אויביו, בכל זאת יען מגמתו היה ללמדו גם את העם, לכן שמר אך הכללי ועזב הפרטי, גם לא בא צו לא למנוח ולא מזמור כי לא לנחצ בניגונות הוסד וכן הוא בשיר כ"ה, ל"ז, קי"א, קי"ב, קי"ט וקמ"ה; אך שלפי ההנחה הזאת יהי' שיר ט' (עיין שם בהמעמר) לא נוסד על ערך א"ב, ואך מקרה קרה שגא על סדר הזה, כי שם נאמר מזמור, ונזה ינתרו הספקיות שהעיר החכם המנאך נסוף השיר, עיין בדבריו. (ג) התהלל, לועז רש"י שפורוונ"טרא בלע"ז; se for vantera (ווייר זיך עפֿענטליך ריהוען) מלת for בלע"ז נושא ירה על דבר שהוא בגלוי ובפרהסיא ובחזק רב, כמו למעלה (ב' ב') במלת נוסדו כן פירש רש"י בה' ילדקו ויתהללו (ישעי' מ"ה כ"ה). (ד"ה).

תהלים לד

לד

באור קא

חפלה, ולראשון לא מלאתי
 שם בפרט אבל מלאתי שם
 בדומה לו, והוא מטעמים
 (טחוקהפטע טפיוען),
 ויש דבר שיהיה לו טעם
 טוב אך ברבות הימים יאבד
 הטעם ממנו ונעשה חפל
 או שיבא לו טעם אחר
 תחתיו, אם טוב ואם רע,
 בכל אחת משלש אלה נאמר
 שנה הדבר את טעמו.
 והועתק השם הזה אח"כ א'
 על כל דבר שיפעול פעולה
 נעימה בנפש האדם לאמר
 עליו שהוא בעל טעם (גע'
 טחוקהפיוען), ובהפך לאמר
 על כל דבר פועל פעולה
 בלתי עריבה בנפש שהוא
 חפל (חבגעטחוקט), ונזה
 הנופני והרוחני משפט אח'
 להם, ולפי שהטעם הוא
 אחד מסגולת הדבר, ונקשר
 עם עלמותו בקשר נעלם
 (כידוע לבעלי ההגיון) עד
 שכמעט אי אפשר שיזנה

אנשפוך אויף דיא הילפע גאטטעס פיר יעדען מיט
 אינברונסט בעטענדען, וף וויא ויא דוד ווארד.

(א) פאן דוד, אלס ער זיינען פערשטאנד פערלייגנעטע פאָר
 אביטלך, דיעזער איהן פאָן זיך טריעב, אונד ער ענטקאם.

1.

(ב) לאבפרייזען ווערדע איך אללע צייט דען עוויגען;
 זיין לאב בלייבט איממערדאָר אין טיינעם טונדע.

2.

(ג) מיינע זעעלע ריהמט זיך דעם עוויגען,
 דאָס דיא בעדרענגטען האָרען, אונד זיך פריייען.

3.

(ד) פרייזט מיט מיר דעם עוויגען גראָסע!
 לאַכט אונז צוזאָממען זיינען נאָטען עהרען!

4.

(ה) דאָ איך דען העררן זוכטע, אַנטוואָרטעטע ער מיר,
 אונד רעטטעטע מיך אויס אללער מיינער פֿורכט.

דיא

הדבר את טעמו מלתי שנות ג"כ את עלמותי, לכן יועתק השם הזה כל"הק לפעמים ב' גם על עלמות
 דבר מה לכנותה בשם טעם, ונהיות כח הדבור ר"ל השכל מעמיד עלמות מין האדם, גם הוא
 יבונה בשם טעמו. וזה שחרו האחרוני' לננות ג' הפירוש בשם טעם כלומר עלמות המאמר
 ואמתותיו. ד' על החשוקה ר"ל הנח הנפשיי שיטה את רלון האדם אל הדבר הזה ויפנה אותו
 מדבר אחר, כמו שאנו רואים עד"מ באנשי' בעלי נחות שונות, שזה יהיה גבור וזה רך הלנב,
 זה גבה רוח וזה עניו זה מרחם זה אכזרי, גם הוא יבונה בשם טעמו, כל"א (דער קאָרעקטער).
 ומזה מה שחרו בעלי ל"א לננות ג"כ אותה החשוקה שחטה את לב האדם לבחור באומנות
 או במלאכה או בעסק מה, כמו שאנו רואים עד"מ שזה יהיה תגר וזה נגר, זה תופר וזה
 סופר, זה טבח וזה נפח אשר היא מיוסדת ג"כ באמת בנחות נפש כל אחד מהם בשם טעם
 (דער געטחוקט). ה' על העלה המפעלת את רלון הנועץ לעשות כך או כך, ומזה הענין ברוך
 טעמך (ש"א כ"ה) (דער רחטה), מטעם המלך (יורה ג') (דעו גוטחכטען). ומזה אשר שחרו
 האחרונים לננות ו' גם את הסנה הפועלת את המסובב בשם טעם לאמר ופלוגי נתן טעם
 בדבר (דיא אורזחטע). ואיזה מהדרכים ההם ימלאו ג"כ אלל שם ריח (כי הטעם והריח הם
 דומים מאד בעניניהם) נתיב והריחו ביראת ה' (ישעיה י"א) כל"א (געטחוקט פֿיכרען), ונתיב
 וריחו לא נמר (ירמיה מ"ח), ונתיב הבאשחם את ריחנו (שמות ח'), וכן הוא דרך ל"א לאמר
 על איש רע (איין רוכזאָזער הענט). תבין מזה גם מה שחרגם הרב בשנותו את טעמו (חלם
 ער זיינען פֿערטטאָנד פֿערלייגנעטע), גם מה שנאמר עוד בסוף השיר מתוכן ענינו. לפני
 אבימלך, שם אבימלך אלל מלכי פלשתים בשם פרעה אלל מלכי מצרים, ורבים בדומה להם
 והוא חניט הנזכר בספר שמואל הרואה (ש"א כ"א): (ב) אברכה, גם חבור השיר הזה הוא ע"פ
 סדר ח"ב בחסרון אות הו' וכפל הפ"א ועיין מה שכתבתי ע"ז לעיל (שיר כ"ה): (ג) בה', במושיע
 חקיך נמוהו: ישמעו עבדים, תהלתי על חסדו וישמחו, וטעם עבדים מדובאים מגזרת עזרי,
 אך שזה השם יורה בפרט על אותן המדובאים שהם עבדי לב ומקבלים את היסורים באהבה
 וזה הבדלו מן תואר עבדים, אבל כל"א לא ימלאו שם מורה על אלו שמי ההוראות יחד, והר"מ
 הלך אחר הכונה העלמית ועזב את המקרה המזכרת לה: (ד) גדלו, אתם העבדים, או שיקרא
 כזה לכל יראי אלהי': (ה) מגדוהי, ל' פחד כמו ויגר מואב (רש"י):

- (ו) הַבִּיטוּ אֵלָיו וְנִהְרֹוּ
וּפְנֵיהֶם אֶל־יַחְפְּרוּ:
- (ז) זֶה עָנִי קָרָא וַיְהוּזָה שָׁמַע
וּמִכָּל־צְרוּתָיו הוֹשִׁיעֵנו:
- (ח) חָנָה מִלֶּאךָ־יְהוָהוּ
סָבִיב לִירְאָיו וַיַּחֲלֶצֶם:
- (ט) טִעַמוּ וּרְאוּ כִי־טוֹב יְהוָה
אֲשֶׁר־יִהְיֶה הַגִּבֹּר יַחֲסֶה־בּוֹ:
- (י) יִרְאוּ אֶת־יְהוָה קִדְשׁוֹ
כִּי־אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו:
- (יא) בְּפִירִים רָשׁוּ וּרְעִבוּ
וְדַרְשׁוּ יְהוָה לֹא־יַחֲסְרוּ כָּל־טוֹב:
- (יב) לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי
יִרְאֵת יְהוָה אֶל־מִדְּכֶם:
- (יג) מִי־הָאִישׁ הַחֲפִץ חַיִּים
אֲהַב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב:
- (יד) נֶצֶר לְשׁוֹנֶה מָרַע
וְשִׁפְתֵיהָ מַדְבֵּר מִרְמָה:

(במדבר כ"ב): (ו) הביטו אליו כל אותם שהביטו אליו מתיך כרתם: ונהרו. האירו פניהם: יחפרו. יתביישו כמו (ישעי' כ"ז) וחפרה הלבב' ובושה הקמ': (ט) טעמו וראו כי טוב ה'. טעמו דברו: (י) יראו. יהיו יראים לשון ליווי: (יא) רשו. ל' דלות: כל טוב. נוס' ב"ן בלע"ז. כמו כל מלאכ' (שמות י"ב): בקש

באור

(ו) הביטו אליו, כל אותם שהביטו אליו ונהרו, האירו פניהם (רש"י), כלומר שנושעו והאירו פניה' מתוך שמחה, ויש לפותרו מענין נהר, כי קרני האור (דער גלחנץ) היוצאים מן הגוף המאיר או הנאור, גם המה יקראו נזילים כמימי הנהר, כל"א (חויטפויטען, חויטש טטרןטען), וזה שתרגם הרב(גועלען פריידענפֿעלן) ומה יפה מליכת המאיר הזה, כי ידמה לנו המשורר כאלו קרן עור פני המניטי' מאור החיים אשר הביטו אליו. יחפרו, ענין בושת ואמר ופניהם לפי שהבושת יראה

ה מ ע ר

(יא) כל טוב, לועז' רש"י ניסו"ן ביי"ן nessun bien (בלאיט' nessuno) [קייין גוט], ופונות רש"י שכל מלת לא הנסמכת לפעל (ואין לאמר שתיבת לא אינה נסמכת לעולם אל השם, הלא כמה פסוקים מתנגדים לזה הכלל) ומוקשרת במאמר עם מלת כל הבאה עם השם, יהי' הפעל מוקדם או מאוחר במאמר כמו כל מלאכה לא יעשה נהם (שמות י"ב ט"ז) או לא תעשה כל מלאכה (שם כ' י') יורה לא כל או כל לא תמיד על שלילת כללי; אולם בחסרון הפעל ד"מ אם יאמר לא כל חדש תחת השמש או נוספת השלילה רק על מקצת הנושא, וההפך במלת אין אם בא אין בחסרון הפעל כמו אין כל חדש תחת השמש (קהלת א' ט') ילדים אין נהם כל מאוס (דניאל א' ד') יורה אין כל על שלילת כללי, אבל אם נאמר אין כל מוס נראה בילדים או אין כל חדש נש מע או נעשה תחת השמש אזי תהי' השלילה חלקית

תהלים לר

באור קב

5.

(ו) ריא אויף איהן הינשויען, גלאַנצען פֿריידענפֿאַלל, ניע ווירד איהר אַנגעזיכט צו שאַנדען.

6.

(ז) דיעזער בעדרענגטע ריעף, דער הערר פֿערנאַהמ'ס, אונד האַלף אויס אַללען נאַטהען איהם.

7.

(ח) דעם עוויגען ענגעל לאַגערן זיך אומהער, אום זיינע פֿערעהרער, אונד עררעטטען זיא.

8.

(ט) ערקעננט, שויעט, וויא גוט ער איזט, דער עוויגע! הייל דעם מאַנגע, דער אויף איהן פֿערטרויעט!

9.

(י) פֿערעהרעט דען העררן, איהר זיינע הייליגען! קיינען מאַנגעל האַבען זיינע עהרער.

10.

(יא) יונגע לאַווען דאַרבען, הונגערן; דעם גאַטטעספֿערעהרער פֿעהלט קיין גוט.

11.

(יב) קאַמבט קינדער! האַרעט מיר צו! איך לעהר' אייך גאַטטעכפֿורכט!

12.

(יג) ווער. איזט דער מאַן, דער לוסט צום לעבען האַט? אים אַלטער גערנע גליקליך איזט?

13.

(יד) בעוויאָהר פֿאַן באַזעם דיינע צונגע, דיינע ליפּפען פֿאַר בעטריגליך רעדען.

ווייך

אף שהם אַזירי נח יש ארשו ורעבו, אַנל דורשי ה' לאַ יחסרו כל טוב אפי' יותר מדי ספוקס: (יב) לבו, ל' הזמנת בני אדם, וטעם בניס ע"ד חיבה כמו שהערנו ע"ז לעיל (שיר ב'), כלומ' מאהבתי אהבס הנני מבקש טובתכם ושלומכם, ולזה אלמדכם יראת ה': (יג) מי האיש החפץ חיים, אותו איעלכו נכור וגו', ומדרך המליץ לשאול מי הוא באם שהוא יודעו באמת, כדי להעיר את נפש השומע, ומזה הטעם מי זה המלך הכבוד וכן כאן מי האיש החפץ חיים, ואם באמת מי האיש אשר לא יחפלו. ימים, טעמו זקנה מל' באים בימים, ושעור הכחוש אובד לראות ימים בטוב

המעמר

חלקית. וזוה נחבארו באר הטיב דברי רבינו במלת הגיון באמרו, ואנחנו נבחר תמיד שתהיה לשוננו בשלול חלקי אין כל' ויבואר ע"י המשל שהביא אין כל אדם בו חש, וכן כל' חכמים שאין כל אכזעות שוות (כסחים קי"ב ב', גדה ס"ו א') ובגדה שם שאין כל הכוחות שוות, ואין להסתפק כי מאמר חז"ל לא כל אדם זונה לשתי שלמות השתבשו המגיהים, ודברי תוס' ברכות

(טו) בקש שלום. במקומך: ורדפהו. במקום אחר: (יז) פני פנים של זעם. לישראל"ש בלע"ז. כמו (ויקרא ב') ושמתי פני באיש ההוא. כך חננו מנחם: (יח) לעקו. הלדיקי' וה' שמע: (כ) רבות רעות לדיק. הרבה רעות ופחד' באות עליו ומכלס נלול: (כא) שומר. הקב"ה כל עלמותיו: (כב) תמותת רשע רעה. תמותת אה הרשע הרעה שהוא עושה: תמותת. תמית: (כג) לא יאשמו. לא יתחרטו לאמר אשמו שחסינו כך רפונטי רונ"ט בלע"ז:

ריבה

באור

בטוב וכן תרגם הרב נ"י: (טו) ורדפהו, מענין לדק לדק תרדוף כלומר תשתדל להשיגו אף אם תלטרך לעמול וליגע אחריו: (יז) שני ה', חרון אף שיראה בפנים כמו ופניה לא היו לה עוד (ראב"ע), ועיין מה שכתבנו ע"ז לעיל (שיר ט') : (יח) צעקו, מוסב על הלדיקים שזכר (בפסוק ט"ז) כן הוא לדעת הר"ם שחרגוס (יענע טריווען), וכן הוא לדעת רש"י והרד"ק, ואם הוא רחוק בכתוב הנה

(טו) סור מרע ועשה טוב
 בקש שלום ורדפהו:
 (טז) עיני יהוה אל צדיקים
 ואזניו אל שועתם:
 (יז) פני יהוה בעשי רע
 להכרית מארץ זכרם:
 (יח) צעקו ויהוה שמע
 ומכל צרותם הצילם:
 (יט) קרוב יהוה לנשברי לב
 ואת דכאי רוח יושיע:
 (כ) רבות רעות צדיק
 ומכלם יצילנו יהוה:
 (כא) שמר כל עצמותיו
 אחת מהנה לא נשברה:
 (כב) תמותת רשע רעה
 ושנאי צדיק יאשמו:
 (כג) פודה יהוה נפש עבדיו
 ולא יאשמו כל החוסים בו:

לרוד

הוא קרוב בענין ורבים כן במקרא, והראב"ע פי' וכן הספורי אף שפני ה' בעושי רע, בכ"ז אס לעקו כלומר שזכו מרשעים ישמע ה' תפלתם והעד קרוב ה' לנשברי לב, אבל הוא רחוק לשלימת המשך הענין: (יט) קרוב וגו', להושיעם נטעם ואת דכאי רוח יושיע, והוא כפל ענין במלות

שונות

המער

ברכות (ה' ב') התעו אותם שכתבו אבל אין לגרום אין אדם זוכה וכו' דהא כמה לדיקים זוכין לשתי שולחנות וכו' ע"ש, ועי"ז שזכו המניהים לגרום לא כל אדם (שכן הוא נפי ההאון לאו כל אדם) ובאמת כוונו שלא תחסר מלת כל והגירסא הנכונה אין כל אדם זוכה וכו', וחרתי על כל המקרא ועל כל התלמוד ולא מלאתי לא נסמך למלת כל, והדין עם המדקדקי' שמקו תיבת כל בתפלה אין דבר נעלם ממך, ופליגה לנו מחטוא בלשוננו. (ד"ה). (יז) פני, פירש"י פנים של זעם לישראל"ש בלע"ז כמו ושמתי (אני את) פני באיש ההוא (ויקרא ב' ה') ע"כ, והבלע"ז יורה על שורש פנה les airs (דיח ווענרונגען, דיח ריכטונגען) וכמו שפי' ויקרא י"ז וס' ב' ג' פזנה אני מכל עסקי ועוסק בו (ד"ה). (כג) ולא יאשמו, לא יתחרטו וכו' רפינטרו"נט בלע"ז; repentiront; (ניח ווערדען בערייען). (ד"ה).

תהלים לד

באור קג

14.

(טו) וייד פֶּאֶם בְּאֶזְעוֹן, טוהע גוטעס!
זוכע פֶּרִיעֶרען, לויף איהם נאך!

15.

(טז) אויף גערעכטע מערקען דיא אויגען דעם העררן;
אויף איהר פֶּלעהען ויינע אָהרען.

16.

(יז) זיין צאָרנבליק טריפֿט דיא איבעלטהעטער;
פֶּערטילגט איהר אָנגעדענקען פֶּאָן דער ערדע;

17.

(יח) ווען יענע שרייען, זאָ האָרטס דער הערר,
אונד רעטטעט זיא אויס אַללער נאָטה.

18.

(יט) צערבראָכענען הערצען איזט דער עוויגע נאָהע;
אונד הילפֿט צערשלאַגענען געמיטהערן;

19.

(כ) פֶּיעל ליידען האַט אָפֿט דער גערעכטע;
דאָך רעטטעט איהן דער הערר אויס אַללען;

20.

(כא) בעוואָהרט אַלל זיין געביין;
ניכט איינס ווירד פֶּערזעהרט דאָפֿאָן.

21.

(כב) דאָז לאַכטער כרינגט דען פֶּרעפֿעלהאַפֿטען אום;
פֶּערדאַממניס טריפֿט דיא פֶּיינדע דעם גערעכטען;

22.

(כג) דער הערר ערלאזט דיא זעלע זיינער קנעכטע;
דיא איהם פֶּערטרויען, ווערדען נייע פֶּערדאַממט.

גע=

שונות: (כ) רבות רעות צדיק, כלומר אם תראו שיש לדיק ערבו רעותיו אל תיאשוהו בשביל זה, כי מכלס ילילו ה': (כא) עצמותיו, הם מעמידו הגוף ויסודו: (כב) תמותח רשע רעה, הרעה שהרשע עושה היא תמותתו (רש"י), וכן תרגם הרבנ"י, ולדעת הראב"ע והספורני הוא כנגד רבות רעות לדיק, כי רעה אחת תספיק להמיתו, אבל אינו רואה טעם בדבר, ואדרבה הוא נגד מדתו של הקב"ה שהוא ארך אפים, ולי נראה לחבר אלו שתי השירושים ולומר, כל הרעות המגיעות את הרשע נהיותן מסוכנות כלן ע"י סנה אחת דהיינו ברשעתו כידוע למאכל לזאת יחשבו המזורר, לא כן רעות הלדיק מסכותיהן רבות, לפי שאינן תלוין בו בעלמו הזם בנפשו, רק במשיגי הדברים החוכה לו, או מפאת רשעים המליקים אותו, או משאר טרדות העולם הזמני, ולכן לרבות תחשבה, ולפי זה יאמר המזורר רבי'מוקשי הלדיק ומכלס ילילו ה', ומוקש

רשע אינו אלא אחת היא רשעתו והיא תמותתו. והנה אם רעה משתף ענין שם העלם, עם ענין שם המקרה, ר"ל בשם המקרה התכונה בנפש הרשע להרע (דאז זאסטער), ור"ל בשם בעלם הרע הנמשך לו ממנו במליאות (דאז זונגויק) וזה מדרך המליצה לכוון בשם אחד ובמקום אחד איוה ענינים יחד, כי בנחיתת השם העלם יהי' מקביל לרבות רעות לדיק, אבל לא בנחיתת שם המקרה, ודוק. יאשמו, יקבלו עונש על זה (ספורני), ועיין מה שכתבנו מזה הזרש לעיל (שיר ה'). ועתה לנו שזעו לי ואגיד לכם מה ששמעתי מפי הר"מ על ענין השיר הזה ומותו, אשר יש להקשות עליו אם הוא תודה לה' על הללתו מיד מלך פלשתיס, א' למה לא נזכר בהשיר הזה שום ענין מן המעשה ההוא בפרט? ולא זוכר שזין אחד ממאמרי השיר שלא יכלול בו יותר מהדבר הפרטי ההוא, אבל אדרבה יש ג"כ מאמרים שאינם שייכים לאותו הענין כלל כמו כי אין מחסור ליראיו, ונמעט כל החלק האחרון שהוא בעין מוסר השכל ולא בעין שיר תודה. ב' לא יתכן היות לפניו לא סימן שיר ולא סימן מומור. ג' אם יהי' השיר השתפכות הנפש בשמחה על הללתו מידי סכנה, לא יתכן היות מתכונתו על סדר האל"ף ב"ת כידוע למבין בדרכי הנפש, ומעטם שזכרנו לעיל (שיר כ"ה). ולכן נראה בדעת הר"מ שהענין כך הוא, כי כאשר קם דוד וברח מפני שאול וילך וימלט אל ארץ פלשתיס באמרו אל לבו קבל יקבלני חכים מלך פלשתיס בסגר פנים יפות, בהיותי איש גבור חיל ונכבד מאד, ושאלו איני לשנינו, וכן הי' באמת באחרית הימים אשר כבר נתפרסם הדבר שהיה נכאש את שאול ואת עמו, אבל עתה כאשר עדיין לא נתפרסם, אמרו עליו שרי פלשתיס אל אביש הלא זה דוד מלך הארץ, לא

תהלים לה לה

חפלה לתי ששונאיו לא יוכלו להרע לו.

לְדָוִד (א)

רִיבָה יְהוָה אֶת־יְרִיבָי
לֶחֶם אֶת־לֶחֶמי:

(ג) הַחֲזֹק מִגֵּן וְצִנָּה וְקוֹמָה בְּעֶזְרָתִי:
(ג) וְהִרְקַ חֲנִית וּסָגַר לְקַרְאֵת רִדְפֵי
אָמַר לְנַפְשִׁי יִשְׁעֵתְךָ אֲנִי:

יבשו

פתח באתנח

לה (א) ריבה ה' את יריביו. עשה מריבה עם אותם שעושים מריבה עמי: לחם. לשון מלחמה וכן לחמי הלחם עם הנלחמים עמי: (ג) והרק חנית. הודיין כמו אריק חרבי (שמות ע"ו). וירק את חניכיו (בראשי' י"ד): וסגר לקרא' רודפיו. הנן בני וביניהם כמחילה: לנפשי. אימתימאי"אז בלע"ז. כמו ברה שמה לנפשי

באור

לא אמרו מלך ישראל אבל מלך הארץ (קאניג דער ער. דע), כלומר זה הוא שבוטח

בגבורתו ורוכה למלך על כל העולם, ובוודאי עלהרנג נא ולקחת את מלכותך מעמד, ואין טוב לך מלכתפשו ולהרגי, ויש דוד את הדברי' האלה בלבבו וירא מאד ושנה את טעמו בעיניהם, לעיניהם לא כתיב אבל בעיניהם, כלומר שנה את הטעם (רען קארטקטער) מפן הד' שזכרנו לעיל אשר היה לו בעיניהם, וזה כי הם סברוהי לבעל זרוע ולאיז דמים אשר לא יחפון בשלום לבו, אבל כל תשוקתו לכבוש ולמשול, ולכן הוא הי' מתרחש אליהם עני ונכה רוח, איש קדוש דובר מוסרי', ואמר להם אנרכה את ה' בכל עת תמיד תהלצו בפי, וכל עסקי רק להלל ולבדך את ה', וכן זה עני קרא וגו', יראו את ה' קדושו וגו' ומי החפץ בחיים טובים יסור מרע ויבקש שלום וירדפוהו, כי לא בשוקי האיש ירכה ה', ובוה יחשבו כי נהפך לבו ע"י חולי השגעון לשנוא את הנבורה ואשמות הלב (כי בארץ אשר נבר אמרו עליו בימי אנרכה רק אין יראת אלהים במקום הזה, ואשר לא ידעו את ה' בה, לא יעלה על לב אנשיה לעולם שרוח גבורה ויראת ה' יחולו על נושא אחד), וא"כ אין לירא ולפחד ממנו, ואפשר שזה טעם ויתו על דלתות השער, ומאי התוה? אפשר שמוסריו ותורותיו התוה להם על דלתותם כי למען שלא יסור רעיון שגעונו מעל מחשבתם עשה דוד מעשה שגעון ויורד גם רירו על זקנו עד שחשבו גם איכש לאיש משתגע ואמר אל עבדיו חסר משגעים אני ויגרשכו וילך. הנה לפ"ז לא חנר המלך השיר הזה אחרי שהלך משם, אבל באשר הי' עדיין בידם לאדם מוסר במאמרים האלה, לא לטובתם רק לטובתו שלא יהרגוהו כמו שאמרנו, וזה טעם בשנותו בזמן שנותו, וטעם ויגרשכו, אשר עי"ז נמשך ממנו שגרשכו וילך בשלום. גם זה טעם תקונו ע"פ סדר א"כ, כי כן הי' דרך דוברי המוסרים בימים הקדמונים ערס תהי' הכתיבה רגילה ביד כל איש, כדי שיהי' נקל ללמדם על פה ולשמרם, וכמו שזכרנו לעיל (ציר כ"ה). ויתכן עוד שהי' האחרון סודה וגו' המתחיל בס"א אחר שזכר ס"ס בספ"י הקודם בתי"ו הוא אינו מן המניין, אבל אמרו המלך אחרי שזכר נמלט מידי פלשתים בערמתו, ובהאסף את מזמוריו חנרו עם השסוקים הקודמים כדי לסיים בטוב, והוא באמת כזתימה לשיר לפי שהוא מעניו כי ביאת הפדיון הזאת היא היתה כוונת כל המאמרים הקודמים. גם לא אתאסף להעיר שהפסוק הנוסף בסוף שיר כ"ה מתחיל ג"כ בזה האות, ומדבר בענין דומה, פדה אלהים וגו':

המעמד

לה (א) לחם, עיין בבאור כמה שהשכיל להנדיל בין היחוסים הנאים אחר שורש לחם, ואנכי לא לריב ולא ללחום עמו ינאחי, אך מה שאמר כי גם על הנלחם יבוא יחס הפעול את, והביא ראיה מן אשר אתם ולחמים אותם, לבני לא כן יחשבו, כי לדעתו אותם בבאן הוא במקום אָתָם, וכבר הביא הר"ק בשרש את רבים כיוולא בו, ויש לי עוד לדבר בענין הזה, אך

תהלים לה

באור קד

לה (א) לדוד, גם זה

השיר נגד עבדי
שאל המלשינים את דוד אל
המלך והם הם אשר התראו
אליו כאנשי שלמו בעודנו
המלך אוהבו, ובלבם יקראו
בו על גבורתו ועל הלחמתו,
כי כן דרך העומדים בחצר
המלך, אך הוא בתמו האמין
בם ויאהבם בלב שלם,
ויהי כי עבר רוח רעה על
שאל וקרא בו גם הוא
וישנאהו, ונלחמהם איבתם
נגדו, והסיתו את המלך
בו באמרם שהוא מנקה
רעתו, ועל זה חרה אפו
בם ויקללם לפני ה' כאמרו
אל שאל במדבר אם ה'

דאם

הסיתך בי ירח מנתה ואם בני האדם ארורים הם לפני ה' (ש"א כ"ו). ריבה, מלרע לווי מבנין
הפעיל משפטו הריבה (הרד"ק) והוא שלא במשפט קִינָה שְׂיִמָּה ודומיהם שהם כלם מלעיל,
לכן אמרתי שהוא גם המקרה מעין המקור ע"מ קִינָה, וכאלו יקרא המזורר אל ה' ויאמר ריבה
יש לי עם יריבי ולא נא אתה להלחם בם, אך שכל זה לא זו הוראת הלווי ממנה, כי המקור
והלווי ליחיד נלחם אתה הם, וכבר אמרנו שהוא מדרך המליכה לכון בתיבה אחת לחיזה
ענינים. יריבי, הנכון כמו שאמר הרד"ק שהוא תואר והיו"ד נוספת ע"ד אחריות האמנת"ו
וענינו מריבי וטעם את יריבי, עם יריבי, כי הפעול הוא הריב, והעד ריבה יריבי. לחם את
לחמי, בנין הקל משרש לחם שענינו אכילה וכליון, ונא אחריו מלת את לסימן הפעול והוא
הנלחם. ויש שנה אחריו יחס הגבול שאליו כמו רבים לוחמים לי (לקמן נ"ו) וטעמו בבחינת
כוונת הלוחם אל הנלחם, ותהי המלחמה הפעול (חקוהט"ן). ולפי שנאמת בכל מלחמה יגיע
גם נזק מה, אם רב הוא ואם מעט אל הלוחם עצמו, הנה גם עליו יפול שם נלחם (כעין נושג
ונכשל שהנחתי לעיל שיר כ"ו), וכן הוא בבחינת ואשר נלחם אבי (שופטים ע') ורבים כמהו
ותבוא עליו, א מלת את לסימן הפעול, או (א) על המלחמה, כמו ונלחם את מלחמתנו (ש"א
ח'), או (ב) על אשר נלחם בו, כמו אשר אתם נלחמים אותם (יהושע י'), (ואל תתמה על
הפעול שנמשך אחרי הפעול, כי כן נאמר השבעה אשר נשבעתי ואין כאן מקומו להאריך בזה).
ב מלת עם, בבחינת שהם שניהם פועלים זה עם זה, כמו ונלחם עם הפלשתי (ש"א י"ז).
ג י"הג שאליו, והוא יפרד לב' חלקים (א) מלת אל חורה על הכוונה שהבאתי לעיל בנ"הק,
כמו ונלחמו אליך (ירמי' א'), (ב) למ"ד של לי לך, הוראתה כמו בעבור, כמו ה' ילחם
לכם (שמות י"ד). ד י"הג שבו, וגם הוא יפרד לב' חלקים, (א) ב"ת של בני בוך, בבחינת
שהנלחם (דהיינו הפעול) הוא המקום או האמצעי אשר בו ילא כח המלחמה אל הפועל, כמו
ולא הלחם בעמלק (שמות י"ז), (ב) מלת על והיא תרכיב הוראת המקום עם הוראת הכוונה
כמו והלחמו על אחיכם (נחמיה ד'), (ונדבר עוד במקום אחר בשמושי היחוסים ביותר באור
אם יחנני ה'): (ב) החזק, ענינו קח מהרה, וטעם החזק כי המהירות תוסף על הכח כידוע
לחכמי התולדות, וכן תרגם הרב (ערגרייפֿען): (ג) והרק חגיגה, עשה אותה ריק מתערה. וסגור,
הנחת השורש הזה בעכס הראשונה על סתימת המקום באופן שלא יוכל הדבר הנכלול בו לנחת
משם (לוטוועסען), והועתק אז"כ גם על אותה הבחינה אשר תכריח את הדבר הנחון לשבת

ה מ ע מ ר

אך חק וגבול הושם לי. (ג) וסגור, לדעת חכמי הצמים סגור הוא שם נרדף עם חנית (עיין
ספר השלים להחכם געוועניוס) ואולי ישורש בהיפך, והרק חנית לקראת סגור רודפי, וסגור
ענינו החזה כמו סגור לבס (הושע י"ג ח') והיו"ו במלת וסגור נוסף בעבור הסמכו למלת חנית.
(ד) לבפשי, לועזי אימויימאי"מאש; à moi même (לו חיר זעלבסט) כמו כי כרו שוקה

לנפשי (ירמי' י"ח): (ו) חשך
 וחלקקו'. שניהם יחד כדי
 שיחליקו רגליהם בחלקקו'
 והחשך אינו מניחם להזמר
 מן החלקקות כד"ל (שס
 כ"ג) לכן יהיה דרכם להם
 בחלקקות נאפלה ידמו
 ויפלו בה: (ז) חסרו לנפשי.
 שוחה ליפול בה: (ח) שואה.
 חשך ברואי"נה בלעז: ורשתו
 אשר עמן י כן דרך לעמון
 הרשת ולכסותו בקש או
 בעפר כדי שלא ירגיש בה.
 העובר עלי' עד שילכד בה:
 (ט) ונפשי חגל. כשאראה
 במחלתם: (י) כל עלמותי.
 יקלסוך על כך כי עתה:
 (יא) יקומון. עלי תמיד
 עדי

באור

במקומו ולא ימוש (פעה)
 טויעסען). ומזה הטעם
 לא תסגר עבד אל אדוניו
 וחזריו. והעד כי יבוא עליו
 לפעמים י"הג שליו כנוכר
 בצחי"חם הנתיב' ולפעמי'
 י"הג שבו כמו אשר סגרי
 ה' בידך (ש"ל כ"ד י"ח)
 בצחי"חם המנוחה במקו'
 וכן שעורו כאן השלך את
 החיית באופן שהא תקועה
 בלב אויבי, והר"ה תרגם
 כפי הענין. אמור לנפשי,
 לאמן את לבי שלא ימוש
 כחי במלחמה: (ד) יבשו,
 כמה שאינם מגיעי' לתכלי'
 הנרלה מהם. יסיגו אחר,
 יווסו במלחמה אשר הם
 עורכים לקראתי: (ה) יהיו
 וגו' ומלאך ה', אשר
 מלאך ה' דומה אותו הוא הרוח כי כן בתיב עשה מלאכיו רוחות: (ו) יהי דרכם וגו', כפילת הענינים
 לחזוק

- (ד) יבשו ויכלמו מבקשי נפשי
- יסגו אחר ויחפרו חשבי רעתי:
- (ה) יהיו כמץ לפני דוח
- ומלאך יהוה דחה:
- (ו) יהי דרכם חשך וחלקקות
- ומלאך יהוה רדפם:
- (ז) כי חנם טמנו לי שחת רשתם
- חנם חפרו לנפשי:
- (ח) תבואהו שואה לא ידע
- ורשתו אשר טמן תלכדו
- בשואה יפל בה:
- (ט) ונפשי חגיל ביהוה
- תשיש בישועתו:
- (י) כל עצמותי ותאמרנה
- יהוה מי כמוך
- מציל עני מחזק ממנו
- ועני ואביון מגולו:
- (יא) יקומון עידי חמם
- אשר לא ידעת יושאלוני:
- (יב) ישלמוני רעה תחת טובה
- שכול לנפשי:

קמץ רחב

ואני

מלאך ה' דומה אותו הוא הרוח כי כן בתיב עשה מלאכיו רוחות: (ו) יהי דרכם וגו', כפילת הענינים לחזוק

ה מ ע מ ר

לנפשי (ירמי' י"ח כ'). (ד"ה). (ח) שואה, חשך ברואי"נה בלעז; brune או
 brume (זיין דיקער נעבעז). (ד"ה).

תהלים לה

באור קה

(ד) דאם זיך שאמען אונד ערראטהען,
(דיא נאך מיינעם לעבען שטעהען ;
(דאם פֿערהאָהנט צוריקקע ווייכען,
(דיא אויף מיון 'אונדויל זינגען.

(ה) זיא זייען, וויא שפרייא פֿאַר ווינד,
איין ענגעל דעם העררן פֿערוועהט עס.
(ו) איהר וועג זייא דיסטער אונד שליפֿפֿעריג,
איין ענגעל דעם העררן פֿערפֿאַלגע זיא.

2.

(ו) דען אונפֿערשולדעט שטעללען זיא
(מיר דאָ פֿערדערבען איהרער נעצטע;
אונפֿערשולדעט גראָבען זיא מיר פֿאַללען.

(ח) זאָ טרעפֿ' איהן אונפֿערמערקט דער אונטערגאַנג!
זיין נעטץ, דאָז ער פֿערבאַרג, בעשטריק איהן זעלבסט ;
דאָס ער צום אונטערגאַנגע שטירצע!

(ט) אַבער מיינע זעלע פֿרייע זיך דעם העררן,
פֿראָהלאַקע איבער זיינע גיטע ;

(י) עס שפרעכע יעדעס גליעד אָן מיר :

"אַ עוויגער! ווער איזט וויא דוא ?

"ווער רעטטעט זאָ פֿאַן איבערמאַכט דען שוועכערן ;

"דען הילפֿבעדירפֿטיגען פֿאַן זיינעם רייבער?"

3.

(יא) עס טרעטען פֿרעפֿלע צייגען אויף ;

אונד צייהען מיך, דעם מיר ניכט קונד ;

(יב) פֿערגעלטען אַרגעס מיר אום גוטעס ;

טהון מיינער זעלע הערצעלייד. —

דען

לחוק המליכה. החלק
הב' העברה מן קללת
אויביו אשר אררם נה אל
ספור סנתה, לאמר כי לא
מרוע לנו קללם, אך נעבור
גמלם אותו רעה חס:
(ז) שחת, סמוך אל רשתם
וענינו השחת רשתם.
חפרו לנפשי, שוטה לסול
נה (רש"י), וטעם לנפשו
לי (זיה), וכן תרגם הרב:
(ח) הבואהו, כל אחד
מאויביו, ורבים בן במקרא.
שוואה, שם המקרה וענינו
ידוע, ונראה לי שגרשו שוא
ע"מ קומה, וכן תשואות
נוגש (איוב ל"ט), ע"מ
תקומה, ומה הטעם שם
שוא המביא אל השוא, גם
טעם שורש שוא דומה לו
בהבדל מה, ואין כאן מקומו.
לא ידע, לא ירגיש בה עד
שתבואהו (הרד"ק), וכן
תרג' הרב (אונפֿערמערקט)
והוא מדה כנגד מדה כי גם
הס טמנו הרשת באופן שלא
ירגיש בו ויפול לתוכו, וזה
שהקדים הר"ש תיבת (זו)
אל המאמר. ודשחו וגו',
עונש הראוי ומסכים עס
הקטא ע"פ ההגיון בפועל
כפיו נוקש רשע לעיל (שיר
ט'). בשואה יפול בה,
בהרשת אשר טמן, ושעורו
נפילתו נה תהיה בשואה
או נפילה ההיא תהיה לו

לשואה, וכדרך הזה תרגם הרב, ויתכן שזה טעם המקף יפל"בה להפסיק יותר אחר תיבת
בשואה, נהיות הרעיון הזה עקר כוונת המאמר, כי רעיון הנפילה ברשמו אשר טמן כבר הביא
נמאמר הקודם וק"ל: (ט) ונפשי, וי"ו לעורר ההפך, לאמר לא בן חלקי בחלקי, וזה טעם
תיבת (חבצר) בתרגום הרב. ואמר הראב"ע ו"ל: ונפשי רמו לנשמה העליונה ונקראת נפש
נעבור שהיא קשורה עמה ע"כ וכן תרגם הרב (זיינע זענע): (י) כל עצמותי האמרנה, ד"מ
כלומר בכל נפשי. ה' מי כמוך, בעולם, כלל. מציל, פרט, ומי כמוך מציל עני וגו' ומציל
חזון וגו' בן הוא דעת הרד"ק וכן תרגם הרב, והוא דרך נאה במליצ' אשר כבר בארנוהו לעיל
(שיר ח'): החלק הג' העברה מן הכלל אל ספור רעת אויביו: (יא) יקומו, דואג וכוש בן
ימיני וסיעתם, וטעם עידי חמס כמו אנשי מרמה. אשר לא ידעתי ישאלוני, כלומר ישאלו ממני
לאמר למה עשית הרעה הזאת אשר באמת לא ידעתי מאיתו הרעה מאומה. ויבין נא הקורא
כי השאלה הזאת אשר הם שואלים איננה באופן שיסתפקו אם עשה הרע אם לא, אבל הם
מעידים עליו כאלו ידעו בוודאי שהוה עשהו, רק שואלים אותו למה עשהו וזה שתרגם הרב
(זיה לזייען ח"ך): (יב) ישלמוני וגו', והרעה היא שכול לנפשי והוא שם, (הראב"ע):

וַאֲנִי בַחֲלוֹתָם לְבוֹשֵׁי שֶׁקַּע (יג)

עדי חמס וגו' (יג) ותפלתי על חיקי תשוב כלומר ואם יאמרו לא ענית נפשי אלא לרעתם שיבד עליה' קלי' תפלתי שהתפללתי עליהם תשוב אלי: (יד) כרע כאח לי התהלכתי היו לי אחי ורעי התהלכתי מיצר עליהם על לרתם: כאבל אם כבן המתאבל על אמו או כאם המתאבלת על בנה: קודר ל' שחרות: שחתי לשון שפלות: (טו) ובצלעי שמחו ונאספו ובזאני לולע ששבר בא עלי שמחו ונאספו: נאספו עלי נכים אנשים פסמים כמו שאנו מתרגמין נכה חגירה ומנחם חברו כמו נכאים (ישעי' ט"ז) אימוני יש"ט בלע"ז: קרעו ולא

עניתי בצום נפשי

ותפלתי על חיקי תשוב:

כרע כאח לי התהלכתי (יד)

כאבל אם קדר שחזותי:

ובצלעי שמחו ונאספו (טו)

נאספו עלי נכים ורא ידעתי

קרעו ולא דמו:

בתנפי לעגי מעוג (טז)

חרק עלי שנימוז:

אדני

דמו - אלו היו קורעין את בצרי לא היה דמי שותת לארץ כשמלנין פני: (טז) בתנפי לעגי מעוג וגו'. בשביל חניפות של ליכות אבילה ושתיה שמזניסין לשאל בשביל שאכלים וישקם חורקים עלי שיניהם מעוג לשון אבילה כמו אם יש לי מעוג דאליהו (מלכים א' י"ז). ומנחם פתר אותו לשון עוגה קטנה (שם) וכן אם יש לי מעוג

כמה

המער

(יד) קדר, יתכן שפעל התהלכתי במאמר הקודם עומד במקום שנים, והענין כי התהלכתי קדר לבוש שמורים בדרך האבל, והייתי שחז ויתורגם: (חין טרויער געהילוט חונד געבייגט וויח בייק ווטטערטקדע). (ט) נכים, הרמב"מן תרגם כדעת הראש"ע שאמר כמו נכה רוח, וענינו שפלים במדרגת האנושי, והאכס געועניוס פירשו מן מכה המכים בשבט פיהם (טשעהענדע). נבים, פירש"י בשם מנחם בן סרוק כמו נכאים (ישעי' ט"ז ז') ולועז אימוני ישע בלע"ז, עיין לעיל ט' י'. (ד"ה). (טז) לעגי מעוג, רש"י וראש"ע פירשו מענין עוגה, עיין בדבריהם, וכן פתר הזכס געועניוס, ואמר שהכוונה על האנשים אשר יחניפו ויתלככו בגד פת לחם (טשערקלער) ולעגי מעוג הוא הלשון הנרוע (קו' כענוויטן), אולם כל דבריהם רחוקים כאשר ישפוט כל קירא, ולכן יפה אחז הרמב"מן דעת הרד"ק בפרשים שאמר וז"ל: ועל דעתי הוא ענין לעג ודברים בטלים, ודומה לו בדברי חז"ל, אנא שאל אומר אף ההוגה את השם באותיותיו, תנא בגבולין ובלשון עגה, רובה לומר אם יזכיר את השם בגבולין אפילו לזירך, ובלשון עגה רכה לומר לשון לעג ודברים בטלים אפילו בירושלים, וע"ז חז"ל אנא שאל שאין לו חלק לעולם הבא עכ"ל; אולם לדעת רש"י גם בשני הפרושים שם (אגהדרין ק"א ב') יהי לשון עגה לשון חול שאינו לשון הקדש, אך שלפירוש הראשון שהוא מן לעגי שפה (שהיא בהיסק עלג כמו שניאר רש"י בישעי' כ"ח י"א) פי' בלשון לעג שאינו מוכן, נוכל לפרש גם כאן באופן הזה כי ללגים דרך זר ולא יבינו אותם בר לבב ונקי המדות ויתורגם: (ויט פרעדערטקדע טפאטטע). ובעל הערוך גרס שם אנא ופירשוהו מלשון יונת שירה בלשון ההיא גם על הכבוד (עהרפורכט) גם על הקלון (פערזכטונג) ועיין שם בהגהות, ולכן לדעת הרד"ק ש"ל מלשון מעוג נגזר מן עגה (ואם הוא אנא יהי' בלשון הדומות) נוכל לפרש על שני הסנים שזכרו, ובאופן הראשון יתורגם: (ויט טפאטטענדער העפליקייט) ובאופן השני (טפאטטענדער פערזכטונג), אך שאופן הראשון יותר יולדק בעבור בזנפי, והבן.

ת ה ל י ם ל ה

(יג) (דען איך — בייא איהרעם ליידען,
וואר מיין געוואנד איין טרויערזאק;
איך הערמטע מיך מיט פאסטען אב,

אונד זענקטע מיין געבעט אין מיינען שאאס;

(יד) אלס וואר' עם פריינד אונד ברודער מיר, זא גינג
איך היין

בעטריבט אונד איינגעביקט, וויא בייא דער מוט-
טער טאד.

(טו) אונד נון פראהלאקען זיא בייא מיינעם פאללע;
ראטטען זיך,

אונד ראטטען בובען אום מיך הער, דיא איך ניכט
קעננע,

אונד רייסען אהנע אונטערלאס;

(טז) קנירשען צאהנע איבער מיך,
(מיט הייבלערישעם לאפעלן,

דעם מונדפערצעררעדען געשפאטטס.

ב א ו ר ק ו

(יג) ואני, יספר טובתו ואני
(עשיתי הסך מה שהם עשיתי'
(כי) בחלותם וגו', תבין
מזה סימן סת"כ להר"ם.
ותפלתו על חקי חשוב,
אמר רבי לוי הטעם שהייתי
מתפלל ואנימשתחוה וגדכה
(הראש"ע), וכדרך הזה תרג'
הרב: (יד) ברע כאח לי,
תיבת לי מושכת עלמה
ואחרת עמה. החהלכתי,
כבר בארנו לעיל (שיר י"ג),
שטע' ההתפעל הוא ההלך
אנה ואנה בלי בוונה לאיזה
מקום, וכן מי שיש לו דאגה
בלבו יקום ויתהלך באיש
מתנווד באשר אין מרגוע
לנפשו. ברע כאח כאכל
אם, יעלה במדרגות בדרך
המליכה, כי האח קרוב
מהריע, והאם קרובה
משניהם. ואמר הרד"ק
ו"ל: ואמר אם ולא איך כי
יותר כואב אדם על אמו
שנולד ממנו' בבטלו' והניקתהו

אך

וגדלתהו וטפתהו עד שגדל ואף אחר שגדל האם מלויה צנית ומכניה לו לרבו במאכל ומשתה ע"כ.
קודר, מלשון שחרות (רש"י), והעד באהלי קדר (שיר השירים א'), והטעם כי מפני
היגון והאנקה יתקדרו פני האדם בטעם חך משחור תארס (איכה ד'), וזה שחרגס הרב
(בעטריבט): (טו) ובצלעי, מלשון והוא זולע על ירכו, כי כל דבר העומד ינות אם
סעוד תסעד מרכו הכבידות אשר לו, אך אם ינטל שווי הכבידות ותכבד הללע האחת מן השנית,
אז תטהו הכבידות אל הללע ההיא ואז יפול, ולכן תכונה כל ההטי' לפול בשם ללע, וזה
שחרגס הרב (ביחז מיינעט פחללע) + נביא, שם ע"מ גאים והוא תואר לאנשים שוחזים ורקים
האזהבים להרע ולהכות באגרוף רשע והם ישמחו אלי אד כל איש וישחקו למומו וילעגו בפניו
וירעו לו גם בדברים גם במעשים (בובען) כל"א, ואמר לא די שהם שמחו ללעני ונאספו עלי
ללעג לי, הנה ע"י נאספו עלי גם נכיס אחרים אשר לא ידעתי אותם מתמול שלשום וגם
הם לא ידעוני, רק באהבת הרע אשר בלבבם ירעו לי. ותיבת (ראטטען) כל"א מואך על עצמם
ועל אחרים, כי הוא עומד ויולא, ולכן הוא מסוגל מאד לכוונת המאמר. קרעו, בלבושי
ובגדי, כי כן דרך הנכיס. ולא דמו, ולא שקטו: (טז) בחנפי וגו', יש לעג של שחוק שאינו
מויק כל כך אל הנלעג כמו לעג של בעם המגלה קלון חבירו לרעתו, גם יש שיסתדל איש
לקחת את נקמתו מאשר הוא שונא לו אבל מסתיר את כעסו בפנים שזקוקת ובלעג הרבה
ומתראה בזה כאלו בוחו ואינו פוחד ממנו ולא ינקום נקם, ובוזה חנוף יחניף שאין תוכו כבדו,
וזה שאמר בחגיפת לעגם הם חורקי' עלי שנימו כלומר כי לעגם אינו לעג של שחוק בלבד,
אלו הם מסתירים בו כעסם ותאותם להזיקני. בחנפי לעגי מעוג, סמוך על סמוך והטעם'
בלב שותם הזופי' והמלעייגים מעוג נסתר חריקת שנימו עלי, והוא בנוי אל הכעס בידוע,
וטעם מעוג בלשון ישמעאל תנועת פה הלועג בהמטבו אל הלד מחמת הלעג, ומלחנו בדומה
לו בלשון עבר הלהן תעגנה (רות א'), משרש עגה שהוא ג"כ לשון המתנה והמאבת הזמן,
וטעם סמיכות לעגי מעוג כמו אנשי מרמה, תבין מזה ומסקודס בוונת הר"ם נכ"ל:

כמה

(יז) כמה תראה - כמה ארך
 אפים יש לפניך לראות כל
 אלה: משאיהם. מחשך
 שלהם: מכפירים יחידתי.
 מוסב על השיבה נפשי
 השיבה מכפירים יחידתי.
 (יח) יחידתי נשמתי סל"א):
 (יט) אויבי שקר. שזנאין
 אותי על דבר שקר שמעידין
 עלי מה שלא עלה במחשבותי
 מעולם אל ישמחו במפלותי:
 שזנאי. שזנאים אותי אל
 יקרבו עלי עין וללצוג
 בעיניהם על מפלתי.
 יקרבו. לינוט בלע"ז:
 (כ) על רגעי ארץ. על
 דכאי ארץ. וכן רוגע היס
 (יחמי' ל"א) עורי רגע
 (איוב וי"ו). וכן פירש דונש:
 (כא) האח האח. לשון
 שמחה מתהלל בתאות לבו
 מרוב שמחת שרואי תאות'
 מתקיימת: (כג) העירה
 והקילה. מפליא של מעלה
 לשפט משפטי מאויבי:
 נאם

באור

(יז) כמה תראה, כמות
 הראי' או כמות הזמן והוא
 אחד. משאיהם, משאונם
 ומהמיתם שרולים להשאות
 אותי ומשאיהם לשון רבים
 והאחד שואה בפלס יורה
 ומלקוש, (מדברי הרד"ק).
 וכללו הר"המ בתיבת (אי)
 בערווטה). מכפירים, כי
 קמת כפירים חמתם, וטעם
 יחידתי מבואר לציל (זור
 כ"ב)

המעמר

(יט) יקרצו, לועז לינוט
 signent (זור וויכ)
 קטן, געבען לייבען) ענין
 דמיה כמו ספי' משלי' ו' י"ג
 (ד"ה).

(יז) אֲדַנִּי כַּמָּה תִּרְאֶה
 הַשִּׁיבָה נַפְשִׁי מִשְׂאֵיהֶם
 מִכַּפִּירִים יַחֲדָתִי:
 (יח) אֹדְדָה בְּקִהְלִי רֵב
 בְּעַם עֲצוּם אֶהְלֶלְךָ:
 (יט) אֶל־יִשְׁמְחוּ־לִי אֵיבֵי שִׁקְרָה
 שִׁנְאֵי חֲנָם יִקְרְצוּ־עֵינַי:
 (כ) כִּי לֹא שָׁלוֹם יִדְבְּרוּ
 וְעַל־רִגְעֵי־אֶרֶץ
 יִדְבְּרוּ מִרְמוֹת יַחֲשָׁבוּן:
 (כא) וַיִּרְתִּיבוּ עָלַי פִּיהֶם
 אָמְרוּ הֵאָחָה וְהֵאָחָה רֵאתָה עֵינָנו:
 (כב) רֵאתָה יְהוָה אֶל־תַּחֲרֹשׁ
 אֲדַנִּי אֶל־תַּרְתֵּק מִמֶּנִּי:
 (כג) הָעִירָה וְהִקִּיצָה לְמִשְׁפָּטִי
 אֱלֹהֵי וְאֲדַנִּי לְרִיבֵי:
 (כד) שִׁפְטֵנִי כַצְדָקָה יְהוָה אֱלֹהֵי
 וְאֶל־יִשְׁמְחוּ־לִי:
 (כה) אֶל־יֹאמְרוּ בְּלִבָּם
 הֵאָחָה נַפְשָׁנוּ
 אֶל־יֹאמְרוּ בְּלַעֲנוּהוּ:
 (כו) יִבְשׁוּ וַיַּחֲפְרוּ וַיַּחֲדָרוּ
 שְׂמֵחֵי רַעֲתֵי
 יִלְבְּשׁוּ־בִשְׂת וּכְלָמָה
 הַמְּגִדִילִים עָלַי:

סגיל בכתב. סגול בכתב. סתח בכתב. קמץ בלי אס"ס ירבו

ת ה ל י ם ל ה

(יז) אך, הערר! ויֵאָמַר זֶה הֵסֵט דוּא צו?

בעשיטצע מיינע זעעלע פֿאַר איהרעם איבערמוטח;

מיינע איינזאַמע פֿאַר לאָווענגרים!

(יח) זאָ ווילל איך דיר דאַנקען אין גראַסער געמיינע;

אין פֿאַלקספֿערזאַמלונג דרך ריהמען.

4.

(יט) לאַס זיך ניכט פֿרייען איבער מיך,

(דיא אונפֿערדיענט מיר פֿיינדע זינד;

נאָך האָהן מיט אויגען ווינקען,

(דיא מיך אונפֿערשולדעט זאַככען.

(כ) אונפֿרירער איווט, וואָס זיא בעגינגען.

(אונד זוכען באַזען טרוג

ווידער דיא שטיללען אים לאַנדע.

(לא) שפעררען איהרען מונד אויף געגען מיך,

רופֿען דאָ! דאָ! זאָ זעהען ווירס גערנע!

(נב) עוויגער! דיא זיהעסט עם שווייגע ניכט!

הערר! זיֵאָ ניכט פֿערן פֿאַן מיר!

(נג) ערימונטערע דרך, אונד וואַכע פֿיר מיין רעכט,

מיין גאָטט אונד הערר, פֿיר מיינע זאַכע!

5.

(נד) ריכטע מיך, אָ הערר, מיין גאָטט! נאָך דיינער בילליגקייט,

דאַס זיא זיך איבער מיך ניכט פֿרייען;

(נה) דאַמיט זיא ניכט אים הערצען שפרעכען:

האָ! זאָ וואַר'ס ערווינשט!

וויר האַבען איהן פֿערשלונגען.

(נו) זיך שאַמען אונד ערראַטהען מיססען,

דיא זיך מיינעם אונגליקס פֿרייען;

אין שאַנד אונד שאַם זיך היללען,

דיא איבער מיך שטאַלצירען.

ב א ו ר ק ז

כ"ג). החלק הד' תפלה

אזרח שלח ישמחו אויביו

עליו: (יט) אל ייגמחו

לי וגו', ואל יקרבו לי עין

שונאי חוס, וטעם לי בעבורי

ואויבני שקר כפל לשון של

שונאי חוס, ואמר הכד"ק

ו"ל: וקריאת העין הוא

גדנוד העינים ללעג וכו',

וכן קירץ שפתיו מולל ברגליו

מור' באלבעותיו ע"כ: (כ) בי

לא שלום ידברו, מלת

לא, חלק מהשם כלומר כל

מה שידברו ה' ללא שלום,

וזה טעם המקף. ועל

רגעי ארץ, תרגו' יונתן ועל

לדיקי ארעא דנייתין בעלמ'

ההוא, וכדרך הזה תרגם

הרב (דיוט טטילזען) מלשון

מרגוע. דברי מרמות,

להתגולל ולהתנפל עליהם.

(כא) וירחיבו, בשחיק

ובדבור. האח, הוא אחד

מן התיבות המורות על

רגשות הנפש והמיתה (איי)

טערייקליצן), והוא סימן

השמחה כאשר יקרנ פתאום

הדבר המנוקס, ואח וקרוב

אחים הם, בל"א (דודא)

והכפל לרוב השמח'. ראחה

עיננו, מה שקוינו, ויחסר

הפעול כי מעט דברים ברוב

שמחה, והרב תרגם כפי

הענין: (כב) ראיחה, כנגד

ראחה עינינו (הראב"ע),

והוא נכון מאד כפי חבור

הרעיונות בנפש אדם:

החלק חה' עוד תפלה אחר'

אל ה' שיוכ' א לאור משפטו

כאשר הוא נקי באמת.

(כג) יששנו, רלוננו כמו

אם יש את נפשם, (עיין

לעיל שיר י'), וטעם האח

נפשו, יש פה רלוננו בפועל

ועיין מ"ש לעיל (ס' כ"א)

על תיבת האח, וחזר וכפ

אל יאמרו לחשלים המאמר,

והר"מ לא הכפילו, כי הוא היותר נאות מה אל המליכה האשכנזי': (כו) המגדילים עלי, מיהם:

צדקי

רש"י

תהלים לה לו

(כז) ירְנוּ וַיִּשְׁמְחוּ חֲפִצֵי צְדָקָי
וַיֹּאמְרוּ תָמִיד יִגְדַל יְהוָה
הַחֲפִיץ שְׁלוֹם עַבְדּוֹ:
(כח) וְרִשׁוֹנֵי תְהַגֶּה צְדָקָה
כָּל-הַיּוֹם תְּהַלְתֶּךָ:

לו

בו יורה לאדם להרחיק עצמו מעצת רשעים ומרגשת פועלי און.

(א) לַמְנַצֵּחַ לַעֲבַד-יְהוָה לְדָוִד:

(ג) נְאֻם-פֶּשַׁע לְרָשָׁע

בְּקָרֵב לְבִי

אֵין-פֶּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינָיו:

(ג) כִּי-הִחְלִיק אֱלֹהֵי בְּעֵינָיו

לְמַצָּא עֹנֵו לְשָׂנֵא:

(ד) דְּבָרֵי-פִיו אָוֶן וּמְרֻמָּה

חָדַל לְהִשְׁכִּיל לְהִיטִיב:

און

האדם על הרע ועל הטוב ע"כ: (ב) נאום וגו', הרי זה מקרא מסורס יש בקרב לבי שהפסע הוא יצר הרע אומר לרשע שלא יהא פחד אלהים לנגד עיניו. בקרב לבי, באדם שאומר כמדומה אני (רש"י), ויהי לפי בקרב לבי מאמר מוסגר, וכן תרגם הרב. נאום, אין נאום אלא דבור ההתפעלות ר"ל דבור היוצא מן הלב להננס אל הלב, דהיינו כאשר יוכיח האחד את השני לאמת לו דבר מה או להטות לבבו אליו יהיה האפשרי בזה על

ב

ה מ ע ר

לו (א ב) כוונת שני הפסוקים האלה יראה לי על נכון בחבור דעת הראש"ע ורש"י יחדו, והוא ששעורו הפסע ידבר אל הרשע בקרב לב (ולבי אם שהיו"ד תמורת וי"ו או שהוא נוסף) ולכן אין פחד ה' לנגד עיניו, והפסע יחליק אליו בעיניו כלומר במראהו כמו עשמה מכעס עיני ובתרגום הרמב"ם מן שם, כלומר היצר הרע יראה לרשע פנים שזקקות למען למכוא עונו להדיחו מדרך הישר ולקחת ממנו נקמת שנאתו, ויתורגם: (אין הערלען דעם פֶּרַעפֶּאָרַט שפריכט נור דאָ וְחַטָּעֵר, דאָהער חַיִּט חוּץ גְּחַטֵּספֶּאָרַכְט כִּיע פֶּחַר זײַנען חוּץ גַּען. עט ערטיינט איהן חין שטייכענרער גַּעטטחֹט, איהן לור זינדע לֹ פֶּרַענײַטען, חוץ זיינען חַטָּם לֹ בעפֶּרײַעדיגען) ודימה הי"ב"הר לאויב אשר יארוצ לעשות נקמה. ולזה דברי פיו (של הרשע) מלא און ומרמה כי נשחת מקור לבבו.

לו (ב) נאם פסע לרשע בקרב לבי וגו'. הרי זה מקרא מסורס יש בקרב לבי שהפסע הוא יצר הרע אומר לרשע שלא יהא פחד אלהים לנגד עיניו ובקרב לבי באדם שאומר כמדומה אני: (ג) כי החליק. הפסע על הרשע בחלקלקו בעיניו כדי שימלא הקב"ה את עונו לשנוא אותו: (ד) חדל להשכיל להיטיב. מנע עלמו מהשכיל להיטיב מעשיו

באור

(כו) צדקי, ישרימה שראוי לי (הרד"ק), וכן תרגם הרב. שלום עבדו, הוא דור, או כל אחד מעבדי ה': (כח) כל היום תהלתך, סיוס כדרך המלך:

לו (א) לעבד ה', אמר הרד"ק ו"ל: לפי שהרשע דעתו שאין לו אדון שיענישהו על הרעה שעושה לפיכך אמר לעבד ה' כי הוא עלת רשעים רחקה ממנו והוא עבד ה' באמת ויודע שיש לו אדון גומל

ת ה ל י ם ל ה ל ו

ב א ו ר ק ח

- (כז) (אבער דיא מיין רעכט מיר גאַנגען, מיססען יויבעצען אונד פֿראַהלאַקען?) מיססען איממער זינגען: „האַבגעלאַבט זייא גאַטט, „דער וואָהל ווילל זיינעם קנעכטע!“
- (כח) אונד מייע צונגע פרייזעט דיא גראַסכוטה, פֿערקינדעט דיינען רוהם דען גאַנצען טאַג.

ל ו

- יך צו ענטפֿערנען פֿאַן פֿרעפֿלער: געזעלשאַפט.
- (כ) פֿאַן דוד, דעם פֿערעהרער דעם עוויגען.

1.

- (ג) דאַז לאַסטער פרעדיגט זעלכסט דעם פֿרעפֿלער: [זאָ דענק איך מיר אים הערצען] פֿורכט גאַטטעס זייא פֿאַר דיינען אויגען נייע!
- (ג) דאָך הייבעלט ער מיט פֿאַלשען בליקען איהם, (צור פֿרעפֿעלטהאט, צום מענשענהאַסע, (זיך בייאשטאַנד צו ערפֿלעהען.
- (ד) זיינע רעדע איזט טיקק' אונד פֿאַלשהייט; פֿערנונפֿט אונד טוגענד פֿערן פֿאַן איהם.

אויף

ז' אופנים, או שירנו ע"פ דרכי הנחי' אמת הדברי' אשר ישפוטו עליהם, או שירא ויבקש לעורר את לב אחיו ע"י כחותיו הנפשי', כח האהבה והשאה, כח החמל' והאכזריו', הן לטובה או לרעה, הנל כפי תכונת נפש המדבר והמוכיח, והפן הב' מזה הוא מה שנקראהו דבור ההתפעלות (וכבר הארכנו מזה הענין בהקדמתנו), ולכן לא נמלאו מלת נאום כי אם אלל מלי' והנבואה היא מליצת קדש. ובהיות מה שידבר הפשע או היז' הר אל הרשע א"א להיות באופן הראשון כי אם יובאו דעותיהם הזרות והעקלקלו' על כור הנחינה הלא לסיגים תהייה ואין קשב לאמריהם, ולא יוכלו דבר עמו כי אם ע"י הפעלת כחותיו שיעורו דרך משל כח תשוקתו, או תשוקת ממון, או תשוקת אשה, או תשוקת הכבוד המדומה,

תשוקת כל דבר רע, וכדומה בזה, לכן יכונה גם הדבור ההוא בשם נאום. והנה לפי מה שאמרנו תהיה ענין נאום קרוב לענין נהם ממה דכתיב מנהמת לבי (לקמן שיר ל"ח), ונהמת באחריתך (משלי ה'), והרב תרגם כפי הענין: (ג) כי החליק וגו', ידוע שיש אנשים רשעים גמורים בלבוש, והם מראים עצמם כנדיקים לעיני ההמון למען השיג תאוותם הרעה, ועליהם אמר המלך בהתבוננותי מעט על מעשיהם הרעים הנה לבי אומר לי הפשע ענמו ינאם להם נאום לאמר אין פחד וגו', ובכל זה החליקו אל ה' בעיניהם וגו' וכאשר נאמר עוד לפנינו. כי, לאמת הדבר (עיין לעיל שיר ל"ח), וכן תרגם הרב (דף), כלומר באמת מה שהוא מתראה כנדיק אינו אלא כוזב ומלקות. החליק, מגזרת אמריה החליקה כמו ואנכי איש חלק (הראב"ע) וכדרך הזה תרגם הרב (עיין לעיל שיר ה'). אליו, אל אלהים המזכר בפסוק הקודם דהיינו בהראותו כאלו תהיה כוונתו בכל מה שהוא עושה לשם שמים. בעיניו, כבר אמר אחד מן החכמים שהעין לגוף כחלון לבית כי בו חביט הניכש וגם היא נשקפה החזקה היא בכוונות הרפה, הטובה היא אם רעה, וכן אמרו חז"ל על הרובה בשלום חבנו וישמח צו שהוא רואה בעין יפה ובהסך על המקנא בטוב זולתו וישנאהו בעבורו שהוא רואה בעין רעה, ולזה יהיה טעם החליק בעיניו מראה את עצמו כראיית עיניו כאיש טוב ורואה בעין יפה, הסך מה שהוא באמת, כטעם מחליק בשפתיו שידבר דברים טובים הסך הרע הלפון נקרבו, וזה שתרגם הרב (ויט פחוטען בויקען). לבצוא עונו, וכל זה יעשה, למלוא מבוקשו זה עונו לגזול ולחמוס ולעשיק לכל הרע אשר יעשה, וזה טעם לשוא כי כלל הרשעה היא שואת הנריות: (ד) דברי פיו, כי אם ידבר טוב בפיו און ומרמה הוא וכלבו חושב רע (הרד"ק). חדל, להשכיל לבו, ולהטיב דרכו (הנ"ל), יחזירו בפסוק הזה הדבור והמחשבה שהם כלל לרעה אלל הרשע (מדברי ר"א הורוין). וקשר חל עס למ"ד כמו ויחללו לננות העיר, (הראב"ע):

(ה) און ו יחשב על-משכבו
יתיצב על-דרך לא-טוב
רע לא ימאס:

(ו) יהוה בהשמים חסדך
אמונתך עד-שחקים:
(ז) צדקתך וכהררי-אל
משפטיך ההום רבה
אדם ובהמה תושיע יהוה:

(ח) מה-יקר חסדך אלהים
ובני אדם בצל כנפיה יחסיון:

(ט) ירוין מדשן ביתך
ונחל עדניך תשקם:
(י) כי עמך מקור חיים
באורה נראה-אור:

(יא) משך חסדך לידעיה
וצדקתך לישרי-לב:

אל

מעשיו: (ה) יתיכב על דרך
לא טוב. הקב"ה נחן לפניו
דרך הטוב ודרך המו' והוא
צוהר לו דרך לא טוב:
(ו) ה' בהשמים חסדך.
בשניל רשעים הללו אתה
מסלק חסד מן החמטונים
ומגביה אמונתך עד שחקי'
לסלקם מבני אדם:
(ז) לדקתך. יקרה מן
הכריות כהררי אל בשניל
מעשי הרשעים ומשפטיך
באים לעולם עד תהום
רבה. ד"א לדקתך כהררי
אל מי שאתה רוכה לעשות
דקה עמו אתה מגביהו
ומתקפו כהררי אל. לשון
תוקף כמו (יחזקאל י"ז)
ואת אילי הארץ לקח:
משפטיך תהום רבה. מי
שאתה רוכה לדון אותו
וליקח נקמתך ממנו אתה
מורידו עד תהום רבה.
משפטיך. יושטי"ל בלע"ז:
אדם ובהמה תושיע ה'.
בני אדם שהם ערומים
בדעת כאלם הראשון
ומשימין עלמם בבהמה
נעוה תושיע ה': (ח) מה
יקר חסדך. אינו כדאי
להמשך על הרשעים הללו
אבל בני אדם אשר בכל
בנפיק יחסיון הם ירויון
מדשן ביתך וגו':

ב א ו ר

(ה) על משכבו, כי המטה הוא מקום המחשבות בעוד שהאדם ער כי אינו סונה לשום עסק
(הרד"ק), והר"מ שכל לאמר (ער האקט) תיבה הונחה בל"א על הולדת שקלים ורמזים,
וכל דבר המתועב, כאלו יאמר שעל משכבו הוא משרין מחשבות רעות לרוב כדרך השרלוס
בחולדותם

ה מ ע מ ר

(ז) משפטיך, יושטי"ל; עיין לעיל ט' י"ז בהמעמר). (ד"ה). (ח) מה יקר, המשך
הפסוקים עד סוף השיר יראה לי כי אחרי שאמר שחסד ה' וצדקתו על כל ברואיו, אדם ובהמה
יושיע ה' הוסיף לומר אילם מה יקר חסדך לבני אדם אשר בכל בנפיק יחסיון והמה הקדושים
אשר בארץ המה, כי המה ירויון מדשן ביתך ותשקם מנחל עדניך שהוא מקור החיים אשר עמך
וגו', ושם תמשוך חסדך לידועיך (ובא הכווי במקום עתיד כאשר הערנו זה פעמים) ויען כי
באורך נראה אור, לזה אל תבואני רגל הנאזה ויד רשעים אל תדני מאמונתי ומבטאוני בם'
כי ידעתי ששם יפלו פועלי חון.

תהלים לו

באור קט

בחולדותם. יהוצר, ביום
 הפך המשכנ, (הראב"ע).
 לא טוב, במקף כי השלילה
 היא חלק מהשם כמו
 לא-שלום דלעיל, והוא הפך
 הטוב כמו הרע כי אין ביניה'
 אמלעי, ואמר הרד"ק ו"ל:
 ואמר לא טוב כמו אשר
 איננה טהורה, או אמר
 כן שלא יאמר רע סמוכים
 כגמי' ע"כ, והוא נכון מאד
 כפי דרכי המליצה: רע לא
 ימאס, הנכון כמו שאמר
 הראב"ע שהטעם כפול,
 וטעם רע שם המין כמו כל
 דבר רע, וכן תרג' הרב נ"י:
 החלק הב' הנכון מנוונת
 המשורר בזה החל' הוא כמו
 שאמר הרד"ק ו"ל: ואמר
 דוד נשפר מעשה הרשע כי
 גדולים חסדי ה' שאפילו
 הכופרים נו שהזכיר למעלה
 יזמין להם מחיתם וטרפס
 עד העולם ע"כ, והטעם
 כמו שאמר ההוא לורבא
 מרבנן ובי נשביל החיטאים
 יפר ה' בריתו את השמים
 ואת הארץ, לא כן אנל מי
 שרע וחרש נשביעית הארץ

(ה) אויף זיינעם לאגער האקט ער ארגליסט;
 וואנדעלט שטעטס דען וועג דער באַוהייט;
 שויעט קיינע באַזע טהאַט.

2.

(ו) הערר! דייןע גיטע רייכט ביז אין דיא היממעל!
 דייןע טרייע זא האך דיא וואַלקען געהען!
 (ז) דיין רעכט וויא גאַטטעס געבירגע!
 דיין ראטהשלוס — אונאַבוועהבאַרע טיעפֿע!
 דיא הילפֿסט דעם מענשען, הילפֿסט דעם פֿיהע, הערר!

3.

(ח) וויא קאַטליך, גאַטט! איזט דייןע גיטע!
 דיא שויעטעס מענשענקינדער אים שאַטטען דייןער
 פֿלועגעל.
 (ט) לאַבסט זיא פֿאַם זעגענמאַהלע דייןעס הויזעס;
 טראַנקעסט פֿאַם שטראַמע דייןער וואַללסט זיא!
 (י) דען לעכענסאורקוועלל איזט בייא דיר,
 אין דייןעס ליכטע שויען וויר ליכט.

4.

(יא) לאַם דייןע גיטע שטראַמען
 איבער דייןע פֿערעהרער;
 (דיין וואַהלטוון איבער דיא,
 דיא גראַדעס הערצענס זינד!

לאם

חתן לו יבולה והגשם יורד עליו מן השמים, וכאשר קרוב יום אידו ממלאנו חטאתו
 אשר חטא: (ו) בהשמים, בה"א הידיעה כמשפט ופירושו עד השמים (הרד"ק) ועד שחקים
 לעד והטעם כי אין למעלה מהשמים במראה העין (הראב"ע). אמינהך, קיום בריתך אשר
 נרת לבוואיך: (ז) צדקהך, הנכון כמו שאמר הראב"ע כי היא נשגבה לדעתה כהררי אל התקיפים
 שלא יוכל אדם להגיע לשם וכנה דעת משפטיך כההום רנה שהיא עמוקה שלא יראנה אדם
 ע"כ. כהררי אל, ההרים הגבוהים, כן מנהג הלשון כשנרצה להגדיל הדבר סומך אותו אל
 מלת אל או אלהים (מדברי הרד"ק). משפטיך, אשר על פיהם חשפוט ותנהיג את העולם
 וזה שחרגם הרב ז"ל (דיין רחטהטווס). חהום רבה, חסר כ"ף הדמיון לחזק הענין כאשר
 הערנו כבר ע"ז כמה פעמים. והוא טעם סי' סת"כ להר"ם: אדם ובהמה הושיע ה',
 כן הוא מדת משפטיך הטובים שחושיע לכל ברואיך בלי הבדל בהתאזעה הנלככת להם, ואמר
 הרד"ק ו"ל: ואומר אני כי אותו חסד שאתה עושה עם הרשע שהוא בוסר כך הוא כמו
 חסד שאתה עושה עם הבהמה שאינה מכירה בחסדך ואתה נותן לה לרכה ע"כ. והוא דומה
 למה שאמרנו לעיל: החלק הג' העברה מהשגת הטוב הארצי אל השגת הטוב השכלי, כי זו
 יאמר אע"פ שתועת ה' וחסדו על כל מעשיו, הנה בכל זה חסד אשר הוא עושה לבני אדם
 בעלי השמה העליונה, היודעים את בוראיהם ומכירים את טובו, יקר יותר ממה אשר הוא
 עושה אל הברואים פחות המעלה: (ח) מה, להפליג הענין. ובני אדם, בעלי השכל והתנונה.
 בצל כנפיך, כלל החכמה: (ט) ירויון, כמו ירביון וטעם ביתך הם המחנודדים לעבוד השם
 והעבודה תדשן נפש ודעת השם מעדנס וטעם נחל שלא יפסק (הראב"ע), וטעם תקסם שאתה
 תעזרם בדיעה (הרד"ק): (י) מקור חיים, חיי הנשמה העליונה שלא תמות (הראב"ע).
 באורך בראה אור, כנוי לשכר הע"ה כי אין דבר בע"ה נכבד מהאור, (הנ"ל): החלק הד',
 מפלה שימשוך יתרון הטובה ההוא הנזכר רק למי שראוי לו: (יא) משוך, מענין משיכת הנחל,

ת ה ל י ם ל ן ל ן
 (יב) אֶל-תְּבוֹאֵי רֶגֶל גְּאוּה
 וַיֵּד רְשָׁעִים אֶרֶץ-הַנְּדָנִי:
 (יג) שָׁם נִפְלוּ פְעֻלֵי אוֹן
 דָּחוּ וְלֹא-יִכְרוּ קוֹם:

(יב) אל תבואי רגל גאוה.
 אל תבוא עמי רגל הרשעים
 הללו בעת קבול שני להיות
 חלקם עם הכדיקים. (ל'
 חלק אהלא כרט"יאה בלע"ז
 סא"א): ויד רשעים אל
 תנידני. ממקומי בבואי
 לירש משנה. חלקי וחלקי
 (של רשע) בטובה בענין
 שנאמר (ישעיה ס"א) לכן
 בארס משנה יירשו ואז
 שם נפלו פועלי און שם יבינו
 במפלתם ושם דוחו ולא
 יכלו קום:

ל ן

הצלחת הרשע אל יפתנו לילך בדרכיו רק יבטח בה' וילך
 במישרים והי' ברחמיו לא יעזבונו.

(ה) לְדָרוּ

אֶל-תִּתְחַר בַּמַּרְעִים
 אֶל-הַקְּנָא בְּעֵשִׂי עוֹלָה:
 (ז) כִּי כִהְצִיר מְהֵרָה יִמְלוּ
 וּכְיִרְק דָּשָׂא יִבְלוּ:
 (ג) בְּטַח בִּיהוָה וַעֲשֵׂה-טוֹב
 שְׁכֵן-אֶרֶץ וְרַעַה אַמוֹנָה:

לן (א) אל תתחר במרעים.
 מוביח את ישראל הוא
 שלא יתחרו בהללחת
 המרעים לעשות במעשיה'
 כמו (ירמיה י"ב) ואיך
 תתחרה את הסוסים לרוץ
 במרוכת'. האטיר בלע"ז:
 א תקנה בעושי עולה-לעשו'
 עולה כמותם: (ב) ימלו.
 שרו"אנט טראנק"יין. לשון
 כריתה: (ג) בטח בה'.
 ואל תאמר אם לא אגזול
 ואגנוב אז אתן לעני כדקה

והחענב

במה אתפרכם: ועשה טוב. ואז תשכון ארץ לאורך ימים ותרעה אמונה. תאכל ותתפרכם משכר
 האמונה שהאמת בהקדוש ברוך הוא לסמוך עליו ולעשות טוב:

ה מ ע ר

(יב) רגל גאוה, פירש רש"י רגל לשון חלק ולועז אהל"א פריטיא"ס à la partie
 (בייח דעץ חנטהיין) ויש ספרים ישנים שכתוב בהם אהל"אט"ריא à lotrie (בייח דער
 חזונוג), ויתכן שרש"י פי' רגל מענין גורל ע"ד כשש וכשז (ד"ה).

לן (א) אל תתחר במרעים, כתב הרד"ק בשרש חרה ו"ל: בשקל אל תתגר (שארשו גרה)
 ויתכן שיהי' שרשו תחר או תחרה ומשקל תתחר תפעל, וזה נכון מפני שתחתי, ואילו היה
 על משקל תתגר היה קמ"ץ כמוהו עב"ל, ודבריו מבוארים ע"פ מה שכתב במכלול בגורת נחל"ה
 וז"ל: ובחסרון (למ"ד הפעל) אַחְגַּל יִחְגַּל ובהפסק בקמ"ץ, וכבר באו מהם בקמ"ץ זולת הפסק,
 ויחא"ו המלך יסיך (תהלים מ"ה) אל תתגר כס ע"כ, וכתב הטעם במלת אל תתגר שכל בקמ"ץ
 מפני שכל גם בתשלומי בקמ"ץ הַחֲגֵרָה ע"ש, וכנראה מדבריו שם אין ספק אילו שרש אל תתחר
 תחר, וכן נראה מדבריו בשרשים שרש תחר שכתב אל תתחר משרש תחרה, וכמו ואיך תתחרה
 את הסוסים (ירמיה י"ב נ"א) וביאר ענין תחרה הדמות והתערב. והחסם געזעניום חרנס
 (וועטטאייפערן) וגם הוא מענינו כי ישתדל להיות כמותם, וגם הראב"ע אמר בשם י"מ שתתחר
 מענין תתחרה את הסוסים. החחר, פירש"י כמו ואיך תתחרה את הסוסים (ירמיה י"ב ה')
 לרוץ במרוכתם האטיר בלע"ז, וכן לועז שם וזהו hâter (חנטרייבען, חייזען). (ד"ה).
 (ב) ימלו, לועז שרואנט טראנקיי"ן seront tranchés (זיח ווערדען חַבְגַּעטניטטען
 וערדען). (ד"ה). (ג) שכן ארץ, לדעתי הכוונה בהיפך, בטח בה' ועשה טוב ורעה אמונה
 ושכן בארץ, כי אז תשכון בטח ושלאתן בארץ.

תהלים לו לו

באור קי

כי בן ארבע עשרה שנה
 חשק וזה שתרנג הרב
 (שטרנאווען): (יב) חבואני,
 במקום תבוא אלי, ועוד
 כמוהו במקרא. רגל גאווה,
 במקום אנשי גאווה לופי
 המליכה. חנודני, ממקומי
 מקום רם וגבוה למקום
 השפלות, וזה שתרנג הרב
 (שטרנאווען): (יג) שם נפלו,
 סיוס בדרך המלך, פעלי
 און, בא הנושא אחרי הנושא,
 והטעם כי המזורר כאשר
 תחל רוח ה' לפעמו נתמלא
 נפשו כל כך בנפילת הרשעי'
 אשר יראה בחזונו עד
 שיקרא מהתפעלותו שם
 נפלו, ואינו מפרש כי אם
 אחרי שיתקרב דעתו קלה
 אז יוכל לאמר מי ומי
 הנופלים (ועיין לעיל שיר
 ח' ולקמן שיר ק') והוא סי'
 סת"כ להר"מ. דחו,
 מבנין שלא זכר שם פועלו
 מהדגוש והמול"ם לתשלוס.
 ולא יכלו קום, מדרך

(יב) לאם מיד דעם האבמוטהם פום ניכט אונטערטרעטען,
 דיא האנד דעם פֿרעפֿלערס מיד ניכט שמירצען! —
 (יג) דאָרט זינקען זיא הין, — דיא איבעלטהעטער!
 געשטירצט! נייע קאָממען זיא אויף!

לז

דורך דאז גליק דעם פֿרעפֿלערס, צוד באַפֿאהמונג
 זיינעס וואַנדעלס זיך ניכט רייצען צו לאַססען.
 פֿערטרויען אויף דען אללגיטיגען בלייבט נייע
 אונבעלפֿהנט.
 (א) פֿאַן דוד.

1.

זיין אויף דער באַזען גליק ניכט אייפֿערויכטיג;
 בעניידע אונרעכטטהעטער ניכט.
 (ב) באַלד אַכגעהויען ווערדען זיא, וויא גראַז;
 אונד וועלקען הין, וויא גרינעס פֿעלדגעוועכס.

2.

(ג) פֿערטרויע דעם העררן; טהווע גוטעס;
 בלייב אים לאַנדע; וויידע דיק מיט רעדליכקייט.

המליכה הוא לעלות בענין ממדרגה למדרגה גבוה מעל גבוה למען מלאות נפש השומע אחת
 אחת עד כי תשתומם בהאחרונה הגבוה מכולם, וכן הענין כאן, כי הנפילה בדחי' הוא יותר
 קשה מנפילה סתם שיש שאין נמשך ממנה היזק כלל, ואח"כ יאמר שההיזק ההוא אשר ילך ממנה
 הוא אכזרן גמור ולא יכלו קום:

לו (א) לדוד, מוסר השכל על הללחת רשעים שאין ראוי לקנא בה, כי אינה רק הללחת
 שאל ומדומה. חבור השיר הזה הוא ע"ס א"ב, ולכל אות ואות ב' פסוקים אשר הראשון
 מהם יתחיל תמיד באותו האות אשר הוא עומד בו עתה כפי הסדר הרגיל, והשני יתחיל באות
 אות מן האותיות בלי סדר קבוע, אך האותיות ד' ב' ק' אין להם רק פסוק אחד, ואות העי"ן
 תפקד מכל וכל, ובא תחתיה לד"י יתיבה בס' אחד בין הס' והפ' (ועיין לעיל שיר ב"ה). אל
 תחדר, מלשון ומענין ההיטב חרה לך (יונה ג') ע"מ אל תתגר בס', והנה הקנאה תמלא על
 ב' פנים, או שיראה האחד בזולתו איזה טוב או כח מה וירע בעיניו כי לא גם לו יהי הטוב
 או הכח ההוא, והתנונה היא בנפש תקרא בל"א (בעניידען), או שיראה האחד בזולתו איזה
 טוב או כח מה אשר יאמר עליו כי הוא זה האיש אשר לו יאות הטוב ההוא לבד, ואין להאחר
 חלק בו, והתנונה היא תקרא בל"א (אייפֿערויכטיג זיין), כפן הראשון אינו כ"א לער בלבד
 על יתרון זולתו אבל כפן הב' יחר אבו עליו כי בגזל יהי' בעיניו, אמנם שרש קנא בל"הק יכלול
 שניהם יחד כהגדל היחוסים בלבד, כי ותקנא רחל באחותה (בראשית ל') וכל הבא ב"הג שבו,
 מכן הראשון, אך וקנא את אשתו (במדבר ה) מכן הב', וכן אמרים לא יקנא את יהודה (ישעי'
 י"א), גם ויקנאו אותו פלשתים (בראשית כ"ו) לדעת הרמב"ן שם, אבל ענין אל תתחר לא
 יוכל כי אם על הפן הב', וע"פ הדרך הזה תרגם הרב נ"י. במרעים, מרעים בא"א המ"ם
 רשעים, בלירי המ"ם חברים: (ב) ימלו, ענינו ל' כריחה, והנכון בעיני הוא נדעת הראש"ע
 ששרשו מלל והנח תמורת הדגש כמו כי העיזה פניה ומוה הטעם וקטפת מלילות (דברים כ"ג):
 (ג) בטח בה', הפך עושי עולה הנוטעים בחילם. ועשה טוב, הפך עולה. ישכן ארץ, משל
 ההללחה הפך ימלו. ורעה אמונה, נמלא שרש רעה בל"הק כמו תיבת (וויידען) בל"א גם על
 הבהמות

(ד) והתענג על ה' התענג
 בנפשו על משנתו של
 הקדוש ברוך הוא: (ה) גול
 על ה' דרכך. גלגל עליו
 כל דרכך: (ז) דום לה'.
 המתן לישועתו כמו (ז"א)
 י"ז) אם נה יאמרו אלינו
 דומו דיהונתן ומנחם חברו
 לשון דממה כמו וידם אהרן
 (ויקרא י') וגם בן פתך
 טוב ויחיל ודומם (איכה ג')
 ודוגש מודה לו: והתחולל.
 לשון תחלת: אל תתחר.
 לאמ' ארשיע כמותו ואכלית
 כמותו: (ח) הרף מאף.
 הרף מהרשיע שלא יבא
 עליך אף: ועזוב. דבר
 המביא עליך חמתו של
 הקב"ה: (ט) כי המרעים
 שזה רואה עתה מלליתים
 הם יכרתון: (י) ועוד
 מעט - כשתמתיך עוד מעט
 תראה כי אין הרשע:
 והתבוננת על מקומו.
 ותשתכל על מקום שהיה
 שם ואינו כי מת ואבד:
 (יב) וחרק כמו חרקו אן.
 ארקי"נט. (איכה יד):
 חרב

באור

הנהמות ותרענה באחו
 (בראשית מ"א) גם על
 הזמר אוחס רועה את
 לאן לכן (סס), וטעם ורעה
 כאן כטעם הראשון, כאלו
 אמר כל דרכיך ועסקיך יהיו
 באמונה: (ד) והתענג,
 תרגם הר"ם וי' והתענג
 כו"ו תשובת התנאי, כלומר
 אז תתענג וטעם הווי לפי
 שהוא

(ד) והתענג על-יהוה
 ויתן-לך משאלת לבך:
 (ה) גול על-יהוה דרכך
 ובטח עליו והוא יעשה:
 (ו) והוציא כאור צדקה
 ומשפטך כצדקרים:
 (ז) דום וליהוה והתחולל לו
 אל-תתחר במצליה דרכו
 באיש עשה מזמות:
 (ח) הרף מאף ועזב חמה
 אל-תתחר אך-להרע:
 (ט) כי מרעים יכרתון
 וקוי יהוה חמה יירשו-ארץ:
 (י) ועוד מעט ואין רשע
 והתבוננת על-מקומו ואיננו:
 (יא) ועגנים יירשו-ארץ
 והתענגו על-רב שלום:
 (יב) זמם רשע לצדיק
 וחרק עליו שניו:
 (יג) אדני ישחק-לו
 כי-ראה כי-יבא יומו:

חרב

ה מ ע ר

(יב) והורק, פירש"י כמו חרקו (ז"ל ויחרקו) אן (איכה ז' ט"ז) אר"קיינט בלע"ז והו' לדעת
 המצטיק נדפוס אספונבאך craquent (דיו קיורטען) ולדעתו הוא פעל גושן בלשון לרפת
 acrecaner (דיו לעהנע בועקקען) ובלשון ספניא reganar ובלשון איטליא
 digrignare. (ד"ח).

ת ה ל י ם לו

ב א ו ר ק י א

(ד) זא ווירסט דוא וואָללוסט אַן דעם עוויגען האַבען , אונד ער בעשיידעט וואָס דיין הערץ בעגעהרט .

3.

(ה) בעפיהל דעם עוויגען דייע וועגע , פֿערטרוי אויף איהו , דאָס ער'ס פֿאַללברייגע :
(ו) ער פֿיהרט דיין רעכט הינאויס , וויא זאָננענליכט , אונד דייע אונשולד , וויא דען הייטערן טאָג .

4.

(ז) זייא דעם העררן געטראַסטען מוטעם ;
(ח) האַררע מיט געדולד אויף איהו !
(ט) ניכט אייפֿערזיכטיג אויף דען גליקליכען , דער איבערמוטה פֿאַללברייגט !

5.

(י) שטעהע אַב פֿאַם צאָרן , לאַס דען גרים !
(יא) עראייפֿערע דיר ניכט איבער גליק צום באַזען !
(יב) דען אויסגעראַטטעט ווערדען איבעלטהאַטער , אונד דיא דעם העררן פֿערטרויען בלייבען .

6.

(יג) נאָך אום איין קליינעם — הין איזט דער פֿעררוכטע !
(יד) דוא זיהסט נאָך זיינער שטאַטטע — ער איזט ניכט מעהר !
(יז) אַבער דעמוטהספֿאַללע ערבען לאַנד אונד גוט ; אונענדליך גראַס איזט איהרע זעליגקייט .

7.

(יח) דער פֿרעפֿלער דראַהט דעם גערעכטען , אונד קנירשט צאָהנע איבער איהו ;
(יט) דער הערר פֿערשפּאַטטעט איהו ;
ער זיהט זיינען טאָג זיך נאָהען .

גאַטט=

שהוא ומאן נהכרת מהדרכי' הראשונים . ויהו לך וגו' הנכון בחבור הענין הזה לע"ד כך היא , אמר אל תקנא בהללחת רשעים שאינה קיימת , אבל בזה תווסד ההללחה האמתית ותקעתי לך יתד במקום נאמן , אם תרכיב ותחבר ארבעת הדברי' האלה , בטוח בזה עם עשות טוב , שכן בארץ ורעות אמונה , אשר האחד יסוננ את השני ומכלס תסוננ ההתענוגות על ה' ועל דרכיו , כי אז תעשה רצונו רצונך , והוא יתן לך משאלות לבך . וראה והבן על המקו' והכווין ליסוד כי שניהם יחדו יתהלכו ולא יתפרדו : (ה) גול על ה' וגו' , ונשח עליו וגו' , כפל ענין במלות שונות , וטעם והוא יעשה , שהוא יעשה נגד דרכיך , כן תרגם הרב נ"י והוא הנכון כי בהיותה וי' תשובת התנאי , לא תהיינה הדלתו' מקבילו' כראוי , כאשר יראה כל משכיל : (ו) והוציא , וי' לתשובת התנאי . כאור , שהוא גלוי לכל , ומגלה כל בצהרים , רנות האור , כי אז מקורו בגבורתו : (ז) דוב , כבר אמר התורני מו"ה הרר הירץ ויזול בנאורו לספר ויקרא על פסוק וידם אהרן , שהנחת שגש זה על השקט הנפש ממהומות הכחות המרגוזות , וכן הוא טעם שם דומיה בכל מקום , וזה שתרגם הרב כאן (זייו געטראַסטען מוטעהם) . והתחולל , בנין התפעל , כלומר אתה בעלמך תסבב תקותך בזה , אם תנין ותשכיל בדרכיו בלב אמת ורוח נכון . באיש עושה מומות , תואר למללית דרבו , כלומר אל תתחר באיש המללית בזה דרכו שהוא עושה בפועל מה שהוא זמם לעשות והשם ב"ה אינו מוחה בידו , כוון הרב המתרגם לזה בן בחבור שתי הדלתות בתרגומו בן נתיבת (פֿאַללברייגט) , אשר בה תרגם תיבת עושה : (ד) הרף באף , על ההללחה הזאת . ועזוב , כ"ע נמ"ש . אך להרע , אל תתחר שכל ההללחה בזה העולם אינה אך להרע , כי כן תשפוט למראה עיניך אבל באמת אינו כן כי וגו' . (ט) יירשו ארץ , אשר עזבו המרעים על ארלס וישבו בה , והרב תרגם כפי הענין : (י) ועוד מעט , (כי תחיל) , ואין רשע לנגדך , והתבוננת על מקומו (היעב) אם נשאר לו שגש ועקר) ואינו כי הכל הלך , (מדברי הרד"ק) , והוא טעם סימני סת"כ להרב המתרגם : (יא) והתענגו על רב שלום , אשר יהי' להם והרב ת' כפי הענין : (יב) לצדיק , כמו אמרי לי אשי הוא ומורק עליו לעד , והטעם להרע לו : (יג) יומו , קנו והוא יוס אידו

(יד) חרב פתחו רשעים ודרכו קשתם
 להפיל עני ואביון
 לטבות ישרי דרך:
 (טו) חרבם תבוא בלבם
 וקשתותם תשברנה:
 (טז) טוב מעט לצדיק
 מרמון רשעים רבים:
 (יז) כי וזרעות רשעים תשברנה
 וסומך צדיקים יהוה:
 (יח) יודע יהוה ימי תמימים
 ונחלתם לעולם תהיה:
 (יט) לא יבשו בעת רעה
 ובימי רעבון ישבעו:
 (כ) כי רשעים יאבדו
 ואיבי יהוה כיקר כרים
 כלו בעשן כלו:
 (כא) לזה רשע ולא ישלם
 וצדיק חונן ונותן:
 (כב) כי מברכיו יירשו ארץ
 ומקלטיו יברתו:
 (כג) מיהוה מצעדי גבר כוננו
 ודרכו יחפץ:

(יד) חרב פתחו. הרשעים פתחו. אנקומנולירנט בלעז חגר וחרו' מתחילים הרשעי' מאליהם: (טו) טוב מעט לצדיק. טובים מעט אנשים שהולכים לעזרת הצדיקי' מהמון רשעי' רבי'. אמרפל וחביריו שהתחילו מלחמה בעולם בשביל לשבו' את לוט ולהתגרות באברה' ומעט אנשי' שהיו עם אברה' הללחו והרגו כל אותן האוכלסין: (יח) יודע ה' ימי תמימים. מביר את מעשה ימיהם: ונחלתם. וקביל שכרם מאתו לעולם תהיה: (כ) כיקר כרים. כאור ענן בקר הנראה שחרי' מלבין על מרמבי בקעה שאינו מתקיי'. כרי' מיסור כמו כר נרמב (ישעי' ל'): כיקר. לשון אור יקר' (זכרי' י"ד). ויש פותרין כיקר כרים. בכבוד כבשים שמכטמים אותן לטבח: (כא) לזה רשע ולא ישלם ולצדיק חונן ונותן. הקנ"ה שהוא כדיוקו של עולם חונן משלו ונותן לזה שהלזה מה שהוא גזול ממנו: (כב) כי מברכיו, של כדיוקו של עול' ירשו ארץ: (כג) מצעדי גבר. מי שהוא גבור בראת

באור

אידו: (יד) חרב פתחו, מתערה: (טו) בלבם, בלב המורים, וסוף הפסוק מעיד על תחלתו: (טז) טוב, המעט אשר הוא לצדיק טוב לו ומועיל לו יותר מאשר

המער

(יד) פתחו, לועז רש"י אנקומנולירנט, ils commencerent (זיח פיינגען און). (ד"ה). (טו) וקשתותם תשברנה, מלת בלבם במאמר הקודם עומד במקום שנים, וקשתותם הענין בני קשת, והכוונה כי החלים אשר יורו בחזק יד עד כי תשברנה בהגיעם אל המטרה תשברנה בלבם. (כ) כיקר כרים, הנסין בדעת רש"י והרד"ק שכרים הוא מענין כר נרמב, והכוונה כי ימולו עד מהרה כפרמים

8.

(יז) גאטטלאזע ציקקען שווערדטער, שפאננען באַגען,
 צו פֿעללען אַרמע אונד בערענגטע;
 דיא רעדליך וואַנדעלנדען צו ווירגען.
 (טו) יעדאָך איהר שווערדט דרינגט אין איהר איגענעם הערץ;
 צו טריממען שפליטטערן איהרע באַגען.

9.

(טו) מעהר פֿראַממט דאָ ווינציגע, דאָז איין גערעכטער האַט,
 דען מאַנכער פֿרעפֿלער גראַסעס גוט,
 (יז) דען צערבראָכען ווירד דער פֿרעפֿלער אַרם;
 אַבער דיא גערעכטען אונטערשטיצט דער הערר!

10.

(יח) דער עוויגע זענגעט דער פֿראַממען טאַגע;
 איהר ערבע בלייבט עוויגליך.
 (יט) דיא האַפֿפֿנונג טריגט זיא ניכט צור באַזען צייט;
 זיא האַכען זאָטט אין הונגערכסנאָטה.

11.

(כ) אומקאָממען מיססען אַללע איבעלטהאָטער.
 פֿיינדע גאָטטעס זינד וויא פֿעטט דער ווירדער;
 פֿערגעהען אים רויך — פֿערגעהען!

12.

(כא) גאטטלאַזע באַרגען, אונד בעצאָהלען ניכט;
 מילדטהעטיג איזט דער פֿראַממע, טהיילט אויס.
 (כב) דיא ער זענגעט, ערבען לאַנד אונד גוט;
 דיא ער פֿערפֿלויכט ווערדען אויסגעראָטטעט.

13.

(כג) זאָלכעס מאַננעס גאַנג ווירד פֿאַם העררן געפֿאַרדערט,
 ער האַט אַן זיינעם וועגע וואָהלגעפֿאַללען.

אונד

מאָזר ההמוֹן אָזר יֵשׁ
 לרשעים יועיל להם. רביה,
 תואר לרשעים וזה שמו
 הרב (מאָנכער פֿרעפֿלער),
 וירצה לומר כי על הרוב
 ישתמשו הרשעים בטוב
 אשר השליטם ה' לרעתם.
 (יז) זרועות רשעים, כלומר
 נוחות: (יח) יודע ה',
 בענין כי יודע ה' דרך
 לדיקים (לעיל שיר א' עיין
 שם) וזה שמו הרב (זעג
 נעט): (יט) לא יבושו,
 מתקוותם אל ה': (כ) כי
 רשעים יאבדו, לדעת
 הרב"ק נסמך הענין ונאמר
 לפיכך ישננו התמימי' בימי
 רעבון כי הרשעים יאבדו
 ועזוב להם חילם ודי להם,
 אך כפי תרגום הרב י"ל
 שהוא מאמר בפני עלמו
 ועם כי לאמת כאשר
 הערנו על זה כבר לעיל
 (שיר ל"ח), וכן נראה דעת
 הראב"ע והוא הינון כפי
 סתימת המאמר שלאחריו.
 ואויבי ה', יכפיל ויוסיף
 במליצה. ביקר כדים, כמו
 מחלב הארץ, כי כדים נווי
 לאלים האפוטמים כידוע,
 ויקר כרים הוא חלביהם,
 וחלב הארץ הוא יקרו. כלו
 בעשן כלו, ענין המזל כמו
 שאמר הראב"ע שיכלו רגע
 אֶזר רגע בלי הפסק, ואמר
 עוד וז"ל: וכלו הראשון על
 היקר וכלו הב' על הרשעים
 ע"כ, ואינו נכון כי מה
 טעם הרבים על היחיד? ולדעת הרב"ק הוא כפל ענין לחוק, ולי נראה שיכפיל המאמר תיבת כלו
 להעמידה בסוף המאמר, למען אשר לא יחלוש דעיון העשן את רעיון הכליון כנפש השומע באשר
 הוא עיקר הנוונה, וכן נראה דעת הר"ם בסימן סת"ב אשר לו: (כא) לוח רשע וגו', פרט במקום
 כלל והוא מעין מזל, כלומר הנה הרשע הוא היסד הלדיק מכל וכל, כי הרשע אינו עושה אף מה
 שחייב לעשות והלדיק יעשה הרבה לפניו משורת הדין. חונן ונוחן, גם יש לאל ידו לעשות כי
 וגומר: (כב) מבורכו, של הקב"ה המה הלדיקים. יירשו ארץ, כלומר תעמוד ההלכה בזרעם
 לאלף דור. ומקליו, של הקב"ה המה הרשעים: (כג) מצעדי גבר, לשון רש"י מי שהוא גבור ביראת
 הקב"ה

ה מ ע ר

נפרחים שהמה יקרת הזדה, ויתורגם: (וויח דיח פֿראַכט דער וויען). כלו בעשן, הבי"ת תמורת
 נ"ף ושעורו: כלו בעשן כלו. (כג) מצעד גבר, עיין בנאור שהעפיק הבלע"ז les pas

ביראת הקדוש ברוך הוא ליש פאז דיפורט בלע"ז: כוננו. פירי"נט אפיטיין בל"ז: (כד) יפל. לבורג"א בל"ז. לשון ותפול מעל הגמל (ראשית כ"ד) בני כמו אס: לא יוטל. לא יושלך להיו' נעזב: (כה) נער הייתי. כסיק זה שר העולם אמרו דחלי הוד לח קשיש כולי האי: (כו) כל היום. הלדי' חוץ עניים ומלוה להם: וזרעו. זה שהו זרע ללדק' סוכו לברכה: (ל) פי לדיק יהנה. תחלה בלבו חכמה לראות דין שפסקה תורה לכל דבר. ואח"כ בלשונו תדבר משפט: (לא) לא תשער אשוריו. לא יחליקו כעדיו

באור

הקב"ה ליספא"ש דופורט בלע"ז (כ"ל ועם פאם דו פארט). והראב"ע אמר וז"ל: גבר בלשוננו הוא מלא דעת כמו לנו נא הגברים, ומי שהוא מלא דעת לדיק יהיה ע"כ, וכן אמר הרד"ק הסדיק שחגבר במעשיו הטובים על הרשע, ומכילס רואה אנוחת דברי מהר"א הורוין כי בכלל דבריו דבריהם, וכן אמר: גבר הוא אדם לדיק שזה משמעות גבר גבר בגוברין, והוא נכון מאד כי שם גבר הונח על האיש בעבור החגברות שכלו וכחותיו בפשי' משאר בעלי

תהלים לו

- (כד) כִּי־יִפֹּל לֹא יוֹטֵל
- כִּי־יִהְיֶה סוֹמֵךְ יָדָיו:
- (כה) גַּעַר הָיִיתִי גַם־זָקְנֹתַי
- וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נִעְזֵב
- וְזָרְעוּ מִבֶּקֶשׁ־לֶחֶם:
- (כו) כָּל־הַיּוֹם חוֹנֵן וּמְלוֹה
- וְזָרְעוּ לְבִרְכָה:
- (כז) סוֹר מֵרַע וְעֹשֶׂה־טוֹב
- וְשֹׁכֵן לְעוֹלָם:
- (כח) כִּי יִהְיֶה אָהֵב מִשְׁפָּט
- וְלֹא־יַעֲזֹב אֶת־חֲסִידָיו
- לְעוֹלָם נִשְׁמְרוּ
- וְזָרַע רְשָׁעִים נִכְרַת:
- (כט) צַדִּיקִים יִירְשׁוּ־אֶרֶץ
- וַיִּשְׁכְּנוּ לְעַד עַלְיָהּ:
- (ל) פִּי־צַדִּיק יִהְיֶה חֲכָמָה
- וְלִשׁוֹנוֹ תְּדַבֵּר מִשְׁפָּט:
- (לא) תּוֹרַת אֱלֹהִיו בְּלִבּוֹ
- לֹא תִמְעַד אֲשֵׁרָיו:
- (לב) צוֹפֵה רָשָׁע לְצַדִּיק
- וּמִבִּקֵּשׁ לְהַמִּיתוֹ:

יהוה

המער

du fort (דיא שריטטע דעם טטרקען) וזה הגבור ביראת ה'. (ד"ה). כוננו, לועז פירי"ט אפיטיין, וזה furent appuyés או furent etayés (וואורדן חוכטערטטילט). (ד"ה). (כד) יפול, לועז לבורג"א לשון ותפול מעל הגמל (בראשית כ"ד ס"ד); הבלע"ז מזונש וז"ל לביר"א labira (ער זיירד חויסגנייטען) וזהו פעל נוצן בל"ב labir ובל"איט' labere שהוא כמו sdrucchiolare (חויסגנייטען, הערפארטט. טען, גניטטען) וכן פירש בפרשת מיי שרה שם לשון השמטה בלומר אס יעה לארץ לא יגיע עד הקרקע ע"ש. (ד"ה).

תהלים לו

באור קיג

(כד) אונד וואנקט ער אויך: זאָ שטירצט ער ניכט; דער הערר ערהעלט איהן בייא דער האַנד.

14.

(כה) איך וואַר איין יינגלינג, וואַרד איין גרויז, נאָך זאַה איך נייע דען רעדליכען פֿערלאַססען, אונד זיינען זאַמען געהען נאָך בראָד.

(כו) ער איזט איממער מילדע, לייהעט גערנע, אונד זיינע קינדער האַבען רייכען זעגען.

15.

(כז) דעם לאַסטער גראַם, דער טוגענד האַלד, זאָ בלייבסט דוא איממער.

(כח) דען דער עוויגע ליעבט דאָ רעכט; פֿערלעסט זיינע פֿריינדע ניכט.

זיא ווערדען עוויגליך בעוואַהרט; דער פֿרעפֿלער זאַמען אויסגעראַטטעט.

16.

(כט) דיא גערעכטען ערבען לאַנד אונד גוט, ווערדען איממער דאַרין וואַהען.

17.

(ל) ווייזוהייט שפּריכט דעם פֿראַממען מונד; זיינע צונגע לעהרט גערעכטיגקייט.

(לא) זיינעם גאַטטעס לעהרע וואַהנט אין זיינעם הערצען; זיינע טריטטע וואַנקען נייע.

18.

(לב) צוואַר לויערט דער פֿרעפֿלער אויף דען פֿראַממען, בעגיריג איהן צו ווירגען.

דאָך

בעלי חיים, וכמו שהכניו אנוש יורה תמיד על שפלותו כן להפך הכניו הזה יורה על יתרונו, ולכן הוא תמיד דרך כבוד כמוונאוס הגבר הוקס על (ש"ב כ"ג) דומה למה שאומרים בל"א (ער חזק חזק חזק חזק), ועס מעדי דרכו, ועס כונו כ"ש מהר"א הורו"ן, כי כלן הבא לטהר מסייעין איתו ואז הקב"ה יכול מלעדיו כי לו יתכנו עלילות אבל לא יכריחו כי בחירתו בידו לעשות הישר בעיניו אך שהוא ית' יסיר מפניו כל מכשול ע"כ ועס ודרכו יחסן, וכן תרגם הרב נ"י: (כד) כי יגו', וגם אם יכול ע"י איוה סבה מסבת הזמן לא יוטל לגמרי כלומר לא ישלח לארץ כי ה' סומך ידו שלא יפול הרבה ויד ה' היא תקימונו (מדברי הרד"ק): (כה) נער הייתי גם זקנתי, וככל זמן הרב הזה העובר על גבול שתי הקלו' האלה לא ראיתי וגו': (כו) כל היום, כמו כל הימים. חונן, הלדיק ומלוה, והגבול המסובב ממנו הוא. ודרעו לברכה, כי הכל מברכים אותם ומטיבים עמם ככל החסד אשר עשה אביהם, ואפשר שכוון רש"י ז"ל להגמול

המסובב הזה באמרו זרעו זה שהוא זרע ללדקה סופו לנרבה אף שהוא דרך דרש, כי זרעו ככ"מ על הכנים: (כו) סוד מדע, מכות לא תעשה, ועשה טוב, מלות עשה, ושכון כמו תשכון וכמוהו פרו ורבו, עלה ומות בהר (הראב"ע), ועיין לעיל (ס"ד): (כח) לעולם נשמרו, הוא זרעו, והפך זה זרע רשעים נכרת (הנ"ל): (כט) צדיקים, הפסוק הזה ראוי להתחיל באות עי"ן על פי סדר הא"ב ומתחיל בל', ולכן הגיה חכם אחד מחכמי הגולרים להעמיד ענוים במקום לדיקים. ואנו חין לנו כי אם המקובל אללינו ע"פ המסור', בעקבותי נלך וממנה לא נמוש ולא נסור מדרכיה ימין או שמאל: (ל) יחגה, מן הידוע שרש הגה יורה כן על המחשבה כן על הדבור, והכלים הסמוכים להם יעידו עליו, ולזה הוא כאן לשון דבור, כי פי המדבר עליו: (לא) לא תמעד אשוריו, בדרך הישר שהוא הולך בה, כלומר לא יחטא, ויפה אמר מהר"א הורו"ן ז"ל: פי לדיק וגו', ולשונו וגו' הרי הדבור; תורת אלהיו בלבו, הרי המחשבה; לא תמעד אשוריו הרי המעשה ע"כ: (לב) צופה וגו', אך ה' וגו' מבר הרב המתרגם בתרגומו ב' הפסוקים האלה ביחס אפשר הישות והסוכו המניעה (לומר, דאך):

ולא

(לג) יהוה לא יעזבנו בידו
ולא ירשיענו בהשפטו:

(לד) קוה אל יהוה וישמר דרכו
וירוממה לרשת ארץ
בהכרת רשעים תראה:

(לה) ראיתי רשע עריץ
ומתערה כאורח רענן:

(לו) ויעבר והנה איננו
ואבקשהו ולא נמצא:

(לז) שמרתם וראה ישר
כי אחרית לאיש שלום:

(לח) ופשעים נשמדו יהו
אחרית רשעים נכרתה:

(לט) ותשועת צדיקים מיהוה
מעוזם בעת צרה:

(מ) ויעזרם יהוה ויפלטם
יפלטם מרשעים
ויושיעם כי חסו בו:

לעדיו: (לה) ומתערה.
משריש כמו (ישעי' י"ט)
ערות על יאור. ובלשון
משנ' יש הרבה חילן שפסח
ומעורה בקליפה: כאורח
רענן. כאח' מאורחי הארץ
הנשרטין וממולאים בזכסי'
וכן פירש מנחם כאורח
רענן מתלחח ומתכמח
כאשל הנשרש ואורח מאורחי
בני אדם אנשי שרשי' המה
(סא"ח): (לו) שמר תם.
הסתכלו בדרכי החמימים
ללמוד ממעשיה': כי אחרי'
לחיש שלום. אם ראשית
אין לו אחרית יש לו. אבל
פושעים וחטאים ורשעים
אחריהם נכרתה ונשמדה
יקדו:

מזמור

באור

(לג) ולא ירשיענו, שהשם
יראה לדקת הלדיק והזכיר
זה כי הרשע אם לא יוכל
בקנאותו להמיתו יבקש
תואנה על הלדיק שעשה לו
חמם (מדברי הראב"ע):
(לה) ראיתי רשע, בראשיתו
ואחריתו, ואותה אספר
לך למען תדע כי אין לקנא
אוחו על הללחתו, כי הוא
בחתלה הים עריץ כלומר
חזק והרע בחזקתו ככל אשר
אותה נספו. ומהערה,
לשון למיחה כי כן בחי' ערות
על היאור (ישעי' י"ט),
ואספר שהוא מענין פשטה
ועורה (שם ל"ב) לשון גלוי
בהיות הזרע טמון בארץ

תהלים לו

באור קיר

בארץ, והכמה יולא ומתגל, ויגשם ההתפעל יתכן שירכה לאמר שהוא בעלמו סבב לו הלמיסה הגדולה הזאת, וידו יד רמיה עשתה לו את כל החיל הזה. באורח דענו, אמרו עליו כל המפרשי' הקדמונים שהוא מלשון נגר באזרח, אבל כלס דחקו בטעם סמיכות החואר הזה לעץ, והטעם פשוט, כי מן הידוע שיש אילות ולמחים בארלות הדומי אשר אין כמוהם בארלות הלפוני ובארלות המזרח אשר אין כמוהם בארלות המערב וכן סובב הולך על פני כל כדור הארץ, כי בששנות האקלי, ישתנו גם יושביה ומלאה, מן הדומם עד החי המדבר, ובכר נסו אנשי חיירוספס, והניאו למחים ואילות ממדינות הרחוקות, מהודו ועד כוש, ומארלות אשר קבלום ממזרח וממערב מלפון ומתימן, ונטעום בארלותם, אבל המה כגרי' בארץ נכריה, אפס קלתם ילליחו וכלס לא ילליחו, ואס גם בני האדם ברוב השתדלות' ובתחבולות' יבראו להם בריאה חדשה, ויעשו סביבותיהם אויר מלאכתי דומה לאויר ארץ מולדתם ואס גם יגדלו ויעשו פרי, הנה בכל אלה לא יגיעו אל השלימות ההיא אשר היתה להם עוד היותם על אדמתם וזה שאמר המשורר

(לג) דאך איבערלעסט איהן גאָטט ניכט ווינען הענדען י פֿעראורטהיילט איהן ניכט, ווען ער ריכטעט.

19.

(לד) פֿערטרויע דעם העררן, האַלטע זיין געזעטץ! ער העבט דיך עמפּאָר, דאָס דוא לאַנד בעזיטצעסט, אונד זיהסט גאָטטלאָזע אונטערגעהען.

20.

(לה) איינסט זעה איך איינען באַזעוויכט — דער וואָר מעכטיג! וואוּס עמפּאָר וויא היימיש לויב.

(לו) מאַן גינג פֿאָראיבער — ער וואָר ניכט מעהר! איך פֿראַגטע נאָך איהם, פֿאַנד איהן ניכט.

21.

(לז) בעמערק דיא רעדליכקייט, גיב אויף דיא אונשולד אַכט; אַם ענדע ברינגט זיא זעליגקייט צום לאַהנע.

(לח) דיא איבערטערטער אַבער ווערדען זאַממט פֿערטילגט; אויסראַטטונג איזט דער פֿרעפֿלער לאַהן.

22.

(לט) דער הערר איזט דער גערעכטען הילפֿע, איהרע שוטצוועהר אין דער נאָטה.

(מ) דער עוויגע שטעהט איהנען ביא, (אונד רעטטעט זיא); עררעטטעט זיא פֿאָן פֿרעפֿלהאַפֿטען,

(הילפֿט איהנען אויס); דען זיא פֿערטרויען אויף איהן!

אינ

שהאיש ההוא היה מתערה בעץ הרענן הזה אשר הוא אורח בארצו אשר עומד בה, וכן תרגם הרב (היינו לוי) ויעבור, העובר וכן תרגם הרב (אשן גינג). והנה איננו, חיוב השליכה, והטעם כ"שא הראש"ע כי מהרה אבד הוא והונו: (לז) שמר חם וגו', כלומר התנוון בדרכי התמימות וישרות הלב וראה כי אשרית של איש אשר אלה לו הוא שלום, וכדרך הזה תרגם הרב: (מ) ויעזרם ויפלטם וגו', כפל ענין להפלת המליכה:

לח

בקשה שיבקש אדם מאת ה' שיושיעו מכל החלאות אשר מצאוהו.

(א) מזמור לדוד להזכיר:

(ג) יהוה אל-בקצפה תוכיחני

ובחמתך תיפרני:

(ג) כִּי־חַצִּיףָה נַחַתוּ בִּי

וַתִּנְהַחַת עָלַי יְדָךְ:

(ד) אִי־מַתָּם בְּבִשְׂרֵי מִפְנֵי זַעַמָּךְ

אִי־שָׁלוֹם בְּעַצְמֵי מִפְנֵי חַטָּאתַי:

כי

לפרקים כמו נו"ן של נגף. נשך. נדר. נקם. ובשמתפעל יאמר נוגף נוגף נידר ניקם כמו נוגף נשך נדר נקם שהדגש בא בתיבה במקום נו"ן. וכן עלה נדף (ויקרא ב'ו) עיני נגרה (איכה ג') כמו נדף נגרה כן יאמר נחתו כמו נחתו וכן ונחתה קשת נחושה (ש"ב כ"ה) כמו ונחתה שדך החי"ת להתנהג כמנהג דגשות ברוב מקומות כגון נחש לו. וממסקל דגש כמו דבר מגזרת וידבר כך נחש מגזרת ותכחש ארה (בראשית י"ח) ולא יאמר ביחש כאשר יאמר מן המצרך ברך ולא יאמר בירך כאשר יאמר דיבר לפי שאין דגשות ניכר ברי"ש אבל בחי"ת ניכר דגשות וכן (דברים ל"ב) שיחת כמו כיפר דיבר אף באן יאמר נחתו כמו נגשו נחתו מגזרת נחת נתן נגשו והנו"ן יסוד נוסף ליענס דגש במקומה כשהוא מתפעל וכן (ש"א ב') קשת גבורים חתים מגזרת נחת וחתת כאשר יאמר מן נשכ סבב מן נשם שמש ונשמו דרכיהם (ויקרא כ"ו) ושמו עליה (שם) וכן כלל נבל כי שם כלל ה' ונבלה שם שפתם (בראשית י"ח) כן יאמר נחת וחתת בלשון פעל: ותנחת עלי ידך. פירוש לחזיק נחתו בי וכן פתרונו מה דרך בקשת לירות החכים יד שלך היא נחתה בקשת להפיל עלי חכים ותנחת לשון ותרד ובוה הנו"ן שורש בתיבה וכן (לעיל י"ח) ונחתה קשת נחושה אין הנו"ן שורש בתיבה (סא"א): (ד) אהם. תמימות. אינטרי"ן בלע"ז:

יכנז

המעמר

לח (א) להזכיר, הנה ידוע משיר מ"א כי חלה דוד עד מאד והגיע עד מות, והרב ר"א הירוויץ אמר שם כי היה זה אחר חטאתו בענין בת שבע, ונכון הדבר עד מאד, כי אין ספק כי לדוד קדוש עליון אשר לו רוח נכון וזכות לבב, כרקב בעלמותיו היה החטא הזה להרוג איש נקי כפיס בחרב בני עמון ולקחת את אשתו לו לאשה, ובפרט כאשר נגף ה' את הילד אשר ילדה לו בת שבע, וסערת נפשו ורגשות לבו כל יקומון לדממה החלישו את כחו וחזקת גופו עד כי נפל למשכב, ואז באו אליו איביו אשר ידעו סבת חליו לבקרו ולשמוח באידו כנוצר בשיר מ"א, ובאשר כבר הערנו על זה בשיר וי"ו, וגם תוכן השיר הנוכחי יורה כי חובר בעת ההיא, ולזה יפה תרגם הזכס דע וועטטע להזכיר (לור ערדראייננערונג) כי תקן השיר להזכיר את עלמו תמיד על חטאו אשר חטא ועל חסד ה' אשר העביר חטאתו. ואתה קורא נעים שים נא עיניך ולבך על חלקי השיר הזה, ותראה איך לפי ההנחה הזאת כלם מציימים המה, ואני אין לאל ידי להסירך בבאור. (ד) מחוס, פירש"י תמימות אינטרי"ן בלע"ז; entier (גאנץ) וכמו שפירש ולעזו מתאימות (ש"ה ב' ב'). (ד"ה).

(ה) כִּי עֲזַנְתִּי עֲבָדוֹ רֵאשִׁי
 כַּמִּשָּׁא כְבֹד יִכְבְּדוּ מִמְּנִי:
 (ו) הִבְאִישׁוּ נַמְקוֹ חֲבוּרָתִי
 מִפְּנֵי אֱוִלָתִי:
 (ז) נַעֲוִיתִי שַׁחְתִּי עַד־מָאֵד
 כָּל־הַיּוֹם קָדַר הִלַּכְתִּי:
 (ח) כִּי־כִסְלִי מִדָּאֵן נִקְלָה
 וְאִין מִתָּם בְּבִשְׂרֵי:
 (ט) נִפְוַנְתִּי וְנִדְבַּיְתִי עַד־מָאֵד
 שָׁאֲגַתִּי מִנְהַמַּת לִבִּי:
 (י) אֲדַנִּי נִגְדָה כָּל־תְּאוּתִי
 וְאֲנַחְתִּי מִמֶּה לֹא־נִסְתָּרָה:
 (יא) לִבִּי סִתְּרָה עֲזַבְנִי חֲתִי
 וְאוֹר־עֵינַי גַּם־הֵם אִין אֲתִי:
 (יב) אֲהַבִּי וְיִרְעֵי מִנְּגִד נִגְעֵי יַעֲמָדוּ
 וְקִרְבֵי מִרְתֵּק עֲמָדוּ:

(ה) יכבדו-כבדו: (ז) נעויותי-
 ל' אחזתו עווי' אישטורדישן
 בלע"ז: (ח) כסלי מלאו
 נקלה. במחשבתי אני קל
 בעיני עצמי: (ט) נסוגותי-
 נחלפתי ל'ויפג לבו (בראשי'
 מ"ה). מאין הסוגות (איכה
 ז'): (י) כל תאותי. אתה
 יודע לרכי: (יא) סמרתו.
 מוקף יגון וזהו מתיבות
 הכסולות כמו (ויקרא י"ג)
 ירקרק אדמדם סגלגל
 סמרתו. (איכה א'):
 (יב) מנגד נגעי יעמדו.

באור

להביאו אל תכליתו. ויש עוד
 לדבר בענין שני השרשי' האו
 והענפים המסתעפי' מהם,
 ואין כאן מקומו להאריך,
 אבל נחקור על הטע' הכולל
 לנו מזה בש' שלפנינו, והוא
 אין מחם בנשאי, כלומר
 איך חזד מכלי גופי תמים
 בנשאי, כי מתום איננו שם
 התאר אבל הוא שם העלם
 אשר עליו חל מקרה חום,
 כמו מקום הוא שם העלם
 אשר עליו חל מקרה קום,
 אף שאיננו ממסקלו (ומ"ס
 האמנתו יעמוד לנו לעד
 ממקום אחר), ואין שלום

וינקשו

בעלמי להביא את גופי אל תכלית הבריאות, נהיות רבים מהם שאינם עושים את תפקידם,
 כי בהאג הנפש יאגש גם הלז והאלטומנא הן הם יסודי הגוף, ובדרך הזה תרגם הרב.
 ואין לסתור דברנו ממה שתרגם הרב מתום (געזונדעס), שהוא נראה לכאורה הפך מה שאמרנו,
 כי המליץ לא ידקדק בשמות הנרדפים בזה שהם דומים באמת אם אין בדעתו לעורר דוקא על
 הכוונה העלמית, מה שאין כן הבא, והעברי יכנה כל אחד מאיברי הגוף בשם מתום, בנמינת
 היותו אחד, והלועז כנה אותו בשם (געזונד), בנמינת היותו מקובץ מפרטים, וכמו שאמרנו,
 והלז השם ביניהם, שכוונה שניהם באותו הדרך הנאה אל מליצת לשונם אשר דברו בה: (ה) כי
 עונותי

המער

(ז) גערחי, פירש"י לשון אוחזתו עוית (גיטין ע' א') אישטורדישן בלע"ז;
 étourdissement (בעטייבונג, טווינדעל) עיין תרגום ובאור מלות בלעז לחמש
 מגלות קהלז י"ב ג' ד"ה והתעותו. (ד"ה). (י) כל האוחי, לפי דרכי תהיה הכוונה
 אלה ידעת איך גברו על כחי תאות רומי עד כי כשלתי וגם אצמתי כאשר התחרטתי עלי
 פאעי, ממך לא נסתרה, ויתורגם: (הערר! מיינע בעגייערדען זינד דיר פֿעקטננט — טבער חוץ
 מיינע זייפלער דיר ניכט פֿערבֿהרדען).

(ה) עם שטייגען מיר דיא מוססעטהאמען איבערס הויפט ; זינד מיר צו שווער , וויא אונגעהיירע לאסט .

(ו) געשטאנק אונד אייטער פליסט אויס מיינען וואונדען , דען וואונדען טיינער אונפערנונפט .

(ז) איך בין געקריממט , אונד טיעף געבייגט , אומהיללט מיט דיסטערעם געוואנד .

(ח) דיא היפטען זינד מיר פאלל פערוועזונג ; אן מיינעם לויב איזט ניכטס געוונדעם .

(ט) איך שמואלטע קראפטלאז , גאנץ צערמאלמט ; מיינעם הערצענס אונרוהע בריכט אויס אין אונסט . געשרייא .

(י) [אך הערר ! מיינע זעהנווכט אללע ליגט פאר דיר ; ביין זיפען איזט דיר ניכט פערבארגען .]

(יא) מיר טוימעלט דאז הערץ , דיא קראפט פערלעסט מיר ; אונד מיינער אויגען ליכט — איך דיעזעס איזט געווייכען .

(יב) פריינד אונד ליבער שטעהט מיינער פלאגע געגענאיבער ; זעלבסט מיינע נעכסטען טרעטען פערנע .

אונד

עונחי , רבו כל כך עד שעברועל ראשי נשטף מים רבים , והפסוק הזה לטי שכל המאמרים האלה הם כי אם עד"מ : (ו) הפאיי , פיעל עומד כמו ולא הבאי , או שיהיה הוא הפי ול (הראב"ע) , ולדעתי לעולם לא יהיה ההפעיל עומד , בהיות לכל בנין שמוי טפרטי המבדילו מאשר הבנינים , ולמה נכלל ע"י תערובת השמואים יופי הלשון נגד דרכי ההגיון , תכל הוא לא ירבה , ואף כי נשרש זה אשר כבר מלינו ב"הק ממנו , כדכתיב ובאש היאור (שמות ז') , בל"א (טטינקער זיין) , גם הופעל , כי נבאשת את אביך (ש"ב ט"ו) , בל"א (טטיני קענד זוערדען) , אבל ההפעיל יולא לאחר כמו הבאשתם את ריחנו (שמות ה') , אך בסתימת הפעול

כמו ולא הנאיש שהביא הראב"ע וכן כאן , יהיה הפעול האויר הסובב את הדבר הנושא בלשון אשכנז (טטינקער זייען , עטוואס פערשטיקען) , או שיהיה ענינו העלות באוש , ולה נוסה תרגום הרב כאן . נמקו , מרוב היות הליחה בהם זמן רב נמק ונמס העור עליהם עד שיוכלת הליחה ומבאשה (הרד"ק) , ובדרך הזה תרגם הרב . מפני אולחי , לדעת הר"מ שהעתיק (דען וואונדען איינער אונפערנונפט) , יהי המאמר הזה פי המשל , והוא דרך נאה מאד במליכה , כאלו אמר ומהו החבורות שהבאישו ונמקו , הן החבורות שעשתה אולחי בנפשי , וענין המשל כי כמו שהאדם ימאס במומי גופו אשר הם מלאים ליחה סרוחה ומלעער עליהם , כן אנוכי ממאס בחסרוני נפשי המעות ומתאבל עליהם : (ז) געוחי , ע"י העונות שנכדו ממני והוא לשון כפיסה וכן שחתי , (ועיין לעיל שיר ה' פ' י"א) . קדר הלכתי , בנגדי אבליה : (ח) נקלה , שם מענין קללה , כי שרשי נחי למ"ה ה"א ושרשי הכפולים דומים בעניניהם , וזה שתרגם הרב (פערוועזונג) בלומ' דבר המאבד אותי ומביא את נפשי אל הכליון : (ט) נשיגוחי , מלשון ויפג לבו (בראשית מ"ה) ועיין שם הנאור למהרש"ד . מנהמת , לדעת הר"מ שזיגס (אונרוהע) , יהי ענינו נרדף לענין מהומה , ומ"ם מנהמת היא מ"ם הסנה הפועלת : (י) נגדך כל האוחי , לפי שאמר שאגתי מנהמת לבי , וכל האואג לא יוכל לכלכל דבריו כראוי , לזה אמר אף שלא אוכל דבר כל מגמתי בפרטית , הנה נגדך הנומן כליות כל תאותי לאוב ולהתכפר ואנחתי על מה שעבר לא נסתר מפניך . ומאמר מוסגר הוא , לפי שענין המאמרים הקודמים לו והנאים אחריו הוא אחד , באשר הם מורים כלם על מעמד נפשו וגופו , וזה מפריד ביניהם לאמר מה שהערנו עליו , ולכן הסגירו הר"מ כמשפט הלשון אשר תרגם בה : (יא) לבי סחרחר , האדם השלו לבו שוקט ומי שיש לו לרות רבות מחשבותיו הולכות וסובבות אנה ואנה (הרד"ק) , וכן תרגם הרב (טויוועלט) כהשכור הזה אשר לא יוכל להשען על רגליו , כן ינוע לבו תמיד מרוב הדאגה , והיגון בלי מלוא מנוח . סחרחר , מלשון אמרי לנזירא סחור סחור לכרמיה לא תקרבי , והוא שם תואר כמו ירקרק . גם הם , אמר הרד"ק וז"ל , ולא אמר גם הוא כי כן מנהג הלשון בהרבה מקומות ורובה לומר גם הם העינים לקו באורם והאור אינו אתי ע"כ , וזה טעם סי' סח"ה להר"מ : (יב) מנגד גבעי , כטעם ותשג מנגד (בראשית כ"א) והמ"ם היא מ"ם הרחקה . וקרובי , הן אחי שהם עכמי ונשרי וראוים להיות קרוצ לי לעזרני , גם הם עשו ההיפך מזה

(יג) ויִנְקְשׁוּ מִבְּקִשֵׁי נַפְשִׁי
 וְדַרְשׁוּ רַעְתִּי דְבַרְוּ הַזֹּזֹת
 וּמְרֻמוֹת כָּל־הַיּוֹם יִהְיוּ:
 (יד) וְאֲנִי כִּחְרַשׁ לֹא אֶשְׁמַע
 וּכְאֵלֶם לֹא יִפְתַּח־פִּי:
 (טו) וְאֵהִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־שָׁמַע
 וְאֵין בְּפִיו הַזְכָּחוֹת:
 (טז) כִּי־לֵךְ יִהְיֶה הַזְּחִלָּתִי
 אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהֵי:
 (יז) כִּי־אָמַרְתִּי פֶן־יִשְׁמַח־לִי
 בְּמוֹט רַגְלִי עָלַי הִגְדִּילוּ:
 (יח) כִּי־אֲנִי לְצַלַּע נָכוֹן
 וּמִכְאוּבֵי נַגְדֵי תָמִיד:
 (יט) כִּי־עֹנֵי אֲגִיד
 אֲדַאֵג מִחַטָּאתִי:
 (כ) וְאֵיבֵי חַיִּים עֲצָמוּ
 וְרַבּוֹ שִׁנְאֵי שֶׁקֶר:
 (כא) וּמִשְׁלָמֵי רַעַה תַּחַת טוֹבָה
 יִשְׁטַנּוּנֵי תַחַת רְדוּפֵי־טוֹב:
 (כב) אֶל־תַּעֲזֹבֵנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
 אֶל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי:
 (כג) חוֹשָׁה לְעֹזְרָתִי
 אֲדֹנָי תִּשׁוּעָתִי:

אותם נראין לי כאוהבים
 בשעת הנאתן ובשרואין
 שהנגע בא עלי אין עומדין
 לי בשעת דחקי אלא מוגדי
 יעמודו ואיני עוזרים לי:
 וקרובי שמראים לי עלמם
 קרובים: (יג) וינקשו
 מבקשי מוקשים לי: יהגו.
 יחשבו: (יד) ואני כחרש.
 ישראל שומעים חרפתם
 ואינם משיבים ולמה כי לך
 הזחלתי שתגאלני ותושיעני
 מהם: (יז) כי אמרתי פן
 ישמחו לי. לכך אנו שותקים
 כי אומרים אנו בלבנו אם
 נשיבם עזות שמא יראו
 במפלתנו וישמחו לנו במוט
 רגלנו. ויגדילו עלינו לומר
 הלא הייתם מתסארים
 בתשועתכם: (יח) כי אני
 לללע נכון. לכך אנו דואגים
 פן ישמחו לנו לפי שמלומדי
 אנו במכו' ומוכני' ומזומנים
 לשבר תמיד: ומכאובי נגדי.
 מזומן הוא לבא עלי תמיד:
 (יט) כי עוני אגיד. לבי
 מגיד לי את עוני ולסיכך
 אני דואג וירא מחשאתי
 שלא יגרום לי ללע ומכאוב:
 (כ) חיים עלאו. מעלימים
 חיים בשלום ונעובה:
 ורבו. והגדילו שנאו על
 דברי שקר: (כא) תחת
 רודפי טוב. בשביל שאנחנו
 דבקים בהקב"ה ובמלותיו:
 לידותון

באור

ומרחוק עמדו, ושמר גם
 הרב המתרגם ההיסוף הזה
 בתרגומו. (יג) וינקשו וגו',
 כלומר האוהבים הרחיקו
 ממני והאויבי' קרבו תחתם,
 ויקיפוני

רדפי קרי

למנצח

המער

(יח) לצלע, כבר אמרו כל המפרשים כי ללע הוא מענין נפילה כמו זולע על ירכו (ועיין לעיל שיר
 ל"ה בבאור) וא"כ נפרש כאן לפי דרכנו על המוסרי (אחזקחניט געפחלונען) ואמר שאם גם אני ללע נכון
 כלומר עלול לנסול במהמורות רשע, הן מכאובי את"כ לנגדי תמיד, ויחורגם: (אונר בין איך חויר
 זנט טבעלונ גענייגט, זין חוינט דרך הערכתך זיין טהערן זיר חיטוער פֿאך חוייגטן).

תהלים לח

באור קיז

(יג) אונד דיא מיר נאך דעם לעבען שטעהען, לעגען שלינגען ; דיא מיין אונגליק וואללען, דראָהען אונטערגאַנג ; זינגען אונאויפֿהאַרליך הינטערליסט.

(יד) איך אָבער מוס ניכט האָרען, גלייך איינעם טויבען, איינעם שטוממען, דער ניכט אויפֿטהוט זיינען מונד ;

(טו) בין וויא איין מענש, דער ניכטס פֿערשטעהט ; אונד קיינע ווידעררעדע אים מונדע פֿיהרט.

(טז) דען איך פֿלעהע עוויגער ! צו דיר ; ערווידערע דוא, מיין הערר ! מיין גאָטט !

(יז) זאָ איך רעדע ; פֿראָהלאַקען זיא נור איבער מיך ; זיא איבערהעבען זיך, ווען מיינע פֿיסע וואַנקען .

(יח) דען איך בין געמאַכט צום ליידען ; שטעטס איזט דיא פלאַגע מיר פֿאַר אויגען .

(יט) איך בעקעננע מיינע מיססעטהאַט, מיינע זינדע מאַכט מיר קוממער ;

(כ) אָבער מיינע פֿיינדע לעבען אונד זינד מעכטיג ; דיא מיך אונבילליג האַססען, ווערדען גראָם ;

(כא) דיא אום גוטעס אַרגעס טהון, מיר פֿיינדע זינד, פֿיר מיין בעשטרעבען וואָהל צו טהון .

(כב) (פֿערלאַס מיך ניכט, אָ עוויגער ! (מיין גאָטט ! ענטפֿערן דייך ניכט פֿאַן מיר !

(כג) איילע מיר צו הילפֿע, הערר ! מיין רעטטער !

ויקיסוי לעשות לי רעה וטעס וינקשו שמו מוקאסי לי וטעס מנקשי נפשי, לספותה, (מדברי הרד"ק). וינקשו מבקשי נפשי, לאון נוכל על לאון. דברו לעשות לי הוות, וזה שחרגס הרב (דקאהטן): (יד) לא אשמע, באזוי, וכן תרגם הרב (האָרען) ומרש לעד: (טו) לא שומע, לא יודע כמו גוי אשר לא תשמע באזוי, וכן תרגם הרב (דער ניכטס פֿערשטעהט), וסוף המחמר מעיד על תחילתו. תוכחות, טענות להחכות עם מריבוי, (הרד"ק), וכן תרגם הרב (ווידער. רעדע): (כו) כי לך, כלומר והטעם שלא אשיבס הוא כי לך ה' הוק'תי אשתה תענה בעבורי על דבריה' בעשותך עמי אות לטובה: (יז) כי אמרתי, אם אובח אני עמהם לא יהי לי צו תועלת כי הם יחקרו לי ויגדילו עלי לשונם במוט רגלי, כלומר יוביחו עלי מוט רגלי לחרפתי לאמר אין ישועתה לו עוד באלהים יען כי חטאתי. והרב ז"ל תרגם כפי הענין. הגדילו, בסתימת הפעול כמו הם ילאו את היציר לא החקיקו ופרעה הקריב: (יח) כי אני, מוסב על במוט רגלי, ונאלו אמר כי אני נכון למוט רגלים, ושנה בעבור המליכה וטעם ללע מסורש לעיל (שיר ל"ה), ופי' נכון בעיני מוכן והטעם מפני החטא: (כ) ואויבי, וי"ו לעורר על ההיסף, כלומר אני במבאזוי, והם עלמו בחיים טובים (מדברי הרד"ק), ויהי א"כ מליצת המחמר ע"ד ותאבדו דרך (לעיל שיר ב'), וחכס אח' מחכמי הנולדים הגי' להכתב ואויבי חנם עלמו, ויהי א"כ כפל ענין מן ורבו שונאי שקר, והביא ראיה מהכתוב הדומה לזה רבו משערות ראשי שנאי חים עלמו מזמיתי אויבי שקר (לקמן ס"ט ה'); אבל אנו אין לנו לסור מדרך הקבלה: (כא) ישטנוני וגו', כ"ע ממחמר הקודם כלומר הם משטינים אותי תחת שאני ארדוף לעשות עמהם טובה, וכן נראה דעת הר"מ וטעם תחת לעד, כי אם יהי פירושו כמ"ש רש"י ז"ל בשניל הדבוקות בהקב"ה ובמלותיו, הי' לו לאמר על רדפי טוב: רדופי, כתיב: רדופי מן רדוף ע"מ בְּבוֹרֵי, וקרי רַדְפֵי מן רַדְוֹף כדן המקור: (כג) ה', אשר אתה תזועתי:

גע.

לט

חשלה להנצל מחלאים ומיסורים שלא יבוטל מעבודת האם.

(א) לַמְנַצֵּחַ לִירֵחֹן מִזְמוֹר לְדָוִד:

(ב) אֲמַרְתִּי אֲשֶׁמְרָה דְרָכֵי

מַחְטָא בַלְשׁוֹנִי

אֲשֶׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם

בְּעַד רָשָׁע לִנְגָדִי:

(ג) נֶאֱלַמְתִּי דוֹמְיָה הַחַיִּיתִי מְטוֹב

וְכֹאֲבִי נֶעְכָּר:

(ד) חֶסֶלְבִּי וּבִקְרָבִי

בְּהִגִּי תִבְעַר אִישׁ

דְּבַרְתִּי בַלְשׁוֹנִי:

(ה) הוֹדִיעַנִי וַיהוָה וְקִצֵּי

וּמִדַּת יָמֵי מַה־הִיא

אֲדַעַה מַה־חָדַל אָנֹכִי:

(ו) הִנֵּה טַפְחוֹת וַנִּתְתָּה יָמֵי

וְחַלְדֵי כֹאֲבִי נֶגְדָה

לט (א) לידוחון. שם

אל"א' מן המשוררי'

וגם כלי שיר היה שם שמו

ידוחון ומדרש אגדה על

הדחות ועל הדיבוק והגזרו'

של כרה הנגזרות על ישראל:

(ב) אמרתי אשמרה דרכי

וגו'. אכזבו היה בלבנו

לשמר את עצמנו על כל

הכרות הנאו' עלינו שלא

נכהרר ונדבר קשה אחר

מדת הדין אע"פ שהרשעי'

לנגדנו המצויים לנו:

מחסום. נמו לא תחסום

שור (דברים נ"ה) אמוש.

למנ"ט בלע"ז ונאלמנו

דומי'מים רבי' וגם החשינו

מטוב אשילו מדברי תורה

מפני יראתם ומתוך

כך כאיבנו נעבר ונכהל

ובשחקנו חס לבנו בקרבנו

ובהגיון לבנו בוער בנו

כמו אש והוא גורם לנו

שאנו מדברים בלשוננו

(בלחש סא"א) לפניך וזו

היא שאנו מדברי' הודיענו

ה' קנינו עד מתי נהיה

בלרה ונדע מתי נהיה

אכזבו חללי' ממנ': (ו) הנה

טפחות. מדודים הם ימי

האל' כדבר הנמדד בטפחי'

לידוחון קרי

חלד

אך

המער

לט (ב) מחסום, לועזי רש"י ז"ל אמושלמ"נט; מלה נוספת emmusement וזה museliere (שויוקערב). (ד"ה). (ג) דומיה, כנר הביא הרד"ק דומיה בשרש דמה על משקל כויה, ולכן לולא הוגינה הייתי אומר שדומיה בכאן הוא מענין התדמות וכמשך לאחריו, והכוונה כי דמיתי שמה שהשזיתי הוא יהי' מטוב כלומר דבר מדברים הטובים אך באמת אינו כן, כי כאבי נעכר וחס לבי וגו', גיתורגס: (א) פערטטווחטטע, ווזהנענד היין שווייגען ווהרע גוט). (ו) הנה אחר שזכר הנה טפחות נתתה ימי, וחלדי כאין נגדך, אמר אך מה יוסיף ומה יתן זאת אם גם נדע כי ימינו כלל עובר, בכל זאת כל הנל (של) כל אדם נלב סלה (לטולס כדעת הראב"ע, וכמו שהבין יונתן המלה הזאת בכל מקום, וגם הרמב"ם מן נטה כאן כמעט לדעתם) כי תמיד ילכו אחר ההבל הזה ויהבלו והיסיף אך בללם יתהלך איש כלומר ילך בחשך אחרי תהו לא יועיל, כי נודע הוא שללם הוא מן כל (כי כל הוא דמות הדבר) והכל הוא כנוי לחשך וכמו כן כלס, והעד תשלג בללשון (שיר ס"ח ט"ו) ובתרגום הרמב"ם מן שם, וכבר חשב הרד"ק בשרש כלס, כי כלמות הוא שם מן כלס, והיו' והתי'ו המה למשקל, וענינו הזכך המופלג, עיין בדבריו, ויתורגס: (ח) לוין דוח חייטעלוקייט דער הענטען בלייבט חיחשער חונפערנערלוק — דער הענט ווהנדעלט כור היץ דונקען). (ו) וחלדו, לשון חלודה דרז"ל בלע"ז; עיין לעיל י"ד (ד"ה).

תהלים לט

באור קיח

לט (א) לירוחון, שס

המנצח ככתוב על ס' דברי הימים למלכי יהודה (ק' כ"ה): (ב) אמרתי, כשיליקו הלכות את הלדיק בע"ה וירא רשע לנגדו והוא מלכות ועיב לו, הנה זאת נחמתי בעיני, כי כרגע יעבורו ימי חיי ההבל האלה, אין זה כי אס מלון אורחים, והיה כי יבוא אל ביתו בית עולמים ותדשן בטוב נפשו, ומזה הענין תוכן השיר אשר לפנינו; וטעם אמרתי, בלבני, וכן תרגם הרב. מהטוא בלשוני, נגד משפט השם בע"ה. אישמה המחסום לפי, כלומר שלא יסור ממנו. מחסום, שס ע"מ משקוף מענין לא תחסום שור כד"ש. בעוד רשע לנגדי, בהללמת הרשע לנגדי, כן ת' הרב, והוא מלשון ואנחנו קמנו ונחעודד, ועיין הטעם

געבעטע אום. בעשיטצונג פאר קראנקהייטען, אום דארורך אים גאטטעס דיענסטע גיכט געהינדערט צו זיין.

(א) דעם זאנגמייסטער ירוחון, איין פואלם דוד'ס.

(ב) מיין פארזאטץ איזט, איך ווילל מיך היטען.

דאס איך ניכט זידיגע מיט מיינער צונגע.

איך ווילל בעצאָהמען מיינען מונד,

דא איך דען בעזעוויכט זאָ גליקליך זעהען מוס.

(ג) קיין וואָרט פֿאַן זעלענרוה!

(איך שווייגע פֿאַן גליקזעעליגקייט; —

אַלליין דער גראַם טאַכט אינגערליך.

(ד) האָ! וויא גליהט דאָ הערץ מיר אין דער ברוסס,

דיא פֿלאַמע לאָדערט אויף. אין וואָרטע,

בריכט איבער מיינע צונגע אויס:

(ה) אַך הערר! לאַס מיך ציעל בעמערקען;

מיינער טאַגע מאַס, וויא גרינג עס זייא;

דאָס איך ערקעננע, וויא איך פֿערגאַנגליך בין

(ו) מיט שפּאַנען האַסט דוא מיר דיא טאַגע צונעמעסען,

מיין האַכסטעס אַלטער איזט פֿאַר דיר איין ניכטס.

אַך

על זה (לעיל שיר כ"א פ' ד'). נאלמתי דומיה, כלומר לא אוליא מפי מילין על הדומיה אשר קויתי לה' וכן טעם החזיתי מטוב, וטעם שס דומי' עיין באי' ל"ז פסוק ז'. וכאבי געבר, כלומר זאת אמרתי בלני, אבל כאשר נחמי המחסום לפי, נתחזק על יד זה הכאב בקרבי והוא הולך ומסתער עלי. געבר, ענינו בלבול, בל"א (בעזונרוהיגען): (ד) חם לבי בקרבי, מרוב הכאב, ומחזק החמימות תבער אש הקלאה בהגיגי, ר"ל כמה שאמר הספורני בדברי בני לבין עלמי ועוד מעט ותגבר השלהבת ותעבור על לשוני, וזה טעם דברתי בלשוני ומסרון השמוט ישלים המליצה, באלו ימשוך זה את זה ולא יפריד ביניהם אפילו רגע: (ה) הודיעני, היחס הנא אחרי הפעיל מן שורש ידע בבחינת האדם אשר לו תהיה ההודעה הזאת, כבר נמלא בספרי הקדש על ב' אופנים או שהוא י"הג שאליו כמו והודעתם לבניך (דברים ד'), או שהוא יחס הפעול כמו כאן, וההנדל רב ביניהם לדעתי, כי גם ההודעה אפשר להיות על אחד משני דרכים, או שהיא אינו אלא הגדת דברי בעלמא כמה שקורין בל"א (וויסען זאסען), ואז יהיה המודיע הפועל, והדבר הנודע הפעול, והנודע לו, הוא אשר תהי' לו ההודעה הזאת למנה, וזה מפי הא', ויבוא אחריו גם בל"א י"הג שאליו (דאטיפוס) לאמר (ער טהוט זייר לו וויסען), או שיסבב המודיע בדבורו שידע הדבר אל אשר הוא דובר אליו מפאת עלמו ר"ל שיגידנו לו שכלו, וזה מפי הב'. כי אזי תהיה הנודע לו ג"כ הפעול באמת, וזה מה שקורין בל"א (בעזערקען זאסען), ויבוא גם אחריו יחס הפעול (אקוזאטיפוס) לאמר (ער זעסט זיך בעזערקען), ואין כאן המקום להאריך בראיות, אבל לעורר את לב הקורא על ב' פסוקים לבד, וה' הודיעני ואדעה (ירמיה י"א), והודעתה את כל תועבותיה (יחזקאל כ"ב), לא ולמד מהם, וכן הענין כאן, לא שאמר אל ה' שיגיד לו מתי ימות, כי לאיזה טעם יהיה זה? אבל התפלל אל החונן לאדם דעת, שיחן בלבו דעת קבו הקרוב לבוא קקן כל בשר, והטעם שלא יקנא בהללמת רשעים ולא יחטיא בדבורו, כמו שאמרנו בתחלת השיר, וכן תרגם הרב. ומדח ימי מה היא, המאמר הזה מעיד על שלפניו. מה חדל, תואר השם וענינו כמו חדל להשכיל, וטעם מה נטעם מה רבו מעשיך והסגול' בעבור קמלות אות הגרון: (ו) הנה טפחות, אמר הודיעני ואמר הנה טפחות נמאמר מו"ל הבא לטהר מסייעין אותו, וטעם טפחות שהוא הקטנה במדות. וחלדי, לדעת הראב"ע הוא שס לזמן הקרוב על טעם הספוך חלד כמו כשנ כנש שלמה שמולה, אבל לדעת רש"י

אָךְ כָּל-הַבֵּל כָּל-אָדָם
נִצְבֵי סֵלָה:

(ז) אָךְ-בְּצַלְמֵם וַיְתַהַלֵּךְ-אִישׁ

אָךְ-הַבֵּל יִהְיֶה מִיּוֹן

יִצְבֹּר וְלֹא-יִדַע מִי-אֶסְפָּם:

(ח) וְעַתָּה מִה-קִוִּיתִי אֲדָנִי

הַתּוֹחֵלְתִי לָךְ הִיא:

(ט) מִכָּל-פְּשָׁעֵי הַצִּילֵנִי

חָרַפְתָּ נָבֵל אֶל-תְּשׁוּמָנִי:

(י) נִאֲלַמְתִּי לֹא אֶפְתַּח-פִּי

כִּי אַתָּה עֹשֵׂית:

(יא) הָסֵר מֵעָלַי נִגְעָךְ

מִתַּגְרַת יָדְךָ אֲנִי כָלִיתִי:

(יב) בְּתוֹכָהוּת עַל-עוֹן אִיפְרָת אִישׁ

וַתִּמַּס כַּעַשׂ חַמּוּדוֹ

אָךְ הַבֵּל כָּל-אָדָם סֵלָה:

(יג) שָׁמְעָה-תִּפְלֹתֶיךָ יְהוָה וְשׁוֹעַתִּי

הָאֲזִינָה אֶל-דְּמָעֹתַי אֶל-הַחֲרָשׁ

כִּי גַר אָנֹכִי עַמָּךְ

תּוֹשָׁב כְּכַר-אֲבוֹתַי:

חלד. ל' חלודה רדוייל בלעז:
כל אדם נצב. כל אדם חי
הבל הם חיי ומצבו (ג) אך
בללם. בחושך. פירשו
דוגש לשון כלמות. ומנסס
פירשו ללם ממש כמו כי
בללם חללים עשה את
האדם (בראשית ט'). ולא
יתכנו דבריו: אך הבל.
הוא כל ההמי' ותאוה
שלהם: ילבר. תצוה בשדה
כל ימות הקביר: ולא ידע
מי אספס. אינו יודע מי
אספס לבית שמה לפני
האסיף ימות: (ה) ועתה
מה קויתי. מה היא השאל'
אשר אני שואל ומייתל ממך
אינו אלא שמפשי הלילני:
(ט) חרפת נבל. עשו הנבל
אל תשימי הבא גם עליו
נגעים ומכאונות שלא יוכל
לומר לי אתם לוקין ואנו
אין אנו לוקים והתפלה
הזאת גרמה להביא ייסורי
חללים על עובדי כוכבים
ומזלות: (י) כי אתה עשית.
שהבאת עלינו לרה יותר
מכל האומי: (יא) מתגרת
ידך. ממורא מכוחיך. תגר'
ל' ויגר מואב (במדבר כ"ג)
והתי' יסוד נופל בתיבה
כמו תנובה תלונה תקומ'
תחנה בן פירש מנחם. ואני
אומר שאין תגרת לשון מגור
שהיה לו לומר תגור' כאשר
יאמר מן וישב תשובה ויקם
וירם וילן תקומ' תרומה
תלונה בן יאמר ויגר תגור'
או מגורה כמו (ירמי' כ')
מגור מסביב. מגורת' אביא

השע

להם (ישעי' ס"ו) הא למדת שאין תגרת אלא כמו למה תתגרה ברעה (ד"ה ב' כ"ה) אל תתגרו בם
(דברים ב') שהפעל שלו גרה כמו קוה אזה לזה שפעולתם תקוה תאוה מלוח. כן יאמר מן גרה
תגרת וכן פירשו ממכת ידך אשר אתה מגרה עלי אני כליתי: (יב) בתוכחות. הכתובית בחורה על
עוניהו שהעוניהו לפניך ויסרתנו בהם: ותמס כעש חמודו. הרקבת בשריו כנגד שאכלו עש: חמודו.
בשרו שהוא חמדו:

באור

ה א ענין זקנה, וז"ל: חלד לשון חלודה (רדוייל בלעז"ל רדוייליא בל"א רחסטען), והענין אחד.
באין נגדך, כי אתה חי וקיים לעולם, (וד"ק). כל הבל כל אדם, ר"ל המעט שבהבל, כאלו
אמר

ת ה ל י ם ל ט

ב א ו ר ק י ט

אך וויא לויטער ניכטיגקייט זינד אללע מענשען!
 פֿעסט שטעה'ט די עזע וואהרהייט!
 (ז) אַך! אייטעלן שעמען פֿאַלגען וויר;
 מאַכען פֿיעל גערייש אום טאַנד;
 זאַממעלן איין, ווער ווייס ווער'ס האַכען זאָלל?
 (ח) אונד נון וועס זאָלל איך מיך נון טראָסטען, הערר!
 מינע האַפֿענונג געהט אַלליין אויף דייך!
 (ט) בערֿייע מיך נור פֿאַן מייער מיסעטעהאַט!
 אונד לאַס מיך ניכט איין שפּאַט דער טהאַרען זיין.
 (י) גערן פֿערשטומט' איך, אַפֿאַנע מינען מונד ניכט;
 דען דוא טהוסט עם יאָ —
 (יא) ווענדע דיינע גייסעל נור פֿאַן מיר!
 איך פֿערגעהע דורך דוא שטרענגע דיינער האַנד.
 (יב) ווען דוא, צור בוסע פֿיר דיא זינדע,
 דען ערדבעוואָהנער ציכטיגעסט:
 זאָ שווינדעט זיינע שענע הין, דער מאַטטע גלייך.
 אָ וויא גאַר ניכטס איזט דאָך דער מענש!
 (יג) עוינער! האַרע מיין געבעטה, פֿערנים מיין שרייען!
 אונד שווייגע ניכט צו מינען טהרענען!
 איך בין איין פּילגרים יאָ בייא דיר,
 איין אויפֿגענאַממענער פֿרעמדלינג, וויא מינע פֿאַ?
 טער אַללע.

ל א ם

אמר הכל הכלים, וכל זה
 כמו כל חלב וכל דם והדומי'
 להם (מדברי הנ"ל), וכענין
 זה תרגם הרב. נצב, כלומר
 הדבר הזה שאמרתי מהנלו'
 האדם הוא אמת ויחי וקים
 לעולם: (ז) אך בצלם, שם
 ותמונה המוגבלת היא, אשר
 אינו מעמיד'עלמית הדבר
 כידוע, וכן אנו רואים שגם
 לכל כל יש כלם, ולזה
 נפשטת היא על הרוב
 בדעתנו מאשר משיגי הדבר
 המעמידים את עלמותו,
 ולכן נדמה כל דבר רק
 שאין בו עלמות, ר"ל שהוא
 ללא יועיל, אל הכלם.
 יתהלך איש, ענינו כמו
 ויתהלך חנוך את האלהים,
 וטעמו הפיך. יהמיון,
 מל' יהמוגליו וטיצם הכל,
 בעבור הכלי העול'. יצבור,
 מעט מעט ולא ידע מי
 אוספס כולם כרגע ארז
 צמותו (ראב"ע). (ח) ועתה,
 א"כ הדבר תוחלתי לך לבדך
 הוא ומה תוחלתי: (ט) מכל
 פשעי וגו', כלומר אך את

זה עשה לי ואז אהי נאלם כלם מהתאונן על השאר יען (י) בי אחת עשית, רחום
 וחנון ורב חסד: (יא) חסד, כלומר נאלמתי מאזע לי טוב, אך את זה אשוע הסר וגו'.
 נגער, הטעם כמו שאמר הרד"ק וז"ל: הונגע אשר אתה מביא עלי כי אותיו הכווי' יבואו אל
 המועל ע"כ. מהגרת, הנכון כמו שאמר רש"י ז"ל שהוא מן גרה, וכן פרושו ממכות ידך אשר
 אתה מגרה עלי, וכענין הזה תרגם הרב. אני בליתי, ולא אוכל להשתלם: (יב) בתוכחות,
 כלומר בכל עת אשר תיסר איש בתוכחות חימה על העונות אשר העוה הנמשך ממנו אז ותמס וגו'.
 יכרח, עבר במקום הוה, וטעם העבר זהוית הסבה העוברת אל המסויב ממנה, וכמו שאמרנו:
 ותמס, ביין הכבד הנוסף מנחי למ"ד ה"א והתי"ו לנובח. בעש, התולעת הקטנה אשר בין
 לילה נהיתה ובין לילה תאבד, והוא נגד איש, שהוא תמיד דרך גדולה כמו שהערנו ע"ז כבר.
 חמודי, נרדף אל ישיו אך בזה יבדלו כי יופי תאר הגוף בלבד, ושם חמד כולל כל נפש האדם
 המעלהו על שאר בעלי החיים. אך הבל כל אדם, הפרטים היוצאים מן הכלל ישובו ויביאו
 את רעיון המאורר אל אותו הכלל בעלמו וזה יופי ארזות הכללי אשר נבר הערנו עליו לעיל
 (שיר ח'), אך בלשון שנה מעט, והוא נועם השתנות החלקים (ועיין בהקדמתנו): (יג) שמעה,
 חפלה הנמשכת מהמאמר הנלכב הקודם, כלומר א"כ הוא שימי חיי הכלו של אדם הם מעטים,
 שמעה נא מהרה לתפילתי, וכמו שמוסיף ואומר כי גר, נגר זה המתגורר מארץ לארץ בן האדם
 אין לו מעמד בעולם (מדברי הרד"ק), וכן תרגם הרב (אויין פילגריץ) שם היות כל"א על
 המתגורר מארצו וגולה לארצו. תושב, הוא התישב בארץ אחרת אשר לא נולד בו, ואף כי
 יחשב הוא מן הגר מ"מ יהיה משועבד תמיד ליושבי הארץ ההיא ומלפיה לחסדם כמעשה
 אברהם בבני חת, ואם יאבדו אנשי הארץ יגרשו את התושב מהסתפס עוד בנחלתם, בן האדם לא
 ידע מתי ימות ויגלה מן הארץ, וכן תרגם הרב. ככל אבותי', נראשונים באשרונים דרך אחת להם:

השע

(ד) השַׁע מִמְּנִי וְאַבְלִיגָה
בְּטָרִם אֶלְךָ וְאִינְנִי:

(ד) השַׁע מִמְּנִי. הרף ידך מלהלקותי: ואבליגה. ואתחזקה:

מ

שיר חודה על כל הטובות נפלים ונפלאות שעשה הי עמנו, והפלה שאף בימים הבאים אל ימנע חסרו ממנו.

(א) לְמַנְצִיחָה לְדָרְךָ מִזְמוֹר:

מ (ב) קוה קוייתי ה'. במלכים. ומזמור זה גם הוא כנגד כל ישראל: ויט אלי. אזנו: (ג) מבור שאון. מאסירים של מלכי ומשאון המיית ים: מטיט היון. מן היס היון לשון רכש כייגש בלע"ז: כונן. הבין אזורי ולעדי: (ד) שיר חדש. שירת היס: (ה) רהבני. לשון גסות כמו (ישעיה ג') ירהבו הנער. שהם הרחיבוני (שיר ז'): ושטי כוזב. משטים מדרך הישר אחרי הכוזב של ע"ז מעובדי כ"ז: שטי. איטורני"אן בלע"ז

(ג) בְּנוֹה קוֹיִתִּי יְהוָה

וַיֵּט אֵלַי וַיִּשְׁמַע שׁוֹעַתִּי:

(ג) וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שְׁאֵון מְטִיט הַיּוֹן

וַיִּקַּם עַל-סַלְעַ רַגְלִי

כּוֹנֵן אֲשֶׁרִי:

באור

(ד) השַׁע, הרף ממני כמו ושעו מני והשתנתה התנועה בעבור אות הגרון (הראב"ע), והם ב' שרשים והענין אחד. ואבליגה, מן הג' הכי הוא ועוד ב' השבליג מבליגית, ואמרו המפרשי' שהוא ל' התחזקו' וכדרך הזה תרגם הרב. ואינני, בע"הו כמו ואיננו כי לקח אותו אלהים כיון הר"ם לזה בתיבת (היר): למנצח

(ד) וַיִּהְיֶן בְּפִי שִׁיר חָדָשׁ

תְּהִלָּה לְאֱלֹהֵינוּ

יִרְאוּ רַבִּים וַיִּירָאוּ

וַיִּבְטְחוּ בַיהוָה:

(ה) אֲשֶׁרִי הִגְבַּר אֲשֶׁר-שָׁם יְהוָה

מִבְּטָחוֹ

וְלֹא-פָנָה אֶל-רְהָבִים וְשָׁטִי כִזְב:

רבוז

ה מע ר

מ (ג) מטיט היון, פירש"י לשון רפא פיינ"ש בלע"ז; fange (קחטה, מקרחסט) עיין מרפא לשון עירובין י"ט א' ד"ה טיט היון. (ד"ה). (ה) ושטי כוזב, עיין בבאור, והנה הרד"ק הביא שטי כוזב בשרש שטה כמו כי תשטה אשתו (במדבר ה' י"ב) וכן עשה סטים (תהלים ק"א ב') שגא בסמ"ך, אך שאמר בעבור קיום הקמ"ץ בשי"ן יותר יש לפרשו מן שרש שוט ח"כ נכון שהם שני שרשים בענין אחד כמו שכתב בשרש שוט. ומה שהבדיל הסכס המבאר בין ימין לשמאל לא יבון, כי בא שטה מעליו ועבור (משלי ד' י"ד) ושם הכוונה הסרה מדרך המעוקל אל דרך הטוב; לכן יראה לי כי כל המלות משרש שוט אם נימינה או נשמאילה משפט אחד להם, והוראתם על הדרכה והליכה באופנים שונים, נאמר שוט לסוס יען שע"י נישר הליכתו, וגם שטו העם ולקעו (במדבר י"א ח') על הליכת אנה ואנה. ונקרא העץ שמוליכין בו האניה משוט, ומזה הענין השטים אותך שהביא המבאר, וענינו השטים לך כמ"ש הרד"ק. ולפ"ז אם נאשר שרהבים

תהלים לט מ

באור קב

(ד) לאם אב פֶּאָן מיר, אויף דאָס איך מיך ערקוויקקע, בעפֿאַר איך געהע אונד ניכט מעהר היר זיין!

מ

דאָנק פֿיר אַללע זואונדער־פֿאַללען וואָהלטהאַטען אונד ביטטע אום פֿעדנערע גנאָרע.

(ה) דעם פֿאַרזענער, אין פּוֹאָלם דוד'ס.

1.

(ג) געהאַפֿט האָב איך צום עוויגען;

(ער נייגט זיך צו מיר,

ערהאַרט מיין שרייען.

(ג) ציהעט מיך הערויף אויס מאָרדערגרובע,

(אויס זומפֿיגן צעהעם שלאָממע.

זעצט אויף פֿעלזען מיינע פֿיסע,

מאַכט מיינע טריטטע פֿעסט.

(ו) אונד לעגט אין נייעס ליעד מיר אין דען מונד,

אין לאָב אויף אונזערן גאָטט.

פֿיעלע זעהענ'ס, פֿערעהרען איהן;

פֿערטרויען אויף דען עוויגען.

(ה) וואָהל דעם, דער אויף דען עוויגען

(זיין פֿערטרויען זעצט,

אונד זיך ניכט קעהרט אָן האָפֿפֿאַרטס פּראַכט,

ניכט אָן פֿערפֿיהרעשען טרונג.

גראָם

הסלע (מדברי הראב"ע בתוספת באור), והכל עד"מ לאמר הלתני מנגע החטא שהשפילני: (ד) ויהן בפי שיר חדש, כי על ידי החסד שעשה עמי נתעורר לני לשיר לו שיר תודה. לאלהינו, טעם הרבים בעבור יראו רבים ויראו (הנ"ל). יראו רבים ויראו, לשון נוסף על לשון וטעם ויראו, יראת כבוד, וכן תרגם הרב (פֿערעהרען): (ה) ולא פנה אל רחבים, וכסוים המרהינים את בעליהם ושטים אותם אל הכוז, כלומר אשר לא יבטח בהון עושר וחיל כבוד, כן תרגום הרב והוא הנכון. ושטי, כס"ן ומנחי העי"ן, וענינו הולכה מטעית, כל"א (פֿערפֿיהרען), ויש שט כס"ן ימנית, כמו השטים אותך (יחזקאל כ"ז) וענינו הולכה ישרה כל"א (פֿיהרען) וסימנו ימין ושאל:

רבות

המער

שרהבים הכוונה אנשי רהב כמו שהבינהו הראב"ע נוכח לפרש שטי כזנים אשר ישוטטו בארץ בלי תכלית מועיל (לזועקאָן הערווהטטרייכען) ויאמר המזכיר, כי אשרי הגבר אשר יבטח בה' ולא יפנה אל אנשי רהב, והמה בעלי זרוע כמו שפרשנו, גם לא יבטח באנשים המכלים כהבל ימיהם וילכו אחרי מועלות שוא ומדוחים. ושטי, איטור"נאן בלע"ז; e tournants (זונד ריח זיך ווענדען, זיך קעהרען) וכמו שפי' השטים אחרי הכוז. (ד"ה).

אין

(ו) רְבוֹת עֲשִׂיתָ וְאַתָּה וַיְהוֹה אֱלֹהֵי
 נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבוֹתֶיךָ אֵלֵינוּ
 אֵין עֶרֶךְ אֵלֶיךָ
 אֲגִידָה וְאֲדַבְרָה
 עֲצֵמוֹ מִסֵּפֶר:
 (ז) זָבַח וּמִנְחָה וּלְאֶחָפְצֶת
 אֲזֵנִים כָּרִית לִי
 עוֹלָה וְחֹטְאָה לֹא־שָׁאלָת:
 (ח) אִז אֲמַרְתִּי הִנֵּה־בֵאתִי
 בְּמַגִּלַּת־סֵפֶר כָּתוּב עָלַי:

בלע"ז: (ו) נפלאותיך ומחשבותיך אלינו. בשבילנו בראת עולמך קרעת לנו את היס ומשבת מרחוק להטיב לנו. אישרתנו במדבר ארבעים שנה מפני האמוריים שקלבו את האילנות והחרבו ארלם כששמעו שישראל יולאין ללכת לרשת את ארלם: אין ערוך אליך. אין לדמו' לך כל מלך ומושיע. לשון ערך כמו כערבך (ויקרא כ"ז) אהפרישי"ר בלע"ז: אגידה ואדבר'. אס באתי להגיד ולדבר עלמו מספר: (ז) זבח ומנחה לא חפלת. ביום מחן תורה בענין שנאמר ועתה אס תשמע בקול ה' וגו' (שמות י"ט). וכן (בירמי' ז') הוא אימר

לעשות

כי לא דברתי את אבותיכם ולא כויתים וגו' על דברי עולה או זבח כי יקריב מכס אמרתי ולא הזקקתים חובה להכביד עליהם. תמידין ומוספין אינם לא נחת רוח שאמרתי ונעשה רלוני ודבר מועט סא"א: אזנים כרית לי. לאמר שמעו בקולי: כרית. עשיתם חלולים לשמוע: (ח) אז. בשעת מתן תורה אמרתי לפניך הנה באתי אליך במסורת בריתך (שמות כ"ד) נעשה ונשמע ודבר זו כתוב עדות עלי במגילת ספר בתורת משה:

ותורתך

ב א ו ר

(ו) רבוה, זה הוא השיר החדש (הראנ"ע), ומה הטעם הפרידו הרב המתרגם מהקודם והתחיל בו החלק הב', מזה השיר. רבוה, לדעת הרב המתרגם הוא הנשוא למלות נפלאותיך ומחשבותיך, ושעור הכתוב כך הוא, הן רבות נפלאותיך ומחשבותיך שעשית אלינו אתה ה' אלהי אשר אין ערוך אליך (עיין בתרגם אשכנזי), ואמר ומחשבותיך במקום מעשיך בהיות המחשבה עקר המעשה החספית ועלמותה. אין ערוך אליך, כלומר אין כמוך, והוא מאמר מוסגר, כי אגידה וגו' ישוב אל נפלאותיך. אגידה וגו', להבין מליכות המחמר הזה אל נכון וטעם דרך הר"מ בו, נלכה ונחקרה ההבדל שבין ענין הגדה לענין ספור, ונראה שאס יודיע איש לרעהו דבר מה אשר עדיין לא ידע, וכוננתו שיפעול השומע ע"י השמיעה ההיא בלרבו ולרכי הענינים, ההוא אשר יבונה בל"ע בשם הגדה, בל"א (קונר טהון, פערקינדען, בענאָכרײַטען), כי כן יהיה טעם התיבה השלישית בל"א מן (ויך נאך עטוואס ריכטען), היולא לנו מזה הגדר הוא שיפיל השם ההוא גם על הודעת מאמר אחד ואפילו שם אחד, וכן הוא בכתובים הגידה נא שמך (בראשית ל"ב), וגם אס ירבה בדברים לא יפול השם ההוא כי אס על הכלל היולא מהם בנחמית הבוונה שזכרנו, ומזה הטעם ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו וגו' (אסתר ד'), והכל בעבור הבוונה שזכרה לה לבוא אל המלך, אבל אס יודיע איש לרעהו איזה מעשה הנעשה תחת השמש בפרטיה וכוננתו שתתעורר בנפש השומע התעוררת מה, נח הקנאה

ה מ ע ר

(ו) אין ערוך, פי', לשון כערבך (ויקרא כ"ז י"ב) אהפרישי"ר בלע"ז; *apprécier*; (שעטלען). (ד"ה).

- (ו) גראם זינד, אָ דוא עוויגער! מיין גאַטט!
(דיא וואונדער, דיא געדאַנקען,
(דיא דוא אָן אונז בעווייעזען האַסט,
[ניכטס קאַממט אין פֿערגלייך מיט דיר!]
זיא פֿערקנידען, פֿאַן איהנען זינגען ווילל איך;
זו צעהלען זינד זיא ניכט.
- (ז) דיר געפֿעללט ניכט אָפֿפֿער, ניכט געשענק;
[אָהרען האַכט דוא מיר געבאָהרט].
בראַנד אונד זינדענאַפֿפֿער היישעסט דוא ניכט.
- (ח) דאָ בעשלאָם איך — קאַממע איצט,
(דיא ביכֿעראַללע אין דער האַנד,
(בעשריעבען מיט דעם דאַנקעס פֿפֿליכט.

נערן

הקבא או כח ההשתחומות
או כח הרחמנות לכל אשר
תתעורר נפש האדם, ההוא
יקרא בשם ספיר, היוצא
מזה הוא כי השם הזה אינו
נופל על הכלל, כי אם על
הפרטים, כי הם הם אשר
בפי מדבר משכיל יוצאו
את ההתעוררות מכה אל
הפועל כידוע למנין בדרכי
הנפש, גם שרש ספר יעיד
עליו, שהוראתו נב"ה הוא
ענין ספירה, ולכן יהיה גם
ענינו בננין הכבד מספר
פרטי הדברים, דהיינו
שהוראת השורש תורה על
ענין הספיר והוראת הבנין
תורה על הוולתם בכלי
המבטא כי בן נמלא כל

פעלי הדבור בננין הכבד (ועיין לעיל שיר י"ט), גם דומה מזה הטעם מספר ההרואים
דאסתר למספר החלום דגדעון, וכן יאמר בלשון אשכנז (ערלעהזען) מן הפעל (לעהזען).
ואחרי המקרה הזאת נשוב אל המאמר שלפנינו ונעמוד אל יופי מליכתו, כי אחר שאמר
המשורר רבות הנפלאות והחסדים אשר עשית עמנו אמר אגידה, לא אמר אגידה אותם
אבל אגידה סתם כי הטעם על הכלל היוצא מהם והוא חסדו וטובו, והכוונה בו שיכיר
בני אדם את החסד הזה ויודו לה' עליו. ואדברנה, כלומר אשא ואחן בהם בדברים, אבל
עלמו מספר כלומר לספר אותם בפרטיהם, ופרטי פרטיהם אי אפשר. באופן הזה תבין הרב,
והוא נאה מאד: (ו) זבח ומנחה, ומעתה הוסיף המשורר לאמר כי הגדת גדלתך הזאת היא היא
התורה האמתית אשר בה תחפון אבל זבח ומנחה הקרואים בשם קרבנות שלמי חודה לא חפלת,
כמו שכרית לי אזנים לשמוע מלותיך ולא שאלת שאחטא ואניא עולה וחתאה לרית גיחה, וטעם
המשל לפי שאין איש אשר לא יודה כי שמוע מזבח טוב, וזהו מסגולת המשל לדמות תמיד את
הנלתי נודע אל אשר כבר נודע. לא חפצת, המעיין בספרי קודש יראה שרוב הנבואים
העידו למאמר המלך הזה ואמרו שלא יחפון אלהים בעולות וזבחים וירמי' בנביא יותר מכלם
שאמר בהדי' (ק' ז') כי לא דברתי את אבותיכם ולא כויתים ביום הוליאוי אותם מארץ מכרים
על דברי עולה וזבח, ובוודאי יקשה לשואל כתוב מלא בתורה ביום לותו את בני ישראל להקריב
את קרבניהם לה' (ויקרא ז') אך תשובתו בלדו, כי אם יהיה הטעם לותו על לה' וטעם קרבניהם
לעד, (ועיין בהקדמת אברנאל ע"ס ויקרא שהאריך לדבר בענין זה). כרית, מלשון כי יכרה
איש נור (שמות כ"א) וחרגם הרב שם (ער גרעבט), וכאן תרגם (געבאָהרט) ליופי המליכה,
כי בעבור שחלל האוזן המכונה בל"א (דער טעקענגאנג), דומה לאותו החלל העושים החרשים
נען עם כלי יד הנקרא בל"א (חיין בָּהָרער), כידוע לחכמי הניתוח, יתכן יותר שיאמר עליו בל"א
(געבאָהרט) וראה והבן דרך מתרג' משכיל: אזנים כרית לי, בעבור התדמו' המאמר הקוד' לו למאמר
הנא אחריו, יהיה המאמר האמלעי הזה מאמר מוסגר, וכן הסגירו הר"ם: (ח) או אמרתי,
כשהתבוננתי לזאת ועמדתי על האמת שלא חפלת בזבחי חודה כי אם בלבב שלם המכיר בטובתך
וחסדיך, או אמרתי בלבבי לבוא אל ביתך לא בעולות וזבחים כי אם במגילת ספר כתוב ב
הכותב שיש לך עלי, כלומר הגמול שעשית לי והתודה שאני חייב לך, ובאשר אמרתי או בן
עשיתי עתה, וזה טעם והנה באתי, הוה שנמעט עבר, ותנין מזה סימן סת"ה להר"ם,
וטעם כתוב, על ספר שהוא לשון זכר:

(ט) ותורתך בתוך מעיי אף מאכלי על פי תורתך הוא לא אכלתי בהמה טמאה וטבלים: (י) נשרתי לדק שירה על היס שירה על הבאר שירת דבורה: לא אכלא. לא אמנע לשון ויכלא הגשם (בראשית ח') לא תכלא רחמין. לא תמנע: (יב) ילרוני. ישמרוני: (יג) אספו. סכבו: (טו) לספותה. לבלות' בדמתרגמי' (דברי' ב') עד תם כל הדור עד דסף כל דרא: (טז) ישומר. יתמהו: על עקב נשת'. כשיקבלו נשתם על עקב הכל במדה שמדדו ובדרך שהלכו למולי. על עקב (לקמן ע"ז) ועקבותיך לא נודעו (שיר א') לאי לך בעקבי האזן כולם לשון מדרך כף רגל הם טרני"ש בלע"ז. על עקב. אינ"ש טרני"ש: האומרים לי האת. האומרי עלי בשבילי האת

באור

(ט) לעשות רצונך, כיון שאמר הנה באתי נגד זבח ומנחה לא חפלת, הוסיף גם ואמר לעשו' רצונך וגו' נגד אונים ברית לי עולה וגו'. בחוך מעי, בתוך לבי כי הוא בכלל המעים כלומר שלא חסור מחשבתו ממנה (הרד"ק), וכן תרגם הרב: (י) בשרחי, מאמר שאמר אבוא א ביתך להודו' הוסיף ואמר אמנם לא לבד ציני לניקח אתן לך תודה על חסדך ועל אמתך, אלא אכשר גם את הכדק אשר אזה עושה בעולמך בקהל רב ובפרסום שידוך גם הם, ולפי שדרך התודה הזה נכדל מהדרך שזכר קודם, לכן הפריד גם

(ט) לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי:
(י) בשרחי צדק ובקהל רב הנה שפתי לא אכלא יהוה אתה ידעת:
(יא) צדקתך לא כסיתי ובתוך לבי אמונתך ותשועתך אמרת לא כחדתי חסדך ואמתך לקהל רב:

(יב) אתה יהוה לא תכלא רחמין ממני

חסדך ואמתך חמיד יצרוני:
(יג) כי אספו עלי רעות עד אין מספר השיגוני עונתי

ולא יכלתי לראות עצמו משערות ראשי ולבי עזבני:
(יד) רצה יהוה להצילני יהוה לעזרתי חושה:

(טו) יבשו ויחפרו ויחד מבקשי נפשי לספותה יסגו אחור ויכלמו חפצי רעתי:
(טז) ישמו על עקב בשתם האמרים כי האת האת:

ישו

ישו
גם

המער

(טז) על עקב, ליעו רש"י אינ"ש טרני"ש וכן ליעו להלן ע' ד' ופי' באותו מעיל עלמו, en ces traces (אין רענועלכטן פוטטריטטען, פוסטטעפפעטן). (ד"ה).

ה ה ל י מ

(ט) גערן שווע איך דיינען וויללען, גאָטט!
האַבע דיין געזעטץ אים הערצען.

3.

(י) וואָהלטהעטיגקייט ווילל איך פֿערקינדען,
אין גראַסער פֿאַלקספֿערוואַמלונג.
מיינען מונד פֿערשלים' איך ניכט;
[דיר עוויגער איווטס בעקאָנגט!]

(יא) דיינע הולד פֿערבערג' איך ניכט אים הערצען;
איך פֿרייע דיינע טרייע, דיינע הילפֿע;
(פֿעהרעהלע דיינע ליעב' אונד וואַהרהייט ניכט,
דער גראַסען פֿאַלקספֿערוואַמלונג.

(יב) דוא הערר! ענטזיעהע מיר אויך דיין ערבאַרמען ניכט!
שטעטס בעוואַהרע מיך דיינע ליעבע, דיינע וואַהרהייט!

(יג) דען ליידען אָהנע צאָהל אומגעבען מיך;
מיינע זינדען האַבען מיך ערגריפֿען.
איך וואַגע ניכט, זיא אַנצובליקקען;
(מעהר אַלס האַרע מיינעס הויפטס איווט איהרער;
(מיך פֿערלאַססען דיא געדאַנקען.

4.

(יד) לאַס דירס געפֿאַללען, הערר! מיך צו עררעטטען!
איילע מיר צו העלפֿען, עוויגער!

(טו) ערראַטהען מיססען זיא, צו שאַנדען ווערדען,
דיא מיר נאָך דעם לעבען שטעהען;
(צוריקבעען, אונד זיך שאַמען,
דיא זיך מיינעס אונגליקס פֿרייען!

(זז) ערשטאַררען מיססען זיא פֿאַר שמאַך,
דיא מיר צוריעפֿען! דאַ! דאַ!

פֿראָה=

באור קבב

גם כן הר"ם בתרגומו
והתחיל בו החלק הג' מן
השיר. בשרחי, עבר במקום
הזה, וטעם העבר כטעם
הנה נאחי זנר, והר"ם
תרגמו ללשון עתיד, כפי
לחות הלשון שנה תרגם. וכן
דין ההנה תמיד שנוקל
ישנה כן לעבר כן לעתיד,
ושעורו כן לאו אמר בשרתי
כנר ומצד אני עתה ואנשר
עוד כל הימים ושמו הכלל
הזה נידך. צדק, שם בלתי
נודע, והטעם לפי שאין
כוונתו על הדק לנד שעשה
עמו, כי אם על כלל הדק
שיעשה ה' עם ברוחיו וכאן
אמר בשרתי שיש לדק, והוא
חסד, כי אלל השם ב"ה
אין חסד בלא לדק, וכן
תרגם הרב (וואַהרהייט).
קייט), והטעם בהנהגת
בריותיך. לא אכלא, לא
אסגור כמו אשר בלאו
לדקיהו (ירמ' ל"ב). ה' אחת
ירעה, מאמר מוסגר כההיא
לעיל (פ' ז'): (יב) לא
חבלא, כנגד לא אכלא:
(יג) השיגוני עונותי, פי'
לכי אפסו עלי רעות, וכמו
שאמר הראב"ע ז"ל: העונות
והרע הבא על האדם יקרא
עון כי הוא הי' סנה לביאת
הרעה כמו גדול עוני, ויגדל
עון בת עמי, אם יקרך
עון וכנה השיגוני עונותי
ע"כ: ולא יכולתי לראות,

ולא איכל לראות עונותי כלם כי רבים המה (הרד"ק), והראב"ע אמר ז"ל: ולא יכולתי לראות ע"ד
וכסה את עין הארץ בעבור שאין לעונותי מספר או ולא יכולתי לראות מראות הלכ כמו וירא יעקב
ע"כ, ומן הנראה שהטעם האחרון הוא היותר נכון, אך שהוא לריך עוד לתוספת באור מה, דהיינו
שם טעם ולא יכולתי אינו על העדר נח הראות כי אם מניעת הולאת הנח הוא אל הפועל ע"י נח
אמר בלאו אמר יראתי מלהביט אליהם, כן יאמרוני חיל ורעדה בראותי כי רבים המה, כון הר"ם לזה
בתיבות (אין וואַגע עם ניכט). ולבי עזבני, דעמי, כלומר שכלי לא יוכל עוד לעזרני מפני מהומות
הדאגות אשר בקרבי ולכן רצה נא ה' להכילני: (יד) ה' לעזרתי חושה, כי כבר לני עזבני ואין לי אלא
עזרתי (מהר"א הורוויץ), וכוון שהמאמר הזה עם הנאים אחריו הם כלם ע"ד חפלה לכן
הבדילה הר"ם לחלק הד' מן השיר: (טו) יבושו וגו', ע"י ההללה הזאת וכן ישישו וגו'.
לספוחה, כמו האף תספה (בראשית י"ח): (טז) ישומו על עקב בשחם, שעורו באלו אמר
והנשת הזה שזכרתי, יסנב להם הזממון, כי יחס המסובב המאחר בזמן אל הסנה הגורמת יבונה
גל"ע בתיבת על עקב דומה למה שאומרים בל"א (אויף דען פום נאכפֿאָנגען). האח, מכורש לעיל

ר ש י י

האח כשהכר'באה מתהללי
באידיו. כל עני ואביון
שבתהלים אינו אלא כנגד
שראל: (יח) יחשב לי
יתן לי לב לחשוב עניותי
ואביונותי להושיעני: יחשב
לי. פנישוס בלע"פ:

מא (ב) אל דל. חולה
לכקרו כענין שג' (ש"א)
י"ג מדוע אתה ככה דל
דאמנון: ביום רעה. זה
גיהנס. ובעולם הזה מה
זכרו: (ג) ה' ישמרהו
ויחיהו. למי שמבקרו
ומטיב לו: (ד) על ערש
זוי. ערש לי"ט בלע"פ.
(דברים ג') והנה ערשו
ערש ברזל. כשיחלה גם
הוא יסעדנו. מהו על
ערש דוי זה יום שביעי של
קול' שהוא דוה מאוד כד
נדרש באגדת תהלים: כל
משכנו הפכת בחליו. אף
בשעה שחליו כבד עליו
שנהפ' כל מרגועו ומנוחתו:
אני

ב א ו ר

(זיר ל"ה): (יח) ואני עני,
שעורו לדעת הר"ם אף
שאני עני ורפה ידים
מלעזרני, בכל זה לא יוכלו
לי אויבי כי אדני יחשב
מחשבות לעזרני, והוא
סיוס כדרך המלך, אשר
כבר הערנו עליו, וזה הנדלו מן
האזמרים הקדמים לזלק בפני
עלמו שהוא החלק הה' מן
השיר: לי, בעבורי, כמו הוא
הנלזם לכם (הראב"ע), וכן תרגם
הרב (פיר חיד). אל תאחר
פועל עומד כמו מדוע אזרו
(הנ"ל):

ת ה ל י מ מ מ א

(יז) ויששון וישמחו ובה כל-מבקשיך
יאמרו תמיד יגדל יהוה
אהבי תשועתך:
(יט) ואני ועני ואביון
אדני יחשב-לי
עזרתי ומפלט אלה
אלהי אל-תאחר:

מ א

תפלת החולה או מי שהוא מעונה בשאר יסורים.

(ח) למנצח מזמור לדוד

(ג) אשרי משכיל אל-דל
ביום רעה ימלטהו יהוה:
(ג) יהוה וישמרהו ויתיהו
יאשר בארץ
ואל-תתנהו בנפש אויביו:
(ד) יהוה יסעדנו על-ערש דוי
כל-משכבו הפכת בחליו:

פחה באחנה. ואשר קרי
אני

מא (א) מזמור, זה המזמור שזכרו על חליו (הראב"ע), והוסיף (מהר"א הורוויץ) ואמר: וזה הי'
אחר חטאתו בענין בת שבע ע"כ, והנה אף שדבריהם נדקו יחדו, מ"מ הם לריכוס
עוד לתוספ' באור מה, טרם נדע הטורפות' האמתית אל השיר שלפנינו, ונאמר, מן הידוע
זכרו אויבי המלך דוד עד למאד מיום השלותו זאת ובוא לפני העם עד יום מותו בקנאותם
אותו

ה מ ע מ ר

(יח) יחשב לי, פירש"י יתן לי לב לחשוב עניותי וכו' להושיעני, ולועז יחשב לי פני"שיט לפי
נרסת ספרים ישנים, ולא ידעתי לכוונו ויתכן שג"ל יתן לי לבו כלומר מחשבתו לחשוב
וכו' וכן לועז pensait (ח' דמו ער דח'טע!) . (ד"ה).

מא (ד) ע"ז, לי"ט בלע"פ; lit (בעטט) . (ד"ה).

תהלים מ מא

באור קב

(ז) פֶּרְאֵה־לְאָקֶען: איבער דײך, אונד יױכֶצען,
(אֲלֵלֶע, דױא דײך זױכֶען;
(דױא דױגע הילפֶע ווױנשען, אױמטער רופֶען:
(גראָס אױס דער עױגע!
5.

(ח) בעדרענגט אונד עלענד בין איך צוואַר,
גאַטט אַבער זאָרגט פֿיר מײך.
מײן העלפֶער ביזט דוא, מײן עררעטטער!
מײן גאַטט! פֿערציעהע נײַט!

מא

געבעט אײגעס קראַנקען אָדער שמערצער פֿיללטען.
(ה) דעם זאַנגמײסטער אײן פּזאַלם דוד'ס.

1

(ג) וואָהר דעם, דער פֿיר דען אַרמען זאָרגט!
צור אונגליקסצײט עררעטטעט אײהן דער הערר.
(ג) דער עױגע שײטצעט אײהן, בעוואַהרט זײן לעבען;
גליקזעליג ווירד ער זײן אױס לאַנדע.
דוא איבערגיכט אײהן נײַט דעם איבערמוטה דער
פֿײַנדע! —
(ד) דער עױגע שײטצעט אײהן אױף זױכֶער לאַגערשטעטע!
ער ווענדעט אײהם דאַז בעטט, אײן זױנער קראַנקהײט, אױם.
אײך

אותו על השכלתו בלל
דרכיו, אך בעבור אשר
היתה יראת כבודו על פי
כל העם, לא יוכלו מזל
תואנה לשנאום, והוכרחו
להטמין את איבתם בלבם
ולהראות כאוהבי המלך;
ואולם כאשר נפל המלך
ברשת תאוותו וטמא בניית
בת שבע והריגת אורי, אז
התחילו להבאיש את ריחו
בעיני עבדיו ובעיני העם,
לאמר עליו שכר שואבו
כאיש מתראה כלדיק,
ובקרבו עמל ואון, ומה'
היתה זאת להפילו ולגלות
את רוע לבבו כיום הזה עד
אשר הפכו את לבם לשנוא
אותו ולמרוד בו, הלא הוא
בכתובים על ספר שמואל
הרואה. הנה זה מן הנודע
באמת, ונוסף עליו הנראה
כפי אומד דעתנו ע"י ענין
השיר הזה לאמר ויהי הוי'
ויחלה המלך עד למות
וישמחו אויביו מאד בחשנם
שימות מהרה להיות תמיד
מחשבו האדם נוטה להכריע
כפי אשר ישאל נפשו, ולזה

לא שמו עוד מחסום לפיהם, ודברו את אשר דברו גם בפני המלך וסניב ערשו, והוא שומע
ומחריש מפני חולשתו והחולי הקשה עליו, אמנם שמר הדבר בלבו, וכאשר נתרפא מעט תיקן שיר
זה על חוליו תחילתו בעין תודה אל ה' על רפואתו נגד מחשבת אויביו, זה יסבב (א) דברו בהנהגת
האנשים האלה צבת אשר חלה, (ב) תפלתו שיוסיף ה' להקימו ממשכבו ולהחיותו לגמרי, לטען
אשר יוכל לשלם להם נגמולם, (ג) סיומו כדרך המלך להשען על ה' ולנטוח בו. זה אשר ראיתי
לבאר מכלל השיר, ומעתה נחקור על כל חלק מחלקיו בפרט: (ב) משכיל אל דל, מניטומשגת
בהשכל אל לרבי דל לתת לו די מחסורו ערס ש'כלם בשאלתו אשר ישאל, וטעם שם דל לא על
חסרון הממון בלבד כי אם על כל מחסור אשר יחסר, כמו טעם שם (ארת) בל"א, ומה יחנן
שכרו אשר בלדו כי ביום רעה (הכולל כל הרעות שאפשר לבוא אל האדם) ימלטהו ה'. ביום, נססך
אל רעה, ושעורו צבת רעה: (ג) ויחיהו, טעם שרש חיה צנין הכבד וכן בהפעיל, יהי' לפעמים
צניקת חיים בעלמא דומה למה שקראו חז"ל שג' ואל תעשה, כלומר שלא יסבב הפוכו כמו וכל הבת
חמיון (שמות א') ואת כל אשר לה החיה (יהושע ו') בל"א (זעבן ז'ססען), ולפעמים יורה
על נתינת או שמירת החיים, כלומר סבוב החיים ע"י אמצעים, כמו אני אמית ואחיה (דברים
ל"ב) בל"א (בעזעבן) ונחיה סוס ופרד (מ"א ז"ח), להחיות עם רב (בראשית נ"ג) בל"א (בייט זע.
בען ערהז'טען) ובאן הוא מטעם האחרון. יאשר, כתוב בוי"ד וקרי בוי"ו והענין אשד (הרד"ק),
והטעם כי באופן הראשון יהי' העתיד גרידא, ובאופן השני יהי' עבר מהופך לעתיד. תחנהה,
חיו' לנוכח, ויפה אמר מהר"י אבן יחיאל וז"ל: והנה סה לפעמים מדבר עם האל נוסחד
ופעמים לנוכח, להיות כי בן דרכו וכאשר אמרנו להודיענו כי מלא כל הארץ כבודו, ואף כי הוא
נסתר ממנו השגתו היא נוכחית אלינו תמיד. בגשש אויביו, ברעות בעלי דבביו, וכן תרגם
הרב, והוא מפורש (לעיל שיר י'): (ד) ה' יסעדו, כאלו אמר, כמו כן אם יחלה האיש יהא ואויביו
ישאלו

(ה) אני אמרתי ה' חנני.
 אני אין לי מבקרים לטובה
 וכשני כועק מחוך חולי
 ואומר ה' חנני וגו' אויבי
 שמתי עלי ואומרים דבר
 הרע לי מתי ימות וגו':
 (ו) שוא ידבר. מראה ענמו
 כאלו הוא מיצר וכשהוא
 יושב לפני יקבץ לבו
 מחשבות חון לעלמו מה
 רעה ידבר בלאתו וכשיוכל
 לחון מדבר אותה: (ח) עלי
 יחשבו. דבר שהוא רעה לי
 ומה המחשבה דבר בליעל
 יזוק בו כל רשעיות שעשה
 יזקו וישפכו בגופו והוא'
 ואשר שכב לא יוסיף לקום
 כד מקללים אותי: (י) הגדיל
 עלי עקב. מארצ כמו
 (יהושע ח') ואת עקבו מים
 לעיר: (יב) בזאת ידעתי
 וגו'. כשתחנני ותקיימני
 אדע כי חפלת בי כאשר
 לא יריע אויבי תרועת
 שמחה עלי ואראה כי
 בתמי תמכת בי:
 ברוך

באור

ישאלו את נפשו למות, ה'
 לא יעשה את שאלתם אבל
 ישמור אותו שלא יספה
 בקליו אשר חלה, והנה

(ה) אני אמרתי יהוה חנני
 רפאה נפשי כי חטאתי לך:
 (ו) אויבי יאמרו רע לי
 מתי ימות ואבד שמו:
 (ז) ואם בא לראות שוא ידבר לבו
 יקבץ און לו יצא לחוץ ידבר:
 (ח) יהד עלי יתלחשו כרשנאי
 עלי ויחשבו רעה לי:
 (ט) דבר בליעל יזוק בו
 ואשר שכב לא יוסיף לקום:
 (י) גם איש שלומי ואשר בטהתי בו
 אוכל להמי הגדיל עלי עקב:
 (יא) ואתה יהוה חנני והקיימני
 ואשלמה להם:
 (יב) בזאת ידעתי כי חפצת בי
 כי לא יריע אויבי עלי:

ואני

מלרע

בהיות כאשר יכול הנופל למשכב ימים רבים ינאצו אנריו מהשכיבה החמדי', ומדרך השומרים
 אז, או להקיימו מעט ולסעדו על ערשו, או להסוך את הנדים והנסחות אשר הוא שוכב עליהם,
 כדי שיתענג במשכב רך, לזה אמר גם כן שני דרכים האלו אצל השם ב"ה, כאלו הוא נכב עליו
 לשמרו כזה השומר האנושי בניבול והכל עד"מ, בזה הדרך תרגם הרב מאמר כל משכבו הפנת
 בחליו והוא נכון מאד. ע"כ ההלקהא' מן השיר שבו אמר המלך כי ה' רופאו בזכות שהי' משכיל
 אל דל תמיד לתת לו אף קודם שישראל ממנו, הפך מה שאמרו האויבים עליו שהוא איש רע
 ואכזרי, הרעיון הזה הביאו אל החלק הב' לדבר בהנהגת אויביו בזמן חליו: (ה) אני אמרתי,
 אני אין לי מבקרים לטובה וכשני כועק מחוך חליי ואומר ה' חנני וגו' אויבי שמחים עלי
 ואומרים

המעמר

(ט) דבר בליעל, כבר אמר מהר"א הורוויץ, כי אשר חטא בת שבע חלה דוד (ועיין לעיל
 ל"ח י' בהמעמר) ואם כן הוא נפרש בליעל גם כן השחתת המדות כהוראתו בכל מקום, כי
 אמרו אויביו הן אך דבר בליעל (עון כלילי) הוא אשר יליקהו [ובא ביחס שבו על הרוח הרעה
 אשר יסתער בקרבו (געוויסענסביסע) על חטאו] ולזה אין ספק כי כאשר שכב לא יוסיף לקום,
 ויתורגם: (כיערטרעכטיגע הענדונגען בעאזכרוהיגען זיין וויכנערעס, חונד וויז ער דא זיגעט,
 קעאטט ער כיע חוץ).

תהלים מא

באור קבר

2.

(ג) איך פלעהע, עווינער! זיין מיר גנעדני!
היילע מיינע זעלע, דען דיר האב' איך געווינדיגעט.

(ד) מיינע פייגדע רעדען אַרגעס איבער מיך:

„וואָן שטירבט ער הין? וואָן געהט זיין נאַמע אונטער?“

(ה) ווער קאַממט, געהט נור אויף קונדשאַפֿט אויס;

„פֿערליימדונג שפּרייט ווין הערץ; ער זאַממעלט ליגען;
געהט הינוועג ברייטעט זיין אויס.“

3.

(ה) אַללע דיא מיך האַססען, רוינען ווידער מיך

זיך איינאַנדער צו; העגען אַרגעס ווידער מיך:

(ט) „אַבשייליכע זיינע איבער איהן!

„דאָ ליגט ער, נייע קאַממע ער ווידער אויף!“

(ו) זעלבסט מיינטרויטער פֿריינד, אויף דען איך מיך פֿערליעס,

דער זאַנסט מיינ בראַד אַס,

(העכט געגען מיך דען פֿוים עכפּאָר.

4

(יא) דוא אַכער, הערר זיין מיר גנעדני!

(הילף מיר אויף, איך פֿערגעלט' איהנען.

(יב) דאַראַן מערקע איך, דאַס איך דיר געפֿאַללע,

ווען איבער מיך דער פֿיינד ניכט יויכצט.

איך

ואומרים דבר הרע לי מתי ימות וגו' (רש"י). רפאה נפשי, כבר אמרו שמה שיכונה כל עבד נפש הוא התקשרות הגוף עם הנשמה ולזה גם כאן כוונת המשורר כן על חולי הגוף (פייזישעס זייבען) כן על חולי הכחות הדומניות שנפש (אזרח. זישעס זייבען), לפי שהוא יראה את יסורי חליו כעונש הראוי על עונותיו, אבל מה יעשה המתרג' האשכנזי כאשר אין בלשונו חיבה מיוחדת להוראה הנפולית הזאת? והר"מ בחר לתרגם כאן (מיינע זעלע) נגד כי מטאתי. כי לך לבדך מטאתי, ולכן מלפניך משפטי יאל וכאני מתודה לפניך ומבקש רחמים למען גדל חסדך אתה תרפאני, אבל מה לי ולהם כי יזעקו וכי יזעקו עלי מרה, כי הנה אויבי יאמרו רע לי וגו'; (ז) ואם בא לראות, הנכון הוא כדעת הר"מ שטעם לראות לחשובת

התנאי כי כן תעיד עליו הקפת תיבות ואם כן המפסקת בין פעל לפעל וענינו לתור, כלומר ואם בא הנא לא לכנודי בא כי אם לתור ולחפור את ערותי אולי יראה כי דבר רע או שאכשיל בלשוני להגיד לעם מעשי ואיחי, ואם באמת לא ימלא בי, שוא ידבר לבו, כלומר בעודו לנגדי יחשוב בלבו לדבר שוא עלי להרע לי, ולזה יקבץ לו קביצת און שרונה לדבר בי, ובאשר הרבה לקבוצ די לרבו, אז יאל לחון וידבר. החלק הג' בו יאמר המשורר לא די להם שיכחו לחון למרפני, אבל גם כאשר עמדו על מטתי בעת חלוי דברו עלי קשות לדאבון נפשי כחשם שבדאי אמות מהרה ולא אוכל לשלם להם. (ח) עלי יהשבו דעה לי, טעם עלי הנ' נטעם ועליו מטה מנשה ומלת לי לעד, כלומר נשהם עומדים עלי יחשבו רעה לי וכמ"ש: (ט) דברי בליעל יצוק בו, כן אומרים וטעם דבר בליעל כבר פי' הרד"ק חולי קשה, ואפשר שדומה דבר לדבר, וטעם בליעל לפי שהוא מוריד לשאול ואינו מעלה, ועיין לעיל (שיר י"ח). יצוק בו, עתיד מנחי העי"ן ולא יוסיף לעד, וענינו ידבק או יחזק בו מטעם במכור ובמלוק ודומים לו חביריו מנחי הפ"א כמו לבו יצוק כמו אבן (איוז מ"א) ועוד. ועל התדמות השרשים כבר דבר נכונה הרב המחבר ספר יריעות שלמה, לא ולמד ממנה. ואשר שכב, שעורו וכאשר שבע עתה לא יוסיף עוד לקום: (י) גם, וזוה שמעתי שגם איש שלומי וגו'. הגדיל עלי עקב, מאמר כולל משל הבזיון וההנעטה יחד: החלק הר' מפלה על גמר הכפואה וסיוס נדרך המלך: (יא) ואשלמה להם, שאודיעם כי רעה היו עושים צמה שהיו מושבים עלי רעה בעולדי חולה, או התשלום הוא שלא יבש שק בחלותם ולא יחפלו עליהם ולא יכר לזרותם. וראיתי בדברי גאון ושלמה להם טובות תחת רעות כמו שהוא מנהגו (הרד"ק). ולדעתי אין לורך לדוחקים האלה ולמה לא ישב לחופים האלה כגמול ידיהם, ומדה שלימה היא לשלם לאיש כמעשהו: (יב) בואה, מוסב על כי לא יריע:

ואני

(יג) וְאֲנִי בְּתַמִּי תַמְכֶּתָּ בִּי
 וְתַצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ רֵעוּלָם:
 (יד) בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 מִהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם
 אָמֵן וְאָמֵן:

(יד) ברוך ה' . בשאקוס
 מקוליי אברכך כן:

מב (א) לבני קרח . אסיר
 חלקני ואניאסף הם
 היו תחלה בעלת אביהם .
 ובשעת המחלוקת פרשו .
 וכשנבלעו כל סביבותם
 ופתחה הארץ את פיה
 נשאר מקומם בתוך פי
 הארץ כענין שנאמר ונני
 קרח לא מחו . ושם אמרו
 שירה ושם יסדו המזמורים
 הללו ועלו משם ושרתה
 עליה רוח הקודש ונתנבאו
 על הגלויות ועל חרבן הבית
 ועל מלכות בית דוד:
 (ב) כאיל תערג על אסיקי .
 ל' ערג נופל על קול האיל
 כאשר יפול לשון נהם לארי
 ושקוק לדוב וגעה לשוורים .
 ונפשוף לעופות . אמרו
 רבותינו האילה הזאת

ס פ ר ש נ י

מב

בו מראה גודל חשוקחו לבוא אל בית אלהים .
 (ה) לַמְנַצֵּחַ מְשֻׁבֵּיל לְבַנְי־קֶרַח:

(ג) כְּאֵיל תַּעְרַג עַל-אֲפִיקֵי-מַיִם
 בֶּן נַפְשֵׁי תַעְרַג אֵלֶיךָ אֲרֵהֶם:

צמאה
 חסידה שבחיות וכשהחיות למאות למים הם מתכנסות אליה שתתלה עיניה למרום ומה היא
 עושה חופרת גומא ומכנסת קרניה לתוכה וגועה . והקב"ה מרחם עליה והתהום מעלה לה
 מים : כאיל תערוג . כאילת תערוג לא נאמר ובאיל יערוג לא נאמר אלא כאיל תערוג דבר הכתוב
 צובר ובנקיבה הזכר עורג על עסק המים כמו שפרשו . הנקיבה כשהיא בורעת לילד ורחמה נר והיא
 לועקת והקב"ה מרחם ומזמן לה נחש ומכישה בבית הרחם שלה ורחמה נפתח . ומחם חבר תערוג עם
 לחיו בערוגת הנשם אכן לא יתכנו דבריו . גם דוגש פתר אותו לשון קול של איל (סא"ח) :

ב א ו ר

(יג) ואני , אוסיף לילך בתומי כאשר הלכתי לפניך עד עתה ואתה גם אתה תשלם לי ותחמוך
 בי , וטעם תמכת עבר במקום הוה כן תרגם הרב , והוא הנוכח , וטעם שם חמי עיין לעיל
 (שיר כ"ו) . לעולם , זמן חיי האדם (הרד"ק) וכן תרגם הרב (עוויג'יך) ועיין לעיל (סוף שיר י"ח) :
 ברוך

ה מ ע מ ר

מב (א) לבני קרח , לדעתי שיר פ"ד ושיר פ"ה המיוחסים לבני קרח נוסדו (אם לא שנאמרו
 בר"הק ע"י דוד) אחר גלות הארץ (אם בזמן גלות בבל , או בשבט ה' שבות ליון) מלבד
 שיר מ"ה כאשר נבאר (ומשיר מ"ט אין להכריע באיזה זמן חובר , כי לא יבוא בו מה שיורה על
 מעמד אומה הישראלית בפרט , אך הוא השתכלות כללי גם לבני איש גם לבני אדם יחד) והנה
 השיר הזה והנא תקן אחד מבני בניו של קרח על נהרות בבל , כאשר גברה תשוקת ארצו (היי"ו
 וועה) נפשו . (ב) חערוג , כתב החכם המבאר לדעת כל המפרשים לשון לעקה ועריגה לאיל
 כנהימה לאריה וכו' , ומתמה אני על דבריהם איך שכחו ולא ראו כחוב שלפניהם תערוג נפשי
 ע"כ . ואנכי ומתמה על חמיהו , כי אם גם ערג הונח בעלם וראשוה על יללת האיל הושאל
 אחר כך על כל חוקת לב וכנהימה לאריה שנאמר ממנו על דרך השאלה , שאנתי מנהמת לני
 (לעיל ל"ח ע') וכן ונהמת בארתיך (משלי ה' י"א) .